

LIETUVAI REIKŠMINGŲ NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ, ESANČIŲ DABARTINĖS BALTARUSIJOS RESPUBLIKOS TERITORIJOJE, INVENTORINIS SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Nekilnojamojo kultūros paveldo objekto pavadinimas	Adresas	Atrinkta pagal šiuos kilmės požymius	Atrinkta pagal šiuos atpažinimo kriterijus	Paveldosau ginis statusas	Fizinė būklė (gera, patenkinama, bloga)	Pastabos (Glausta pastaba – dėl ko šis objektas priskirtinas prie Lietuvos kultūrai ar istoriniams įvykiams reikšmingų objektų)
Baltarusija skirstoma į šešias sritis ir specialiąją Minsko - sostinės sritį. Paveldas pateikiamas sritimis							
1. Bresto sritis – administracinis centras: Brestas (<i>Берасьцейская вобласць. Цэнтар – Берасьце</i>).							
	<i>Bereza, istorinis pavadinimas - Kartūzų Bereza (balt. Бяроза, rus. Береза, lenk. Bereza Kartuska)</i> • <i>Kartūzų vienuolynas ir bažnyčia (1649-89)</i>	Miestas, raj. centras			Saugomas BR.	Išliko vienuolyną supusios sienos su bokštais, išpūdingi įvažiuojamieji vartai, ligoninės ir ūkinių pastatų griuvėsiai. Dešimto dešimtmečio pradžioje vienuolyno kompleksas buvo įtrauktas į Baltarusijos saugomų kultūros paveldo objektų sąrašus.	<u>Kartūzų vienuolynas ir bažnyčia (1649-89) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</u> LDK laikais - vadinamas Kartūzų Bereza. Miestelis garsus dėl čia veikusio Kartūzų ordino vienuolyno (<u>vienintelis kartūzų vienuolynas LDK</u>). Pirmą kartą paminėtas 1477 m., miesto teises gavo dar XV a. XVI a.; kuomet priklausė Radviloms buvo garsus kalvinizmo centras. XVII a. atiteko Sapiegoms. Vienuolynas veikė XVII-XIX a. (1649-1831 m.). <u>Vienuolyną įsteigė Lietuvos pakancleris Kazimieras Leonas Sapiega,</u> ansamblis pastatytas 1649-89 m. baroko stiliumi (nežinomas architektas). Tai buvo viena didžiausių fundacijų XVII a. Po 1831 m. sukilimo vienuolynas buvo uždarytas. Kurį laiką bažnyčia dar veikė kaip parapijinė, bet 1866 m. uždaryta ir pastatai dalinai nugriauti, plytos panaudotos statant gretimais kareivines, ir varpinę Berezos cerkvei, bažnyčia sugriauta 1868 m. čia buvo įkurtos carinės Rusijos kareivinės, 1934-39 m. čia veikė lenkų valdžios koncentracijos stovykla, vėliau ir sovietinės kareivinės (veikia iki šiol).

	<i>Brasta, Lietuvos Brasta, Brestas (balt. Берасьце, rus. Брест, lenk. Brześć Litewski)</i>						<i>Senoji Brastos miesto dalis (Kijevo Rusijos laikotarpis, XIV-XVIII a.) archeologijos paminklas.</i> Brastos pilis (egzistavo XIV-XVIII a.), senasis miestas ir senoji sakralinė architektūra (XV-XVIII a.) buvo sunaikinta XIX a. 4 dešimtmetyje Rusijos imperijai statant naują tvirtovę. Nelikę visiškai nieko. Atskiri pilies fragmenatai – žemės bastionai (5 bastionai pastatyti po Šiaurės karo) buvo įjungti į naująją tvirtovę.
	<i>Vystičiai (balt. Вiстычы, rus. Вистычи, lenk. Wistycze)</i> • <i>Cistersų Šv. Sofijos bažnyčia (po 1748) ir vienuolynas</i>	Kaimas Bresto raj.				Veikia kaip Šv. Kryžiaus išaukštinimo cerkvė.	<u><i>Šv. Sofijos bažnyčia (po 1748) – vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas.</i></u> Cistersų vienuolynas buvo funduotas 1678 m. miestelio savininko Brastos pakamario Eustachijaus Tiškevičiaus. Panaikintas 1832 m. Bažnyčia veikė iki 1863-64 m. sukilimo, 1866 m. paversta cerkve. 1918 m. gražinta katalikams, po II Pasaulinio karo uždaryta, XX a. 8 dešimtmetyje atiduota stačiatikiams.
	<i>Volčinas (balt. Воўчын, rus. Волчин, lenk. Wolczyn)</i> • <i>Čartoryskių dvaras (XVIII-XIX).</i>	Kaimas, Kameneco raj.				Rūmai ir parkas neišlikę, išlikę dalis ūkinių pastatų.	<u><i>Volčinas priklausė XVIII a. dviem galingiausių giminių – Čartoriskiams ir Poniatovskiams.</i></u> 1750 m. Volčine Čartoriskiai pasistatė naują didingą barokinę rezidenciją, įkūrė parką. <u><i>Šioje rezidencijoje 1732 01 17 gimė būsimasis LLV karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis.</i></u> 1844 m. rezidencija buvo apleista ir nugriauta.
	• <i>Šv. Trejybės bažnyčia (1729-33, 1770) – dvaro ansamblio dalis</i>					Bažnyčia – griuvėsiai.	<u><i>Šv. Trejybės bažnyčia (1729-33) funduota Poniatovskio – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i></u> <u><i>1938 m. šioje bažnyčioje buvo palaidoti pargabenti iš to meto Leningrado paskutinio LLV karaliaus Stanislovo Augusto Poiatovskio palaikai.</i></u> 1988 m. buvo atlikta karaliaus palaikų paieškos ekspedicija. 1995 m. karaliaus drabužių likučiai ir žemė iš palaidojimo vietos iškilmingai buvo perkelti į Varšuvos katedrą.
	<i>Volna (balt. Вольна, rus. Волно, lenk. Wolno)</i> • <i>Bazilijonų vienuolyno Šv. Trejybės cerkvė (1768)</i>	Miestelis Baranovičių raj.				Veikia kaip stačiatikių cerkvė, garo stovio, gerai išlikęs VBM interjeras.	<u><i>Bazilijonų vienuolyno Šv. Trejybės cerkvė (1768) – vertingas vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas.</i></u> <u><i>Vilniaus baroko architektūros paminklas.</i></u> Funduota Domyslovskio. 1839 m. vienuolynas atiduotas stačiatikiams, atidarytas moterų vienuolynas.

	<p>Varacevičiai (balt. <i>Варацэвічы, rus. Вороцевичи, lenk. Worocewicze</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ordu dvarvietė 	Kaimas Ivanovo raj.				Griuvėsiai – pamatai. Vieta nesaugoma, N. Ordos atminimas šioje vietoje niekaip neįamžintas.	<p><u>Šiame dvare gimė ir gyveno Napoleonas Orda (1807 02 19-1883 04 26)– garsus XIX a. dailininkas.</u> VU auklėtinis, draudžiamų studentų organizacijų narys, 1831 m. sukilimo dalyvis, emigravo į Paryžių, grįžo 1856 m. Daug keliavo po Lietuvos, Baltarusijos ir Lenkijos istorines vietas ir jas tapė. <u>Paliko apie 1000 architektūrinių peizažų: pilių, bažnyčių, didikų rūmų, miestų ir miestelių. 260 jų panaudojo leisdamas „Istorinių vaizdų albumą“ (1875-1882). Jo architektūriniai peizažai – neįkainojamas palikimas, šaltinis istorikams, architektūros tyrėjams ir paveldosaugininkams.</u></p>
	<p>Vysokoje (balt. <i>Высокае, rus. Высока Лимоўск, lenk. Wysokie Litewskie</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sapiegų pilis (1678 m. pradėta statyti <i>palazzo in forteca tipo pilis</i>). 	Miesto tipo gyvenvietė Kameneco raj.				XVII-XIX a. parko gilumoje tebematomi senosios pilies gynybiniai grioviai, pylimai, pilies pamatai ir pilies įvažiuojamieji vartai. Po 1945 m. pilies teritorijoje (pylimų apribotoje teritorijoje) įrengtas stadionas	<p><u>Sapiegų palazzo in forteca tipo pilis (pradėta statyti 1678) – vertingas fortifikacinės architektūros paminklas.</u></p> <p><i>Vysokoje XVII-XIX a. priklausė Sapiegoms. Tai buvo viena iš kelių svarbiausių Sapiegų rezidencijų (greta Ružanų, Kodeno).</i> Iš jų rankų miestelis XIX a. II pusėje vedybų keliu atiteko Potockiams. Pastariesiems valda priklausė iki pat 1939 m. Pilis kelis kartus nukentėjo XVII ir XVIII a. pradžios karų metu, sudegė XVIII a. (1748), po šio gaisro Sapiegos savo rezidenciją perkėlė į Slonimą.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Klasicistiniai Sapiegų rūmai (1816-20) ir XIX a. kraštovaizdinis parkas apimantis ir senąją piliavietę.</i> 					Išlikę didesnė dvaro komplekso pastatų dalis - rūmai, dešinys ir kairys fligeliai, ūkiniai pastatai, įvažiuojamieji vartai, tvoros, dalinai – dvarvietės išplanavimas. Po II Pasaulinio karo čia buvo įsikūręs pasienio kariuomenės dalinys, vėliau – mokykla su internatu. Dvaro pastatai dalinai naudojami, apleisti. Parkas išlikęs – egzotiški/reti medžiai, vandens telkiniai.	1816-20 m. Pelagėja Sapieginė pastatė miestelyje naują <i>klasicistinę rezidenciją</i> – rūmus, dvaro ūkinius pastatus, įveisė kraštovaizdinį parką. Vėliau priklausė Potockiams. Ši rezidencija stipriai nukentėjo I Pasaulinio karo metais, buvo išgrobstyti turtingi rūmų meno ir knygų rinkiniai.
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Trejybės bažnyčia (1608) funduota Vainų giminės, Šv. Barboros koplyčia (1772).</i> 						<p><i>Šv. Trejybės bažnyčia (1608) funduota Vainų giminės, Šv. Barboros koplyčia (1772) – baroko sakralinės architektūros paminklai.</i></p>

	<p><i>Gremečia (balt. Грымяча, rus. Гремяча, lenk. Hremiacze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Puzinų dvaras, Puzinų rūmai (XIX a. vid.s)</i> 	Kameneco rajonas				Apleista. Išlikę: apleistas rūmų pastas, ūkinių pastatų griuvėsiai, parko likučiai.	<i>Puzinų dvaras, Puzinų rūmai (XIX a. vid.) - vėlyvojo klasicizmo paminklas.</i>
	<p><i>Čarnavčicai (balt. Чарнаўчыцы, rus. Чернавчицы, lenk. Czarnawczyce)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Šv. Trejybės bažnyčia ir bažnyčios varpinė.</i> 	Kaimas Bresto raj., 18 km šiauriau Bresto				Po 1963 m. perstatyta į cerkvę, veikia.	<p><u><i>Šv. Trejybės bažnyčia (1583 m., kitais atvejais XVI a. pab. – XVII a. pr.) unikalus sakralinės architektūros paminklas su gotikos ir renesanso architektūros elementais bei su gynybinės architektūros elementais. Bažnyčia fundavo miestelio savininkas M. K. Radvila Našlaitėlis.</i></u> Bažnyčia priskirtina Radvilos Našlaitėlio sakralinių fundacijų serijai (Nesvyžiaus sakraliniai pastatai, Novy Sveržen bažnyčia ir cerkvė, Miro bažnyčia, Dzerovnaja) Bažnyčia turi Liublino renesanso architektūros bruožų, šiai mokyklai būdingos lipdybos. Bažnyčios varpinės architektūra artima Nesvyžiaus gynybinei architektūrai (Dievo kūno bažnyčios varpinei ir kt.) (ВКЛЕ Т. II с. 738; Т. ГАБРУСЬ, 3 АРХІТЭКТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ СІРОТКІ HTTP://MEDIA.CATHOLIC.BY/NV/N10/ART8.HTM)</p>
	<p><i>David Gorogokas Давид-Городок</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Paminklas Dovydui Gardiniškiui</i> 	Miestelis Stolino raj.					<p><i>XX a. pabaiga, Dovydas Gardiniškis (mirė 1326 m.) – LDK kunigaikštis, Daumanto (1240(?) m., mirė Pskove 1299), nužudžiusio Mindaugą, sūnus, Gardino seniūnas, žymiausias didžiojo kunigaikščio Gedimino karvedys. Kol kas tai vienintelis man žinomas paminklas LDK laikotarpio lietuviškos kilmės kunigaikščiui Baltarusijoje, išskyrus medinį paminklą Vytautui-koplytstulpį prie Gardino pilies padovanotą lietuvių.</i></p>

<p>Piliakalnis (XIV-XVIII a.)</p>						<p>Piliakalnis (XIV-XVIII a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros paminklas. Pilis egzistavo XIV-XVIII a. Pastatyta senesnio piliakalnio vietoje. Piliavietė buvusi drėgnoje, pelkėtoje vietoje dviejų upių Goryn ir Čartoryja apsupta. Pilies aikštelė buvo 3-5 m. virš vandens lygio, beveik apvalaus plano (100 x 110 m.). Pilis kelis kartus perstatyta, paskutinis didelis perstatymas vyko Radvilų laikais po 1655 m. sugriovimo. Nuo to laiko (XVII a. II p.) egzistavo Aukštutinė ir Žemutinė pilys. Radvilos pilyje niekada ilgam neapsistodavo, joje gyveno ordinacijos ir vietos žemių valdytojai. XVIII a. Pilis neteko strateginės reikšmės ir ilgainiui sunyko. 1760 m. Aukštutinė pilis buvo apleista, o Žemutinės teritorijoje buvo pastatytas dvaras be įtvirtinimų. Gerai išliko apvalaus plano pilies aikštelė (100 x 110 m), matomi fosos ir pylimo fragmentai. Dar prie II Pasaulinį karą kalne stovėjo medinė cerkvė, todėl vietos gyventojai kalną, dažnai vadina cerkvės kalnu.</p>
<p>Žaberai (balt., rus. Жабер) <ul style="list-style-type: none"> • Žabero pilis, priklausė Vyšnioveckiams (XVI-XVII a.) </p>	<p>Kaimas Drohičino raj.</p>				<p>Išlikę žemės pylimai ir įvažiuojamųjų vartų pamatai.</p>	<p>Žabero pilis, priklausė Vyšnioveckiams (XVI-XVII a.). Bastioninė kvadratinio plano pilis pastatyta ant upės Jaselda (Ясельда) kranto, iš trijų pusių apsupta žemės pylimų su bastionais, iš ketvirtos pusės apsaugota upės. Pilis sugriauta Šiaurės karo metu.</p>
<p>Zaosjė (rus. Заосье) <ul style="list-style-type: none"> • Mickevičių Zaosjės palivarkas ir dvarelis, (šiauriau netolies Naugarduko) </p>	<p>Kaimas Baranovičių raj.</p>				<p>Neseniai dvaro ansamblis pilnai atkurtas taip, kaip atrodė poeto gimimo ir vaikystės metais. Veikia muziejus.</p>	<p><u>Mickevičių giminės dvarelis dvarelis (XVIII-XIX a.). – spėjama poeto Adomo Mickevičiaus gimtinė. Kaip alternatyva (A. Mickevičiaus gimimo vietos) nurodomas Naugarduko Mickevičių dvarelis.</u></p>
<p>Zaprudy (brus., rus. Запруды, lenk. Zapрудy) Piliavietė (XIV-XVII a.)</p>	<p>Kaimas Kobrino raj.</p>					<p>Piliavietė (XIV-XVII a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros paminklas. Įtvirtinta feodalo pilaitė. Išliko pylimai, grioviai.</p>
<p>Ivanovas, senasis pavadinimas Palenkės Janovas (balt. Іванова, senasis pavadinimas Янаў arba Янаў-Палески, rus. Иваново, lenk. Janów Poleski) <ul style="list-style-type: none"> • Paminklas Napoleonui Ordai (1997 m.) </p>	<p>Miestas, raj. centras Miesto centrinė aikštė</p>					<p>Paminklas pastatytas 1997 m.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Andrejaus Bobolės kalnimo vieta (žymi kryžiai)</i> • <i>Šv. Andriejaus Bobolės nužudymo vieta (paminklinis akmuo)</i> 	<p>Apie 2 km. Nuo centrinės miesto aikštės</p> <p>Miesto centre, aikštėje</p>					<p><u>Vienas iš kelių LDK šventųjų.</u> <u>Šv. Andriejus Bobolė (1592–1657) – Lietuvos ir Lenkijos šventasis kankinys, kurio gyvenimas susijęs su Vilniumi. Jėzuitas, Vilniaus universiteto auklėtinis.</u> Jis mokėsi Vilniaus jėzuitų naujokyne, vėliau Vilniaus universitete studijavo filosofiją ir teologiją. Įšventintas kunigu, garsėjo pamokslais Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčioje. Nužudytas kazokų netoli Pinsko.</p>
	<p><i>Ivacevičiai (balt. Ivaцэвічы, rus. Ивацевичи, lenk. Iwacewicze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Jundzių dvaras (XVIII a. pab.) ????</i> • <i>Geodezinio Struvės lanko taškas. Ppaminklas</i> 	<p>Miestas, raj. centras</p>				<p>Išlikę atskiri dvaro pastatai.</p>	<p><i>Jundzių dvaras (XVIII a. pab.)- ankstyvojo klasicizmo dvaro architektūros paminklas.</i> Perstatytas. <i>Geodezinis Struvės lankas – paminklas įtrauktas į UNESCO pasaulinio paveldo sąrašus.</i></p>
	<p><i>Iškoldė (balt. Iшкaлдэ, rus. Ишкoльд, lenk. Iszkold)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Trejybės bažnyčia (XV a. II pusė)</i> 	<p>Kaimas Baranovičių raj.</p>				<p>Gerai išlikusi, veikia kaip bažnyčia.</p>	<p><u>Šv. Trejybės bažnyčia (XV a. II pusė) – itin vertingas gotikinis sakralinės architektūros paminklas.</u></p>
	<p><i>Kamenecas (balt., rus. Каменец, lenk. Kamieniec Litewski)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kameneco bokštas- Bялая Вeжa (1271-1288)</i> 	<p>Miestas, raj. centras</p>			<p>Saugo mas BR</p>	<p>Gerai išlikęs, 1903 ir vėliau restauruotas. Nuo 1960 m. veikia Bresto kraštotyros muziejaus filialas.</p>	<p><u>Kameneco bokštas- Bялая Вeжa (1271-1288)- unikalus XIII a. gynybinės architektūros paminklas (Kijevo Rusios ir Vakarų Europos gynybinės architektūros tradicijos samplaika).</u> <u>Vienas ankstyviausių mūros architektūros paminklų LDK teritorijoje.</u> Pastatytas pagal Voluinės kunigaikščio Vladimiro įsakymą; statybininkas Aleksis. Rekonstruotas 1903 m. Bokštas buvo supamas žemės pylimų, griovių ir kt. Nuo XIII a. vid. pilis priklausė Lietuvos kunigaikščiams; atlaikė 1373, 1375, 1379 m. kryžiuočių antpuolius; 1382 m. buvo paimtas Mazovijos kunigaikščio Janušo, 1383 m. susigražintas Jogailos. 1390 m. Jogaila buvo apgulęs Kamecą, kuriame buvo įsitvirtinęs Vytautas. 1500 m. atlaikė Mengi Girėjaus totorių antpuolį, bokštas ir šalia jo buvusi medinė pilis sugriauti 1654-67 m. karų metu, tačiau atnaujinti. 1903 m. atlikta restauracija.</p>

	<p>Karčiova (rus. Карчова, Карчѳво, lenk ?)</p> <ul style="list-style-type: none"> Filaretų akmuo 	Kaimas Baranovičių raj.					<p>Filaretų akmuo – respublikinės (Baltarusijos) reikšmės geologinis gamtos paminklas (nuo 1972). Yra didelėje griovoje 500 m. šiaurės vakarų kryptimi nuo Karčiovos kaimo. Riedulio (granitas) ilgis 4,1 m, plotis 3,0 m, matomos dalies aukštis 1,9 m, perimetras 13,9 m, matomos dalies tūris 12 m³, matomos dalies masė 32 t. Atgabentas ledyno prieš apie 200-120 tūkstančių metų iš Švedijos. Prie akmens rinkdavosi Filaretų draugijos (Vilniaus universitetas, 1819) nariai. Čia lankėsi A. Mickevičius, T. Zanas, I. Domeika, J. Čečiota</p>
	<p>Kosava (balt. Kocasa, rus. Косово, lenk. Kosów Poleski)</p> <ul style="list-style-type: none"> Merkinės dvarelis (1,5 km nuo Kosavos miesto į vakarus), greta Puslovskių rūmų. 	Miestas Ivacevičių raj.				2004 m. JAV ambasados Minske lėšomis dvarelio gyvenamasis pastatas buvo atstatytas, vėl įrengtas muziejus.	<p><u>Tado Kosciuškos (1746 02 12 – 1817 10 15) gimimo vieta.</u> <u>Palivarkas (lenk. Mereczowszczyzna, rus. Мерецѳвщина) Merečovščyzna</u> (lietuviškai – Merkinė). <u>Kosciuškos dvarelis</u> priklausė 1733 – 1764 m. Šiame dvarelyje 1746 02 04 (12 vasario pagal naują stilių – dabartinį kalendorių) gimė ketvirtasis Teklės ir Liudviko Kosciuškų vaikas – Andriejus Tadas Bonaventūra. XVIII a. I pusės dvarelio pastatą kunigaikščiai Puslovskiai restauravo ir įrengė mažą muziejėlį, tarpukaryje dvarelyje lenkai taip pat buvo įrengę T. Kosciuškos muziejų, 1942 (43?) m. tarybiniai partizanai senojo dvarelio pastatą sudegino ir pastatų neliko nė ženklo.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> Puslovskių dvaro (vasaros rezidencijos) ansamblis (XIX a. pr.) (1,5 km nuo Kosavos miesto į vakarus) 					Buvusių rūmų galingi griuvėsiai vis dar daro didelį įspūdį. Pastaruoju metu (2007 ?) pradėti atstatymo darbai.	1838 m. miestelio vakariniame pakraštyje ant kalvos buvo pradėti statyti <u>Puslovskių užmiesčio dvaro ansamblis</u> su dideliu parku (40 ha) (pagal F. Jaščiolid ir W. Marconi projektą). Pagrindiniai rūmai – neogotikinė pilis dekoruota angliškos gotikos stilistikoje, turėjo įspūdingo pločio pagrindinį fasadą (120 m). <u>Vieni didžiausių neogotikinių rūmų dabartinės BR teritorijoje.</u> Po 1863-64 m. sukilimo dvaras rusų valdžios buvo konfiskuotas, rūmai nukentėjo I Pasaulinio karo metu, tačiau buvo atstatyti ir juose buvo įsikūrusi pavieto valdžia, 1943 m. rūmus sudegino tarybiniai partizanai, parkas buvo iškirstas.
	<ul style="list-style-type: none"> X-XI a. piliakalnis (gretimais rūmų miške) 						Greta rūmų miškelyje yra X-XI a. <u>piliakalnis</u> supamas dviem pylimų eilėmis.
	<ul style="list-style-type: none"> Parapinė Šv. Trejybės bažnyčia 						1878 m. statyta <u>Šv. Trejybės bažnyčia</u> . Ji stovi vietoje senosios medinės, kurioje buvo <u>krikštintas Tadas Kosciuška. Bažnyčioje išlikę bažnytinė knyga su įrašu apie jo krikštą 1746 02 12.</u> Šį faktą pažymi ant bažnyčios pakabinta <u>paminklinė lenta</u> (pastarajame dešimtmetyje, lenkų kalba).

<p><i>Krivliantai (balt. Крыўляны, rus. Кривляны) Кривляны, Krzywlanu, Krivliany, Kryuliany, Kriwliany, Krywlanu)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Čartoryskių pilis (XVII a.)</i> 	<p>Kaimas Žabino raj.</p>				<p>Piliavietėje išlikę žemės įtvirtiniamiai – pylimai, grioviai, bastionai. Dabar teritorija paversta kaimo šiukšlynu.</p>	<p><i>XVII a. Čartoryskių bastioninė pilis – fortifikacinės architektūros, archeologinis paminklas.</i> Piliavietė apima 10 ha teritoriją.</p>
<p><i>Krivošinas (balt., rus. Кривошин, lenk. Krzywoszyn)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Paminklinė lenta Jonui Čėčiotui</i> 	<p>Kaimas Liachovičių raj.</p>					<p><i>Jonas Čėčiotas, Čėčiota</i> (??, palaidotas Druskininkuose senosiose Ratnyčios kapinėse) – poetas, <u><i>filomatas, tautosakos rinkėjas, A. Mickevičiaus bendražygis.</i></u></p>
<p><i>Liachovičiai (rus. Ляховичи, balt. Ляхавічы, lenk. Lachowicze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Liachovičių pilis (XVI a. pab., savinikai Chodkevičiai. Pilies vietoje paminklinis akmuo Liachovičių piliai.</i> 	<p>Liachovičių raj. centras.</p>				<p>Šiaurės karo metu, 1706 m. švedų kariuomenės pilis ir parapijinė bažnyčia buvo sugriauta. XIX a. pradžioje pilis buvo parduota pirkliais, kurie išardė žemės pylimų, bastionų apmūrijimą ir rūmų pastatą plytomis ir išpardavė. Dabar ant kairiojo Vedzmos upės kranto yra <i>išlikęs laukas, pilies žemės pylimai, pastatytas atminimo paminklas.</i></p>	<p>Liachovičiai LDK magnatų privatiis miestas (XVI a. pradžioje priklausė Goštautams, nuo 1551 m. Žygimantui Augustui, o nuo 1572 m. priklausė Chodkevičiams, 1635 m. dinastinių vedybų keliu Liachovičiai atiteko Sapiegoms). Nuo XVI a. pabaigos Chodkevičiai pradeda save vadinti Liachovičių grafais. XVI a. pabaigoje <u><i>Liachovičių savininkai Chodkevičiai</i></u> (konkrečiai Jonas Chodkevičius ir jo sūnus etmonas Jonas Karolis Chodkevičius – neabejotinai vienas garsiausių etmonų LDK laikais, mūšių su švedais (1605- Kircholmo -Salaspilio) ir turkais (1621- Chotino) didvyris) čia <u><i>pastato tvirtovę – bastioninę pilį</i></u> senos medinės pilies vietoje. <u><i>Liachovičių pilis jau amžininkų buvo vadinama – tvirtovė. Liachovičių tvirtovė atlaikė 8 apgultis ir XVII a. buvo laikoma pačia stipriausia ne tik LDK, bet ir visoje LLV.</i></u></p>
<p><i>Malyje Siechnoviči (rus. Мал. Сехновичи)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kosciuškę dvaras (XVIII a.)</i> 	<p>Kaimas Žabino raj.,</p>				<p>Dvaro pastatai neišliko, išliko tik parko fragmentai, liepų alėja (pagal legendą pasodinta paties T. Kosciuškos). Veikia T. Kosciuškos muziejus.</p>	<p>XVIII a. Kosciuškę dvaras. Kaime veikia <u><i>T. Kosciuškos muziejus. 1784 m. grįžęs iš JAV, 5 metus šiame dvare gyvena ir šeiminkauja.</i></u></p>
<p><i>Milovidai (balt. Мілавіды, rus. Миловиды, lenk. Malowidy)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Koplyčia mūšio vietoje (1863 m., pastatyta 1930-33 m.</i> 	<p>Baranovičių raj.</p>					<p><i>Koplyčia mūšio vietoje (1863 m., pastatyta 1930-33 m.</i></p>

	<p><i>Pinskas (balt. Пінск, rus. Пинск, lenk. Pinsk)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Jėzuitų kolegijos pastatas (1635-48) 						<p>Pinskas šaltiniuose minimas nuo X a., XII a. vid. priklauso Turovo kunigaikštijai, XII a. II p. tapo dalinės kunigaikštijos centru, 1316-22 m. priklausė Ldk Gediminui, vėliau sūnui Narimantui, kuris gindamas Pinską nuo Kryžiuočių žuvo. Vėliau miestas priklausė Narimanto sūnams ir anūkams, po 1440 m. Ldk nuosavybė (jis valdyti skiria vietininką kunigaikštį Jurijų Simeoną Narimantaitį), 1519-56 m. priklausė Bonai. XVII-XVIII a. susiformavo <i>Pinsko urbanistinis, architektūrinis ansamblis (urbanistikos paminklas)</i> – <i>išlikimo požūrių antras po Gardino</i> - jėzuitų kolegija ir bažnyčia, dominikonš, karmelitų ir bernardinų vienuolynai, rotušė, Butrimovičiaus rūmai ir Karolinos priemiestis su Karolinos pilimi (XVII-XVIII a., neišliko), Šv. Karlo bažnyčia.</p>
	<p><i>Polonečka (balt. Паланэчка, rus. Полонечка, lenk. Połoneczka)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Radvilų dvaras, rūmai (XVII, XIX a.) 	<p><i>Kaimas Baranovičių raj.</i></p>				<p>Pastatas gerai išlikęs.</p>	<p><u><i>Polonečka nuo XVII a. iki XX a. vid. priklauso Radviloms – tai vienas iš svarbesnių ir žinomesnių Radvilų miestų.</i></u> XVII a. pastatyti čia rūmai, XIX a. pradžioje perstatyti ampyro stiliumi. Radviloms priklausė iki II Pasaulinio karo (? Iki I Pasaulinio tikrai gyveno Radvilos). Karų metu ansamblis nukentėjo, tarybiniais metais rūmuose veikė mokykla-internatas. Tuomet visas ansamblis perplanuotas.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Jurijaus bažnyčia (1899), netolies rūmų. 						<p>Medinė bažnyčia <u><i>pastatyta Alberto Stanislovo Radvilos iniciatyva</i></u> 1899 m. pagal architekto Voicechovskio projektą. Altorinėje dalyje įrengta <u><i>Radvilų giminės laidojimo vieta</i></u>, išlikę dvi memorialinės ketaus lentos.</p>

	<p><i>Ružanai (balt., rus. Ружаны, lenk. Różana)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Sapiegų rūmai (XVII a. pr., 1784-86)</i> 					<p>Rūmų ansamblis – griuvėsiai, tačiau gausiai lankomi turistų. Pastaruoju metu pradėti rekonstrukcijos darbai – atsattomi vartai ir kordegardijos prie jų. Parengtas viso ansamblio rekonstrukcijos projektas.</p>	<p><u><i>Sapiegų rūmai (XVII a. pr., 1784-86) – itin vertingas baroko ir ankstyvojo klasicizmo architektūros paminklas - XVIII a. pabaigoje tai buvo viena puošniausių rezidencijų LDK.</i></u> 1598-1831 m. Ružanai Sapiegų nuosavybė. 1598 m. miestelį nusipirko LDK kancleris Leonas <u><i>Sapiega ir čia ikūria vieną iš svarbiausių giminės rezidencijų. Nuo to liako skiriam Ružanų Sapiegų giminės linija.</i></u> Sapiegų giminės nuosavybėje Ružanai išlieka nuo pačios XVI a. pabaigos iki XIX a. pradžios. Garsūs prie dvaro veikusiomis špalerių (gobelenų), kilimų ir gelumbės dirbtuvėmis. Pirmąją <u><i>pilį – rezidenciją</i></u> Ružanuose XVII a. pr. pastatė LDK kancleris Leonas Sapiega. Pilis buvo sunaikinta vietinių gyventojų ir apleista XVII a. pab. (1698) valstybės vidaus karo tarp Sapiegų ir jiems priešišku giminėjų metu), taip pat nukentėjo per Šiaurės karą. Naujus rūmus 1784–1786 m. ankstyvojo klasicizmo stiliumi pastatydino LDK kancleris kunigaikštis Aleksandras Sapiega. Naujų rūmų statybai buvo panaudoti kai kurie senieji pastatai, pvz. pagrindinis rūmų pastatas. <u><i>Prie rūmų buvo pastatytas teatras ir jame veikė pastovi trupė, vienas didžiausių garsiausių privačių teatrų LDK.</i></u> Nuo 1655 m., karo su Maskva metu, kelis metus Ružanų rūmuose <u><i>slėptas iš Vilniaus slapta išgabentas Šv. Kazimiero Jogailaičio karstas</i></u></p>
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Šv. Trejybės katalikų bažnyčia</i> 					<p>Bažnyčia veikia nepertraukiamai</p>	<p>Vėlyvojo renesanso stiliaus, funduota Leono Sapiegos, statyta 1615-1617 m., perstatyta 1779 m. ankstyvojo klasicizmo stiliumi.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Kapinių Šv. Kazimiero bažnyčia</i> 						<p>Ankstyvojo klasicizmo stiliaus, funduota Aleksandro Sapiegos, statyta 1792 m.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Bazilijonų Šv. Petro ir Povilo bažnyčia bei vienuolynas.</i> 						<p>Bažnyčia vėlyvojo baroko stiliaus (1762-79), ją fundavo Kristina Sapiegaitė – Masalskienė. XIX a. atiteko stačiatikiams. Vienuolyno pastatai pastatyti kiek vėliau – 1784-1788 m., juos fundavo Aleksandras Sapiega.</p>
	<p><i>Staraja Myš (balt. Мыш Старая, rus. Стар. Мышь, lenk. Mysz Stara)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Chodkevičių pilis (XVI-XVII a.), pilies žemės pylimų likučiai.</i> 	<p>Kaimas Baranovičių raj. (į pietus nuo kaimo kairiajame upės Mušanka (Мышанка) krante)</p>				<p>Išlikę pilies žemės pylimai.</p>	<p><u><i>Chodkevičių pilis</i></u> (XVI a. II pusė – XVII a. I pusė). Kvadratinio plano (50x50 m) pilis, iš rytų, pietų ir vakarų pusės apsupta žemės pylimais (plotis apie 15 m, aukštis – 3,5-4 m) ir grioviais (plotis 30 m, gylis 15 m), iš šiaurės – upės Myš krantas. Ant žemės pylimo buvo medinė pilis su keturiais bokštais kampuose. 1654-67 m. karo metu, 1654 m. po ilgos apgulties pilį užėmė rusų kariuomenė ir sudegino. (BKJI E, T II, c.330)</p>

<p>Stolinas (<i>balt. Столін, rus. Столин, lenk. Stolin</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mankovičių Radvilų dvaras (<i>Маньковічы, kuris dabar yra Stolino miesto ribose</i>), (1885) 	<p>Rajono centras, Stolino raj.</p>				<p>Rūmai neišlikę. Išlikę parkas (1885 m.), dvaro vartai, bravoro pastatas, parke dvaro įsteigimo paminklinis (kertinis, 1885 m.) akmuo su įrašu.</p>	<p>Radvilų dvaras (1885). Rūmai pastatyti istorizmo stiliumi 1905 m. pagal Nesvyžiaus pilį. Rūmai sugriauti I Pasaulinio karo metu, atstatyti 1922 m. ir vėl sugriauti II Pasaulinio karo metu.</p>
<p>Stolovičiai, Stoloviciai (<i>balt. Сталовічы rus. Столовичи, lenk. Stowicze</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jono Krikštintojo Joanitų (Maltos ordino riterių) bažnyčia (1639,1740-46) 	<p>Kaimas Baranovičių raj.</p>				<p>1863 m. perstatant į cerkvę sunaikintas eksterjero barokinis dekoras, pažeminti fasado bokštai. Vertingi interjero stiuko lipdiniai ir altorius išlikę.</p>	<p><u>Jono Krikštintojo Joanitų (Maltos ordino riterių) bažnyčia (1639,1740-46) – vienintelė Maltos ordino bažnyčia LDK, Vilniaus baroko architektūros paminklas.</u> Pirmoji Švč. Mergelės Marijos ir Jono Krikštintojo mūrinė koplyčia šioje vietoje buvo pastatyta 1639 m. M.K. Radvilos Našlaitėlio ir jo pirmagimio Mikalojaus Žygimanto Karolio (Maltos ordino kavaliarius) iniciatyva kaip Maltos ordino bažnyčia, taip pat bažnyčia statyta iš Italijos atgabentai Dievo Motinos skulptūrai. Antroji – mūrinė Jono Krikštintojo bažnyčia pastatyta 1740-46 m. miestelio savininko Maltos ordino kavaliariaus M. Dombrovskio iniciatyva pagal J. Fontanos III ir J. K. Glaubico projektus. 1740 m. statybas pradėjo J. Fontana, baigė ir įrengė interjerą J. K. Glaubicas (nuo 1743 m). Senoji koplyčia įtraukta į naujos bažnyčios tūrį kaip presbiterija. Nuo 1863 m. bažnyčia perstatyta į Švč. Mergelės Marijos Dangun ėmimo cerkvę, veikia iki šiol. (BKJI E, T II, c.624 ir kt.)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Paminklas (paminklinis akmuo) Stolovičių mūšiui (1771 m. 09 12), žuvusiems Baro konfederatų kariuomenės, vadovautos M.K.Oginskio, kariams atminti. 	<p>Paminklas greta bažnyčios.</p>				<p>Paminklas pastatytas baltarusių XX a. paskutiniame dešimtmetyje baltarusių, įrašas paminklinėje lentoje baltarusių kalba.</p>	<p><u>Stolovičių mūšis (1771)</u> – įvyko netoli Stolovičių tarp LDK ir Rusijos kariuomenių, vadovaujamų LDK didžiojo etmono Mykolo Kazimiero Oginskio (prisijungusio prie Baro konfederacijos, kovojusios prieš Rusijos įtaką LLV) ir generolo Aleksandro Suvorovo. Mūšis baigėsi Oginskio kariuomenės pralaimėjimu</p>
<p>Šumakai (<i>balt. Шумаки, rus. Шумаки, lenk. Szumaki</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pilies žemės pylimai 	<p>Kaimas Bresto raj.</p>					<p>у сел. Шумаки - развалины замка, по-видимому, принадлежавшего подкоморию брестскому Ян. Шуйскому; археологического исследования этих насыпей и городищ не было произведено.</p>
<p>2. Gardino sritis – administracinis centras: Gardinas (<i>Гарадзенская вобласць. Цэнтар – Горадня</i>).</p>						

<p><i>Alšėnai, Galšia (balt. Гальшаны, rus. Гольшаны, lenk. Holszany)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Alšėnų piliakalniai (XII-XIV a.)</i> 	<p>kaimas Ašmenos rajone</p>						<p>Dvi garsiausios Alšėnuose šeiminkavusios ir daugiausia miestelį išgarsinusios giminės - tai <i>Alšėniškiai ir Sapiegos</i>. Nuo XIII a. <i>Alšėnai buvo LDK dalinės kunigaikštijos Alšios (Galšios) centras</i>. Nuo XIV a. pabaigos kunigaikštiją ir Alšėnus valdė Alšėnų kunigaikščių giminė. Giminės pradininkas Jonas Alšėniškis (Jonas Algimantaitis) pastatydino čia medinę pilį, prie jos pradėjo kurtis miestelis. XVI a. viduryje kunigaikščių Alšėniškių giminė išmirė (1555). Nuo XVI a. pirmos pusės daugiau nei 100 metų Alšėnai priklausė kitai ne mažiau garsiai ir įtakingai LDK <i>didikų Sapiegų giminei. Didesnioji dalis Alšėnuose išlikusio istorinio ir architektūrinio paveldo sietina su Sapiegomis</i>. Alšėnai 1525 m. vedybų keliu (kaip žmonos kraitis) atiteko Povilui Sapiegai ir daugiau nei 100 metų priklausė Sapiegų giminei; Sapiegomis priklausė iki 1639 m. <i>Alšėnų piliakalniai</i> (rytinėje miestelio dalyje) datuojami XII-XIV a. Manoma, kad <i>medinė pilis</i> Alšėnuose pastatyta XIV a. pabaigoje, ji stovėjusi ant piliakalnio (ant upelio Krabel (<i>Карабель</i>), kairiojo Alšios intako kranto) – apie 1,5 km į šiaurės rytus nuo dabartinio Alšėnų miestelio. Tai buvo svarbiausia kunigaikščių Alšėniškių pilis–rezidencija. Žinoma, kad joje 1440, 1492 m. vyko LDK didikų suvažiavimai.</p>
<ul style="list-style-type: none"> <i>Alšėnų pilis (XVI-XVII a. sandūra)</i> 						<p>Dabar išlikę dviejų gyvenamųjų sparnų (šiaurės vakarinio ir šiaurės rytinio, kuriame buvo įvažiavimo vartai) ir prie jų prišlietų dviejų kampinių bokštų griuvėsiai, dalis žemės pylimų, parko likučiai su senomis liepomis. Piliavietė itin daug lankoma turistų, pastaruoju metu aptvarkytos pilies prieigos.</p>	<p><u><i>Alšėnų pilis – itin vertingas fortifikacinės ir rezidencinės architektūros paminklas. Reprezentuoja XVI-XVII a. LDK gynybinę–rezidentinę architektūrą.</i></u> Sapiegos piliavietę perkėlė į kitą vietą ant Alšios upės kranto (dabar pietinėje miestelio dalyje). Naują <i>mūrinę Alšėnų pilį</i> pastatė LDK pakancleris ir Ašmenos seniūnas Povilas Steponas Sapiega XVI – XVII a. sandūroje. <i>Tai vėlyvojo renesanso (manierizmo) gynybinė-rezidencinė pilis</i> su keturiais bokštams kampuose ir galingu įvažiuojamųjų vartų bokštu šiaurės rytų sparne, koplyčia. Pilį supo žemės pylimai, bastionai ir grioviai, užpildomi vandeniu patvenkus upelį, parkas. Specialistai Alšėnų pilies architektūroje išvelgia flamandų architektūros įtaką. Pilis kelis kartus buvo perstatyta, XVIII a. apleista, XIX a. dalis pilies susprogdinta. 1880 m. pilies savininkas Garbaniov pilies sienas ir bokštus pradėjo sprogdinti, o išardytas pilies plytas pardavė karčiamos statybai. Pilis nukentėjo per I Pasaulinį karą. Nuo to laiko pilis kasdien atrodo vis liūdniau, išlikę mūrai žemėja, o kadais kiemus supusių renesansinių galerijų, turtingo vidaus ir išorės dekoro (stiuko lipdinių, krosnių iš koklių dekoruotų Sapiegų herbais ir kt.) neliko nė ženklo.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Jono Krikštintojo bažnyčia ir pranciškonų vienuolynas (1618, 1770; XVII-XVIII a.). 				<p>XX a. 5 dešimtmetyje bažnyčia uždaryta, įsteigtos dirbtuvės; 1990 m. grąžinta tikintiesiems. Altorius-freska restauruota 2006-07 m. lenkų restauratorių. Prie bažnyčios veikęs pranciškonų vienuolynas uždarytas 1832 m., įkurtos kareivinės. Po II Pasaulinio karo buvo sandėlis, vaikų namai ir mokykla-internatas. Architektūrinis ansamblis kaip tik tuomet labiausiai ir nukentėjo. Dabar dalis vienuolyno pastatų grąžinta pranciškonams, likusioje dalyje veikia Valstybinio Baltarusijos Meno muziejaus filialas.</p>	<p>Bažnyčią ir vienuolyną <i>fundavo LDK pakancleris Povilas Steponas Sapiega</i>, 1618 m. bažnyčia iškilmingai pašventinta, perstatyta 1774 m. vėlyvojo baroko stiliumi; Bažnyčioje išlikęs <i>vertingas XVIII a. vidurio interjeras, ypač iliuzinė tapyba atliktas centrinis altorius (apie 1790 m., vaizduojama scena – Jonas Krikštintojas krikština Jėzus; altorius-freska restauruota 2006-07 m. lenkų restauratorių). Sapiegy laidojimo koplyčia</i>. Bažnyčioje specialiai įrengtoje koplyčioje buvo palaidotas fundatorius – Povilas Steponas Sapiega dviem savo žmonomis. Iš šaltinių žinoma, kad antkapis, savo kompozicija priminė Leono Sapiegos ir dviejų jo žmonių antkapį Vilniaus Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčioje. XVIII a. bažnyčią rekonstruojant šis <i>vertingas antkapinės renesanso skulptūros paminklas buvo išardytas, išliko tik epitafinės lentos su figūromos</i>. Iki šiol bažnyčios šoninėje (dešiniojoje) navoje išlikusi <i>XVIII a. freska – tapyta epitafiga su Sapiegy herbu (Lapinas), o skulptūros išgabentos į BR Mokslų akademijos Baltarusijos senosios kultūros muziejų Minske</i>.</p>
	<p><i>Bolšaja Medviadka (balt. Мядзвядка, rus. Бол. Медвядка, lenk. Niedźwiadka)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Domeikų dvaras</i> 	<p>Miestelis Koreličių raj.</p>			<p>Pagrindinis dvaro namas neišliko, išliko šoninis fligelis.</p>	<p><i><u>I. Domeikos giminė. Ignas Domeika (isp. Ignacio Domeyko, brus. Ігнам Дамейка, lenk. Ignacy Domejko; 1802 m. liepos 31 d. Nedzviadkoje – 1889 m. sausio 23 d. Čilės Santjage) – Vilniaus universiteto auklėtinis, filomatas, 1831 m. sukilimo dalyvis, žymus Čilės geologas, mineralogas, etnologas, Čilės universiteto Santjage rektorius, Čilės respublikos garbės pilietis.</u></i></p>
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Paminklinis akmuo I. Domeikai</i> 	<p>Miestelio centre</p>				<p>Paminklas pastatytas tarybiniais metais</p>
	<p><i>Bolšoje Možeikovo (balt. Мажэйкаў Вялікі, rus. Бол. Можейково, lenk. Możejków Wielki)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Chodkevičių dvaras (XVIII-XIX a.)</i> 	<p>Kaimas Ščiučino raj.</p>			<p>Dvaro rūmai neišliko (sudegė 1914); išliko visi kiti dvaro pastatai (tvora ir treji vartai, namas svečiams, darbininkų gyvenamasis namas, sarginė, vienas iš fligelių, ūkinės paskirties pastatai – sandėlys, bravoras, ledainė, medinis svirnas (liamusas) ir kt.) ir dvaro ansamblio kompozicinė struktūra.</p>	<p><i><u>Chodkevičių dvaras</u></i>. Chodkevičiams Bolšoje Možeikovo priklausė XVII a. pab. –XIX a. pr. XVIII a. pab. Chodkevičiai čia pastato naujus klasicistinius dvaro pastatus, įveisia parką (1787).</p>

	<p><i>Barūnai (balt. Баруны, rus. Боруны, lenk. Boruny)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Bazilijonų vienuolynas ir Šv. Petro ir Povilo bažnyčia (XVIII a. vid.)</i> 	Kaimas Ašmenos raj.				Bažnyčia veikia.	<ul style="list-style-type: none"> <u>Bazilijonų Šv. Petro ir Povilo vienuolynas ir bažnyčia – baroko sakralinės architektūros paminklas, Vilniaus baroko architektūros mokyklai priskirtina bažnyčia.</u> Funduota 1692 m. vietinio bajoro Mikalojaus Piešliako stebuklingoje vietoje. Pagal legendą šioje vietoje miške ant medžio stebuklingai pasirodė Dievo motinos paveikslas, dovanotas Polocko Bazilijonų. Šventykla tapo Borūnų Dievo Motinos kulto vieta. Mūrinė bažnyčia ir vienuolynas pastatyti 1747 – 1757 m., pagal architekto A. Osikevičiaus projektą. Vienuolyno pastatai pastatyti 1778-93. Borūnai pirmiausia yra žinomi dėl stebuklingo Dievo Motinos paveikslo ir nuo XVII a. II pusės susiklęstėjusio sanktuariumo. <u>Borūnų Dievo Motinos kultui daugiau nei 300 metų</u> (jubiliejus buvo atšvęstas 1991 rugpjūčio mėnesį. <u>XIX a. pradžioje paveiklas buvo vienas iš labiausiai garbinamų Vilniaus apylinkėse, o dabar vienas labiausiai garbinamų Baltarusijoje.</u>
	<p><i>Bystryca, Bistryčia (Balt. Быстрыца, rus. Быстрица, lenk. Bystrzyca)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Kryžiaus išaukštinimo bažnyčia (1760-61)</i> 	Kaimas Astroveco raj.				Po 1863 m. bažnyčia buvo pertvarkyta į cerkvę – virš stogo ir bokštų buvo pastatyti svogūniniai kupolai. Dabar sakralinis pastatas veikia kaip katalikų bažnyčia.	<p><u>Kryžiaus išaukštinimo bažnyčia (1760-61) – baroko sakralinės architektūros paminklas. Priskirtina Vilniaus baroko architektūros mokyklai.</u></p> <p><u>Spėjamas architektas Jonas Kristupas Glaubicas.</u></p>
	<p><i>Vasiliški, Vasiliškės, Vosyliškės (balt. Васілішкі, rus. Василишки, lenk. Wasiliszki)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Bazilijonų (dominikonų?) vienuolyno Šv. Jono Krikštintojo bažnyčia (1769)</i> 	Ščiučino raj.				Veikia kaip katalikų bažnyčia.	<p><u>Bazilijonų (dominikonų?) vienuolyno Šv. Jono Krikštintojo bažnyčia (1769)- baroko sakralinės architektūros paminklas, Vilniaus baroko architektūros mokykla.</u></p>
	<p><i>Varnianai (balt. Варняны, rus. Ворняны, lenk. Worniany)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Šv. Jurgio parapijinė bažnyčia (1767-69)</i> 	Astraveco raj.				Veikia.	<p><u>Šv. Jurgio parapijinė bažnyčia (1767-69) – baroko sakralinės architektūros paminklas, Vilniaus baroko architektūros mokyklai.</u> Bažnyčia funduota miestelio savininkės Marijos Abramovič, pastatyta pagal architekto Augustino Kosakovskio projektą. Priskirtina</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Miestelio centrinės aikštės užstatymas (XVIII a. vid.). 					<p>Rūmai neišliko; išliko – XVIII a. vid. miestelio centrinės dalies ansamblio struktūra, dvaro parkas, dvaro ūkiniai pastatai, vaistinė (XVIII a.), klebonija (XVIII a.)</p>	<p>XVIII a. vid. M. Abramovič iniciatyva sukuriamas naujas miestelio centro ansamblis – dvaras su parku, suformuojama centrinė aikštė su parapijine bažnyčia centre – <u>XVIII a. architektūrinis-urbanistinis paminklas.</u></p>
<p>Vseliubas (balt., Уселюб rus. Вселюб, lenk. Wsielub)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šv. Kryžiaus išaukštinimo (XV a. I p., XVIa., XIX a.) 	<p>Naugarduko raj.</p>				<p>Bažnyčia veikia.</p>	<p><u>Gotikinė Šv. Kryžiaus išaukštinimo katalikų bažnyčia, viena seniausių dabartinės Baltarusijos teritorijoje, pastatyta XV a. I pusėje (iki 1433 m.) – gotikos sakralinės architektūros paminklas.</u> Daug kartų dalinai perstatyta. Dabartinis eksterjeras – neogotikinis iš XIX – XX a. sandūros. Pagal šaltinius bažnyčią fundavo arba Lietuvos (Vytauto) arklidininkas Jonas Niemira, arba Vseliubo savininkas, Kijevo vaivada Andriejus Nemyričius (todėl pradžioje bažnyčia vadinta Šv. Andriejaus). 1576-1642 m. veikė kaip kalvinų zboras ir dalinai perstatyta (dėl skliauto ir bokšto griūties). Dar kartą perstatyta po 1642 m., kuomet atsieniė katalikai (nuo to laiko vadinama Šv. Kryžiaus išaukštinimo) ir po 1789 m. gaisro, 1897 m. pristatytas neogotikinis bokštas, po II Pasaulinio karo uždaryta. Sovietai siekdami sunaikinti bažnyčią nusprendė bažnyčią sudeginti – bažnyčią padegė. Išdegė pastato vidus, įgriuvo skliautai, išliko stovėti tik senosios gotikinės storos sienos. 1988 m. bažnyčia grąžinta tikintiesiems, atstatyta.</p>
<p>Gaidžiūniškis (balt. Gaiūčioniški, rus. Гайчюнишки, lenk. Gojcieniszki, Gajciuniszki)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Namas-tvirtovė/pilaitė (1613) 	<p>Kaimas Varonavo raj.</p>				<p>Originali namo–tvirtovės architektūra išlikusi praktiškai nepakitusi, žemės įtvirtinimų – tik atskiri fragmentai. Nuo XX a. 7 dešimtmečio čia veikia vienintelė Baltarusijoje psichiatrinė ligoninė, kurioje įkalinti – gydomi nusikaltėliai pripažinti nepakaltinamais. Namą pritaikant ligoninei buvo atlikti daliniai pastato vidaus pertvarkymai.</p>	<p><u>Originalus gyvenamosios – gynybinės paskirties renesanso stiliaus pastatas – namas-tvirtovė, kartais vadinamas pilaitė – renesanso fortifikacinės, gyvenamosios architektūros paminklas.</u> Namas-tvirtovė pastatytas pietinėje kaimo dalyje, ant kairiojo upės Žyžma (koks lietuviškas pavadinimas?) kranto. <u>Namo architektas, statytojas ir pirmasis savininkas Petras Nonhartas (kilę iš Nyderlandų) – žinomas Vilniaus žemutinės pilies architektas.</u> Už darbą jis gavo LDK pilietybę bei teisę apsigyventi netoli Vilniaus – gavo Gaidžiūniškį. Namą–tvirtovę architektas suprojektavo ir pasistatydino pats, apie sodybą įrengiant apsauginius žemės įtvirtinimus dalyvavo jo tėvynainis fortifikacijos inžinierius van Dodenas. Statyba baigta 1613 (1610-1612 ?) m. Namas – pilaitė bei aplink plytėjusi žemės valda vėliau atiteko Chreptavičių, Korffų, Šretterių (Šretteris?), Puttkamerų, Osten-Sackenų giminėms, apie 1830 m. atiteko Rimšoms, pastarieji Gaidžiūniškį valdė iki 1939 m.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Kalvinų koplyčia (1633) 					<p>Dabar išlikusi vakarinė koplyčios siena su galingomis mūrinėmis atramomis ir šiaurinės sienos fragmentai.</p>	<p>Sudedamoji Gaidžiūniškio ansamblio dalis. Kalvinų koplyčia, kaip kalvinų zborą, 1633 m. fundavo ir pastatydino Nonharto dukra Zuzana Nonhart – Chreptavičienė. Koplyčia - <u>Nonhartų giminės bei vėlesnių kalvinų tikėjimo Gaidžiūniškio valdytojų laidojimo vieta</u> (Štetterių, Statkevičių, Osten - Sackennų).</p>
	<p>Geranainys (balt. Геранёны, rus. Геранены, Гераноны, lenk. Gieranony)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geranainių pilis (XVI a. i pusė) • 	<p>miestelis Yvijos raj.</p>				<p>Piliavietės lengvai aptinkama orientuojantis pagal Šv. Mikalojaus bažnyčią; piliavietė žmogaus ūkinės veiklos nepakeista – visu perimetru išlikę žemės pylimai, grioviai. Visa pilies teritorija dabar apaugus medžiais ir krūmais. Sovietų laikais buvo užsimota pilies teritorijoje įrengti parką, tačiau planas nebuvo realizuotas. Dabar piliavietė apleista ir netvarkoma. Paversta vietiniu šiukšlynu. Pilies mūrai buvo beveik visiškai išardyti XIX a., statybinės medžiagos naudotos netoliese esančio Lipniškių miestelio statybose. Šiandien iš kadais itin modernios pilies likę mažai. Netgi mūrų likučius gana sunku surasti. Atskiri pilies fragmentai išlikę iki 4 m aukščio.</p>	<p><u>Geranainių pilis (XVI a. i pusė)- itin vertingas renesanso fortifikacinės architektūros, archeologinis paminklas.</u> Nuo XV a. I pusės (nuo 1433) Geranainys priklausė Goštautams, mirus Stanislovui Goštautui (1542 m.), paskutiniam Goštautų giminės vyriškos linijos atstovui, Geranainys grįžo į LDK rankas, tapo valstybiniu dvaru - priklausė Žygimantui Senajam, dar vėliau Žygimantui Augustui, Sapiegoms, Kiškoms, XVII a. - priklausė Pacams. Vilniaus vaivada ir LDK kancleris Albrechtas Goštautas, garsiausias giminės atstovas, vienas žymiausių XVI a. I pusės politikos veikėjų LDK, lėmė, kad Geranainys tapo žinomi ir svarbūs kaip istorinis, kultūrinis paminklas – XVI a. I pusėje miestelyje pastatė pilį ir fundavo Šv. Mikalojaus bažnyčią (1529). Geranainių pilis – unikalus LDK fortifikacinės architektūros paminklas, ankstyvosios bastioninės architektūros pavyzdys, kuriame apjungiami gotikinės (viduramžinės) ir bastioninės fortifikacinės architektūros principai – tai pereinamojo tipo nuo aptvarinių prie bastioninių pilių statinys. Specialistai Gerainių pilį vertina kaip vieną moderniausių XVI a. pradžios fortifikacinės architektūros pavyzdžių LDK.</p>
	<p>Šv. Mikalojaus bažnyčia (1529)</p>					<p>Bažnyčia veikia.</p>	<p>Šv. Mikalojaus bažnyčia – sakralinės, fortifikacinės architektūros paminklas. Bažnyčia buvo sudedamoji pilies fortifikacinių įrenginių dalimi. Bažnyčią 1529 m. fundavo Albrechtas Goštautas. Sakralinis pastatas pastatytas gotikos stiliumi. Šv. Mikalojaus gotikinė bažnyčia po gaisro 1779 m. atstatyta baroko stiliumi Jono Probačo lėšomis. XIX a. II pusėje prie bažnyčios pristatyta zakristija, koplyčia, prieangis. Bažnyčia niekuomet nebuvo uždaryta ir veikė nepaisant besikeitusios valdžios. Dabar bažnyčios architektūroje galima įžvelgti gotikinės architektūros elementus (erdvė, penkiabriaunė apsidė). Barokinė statyba neišsiskiria įspūdingumu, pagrindinis altorius ir du šoniniai įrengti klasicizmo stiliumi, išlikęs vėlyvojo baroko vargonų prospektas ir choras, sienos tapytos neobaroko stilistikoje.</p>

<p><i>Gervėčiai (balt., rus. Гервяты, lenk. Gierwiaty)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Šv. Trejybės bažnyčia (1899-1903) • Lietuvybės sala 	<p>Miestelis Astravo raj</p>					<p>Bažnyčia veikia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 1899-1903 m. pastatyta mūrinė neogotikinė Švč. Trejybės bažnyčia, viena gražiausių tuometinėje Rytų Lietuvoje, dabar didžiausia katalikų bažnyčia Baltarusijoje (61 m aukščio). Ji nenukentėjo per II pasaulinį karą. • <u>Gervėčiai - Baltarusijos lietuvių etninių žemių centras.</u> 14-15 išlikusių lietuviškų kaimų (Gaigalai, Galčiūnai, Gėliūnai, Girios, Gudinikai, Kerplošina, Knystuškės, Miciūnai, Milcėjos, Mockos, Pelegrinda, Petrikai, Rimdžiūnai, Užupis, Zavelcai) bendrai dar vadinami Gervėčių kraštu (apylinke). XIX a. Gervėčių kaimas buvo Ašmenos apskrityje, dauguma gyventojų buvo lietuviai. 1992 m. duomenimis, Gervėčiuose buvo 1200 gyventojų (tik 30% lietuvių).
<p><i>Gnieznas (balt. Гнезна, rus. Гнезно, lenk. Hniezna)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (apie 1524 m.) 	<p>Kaimas Valkavysko raj.</p>					<p>Bažnyčia tikintiesiems gražinta 1989 m. visiškai nuniokota (sudegusi ir be sklaiutų), dabar restauruota/atstatyta vietos kunigo ir tikinčiųjų jėgomis.</p>	<p><u>Gotikinė katalikų Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia</u> – gotikinės sakralinės architektūros paminklas, bažnyčia funduota apie 1524 m. miestelio savininkų Jono ir Elžbietos Šemetovičių (Šemetų?). 1555 - 1643 m. veikė kaip protestantų zboras; perstatinėta/remontuota 1678, 1728, 1844, 1890, 1931-32; 1962 m. uždaryta ir 1968 m. paversta vietinio tarybinio ūkio sandėliu, 1989 m. visiškai nuniokota.</p>
<p>Gorodniki (balt. Гароднікі, rus. Городники, lenk. Horodniki)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaimo katalikų kapinėse Andriaus Sniadeckio kapas (1839) • Sniadeckių giminės koplyčia (1864) 	<p>Kaimas Ašmenos raj.</p>					<p>Kapinės tvarkingos, neapleistos. A. Sniadeckio paminklas išlikęs gerame stovyje, šiek tiek „paspalvintas“ aliejinais dažais. Medinė Sniadeckių giminės koplyčia gerame stovyje, interjeras taip pat, esama meno vertybių, koplyčia veikia. Rūsyje išlikę Sniadeckių palaidojimai, karstai.</p>	<p><u>Klasicistinis, balto akmens (marmuro?) paminklas pastatytas 1839 m. sūnaus. Andrius Sniadeckis (Jedrzej. Andrzej Śniadecki, 1768–1838) - Vilniaus universiteto profesorius.</u> Studijavo Paduvos, Krokuvos, Londono ir Edinburgo universitetuose. 1798–1803 m. skaitė farmacijos kursą, nuo 1803 m. – Chemijos katedros profesorius, parašė mokslo tyrimo darbų ir mokymo priemonių, nuo 1827 m. – VU Terapijos klinikos vadovas. Plačiau- Raišienė, Birutė. Andrius Sniadeckis. Vilniaus universiteto leidykla, 2006. <i>Sniadeckių giminės koplyčia (1864, medinė) veikia kaip katalikų kapinių koplyčia – puikus XIX a. vidurio medinės kapinių koplyčios, laidojimo koplyčios pavyzdys.</i></p>

<p><i>Gardinas Senoji, arba Aukštutinė, pilis (XII-XVII a.)</i></p>					<p>Senosios ir Naujosios pilies ansamblis nuo 1967 m. yra saugomas kaip archeologinis–istorinis paminklas. XIX a. Senoji pilis buvo perstatyta į kareivines. Tarpukariu lenkų valdžios sprendimu Senoji pilis atiteko muziejui (1924 m.). Pilies teritorijoje atlikti archeologiniai tyrimai, dalinai restauruoti ir konservuoti pastatai, įrengtas muziejus. Dabar pilyje veikia turtingas Gardino valstybinis istorijos–archeologijos muziejus (<i>Гродненский государственный историко-археологический музей</i>). Muziejuje saugomi tokie daiktai, kaip 1748 m. Gardino dominikonų funduotas Stanislovo Augusto bronzinis biustas; 1817 m. T. Kosciuškos testamentas, vertingi rašytinių ir kartografinių šaltinių rinkiniai, Petro I patrankos ir kt.</p>	<p><i>Senoji, arba Aukštutinė, pilis (XII-XVII a.)</i> - gynybinių, sakralinių ir visuomeninių pastatų kompleksas išsidėstęs ant vadinamojo Pilies kalno (dešiniajame Nemuno krante) Nemuno ir upelio Garadničanka (<i>Гараднічанка</i>) santakoje. Pirmieji įtvirtinimai Pilies kalne buvo pastatyti iš medžio ir žemės, XII a. II pusėje atskiri sienų fragmentai jau buvo mūriniai (bizantinio mūro) ir pastatyta mūrinė cerkvė (Apatinė cerkvė – XII a. I pusė). XIII a. II pusėje rytinėje pilies dalyje pastatytas mūrinis apvalaus plano bokštas („stulpas“). Po 1398 m. gaisro (kurio metu vos nežuvo pats Ldk) Vytautas Gardino pilį perstatė. Po Vytauto Gardino pilyje šeimininkavo Švitrigaila, Kazimieras Jogailaitis (1492 06 07 mirė Gardino pilyje). Pilyje mirė Kazimiero Jogailaičio sūnus Šv. Kazimieras (1484 03 04). Gardino ir Senosios pilies reikšmė išaugo Stepono Batoro laikais. Ldk Gardiną pavertė faktine LDK sostine ir savo pagrindine rezidencija (1576-1586). Iš Gardino Steponas Batoras išvyko į žygį į Smolenską, čia priiminėjo užsienio pasiuntinius. 1586 12 12 Gardine Steponas Batoras mirė. Čia po netikėtos karaliaus mirties gruodžio 14 d. italai gydytojai Bucella ir Simonius atliko karaliaus kūno anatominį tyrimą – tai buvo pirmasis anatomis karaliaus kūno tyrimas LLV. Steponas Batoras rekonstravo Senąją pilį renesanso stiliumi. 1655 m. Gardiną užėmusi rusų kariuomenė miestą gerokai nusiaubė, pilyje įsitvirtino ir rūmus nuniokojo. Pilies rūmai buvo atstatyti, įgijo baroko stiliaus bruožų. Šiaurės karo metu pilis buvo nusiaubta, 1735 m. sudegė. Pilis atnaujinta.</p>
<p><i>Gardino Senosios pilies arkinis tiltas (XVII a. II p.)</i></p>					<p><i>Gardino Senosios pilies arkinis tiltas (XVII a. II p.)</i></p>	

	<p><i>Senosios pilies teritorijoje. Apatinė (XX a. II p.) ir Viršutinė (XIV-XV a. sandūra) cerkvės Senosios pilies teritorijoje.</i></p>					<p>Cerkvės ir bažnyčios pamatai buvo surasti 1931-1937 m. archeologinių tyrimų metu. Apatinės cerkvės likučiai eksponuojami specialiame paviljone. Čia saugomas ir nedidelis Viršutinės bažnyčios fragmentas. Pagrindinė Viršutinės bažnyčios likučių dalis 1939 m. perkelta į atskirą antrąjį paviljoną (dešinėje nuo įėjimo).</p>	<p><i>Senosios pilies teritorijoje. Apatinė (XX a. II p.) ir Viršutinė (XIV-XV a. sandūra) cerkvės (pastaroji išties bažnyčia) Senosios pilies teritorijoje.</i> Apatinė cerkvė datuojama XII-XIV a. XIV-XV a. sandūroje ant Senosios cerkvės pamatų buvo pastatyta Viršutinė cerkvė (iš tiesų - bažnyčia). <u>Abu sakraliniai statiniai – itin vertingi archeologijos, bizantinės ir gotikinės sakralinės architektūros paminklai.</u> <u>Apatinė cerkvė (1116 arba 1128-1141 m.)</u> savo architektūra ir dekoravimo principais artima Gardino Šv. Boriso ir Glebo cerkvei, pastatyta bizantinėje tradicijoje. Apatinė cerkvė sugriauta kryžiuočių antpuolio metu. <u>Viršutinė bažnyčia greičiausiai buvo pastatyta XIV-XV a. sandūroje Vytautui perstatant Senąją pili.</u> Sakralinio pastato būta kvadratinio plano (8,9 x 8,9 m) su pusapvale apside. Sakralinis pastatas dar XVI a. I pusėje buvo naudojamas kaip pilies bažnyčia. XVI a. pab. pilies rekonstrukcijos metu buvo sugriauta.</p>
--	--	--	--	--	--	---	---

	<p><i>Naujoji arba Žemutinė pilis (Karalių rūmai) (1737-1742, 1945-1952)</i></p>					<p>Nuo 1991 m. Naujosios pilies pastatuose veikia valstybinis istorijos–archeologijos muziejus ir mokslinė biblioteka (<i>государственный историко-археологический музей и областная научная библиотека имени Е. Карского</i>).</p>	<p><u><i>Naujoji arba Žemutinė pilis (Karalių rūmai) (1737-1742, 1945-1952) – baroko, klasicizmo sakralinės architektūros, istorijos paminklas. Karaliaus rezidencija ir ATR seimų vieta Gardine. Svarbių LDK istorijos įvykių, lėmusių valstybės likimą, vieta.</i></u> Pagal 1673 m. ATR seimo priimtą įstatymą, nuo 1678 m. kas trečias ATR seimas vyko Gardine (iš viso Gardine įvyko 10 seimų, 3 Senojoje ir 7 Naujojoje pilyje). Šioje pilyje 1793 m. paskutinio ATR seimo, vadinamo Nebyliuaju, metu buvo atmesta Gegužės 3-osios konstitucija ir patvirtintas II ATR padalijimo aktas. Pilyje 1794 m. sukilimo metu spalio 30 dieną įvyko Tado Kosčiuškos ir LDK sukilėlių būrių vadų pasitarimas. 1795 m. lapkričio 25 d. Stanislovas Augustas Poniatovskis, pilyje gyvenęs 1793-1795 m., čia pasirašė abdikacijos aktą. Augusto III Sakso iniciatyva ir 1726 m. seimui priėmus sprendimą, pradėtos statybos senosios Žemutinės pilies Karaliaus dvaro (daugiau žr. Gardino Senoji pilis) vietoje. Naujoji pilis - vėlyvojo baroko stiliaus U plano rūmai, pastatyti pagal garsių tuo metu Europoje Drezdeno architektų K. F. Pöpellman, J. Ch. Jauch, J. F. Knöbl projektą. Rūmai Stanislovo Augusto Poniatovskio karaliavimo metu buvo rekonstruoti pagal architekto Giuseppe de Sacco projektą ir įgijo ankstyvojo klasicizmo bruožų. Rusijos imperijos laikais Naujoji pilis pertvarkyta į kareivines ir ligoninę, lenkmečiu pastatai priklausė archeologiniam–istoriniam muziejui. Pastatai stipriai nukentėjo 1944 m., 1952 m. dar kartą perstatyti į apskrities komunistų partijos komiteto rūmus. Dabar tai dviejų aukštų pasagos plano pastatas, netekęs didesniosios istorinio dekoro dalies ir specifikos. Iš XVIII a. pastato išliko nepakitę tik Naujosios pilies įvažiuojamieji vartai.</p>
--	---	--	--	--	--	---	---

	<p>Šv. Boriso ir Glebo, arba Koložos, cerkvė (XII a. II pusė)</p>					<p>Šiuo metu cerkvė veikia. Koložos teritorija ir cerkvė kartu su Gardino pilių kompleksu paskelbtos istoriniu-archeologiniu draustiniu. Sakralinis pastatas įtrauktas į Baltarusijos paminklų-prezententų į UNESCO Pasaulio kultūros paveldo registrą sąrašą. Pastaruoju metu rengiami cerkvės rekonstrukcijos planai, vykdomi archeologiniai tyrimai, šiuo klausimu vyksta aštri mokslininkų ir visuomenės diskusija.</p>	<p><u>Šv. Boriso ir Glebo, arba Koložos, cerkvė (XII a. II pusė - iki 1183 m.) - unikalūs bizantinės architektūros tradicijos pastas, vienas seniausių sakralinės architektūros paminklų dabartinės Baltarusijos ir buvusioje LDK teritorijoje.</u> Cerkvė stovi ant stataus Nemuno šlaito į vakarus nuo Senosios pilies, buvusio Koložos pasado (priemiesčio) teritorijoje, todėl dar vadinama Koložos cerkve. Pastatas išlikęs nepilnai. XIX a. vid. (1853 m. naktį iš balandžio pirmosios į antrąją) nušliaužus Nemuno šlaitui cerkvė nukentėjo – nugriuvo pastato pietinė siena ir dalis vakarinės. Cerkvės kupolas ir skliautai buvo sunykę anksčiau. Pastato fragmentai atstatyti iš medžio, perdengimai mediniai, stogas skardinis.</p>
	<p>Paminklas-atminimo akmuo Dovydui Gardiniškiui (XX a. 10 dešimtmetis???)</p>						<p><i>Paminklas-atminimo akmuo Dovydui Gardiniškiui (XX a. 10 dešimtmetis???)</i>. Dovydas Gardiniškis (apie 1283-1326) – LDK kunigaikštis, Gardino seniūnas, žymiausias Ldk Gedimino karvedys. Dovydas Gardiniškis - Nalšios kunigaikščio Daumanto (1240(?)-1299), nužudžiusio Mindaugą, sūnus, po tėvo mirties grįžęs į Lietuvą iš Pskovo ir stojęs tarnauti Gediminui, pasak istorinės tradicijos, vedęs Gedimino dukrą Birutę. 1326 m. klasta nužudytas ir, anot legendos, palaidotas Gardine greta Šv. Boriso ir Glebo cerkvės. Pastaruoju metu, rengiantis Koložos cerkvės rekonstrukcijai, šioje teritorijoje vykdomų archeologinių tyrimų metu tikimasi rasti šio garsaus vyro kapą.</p>

Jėzuitų vienuolynas, kolegija ir Šv. Pranciškaus Ksavero bažnyčia (XVII-XVIII a.).

Jėzuitų vienuolynas, kolegija ir Šv. Pranciškaus Ksavero bažnyčia (XVII-XVIII a.). Gardino jėzuitų ansamblį, užimančią visą miesto kvartalą, sudarė Šv. Pranciškaus Ksavero bažnyčia, kolegijos ir gyvenamieji, ūkiniai pastatai, sodas, vaistinė (įsteigta 1687 m., vaistinė šiose patalpose veikia ir dabar) – **itin vertingas barokinės sakralinės architektūros ansamblis.**

Jėzuitų atsikėlimą į Gardiną inicijavo Ldk Steponas Batoras, fundavęs Gardine jėzuitų kolegiją. 1625 m. jėzuitai atidarė kolegiją.

Mūrinę bažnyčią fundavo Samuelis ir Konstancija Lozos, statybos pradėtos 1678 m. (pašventintas kertinis akmuo) ir vyko kelias dešimtis metų. Galutinai įrengta ir baigtas bažnyčios fasadas tik XVIII a. II p.

Šv. Ksavero bažnyčia – vienas įspūdingiausių brandžiojo-vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklų LDK, savo dydžiu, architektūra ir reikšme prilygstanti kitoms dviems svarbiausioms jėzuitų šventykloms LDK – Krokuvos ir Vilniaus.

Bažnyčia - trinavis, bazilikinis, lotyniško kryžiaus plano kupolinis sakralinis pastas (60 x 30 m) su įspūdingu dvibokščiu fasadu (bokštų aukštis 53,6 m). Interjeras dekoruotas 12 barokinių altorių ansambliu, kurio pagrindinę dominantę – pagrindinį vėlyvojo baroko medinį altorių neabejotinai galima pavadinti vienu įspūdingiausių XVIII a. LDK sukurtų altorių. Didingas pagrindinis altorius (21 m aukščio) susideda iš trijų tarpinių. Apatiniame tarpsnyje patalpinta 13 figūrinių skulptūrų – Šv. Pranciškaus Ksavero, dešimties apaštalų ir fundatorių globėjų, antrame – Kristaus, keturių evangelistų ir keturių Bažnyčios tėvų, altorių vainikuoja glorijs. Interjerą puošia keturiolikos freskų ciklas su scenomis iš Šv. Pranciškaus Ksavero gyvenimo.

Jėzuitų kolegija Gardine veikė 1625-1773 metais. 1773 m. po jėzuitų ordino panaikinimo vienuolyno ir kolegijos pastatai atiteko Edukacinei komisijai. Nuo XIX a. kolegijos pastatuose veikia kalėjimas. Po 1782 m. Gardino parapinės bažnyčios (sugriauta 1960 m.) gaisro, Šv. Pranciškaus Ksavero bažnyčia tapo parapine. 1960-1988 m. bažnyčioje nebuvo leista laikyti mišių. Tikintieji bažnyčią saugojo ir kiekvieną sekmadienį rinkosi joje melstis. 1987 m. buvo leista penkis kartus per metus bažnyčioje laikyti mišias, o 1988 m. bažnyčia grąžinta tikintiesiems. 1990 12 15 popiežius jonas Paulius II Gardino Šv. Pranciškaus Ksavero bažnyčiai suteikė mažosios bazilikos titulą; 1991 m., kuomet buvo įsteigta Gardino diecezija, bažnyčia tapo katedra.

- 22
- Bažnyčioje saugomas stebuklingasis Dievo Motinos paveikslas (koplyčioje dešinės šoninės navos gale šalia presbiterijos). Tai iš Romos parvežta Šv. Marijos Snieginės paveikslas kopija. Paveikslas nuo XVII a. vid.

	<p>Brigitiečių vienuolynas ir Viešpaties Apreiškimo Šv. Mergelės Marijai bažnyčia (1634-1642); liamas – svirnas (XVIII a.)</p>				<p>Vienuolynas uždarytas 1842 m. Nuo 1908 m. vienuolynas priklausė seserims nazaretietėms (Švč. Nazareto Šeimos seserims). 1950-1990 m. vienuolynas uždarytas, jo patalpose veikė psichiatrinė ligoninė. 1990 m. bažnyčia grąžinta nazaretietėms ir 1992 m. naujai pašventinta.</p>	<p>Brigitiečių vienuolynas ir Viešpaties Apreiškimo Šv. Mergelės Marijai bažnyčia (1634-1642). Bažnyčia vertingas ansaktyvojo baroko su renesanso elementais sakralinės architektūros paminklas. Vienuolynas įsteigtas 1634 m. LDK maršalkos Kristupo Veselovskio ir jo žmonos Aleksandros iš Sobieskių. Tai vienintelis Šv. Brigitos Švedės ordino vienuolynas LDK. Iš pradžių bažnyčia ir vienuolyno pastatai buvo mediniai. Mūrinė bažnyčia pastatyta 1642 m. Bažnyčia ir trys dviaukščiai vienuolyno korpusai sudaro uždara kiemą, vienuolyną supa XVII a. I pusės mūrinė tvora su puošniais vartais (iš 4 išlikę 3) ir aštuoniabriauniais bokšteliais kampuose (iš 4 išlikę 2), kieme išlikęs XVIII a. pabaigos tipinis medinis ūkinės paskirties pastatas – svirnas (liamasas, лямус).</p>
	<p>Bazilijonių vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Gimimo cerkvė (1720—1756).</p>				<p>I Pasaulinio karo metu Švč. Mergelės Marijos Gimimo cerkvė nukentėjo. Vienuolynas uždarytas 1960 m., vienuolės iškeltos į Žirovičių vienuolyną. 1977-1992 m. vienuolyno pastatuose veikė Baltarusijos valstybinis religijos istorijos muziejus. 1992 m. visas kompleksas grąžintas stačiatikių moterų vienuolynui, atnaujinta Švč. Mergelės Marijos Gimimo cerkvė, naujai ištaipytas interjeras.</p>	<p>Bazilijonių vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Gimimo cerkvė (1720—1756) – vertingas vėlyvojo baroko sakralinės architektūros ansamblis. Po 1720 m. gaisro naujas mūrinis vienuolynas ir cerkvė pastatyti pagal architekto J. Fontanos (III) projektą Kijevo unitų metropolito Leono Kiškos lešomis. 1980 m. atliekant restauravimo darbus vienuolyno teritorijoje rasti Prečistenskaja (XII a.) cerkvės likučiai. Cerkvė sunyko po 1647 m. ir 1654 m. gaisrų. Pastatas savo architektūra labai artimas seniausioms Gardino cerkvėms – Šv. Boriso ir Glebo bei Senosios pilies Apatinei. Archeologijos, bizantinės sakralinės architektūros paminklas.</p>
	<p>Bernardinų vienuolynas ir Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia (XVI-XVIII a.)</p>				<p>1853 m. vienuolynas uždarytas, bažnyčia paversta parapine ir be pertraukų veikia iki šiol. Uždarytuose vienuolyno pastatuose ilgą laiką veikė įvairios įstaigos, 1990 m. pastatai grąžinti Bažnyčiai ir juosia veikia katalikų dvasinė seminarija.</p>	<p>Bernardinų vienuolynas ir Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia (XVI-XVIII a.) – didžiausias architektūrinis ansamblis mieste – vertingas sakralinės architektūros paminklas. Bažnyčios architektūroje išvelgiami gotikos, renesanso ir baroko stiliai. Iš pietinės pusės prie bažnyčios prišlieti vienuolyno korpusai sudaro uždara kiemą. Bernardinų vienuolyną Gardine fundavo Ldk Aleksandras 1495 m. 1853 m. vienuolynas uždarytas, bažnyčia paversta parapine ir be pertraukų veikia iki šiol. Uždarytuose vienuolyno pastatuose ilgą laiką veikė įvairios įstaigos, 1990 m. pastatai grąžinti Bažnyčiai ir juosia veikia katalikų dvasinė seminarija.</p>

<p><i>Pranciškonų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Angeliškosios bažnyčia (XVII-XVIIIa. vid.).</i></p>					<p>Pranciškonų vienuolynas uždarytas 1832 m., bažnyčia pertvarkyta į parapiinę ir veikia be pertraukų.</p>	<p><i>Pranciškonų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Angeliškosios bažnyčia (XVII-XVIIIa. vid.).</i> Barokinis vienuolyno ansamblis – <i>vertingas sakralinės architektūros paminklas</i>. Vienuolyną 1635 m. įsteigė Upytės seniūnas Eustachijus Kurčas (<i>Kurcz</i>) ir jo žmona Zuzana iš Tiškevičių. Bažnyčia garsėja stebuklingu Švč. Mergelės Marijos Angeliškosios paveikslu (XVII a.).</p>
<p><i>Chreptavičių rūmai (1742-1752, 1790)</i></p>					<p>Šiuo metu rūmuose įsikūręs Gardino valstybinis religijos istorijos muziejus (<i>Гродненский государственный музей истории религии</i>). 2008 m. rudenį vyksta kažkokie reorganizaciniai darbai, muziejus pertvarkomas (???)</p>	<p><i>Chreptavičių rūmai (1742-1752, 1790) – baroko, klasicizmo rezidencinės architektūros paminklas.</i> Rūmai pastatyti vienoje seniausių miesto gatvių – Pilies gatvėje. XVIII a. pabaigoje rūmai priklausė paskutiniajam LDK kancleriui Joachimui Liutaurui Chreptavičiui, vėliau – Tyzenhauzams, Mušnickiams, Lechnickiams.</p>
<p><i>Masalskių namas (1643 m., XIX a.).</i></p>					<p>Butai?</p>	<p><i>Masalskių namas (1643 m., XIX a.). Pastatas pastatytas vienoje seniausių Gardine Pilies gatvėje.</i> Teigiama, kad tai pats seniausias gyvenamasis namas Gardino mieste.</p>
<p><i>Stepono Batoro miesto rūmai (namas) – Batorievka (XVI a. II p., XIX a.).</i></p>					<p>Rūmai kelis kartus stipriai perstatyti. 1885 m. pastatas stipriai nukentėjo nuo gaisro. Po pastarojo perstatymo pastatas neteko pirminės išvaizdos.</p>	<p><i>Stepono Batoro miesto rūmai (namas) – Batorievka (XVI a. II p., XIX a.).</i> Steponas Batoras, be pilių teritorijoje buvusių rezidencinių rūmų, pasistatydino rūmus ir mieste. Pagal italo architekto Scotto iš Parmos projektą renesansiniai rūmai XVI a. II pusėje buvo pastatyti prie centrinės miesto aikštės – <i>taip teigiama istoriografijoje, tačiau Gardino istorijos specialistų, anot kurių tikrasis Batorų miesto rūmų pastatas stovėjęs prie parapiinės bažnyčios – abu pastatai neišliko.</i></p>
<p><i>Gardino (Stanislavovo) karališkoji Stanislovo Augusto Poniatovskio užmiesčio rezidencija (XVIII a. 7-8 deš.)</i></p>					<p>Po LLV padalijimų karališkoji rezidencija buvo konfiskuota ir atiduota į privačias rankas, apie XIX a. vid. dvarą nupirko Druckiai-Liubeckai ir valdė iki 1939 metų. Rūmai perstatyti po II Pasaulinio karo, užstatytas antras aukštas rūmų šoniniuose sparnuose, užmūrytas portikas pagrindiniame fasade. Rūmuose įsikūrė žemės ūkio mokykla. Dabar veikia augalininkystės institutas.</p>	<p>Šiaurės rytinėje Gardino miesto dalyje Stanislavovo priemiestyje XVIII a. 7-8 dešimtmečiais buvo pastatyta karališkoji <u>Stanislovo Augusto Poniatovskio užmiesčio rezidencija</u> – ankstyvojo klasicizmo su baroko elementais rezidencinės architektūros paminklas. Dvaras dar vadinamas „Stanislavovo“ vardu. <i>Rezidenciją karaliui pagal garsaus architekto Giuseppe de Sacco iš Veronos projektą pastatė LDK išdininkas, karališkųjų ekonomijų administratorius, administravęs ir Gardino ekonomiją, Antanas Tyzenhauzas.</i></p>

	<i>Garadnica</i>						<p><i>Garadnica – Gardino miesto priemiestis (dabar – miesto dalis) – vienas įdomiausių ir originaliausių LDK XVIII a. pab. urbanistikos paminklų.</i></p> <p>Priemiestis pastatytas (1765-1785) Gardino seniūno Antano Tyzenhauzo iniciatyva šiaurinėje miesto dalyje už Garadničiankos upelio pagal architektų Johann Georg Moser (Möser? dirbo 1765-1774 metais) ir Giuseppe de Sacco (dirbo 1774-85 metais) projektus.</p> <p>Visą kompleksą sudarė maždaug 85 skirtingos paskirties pastatai, sugrupuoti į kelias zonas. Tai unikalus ansamblis LDK savo idėja, dydžiu, statybos tempais. Šio ansamblio statyboje pirmą kartą LDK buvo pradėti naudoti tipiniai projektai.</p> <p>Šiandien išlikęs Garadnicos išplanavimas ir šie pastatai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kreivoji arba Teatro oficina (apie 1780)</i> – įdomiausias išlikęs Garadnicos ansamblio pastatas. Pastas be specifinės architektūros (lenkto plano) unikalus tuo, kad, turbūt, tai pirmas pastas LDK pastatytas specialiai muzikos mokyklai, beja, kaip ir viena ansktyviausių muzikos ir teatro mokykla LDK, davusi pamatus (ypač Baltarusijos) muzikos ir teatro studijoms. Šiame pastate veikė Gardino Tyzenhauzo muzikos ir teatro mokykla, buvo koncertų salė. 1769-1780 m. veikė Gardino Tyzenhauzo teatras ir muzikinė kapela. 1774 m. įsteigta Muzikos ir teatro mokykla turėję ruošti artistus ir muzikantus Tyzenhauzo teatrui. • <i>Muzikinė oficina</i> (kartais dar vadinama Kadetų oficina). • <i>Svečių oficina</i> (arba Administratoriaus oficina) Pastate dabar veikia Nacionalinis Baltarusijos istorijos archyvas Gardine (<i>Национальный исторический архив Беларуси в г. Гродно</i>). • <i>Medicinos akademijos (mokyklos) pastatas</i> (dabar įsikūrusi kažkokia BR statutinė institucija). Mokykla veikė 1775-81 m., įsteigta Edukacinės komisijos ir Antano Tyzenhauzo iniciatyva. Mokyklos organizatorius ir vadovas Ž. E. Žiliberas. Žiliberas prie mokyklos įsteigė ir botanikos sodą. Po Tyzenhauzo nušalinimo iš Gardino seniūno pareigų, Žiliberas išvyko į VU. Gardino medicinos mokyklos patirtis ir materialinė bazė tapo VU Medicinos fakulteto baze, o botanikos kolekcija pergabenta į Vilnių tapo Žilibero įkurto VU pirmojo botanikos sodo pagrindu. • <i>Viceadministratoriaus rūmai (arba Valickio rūmai) (1778-1793)</i>. Pastaruoju metu yra labai apleisti, vyksta ilgai užsitęsusi renovacija. • <i>Meistro namas (1768-1773)</i>. Gorodnicos gamybinėje zonoje piečiau manufaktūrų buvo pastatytas 20 tipinių gyvenamųjų namukų kvartalas. Namukai buvo skirti gyventi meistrams, atvykusiems iš Vakarų Europos ir mokiusiems vietinius gyventojus amatų bei dirbti manufaktūrose. Iki mūsų dienų yra išlikęs vienas toks namukas, vadinamas Meistro namu (dabar šiame pastate veikia Garadnicos istorijos muziejus). • <i>Girininkijos namas.</i> • <i>Gardino „Senasis“ (Tyzenhauzo) teatras – buvęs maniežas</i> (apie 1793 m.?). Pastatas kelis kartus rekonstruotas (1859, 1940, 1975). Nuo 1980 m. pastate įsikūręs Gardino lėlių teatras. • sandėlis (<i>лямус</i>) (pastatas restauruotas, įrengtas restoranas) ir keli nedideli labai pakeisti pastatai.
--	------------------	--	--	--	--	--	---

<p><i>Dovbučki (rus. Довбучки, balt. Даўбуціўкі, lenk. Dowbuciszki (Daubuciszki)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Mizaras – totorių kapinės (XVI-XX a.)</i> • <i>Mečetė</i> 	<p>Kaimas Smurgainių raj., Эта деревня не отмечена ни на двухкилометровых картах, ни на топографических 1:100 000. Находится в 15-и км южнее Сморгони, на дороге Коты—Новоспасск, в 300 м за дер. Синьки.</p>					<p>Kapinės gerai išlikę, prižiūrimos, gal dar tebenaudojamos (?). Mečetė XX a. 9 dešimtmetyje išardyta ir išgabenta į Liaudies architektūros ir buities muziejų Stročicej (Строчица, Музей народной архитектуры и быта) prie Minsko, tačiau taip ir liko atgal nesurinkta. Panašu kad mečetė gali būti nesurinkta niekada, nes kalbama, kad jos fragmentai supuvo.</p>	<p><i>Dovbučki – kadais didelis torių kaimas. Totorių kapinės datuojamos XVI-XX a. – vienos seniausių LDK. Medinė mečetė datuojama XVIII a. ???, stovėjo totorių kapinėse (jos vietą žymi išlikę laipteliai). Tai buvo pati seniausia mečetė dabartinėje Baltarusijoje. XX a. 9 dešimtmetyje išardyta ir išgabenta į Liaudies architektūros ir buities muziejų Stročicej (Строчица) prie Minsko, tačiau taip ir liko atgal nesurinkta. Panašu kad mečetė gali būti nesurinkta niekada, nes kalbama, kad jos fragmentai supuvo.</i></p>
<p><i>Dzietela, Zietela (balt. Зецел, Дзятлава, rus. Дятлово, lenk. Zdzięciół)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Radvilų dvaras (XVIII a. vid.)</i> 	<p>Rajono centras</p>					<p>Išlikusi miesto urbanistinė struktūra. <i>Radvilų dvaro</i> išlikęs pagrindinių rūmų pastatas (dabar ligoninė), ūkiniai pastatai, parkas, tvenkiniai.</p>	<p>Miestelis <i>architektūrinis-urbanistinis paminklas. Tipinis LDK laikotarpio „architektūrinio peizažo“ pavyzdys - nedidelis privatus LDK miestelis.</i> Išlikusi miestelio urbanistinė struktūra susiklostė XVII–XIX a. ant prekybinių kelių sankryžos; kaip įprasta miestas telkiasi apie pagrindinę aikštę, kurioje stovi bažnyčia – pagrindinė architektūrinė miesto dominantė ir ašis. Miestelis <i>architektūrinis-urbanistinis paminklas. Dzietela</i> nuo 1498 iš šaltinių žinoma m. kaip kunigaikščių <i>Ostrogiškių valda</i>, kurioje jie turėjo pilį. Miestelį LDK Konstantinui Ostrogiškiui padovanojo 1498 m. už karinius nuopelnus „amžinam naudojimui ir su teise įsteigti miestą“. <i>XVI a. pradžioje (1500) Ostrogiškiai čia pastatė medinę pilį</i>, turėjusią svarbią gynybinę reikšmę. Šiaurės karo metu švedai užėmė ir sunaikino pilį, o miestelį apiplėšė ir sudegino. XVII a. miestelis priklausė <i>Sapiegomis ir Polubinskiams</i>, 1672 m. tapo Radvilų nuosavybe, nuo XVIII a. pabaigos priklausė <i>Adomui Soltanui</i>, o už dalyvavimą sukilime 1831 m. dvaras buvo konfiskuotas ir priklausė valstybei – paverstas kareivinėmis, vėliau kalėjimu, po I Pasaulinio karo – mokykla, dabar ligoninė. <i>XVIII a. vidurio (1751) vėlyvojo baroko Radvilų dvaro ansamblis pastatytas ant upelio Zietelėlė kranto vietoje švedų nugriautos Ostrogiškių pilies.</i> Išlikęs pagrindinių rūmų pastatas (dabar ligoninė), ūkiniai pastatai, parkas, tvenkiniai. Kadais parkas buvęs turtingai dekoruotas smulkiosios architektūros formomis (tilteliai, paviljonai, skulptūros). Upelis Zietelėlė buvęs patvenktas, sudaryta eilė tvenkinių puošusių sodybos ansamblį.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia (1624-46, 1751) 					<p>Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia – veikianti.</p>	<p>Barokinė Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia – <u>vertingas XVII, XVIII a. sakralinės architektūros paminklas</u>, funduota Lietuvos iždininko Kazimiero Levo Sapiegos ir pastatyta 1624-46 m., 1743 m. sudėgė ir 1743 - 1751 m. dalinai perstatyta <u>Vilniaus baroko architektūros mokyklos stilistikoje už Mikalojaus Faustino Radvilos ir jo žmonos Barboros Zavišaitės lėšas</u> (architektas A. Osikevičius). http://dzyatlava.by/ - daugiau , enciklopedija.</p>
	<p><i>Didieji Berestovicai</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo karmelitų vienuolyno bažnyčia (1741). 						<p>Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo karmelitų vienuolyno bažnyčia (1741) – <u>vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas</u>.</p> <p>Miestelis XVI a. priklausė Chodkevičiams, XVII-XVIII a. Mniškoms. Pirmoji medinė bažnyčia buvo pastatyta apie 1615 metus. Karmelitų misiją ir bažnyčią fundavo Vilniaus kaštelionas Jeronimas Chodkevičiaus. Po gaisro 1741 m. senosios bažnyčios vietoje Krokuvos kašteliono Jurgio Mniškos lėšomis pastatyta nauja mūrinė bažnyčia, bažnyčią konsekrovo Vilniaus vyskupas Benediktas Vaina.</p> <p>1865 m. bažnyčia paversta stačiatikių cerkve, 1920-1940 m. grąžinta katalikams, po II Pasaulinio karo (1945) paversta tabako gaminių sandėliu, taip pat joje veikė baldų parduotuvė; 1990 m. bažnyčia grąžinta tikintiesiems, bet 1992 m. sudėgė ir dabar likę griuvėsiai be stogo ir perdengimų.</p> <p>Bažnyčios relikvija buvo Pranciškaus Smuglevičiaus angelų sargų paveikslas (XVIII-XIX a. sandūros). Po pastatų buvo įrengti rūšiai - 9 atskiros patalpos, sujungtos praėjimais.</p> <p><u>Anot legendos, bažnyčioje kadaise buvo saugomas sarkofagas (urna) su LDK didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus, mirusio Chocime (1621), širdimi. Pagal Gardino vyskupijos valdybos pranešimus, 1880 m. urna su Jono Karolio Chodkevičiaus širdimi dar buvo saugoma cerkvės požemiuose.</u></p>
	<p><i>Didieji Žukovičiai</i></p>					<p>XIX a. atiteko stačiatikiams, šiuo metu yra veikianti.</p>	<p><i>Didžiųjų Žukovičių Šv. Petro ir Pauliaus cerkvė (1700—1745) - liaudies medinės sakralinės architektūros su baroko bruožais paminklas.</i> Didieji Žukovičiai - kaimelis netoli Myro, kuris XVI a. pab. – XIX a. pr. priklausė Radviloms. <i>Unitų cerkvę Didžiuosiuose Žukovičiuose fundavo LDK kancleris Karolis Stanislovas Radvila.</i></p>

<p><i>Žirovičiai, Žirovicai</i> (balt. <i>Жыровічы rus. Жировичи, lenk. Żyrowice, Żyrowiczy</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Žirovičių vienuolynas (XVII-XIX a.), susidedantis iš:</i> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Švč. Dievo motinos Dangun ėmimo (1629-1670, 1828) soboras</i> - <i>Dievo apvaizdos (1769) cerkvė</i> - <i>Kryžiaus išaukštinimo (1769) cerkvė</i> - <i>vienuolyno pastatai (XVII, XVIII a. pr.)</i> - <i>ūkiniai pastatai, spaustuvė, ligoninė, sodas ir daržai, tvenkiniai ir kt.</i> <p><i>Žirovičių Dievo Motinos ikona</i></p>	<p>Kaimas Slonimo raj., ул. Советская, 57</p>					<p>Sovietiniais laikais per pertraukų veikė kaip stačiatikių moterų vienuolynas, 1989 m. atnaujinta stačiatikių dvasinės seminarijos veikla. Dabar veikia stačiatikių vyrų vienuolynas ir seminarija, vyrų ir moterų amatų mokykla (ikonų tapymo, giedojimo ir kt.). Vienuolynas lankomas turistų. Žirovičių Dievo Motinos ikona saugoma Švč. Dievo motinos Dangun ėmimo soboro greta kairiosios ikonostato puses. Lankoma tikinčiųjų.</p>	<p><u><i>Vienas svarbiausių stačiatikių ir unitų religinių, piligrimystės centrų bei Dievo Motinos sanktuariumas LDK ir dabartinėje Baltarusijoje. Vienuolyno ansamblis vertingas baroko, klasicizmo sakralinės architektūros paminklas.</i></u></p> <p>Mūrinis vienuolyno kompleksas susiklostė per XVII – XIX a. vid. (1672-1829 m.); jį sudaro trys skirtingu laiku pastytos cerkvės – Švč. Dievo motinos Dangun ėmimo (1629-1670, 1828), Dievo apvaizdos (1769), Kryžiaus išaukštinimo (1769), vienuolyno pastatai (XVII, XVIII a. pr.), ūkiniai pastatai, spaustuvė, ligoninė, sodas ir daržai, tvenkiniai). XVII a. Žirovičių Bazilijonų vienuolynas buvo laikomas pačius turtingiausiu unitų vienuolynu LDK. 1810-28 m. Bresto vyskupų rezidencija, 1828-39 m. Lietuvos unitų vyskupijos centras.</p> <p>Pagal legendą stačiatikių vienuolynas įsteigtas šioje vietoje apie 1470 m. (išties – XVI a.) (Lietuvos išdininko Aleksandro Soltano fundacija) toje vietoje, kur buvo rasta stebuklinga Dievo motinos ikona. 1609-1839 m. vienuolynas priklausė unitams, nuo 1839 iki dabar stačiatikiams.</p> <p>Vienas svarbiausių traukos objektų į Žirovicus – stebuklingas Žirovičių Dievo Motinos ikona Stebuklais garsėjantis paveikslas buvo ir yra garbinamas tiek stačiatikių, tiek unitų, tiek katalikų. XVII – XVIII a. Žirovicai tapo vienu svarbiausių piligrimystės centrų LDK ir LK. Iš garsių/garbinamų/stebuklais garsėjančių Dievo Motinos atvaiszdų Žirovičių ikona yra pati mažiausia – sulig vaiko delnu (43 x 56 mm), sukurta iš šviesiai pilko jaspio. Tai nedidelis bareljefas, kuriama vaizduojama dievo Motina iki klubų, dešine ranka laikanti kūdikėlį. Nuo senumo paveikslas patamsėjo (iki 1638 m buvo laikomas atvirai – be stiklo), dėl dažno piligrimų prisilietimo ir bučiavimo bareljefo piešinys gerokai nusitrynęs.</p>
<p><i>Žodiškis</i> (balt. <i>Жодзіўкі, rus. Жодушкы, lenk. Żodziszki</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Trejybės bažnyčia (1612).</i> 	<p>Kaimas Smurgainių raj.</p>						<p>Šv. Trejybės bažnyčia (1612) renesanso sakralinės architektūros paminklas. Iki (???) metų kalvinų zboras. 1820, 1902, 1920 m. dalinai perstatyta. Interjeras XX a., keli baroko epochos ir vėlesni molbertinės sakralinės tapybos darbai, pagrindiniame altoriuje Vilniaus Aušros vartų Švč. Mergelės Marijos paveikslo kopija.</p>

	<p>• <i>Jėzuitų kolegijos pastatas (1757-1757, XVIII a. pab.), vėliau rūmai</i></p>						<p><i>Vėlyvojo baroko stiliaus jėzuitų kolegijos pastatas, vėlyvojo baroko rezidencija.</i> Žodiškio jėzuitų kolegija veikė 1709-77 m., kolegiją 1708 m. fundavo miestelio savininkė Barbora Mickevičienė. 1757-70 m. pastatytas naujas vienaaukštis baroko stiliaus kolegijos pastatas pagal VU profesoriaus, architekto jėzuito Tomo Žebrausko projektą. Statybas prižiūrėjo pats T. Žebrauskas. Ordina uždarus, kolegijos pastatas 1777 dalinai perstatytas į dvaro rūmus (Potockių, kt.)</p>
	<p><i>Zalesė (balt., rus., Залесце, lenk. Zalesie)</i></p> <p>• <i>Oginskių dvaras – klasicistinis dvaro ansamblis (XVIII a., XIX a. pr.)</i></p>	<p>Kaimas Smurgainių raj.</p>				<p>Dvaro pastatai šiandieną atrodo gana kukliai mat praradę visą to meto dekorą, rūmai - vidinį anfiladinį išplanavimą. Dabar ansamblis restauruojamas. Parke šiandien išliko tik koplyčia (perstatyta) ir malūno cokolinė dalis, tvoros fragmentai.</p>	<p><i>Oginskių dvaras (XVIII a., XIX a. pr.) – klasicizmo dvaro architektūros paminklas.</i> Nuo XVIII a. <i>Zalesė priklausė magnatų Oginskių giminei.</i> XVIII a. I pusėje buvo pastatytas puikus dvaro ir parko ansamblis baroko stiliuje, dvaro rūmai buvo mediniai. XIX a. pradžioje dvarvietė ir visi pastatai buvo iš esmės rekonstruoti klasicizmo stiliumi. Pastatyti nauji mūriniai rūmų pastatai, sukurtas naujas angliško tipo parkas. <i>Klasicistinius rūmus (1802-22)</i> suprojektavo ir pastatė vilniškiai architektai M. Šulcas ir J. Pusje.</p> <p><i>Dvaras priklausė kompozitoriui ir visuomenės veikėjui Mykolui Kleopui Oginskiui (1765–1833). Čia jis pragyveno 20 metų.</i> Kadais <i>Zalesės dvaras buvo garsus kultūrinis centras – čia buvo rengiami muzikiniai–literatūriniai vakarai,</i> jų metu buvo atliekami M. Oginskio muzikiniai kūriniai (vokalinės pjesės ir pjesės fortepijonui, polonezai, valsai, mazurkos). <i>Čia buvo parašytas vienas garsiausių kompozitoriaus kūrinių „Atsiveikimas su Tėvyne“ bei čia pirmą kartą atliktas.</i> Kartais Zalesės dvaras skambiai pavadinamas <i>Šiaurės Atėnais.</i></p>

	<p><i>Yvija, Vija (balt. Iÿja, rus. Ивье, lenk. Iwie)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Petro ir Povilo bažnyčia (XV-XVIII) ir bernardinų vienuolynas</i> 	<p>Miestelis, rajono centras</p>				<p>Katalikų Šv. Petro ir Povilo bažnyčia veikia be pertraukų, vienuolynas eilę metų rekonstruojamas.</p>	<p><u>Yvija – urbanistikos paminklas.</u> <u>Yvija svarbus religinis, kultūrinis (arijonų mokykla – Yvijos akademija, spaustuvė), prekybinis centras LDK laikais.</u> Šaltiniuose Yvija minima nuo XV a. I pusės, kaip LDK priklausantis dvaras. 1444 m. LDK Kazimieras Jogailaitis miestelį paskiria Trakų vaivada, LDK maršalkai Petruui Mangirdaičiui. Yvija XVI a. pr. per santuoką atitenka Kiškoms. Čia būta galingo Kiškų dvaro, vėliau Yvija priklausė kitoms LDK giminėms, 1752 m. Yvijos žemė priklausė Oginskiams, XIX a. – Zamoiskiams. Valdant Jonui Kiškai. XVI a. vid. Yvija tampa vienu svarbiausių arijonizmo (antitrinitorių) centrų LDK. Jonas Kiška Šv. Petro ir Povilo bažnyčią atidavė arijonams, arijonys Yvijoje atidaro spaustuvę ir 1568 m. surengia arijonų sinodą – bažnytinį susirinkimą, į kurį susirenka patys aršiausi ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos reformatai. J. Kiškos remiami arijonys Yvijoje atidarė ir arijonų mokyklą (1585) – vadinamąją Yvijos akademiją. Akademija veikė XVI a. pab.- XVII a. pr. (?), skyrėsi nuo kitų tuo metu veikusių mokyklų savo humanistine mokymo ir auklėjimo dvasia, mokymo programos platumu; joje mokėsi arijonys, stačiatikiai, katalikai. <u>Šv. Petro ir Povilo bažnyčia (XV-XVIII a.) – gotikos, baroko sakralinės architektūros paminklas. Bažnyčia Reformacijos ir kontrreformacijos epochos paminklas - priklausė katalikams, arijonams (kitaip dar antitrinitoriams), kalvinistams, ir vėl katalikams.</u> Gotikinė bažnyčia pastatyta XV a. pabaigoje Petro Mangirdaičio lėšomis, XV a. pabaigoje įsteigtas ir pranciškonų vienuolynas (mediniai pastatai). XVI a. bažnyčia priklausė arijonams, XVII a. pradžioje Mstislavlio vaivada Mikalojus Kiška grąžino bažnyčią katalikams ir fundavo mūrinius bernardinų vienuolyno pastatus prie bažnyčios. Bažnyčia ir vienuolyno pastatai apgriauti 1656 m. karo su Maskva metu, 1760 m. bažnyčia perstatyta baroko stiliumi, užstatytas naujas dvibokštis fasadas. Bernardinų vienuolynas, prie kurio veikė mokykla, biblioteka, ligoninė, 1858 m. buvo uždarytas.</p>
	<p><i>Totriškoji Yvijos miesto dalis, totorių namai ir pasodybiniai sklypai, Totorių mečetė (XIX a.), mizatas (totorių kapinės)</i></p>					<p>Mečetė veikia.</p>	<p>Dabar <u>Yvijoje ir jos apylinkėse yra didžiausia totorių bendruomenė Baltarusijoje. Totorių mečetė</u> – medinė, funduota vietinės dvarininkės Elfrydos Zamojskos, pastatyta 1884 m., vienintelė veikusi be pertraukų ir dabar veikianti mečetė Baltarusijoje. Išlaikytas senasis totorių miesto dalies užstatytumas – arbanistinis paminklas.</p>

<p><i>Kašubinciai (balt. Kašubinczi, rus. Kaшyбuнцы, lenk. Kaszubince)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Švč. Mergelės Marijos nekalto prasidėjimo jėzuitų bažnyčia (1750-73) 	<p>Kaimas Gardino raj.</p>					<p>Švč. Mergelės Marijos nekalto prasidėjimo jėzuitų bažnyčia (1750-73) – medinės barokinės sakralinės architektūros paminklas.</p>
<p><i>Koreličiai (balt. Karėličiai, rus. Кореличи, lenk. Korelicze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Paminklas Jonui Čečiota 	<p>Rajono centras</p>				<p>Pastatytas pastarąjį dešimtmetį</p>	<p>Jonas Čečiot, Čečiotas (Jan Czczot, balt. Ян Чачот 1796-1847) - lietuvių, lenkų ir baltarusių poetas, folkloristas, etnografas, Adomo Mickevičiaus žemietis ir bičiulis, filomatų draugijos narys, 1823 m. susimtas, ištremtas. Gimė Maliuščiuose (Naugarduko raj.), palaidotas senosiose Ratnyčios kapinėse Druskininkuose.</p>
<p><i>Krėva (balt. Krėva, rus. Крево., lenk. Krewo)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Krėvos pilis (XIV a. I pusė) • Piliakalnis – senosios medinės Krėvos pilies kalnas. • Akmuo, žymintis senojo miesto ribas ir įvažiavimą į miestą. 	<p>Kaimas Smurgainių raj.</p>				<p>XVI a. I pusėje pilis jau apleista, nukentė XVII a. vid. karų metu ir galutinai praranda karinę reikšmę, stipriai nukentė I Pasaulinio karo metu – per Krėvą eina fronto linija (pilyje įsitvirtinę vokiečiai, o rusai puola artilerija). 1929 m. metais Vilniaus vaivadijos Paminklų konservavimo komitetas pradeda Krėvos pilies mūrų konservaciją, darbams vadovavo Stanislovas Lorencas, sovietų laikais vykdyti bent keli archeologiniai, architektūriniai ir kt., įskaitant ir Kęstučio bokšto sienų polichromijos, tyrimai. Per XX a. pilis smarkiai apnyko, sienų mūras išlikęs ne visu perimetr, pagrindinis bokštas – „griūva akyse“; sienų daugumoje išlikusi tik kiautinio mūro vidinė dalis; dabartinė būklė – tragiška. Aktyviai lanoma turistų. BR architektūros paminklas.</p>	<p><u>Krėva - Nalšios žemės centras, XIV a. – tai dalinė Krėvos kunigaikštijos, priklausiusios Gediminaičiams, centras.</u> o XV a. pradžioje atlikus valstybės administracinę reformą ir įsteigus Vilniaus vaivadiją (1413 m.) – suformuojama Krėvos seniūnija ir Krėva tampa seniūnijos centru. Nuo 1338 m. Krėvą ir pilį LDK Gediminas paskiria savo sūnui Algirdui, pastarasis palieka savo sūnui Jogailai. Pilis, kaip viena ansktyvųjų LDK mūrinių pilių ir Grdimianičių pilių, tampriai susijusi su svarbiausiais XIV-XV a. LDK istorijos įvykiais: manoma, kad pilyje galėjo gimėti ir augti Jogaila; konflikto tarp Kęstučio ir Jogailos metu, 1381 m. Kęstutis užima LDK sostą, o Jogailą ištremiamas į Krėvą; pilyje 1382 m. rugpjūtyje įkalinamas Kęstutis ir Vytautas, Kęstutis nužudomas, o Vytautas pabėga; Krėvos unija ir kt. <u>Krėvos pilis – LDK pilis, pastatyta XVI a. I pusėje. Pilis priskirtina ankstyvųjų LDK mūrinių aptvarinių (gardinių) pilių tipui. Vienas vertingiausių LDK ankstyvosios fortifikacinės architektūros paminklų.</u> <u>Iš keturių pusių ant įvažiavimo į Krėvą gulėjo akmenys (kamni-obepezi), turėję saugoti miestą nuo epidemijų, vienas iš jų išlikęs iki šiol.</u></p>

<p>Kremenica (<i>balt. Крамяніца, rus. Кремяница, lenk. Krzemienica</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dievo Kūno ir Šv. Jurgio bažnyčia (1617-20) ir Laterano kapauninkų vienuolynas • Mikalojaus Volskio ir jo žmonos Barbaros Voina antkapinis paminklas (XVII a. I pusė) 	<p>Kaimas Zelvos raj.</p>				<p>Vienuolynas uždarytas 1832 m., vienuolyno gyvenamasis korpusas nugriautas 1943 m., bažnyčia veikia. Antkapis gerame stovyje.</p>	<p>Vienuolynas ir bažnyčia funduoti 1617 m. Vitebsko kašteliono Mikalojaus Volskio ir jo žmonos Barbaros Voina. <u>Dievo kūno ir Šv. Jurgio bažnyčia bažnyčia (1617-20) – gotikos, renesanso sakralinės architektūros paminklas. Bažnyčioje įrengtas bažnyčios fundatorių Mikalojaus Volskio ir jo žmonos Barbaros Voina antkapinis paminklas (XVII a. I pusė) – vertingas anktyvojo baroko stiliaus memorialinės skulptūros paminklas. LDK mastu – retas egzempliorius.</u></p>
<p>Laurušavas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Laurušavo vienuolyno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų cerkvė (1768) 					<p>XIX a. 4 dešimtmetyje vienuolynas uždarytas, gyvenamieji pastatai neišliko, cerkvė atiduota stačiatikiams ir veikia iki šiol.</p>	<p><u>Laurušavo vienuolyno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų cerkvė (1768 m., pagal kitus šaltinius – 1798 m.). Cerkvė - nedidelis liaudies medinės architektūros paminklas. Medinė cerkvė XVIII a. II p. pastatyta kaip unitų vienuolyno pastatyta unitų vienuolynui, XIX a. pertvarkyta į stačiatikių cerkvę. Vienuolynas Laurušave veikė XIII-XIX a. I pusėje. Vienuolyno pastatai daug kartų atnaujinti, paskutinį kartą perstatyti XVIII a. pabaigoje.</u> <u>XIII a. Laurušave įsteigtas stačiatikių vienuolynas – vienas seniausių vienuolynų LDK. Vienuolyną prie Nemuno 1257 m. įsteigė Mindaugo sūnus Ldk Vaišelga (krikšto vardas Laurušas, Laurišas). Nuo Vaišgelgos krikšto vardo kilo vienuolyno ir vietovės pavadinimas.</u> 1596 m. vienuolynas tapo unitišku, priklausė bazilijonams. <u>Laurušavo vienuolyne parašyta garsioji „Laurušavo evangelija“, iki 1822 m. saugota Laurušavo vienuolyne, vėliau pas Čartoryskius, dabar – Čartoryskių bibliotekoje Krokuvoje.</u></p>
<p>Lyda (<i>balt. Līda, rus. Луда, lenk. Lida rus. Луда</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lydos pilis (XIV a. pr.) 	<p>Miestas, rajono centras. Pilis pačiame miesto centre.</p>				<p>Pilis restauruota lenkų konservatorių tarpukaryje; nuo 1982 m. pilyje vykdomi restauravimo/atstatymo darbai (stipriai prasilenkiantys su paveldosaugos normomis), planuojamas istorijos muziejus. <u>Pilis atstatyta visu perimetru, taip pat bokštai – rekonstravimo darbai klaikūs.</u> Pilis lankoma turistų, naudojamakultūrinių renginių organizavimui.</p>	<p><u>Lydos pilis – LDK pilis, pastatyta XVI a. pr.. Pilis priskirtina ankstyvųjų LDK mūrinių aptvarinių (gardinių) pilių tipui. Vienas vertingiausių LDK ankstyvosios fortifikacinės architektūros paminklų,</u> kaip ir Kauno, Krėvos, Medininkų.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Kryžiaus išaukštinimo katalikų bažnyčia (1747-70) • 					<p>Šv. Kryžiaus išaukštinimo parapijinė bažnyčia veikia be pertraukų.</p>	<p>Šv. Kryžiaus išaukštinimo parapijinė bažnyčia (1747-70) – baroko sakralinės architektūros paminklas, <u>Vilniaus baroko architektūros mokyklos J. K. Glaubico projektuotas interjeras</u>. Spėjamas jos architektas Vilniaus baroko architektūros mokyklos architektas J. K. Gliubicus. Bažnyčios bokštai nugriauti po 1821 m. gaisro. Vertingas</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Paminklas A. Mickevičiui (A. Mickevičiaus gatvė) • Paminklas P. Skorinai (prie parapijinės bažnyčios) 						
	<p>Lovčikai (balt. <i>Loŭчыцы</i>, rus. <i>Ловчицы</i>, lenk. <i>Łowczyce</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mečetė (1688, 2002) ir mizaras - totorių kapinės (XVI-XX a.) 	<p>Kaimas Naugarduko raj.</p>					<p><u>Lovčikai – senas/istorinis totorių kaimas</u>, bendruomenė egzistuoja iki dabar. Iš čia kilusi LDK totorių kunigaikščių Lovčickių giminė. Mečetė čia minima jau 1420 (???), kita/antra pastatyta 1688 m. 2002 m. senos mečetės vietoje pastatyta nauja medinė (senoji buvo visiškai supuvusi). Vietovė ir gretimais mečetės esančios senos kapinės iki šiol lankomos Baltarusijos totorių, ypač šventojo Euelio Kantusio (Эул Кантус) kapas.</p>

<p><i>Liubčia (balt. Любча, Любча, rus. Любча, lenk. Lubcz)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Liubčios pilis (XVI a. II p. – XVII a. pr.)</i> 	<p>Miesto tipo gyvenvietė</p>				<p>Gera išlikusi piliavietė – kvadratinė aikštelė su gilikais gynybiniais grioviais iš trijų pusių, ketvirtąją saugojo Nemunas. Pietvakarinėje ir pietrytinėje piliavietės dalyje išliko du galingi mūriniai pilies bokštai. Pirmasis jų buvo įvažiuojamųjų vartų bokštas. 1864 m. ant senosios (XVI a.) pilies pamatų buvo pastatyti negotikiniai rūmai. Tačiau naujieji rūmai buvo stipriai apgriauti I Pasaulinio karo metu, o po beveik keturiasdešimt metų – 1947 m. buvo perstatyti į vidurinę mokyklą, bokštai paversti tiesiog šiukšlynu. Profesinė (???) mokykla veikia; dalyje pilies pastatų (fligelyje) gyvena žmonės. Tai turbūt vienintelė pilis Baltarusijoje, kurioje ne tik gyvena, bet ir priregistruoti žmonės. Pastaruoju metu vienas iš bokštų pradėtas tvarkyti, vyksta neaiškūs rekonstrukciniai darbai.</p>	<p>Liubčia - prekybos centras ant kairiojo Nemuno kranto - žinoma nuo XIII a., LDK privatus miestelis, XVI a. priklausė Goštautams, Kiškoms, XVII a. pr. – XIX a. pr. – privatus Radvilų miestas. Valdant Kiškoms pradėdama statyti mūrinė pilis senos medinės vietoje, <i>Liubčia tampa vienu svarbiausių arijonizmo centrų LDK (arijonų spaustuvė, mokykla, maldos namai, vyko sinodai)</i>, valdant Radviloms – įsteigiami kalvinių maldos namai (<i>prie jų XVII a. veikė viena didžiausių LDK spaustuvių</i>, kurioje išspausdinta apie 100 leidinių; atidarė P.B. Kmita). <i>Liubčios pilis vienas paskutiniųjų LDK senosios pilių statybos tradicijos pavyzdžių. – svarbus fortifikacinės architektūros, archeologinis paminklas.</i> Stačiakampio plano su bokštais kampuose pilis apjuosta gynybinio grioviu savo architektūra artima aptvarinėms pilims, bokštai – Myro, Naugarduko pilių bokštams.</p>
<p><i>Maloje Možeikovo (balt. Мажэйкаў Малы, rus. Мал. Можейково, lenk. Możejków Mały)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Riomerių dvaras (XIX a. I pusė)</i> 	<p>Kaimas Lydos rajone</p>				<p>Gera išlikęs ansamblis: pagrindiniai klasicistiniai rūmai, gyvenamasis namas, ūkiniai ir gamybiniai pastatai – arklidės, sviesto mušimo gamyklėlė, virtuvė ir kt., 5 ha ploto peizažinis parkas su įvažiuojamąja alėja, kūdromis ir kanalų sistema. Dabar rūmuose veikia mokykla. Pastatai neseniai restauruoti.</p>	<p><i>Klasicizmo stiliaus dvaras (XIX a. I pusė) – klasicizmo dvarų architektūros paminklas. Dvaras XIX a. I pusėje priklausė Riomeriams (iki 1868 m.)</i>, Kastravickiams, nuo XIX a. II pusės iki II Pasaulinio karo Brochockiams. Klasicistinis Riomerių dvarelis, dalinai perstatytas 1908-1910 m. tipinis provincijos dvarelis su aiškiai dvaro erdvine organizacija - išskirtomis trimis funkcinėmis zonomis – gyvenamoji ir rekreacinė (parkas), ūkinė.</p>

<p><i>Myras, Myrius (balt. Mip, rus. Mup, lenk. Mir)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Myro pilis (1506-1510)</i> • 	<p>Miesto tipo gyvenvietė Koreličių raj.</p>				<p>Tarpukaryje, lenkmečiu, Sviatopolk–Mirskis ėmėsi atstatinėti pilį – pritaikyti gyvenamajai funkcijai. Lenkų valdžia pilies atstatinėjimo darbus moraliai palaikė. II Pasaulinio karo metais net metus pilyje veikė getas, po to joje pradėjo glaustis žmonės netekę stogo. Po II pasaulinio karo pilis buvo apleista ir griuvo, 1969 m. įvykdyta dalinė konservacija, o nuo 1991 m. pradėta restauracija ir atstatomieji darbai. <u>2000 m. pilis įtraukiama I UNESCO saugomų kultūros paveldo objektų sąrašus. Myro pilis, beje kaip ir Nesvyžiaus, tampo Baltarusijos valstybės reprezentaciniais objektais.</u> Vyksta dideli rekonstrukciniai darbai, pritaikant ir valstybės reprezentacinėms reikmėms. Rekonstrukcija paveldosauginiu požiūriu kelia daug klausimų. Kaip antai - autento ir neautento ribos klausimas, požeminės automobilių stovėjimo aikštelės pilies pašonėje, naujos komunikacijos ir t.t.</p>	<p><u>Myro pilis 2000 m. įtraukta į UNESCO saugomų kultūros paveldo objektų sąrašus.</u> Myro miestelis žinomas nuo XIV a. pabaigos (įkurtas apie 1345 m.). XV a. pab. miestelis paveldėjimo keliu atiteko Jurijui <i>Ijiničiui</i> (vėliau Lietuvos maršalka, Lydos vietininkas, Brastos ir Kauno seniūnas). Naujasis miestelio savininkas 1506-1510 m. pastatė pilį. Nuo 1568 m. Miras priklausė <i>Radviloms, o 1589 m. buvo įjungtas į Nesvyžiaus ordinaciją. Nuo tada Nesvyžiaus Radvilos pradėjo naudoti "Myro grafų" titulą.</i> XIX a. pr. Vedybų keliu atitenka kunigaikščiui Liudvikui de Sain Wittgenšteinui. 1895 m. Mirą nusipirko kunigaikščiai Sviatopolk–Mirskiai (tuo metu garsi Rusijos Imperijos giminė kilusi iš LDK). Jų rankose pilis ir žemės išliko iki II Pasaulinio karo. <i>Myras tipinis daugiakonfesis ir daugiakultūris LDK miestas, jame greta katalikų, stačiatikių ir unitų, gyveno totorių bendruomenė, itin gausi žydų bendruomenė. Myras buvo tapęs svarbiu žydų religiniu ir kultūriniu centru, 1815-1939 m. jame veikė Myro Ješiva – tai aukštojo lavinimo tipo religinė (talmudo) mokykla nevedusiems vyriškiams. Iki šiol miestelyje yra išlikusios bent trys sinagogos.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Mikalojaus parapiinė bažnyčia (1599-1605.</i> 					<p><i>Šv. Mikalojaus parapiinė bažnyčia</i> 1990 m. vėl grąžinta tikintiesiems ir šiandien restauruota.</p>	<p><u>Šv. Mikalojaus parapiinė bažnyčia –gotikos, renesanso sakralinės architektūros paminklas, fundavo Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis;</u> bažnyčia pastatyta 1599 – 1605 m., perstatyta 1710 m. XVII a. šalia jos veikė mokykla, ligoninė (įsteigta Radvilos Našlaitėlio). Bažnyčia 1865 m. rekonstruota į cerkvę, po I Pasaulinio karo grąžinta katalikams, po II Pasaulinio karo uždaryta ir apgriauta.</p>

	<p><i>Michailiškės (balt. Мiхалишкi, rus. Михалишки, lenk. Michaliszki)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Augustijonų Mykolo Arkangelo bažnyčia (1622 arba 1662-84)</i> 	Kaimas Astravo raj.				Po vienuolyno uždarymo 1839 m. bažnyčia kaip parapijinė be pertraukų, neseniai restauruota/remontuota(?).	Michailiškių augustijonų vienuolynas (Vilniaus augustijonų vienuolyno filialas) veikė 1622-1839, funduotas vietovės savininko J. Bžostovskio (Bžostovskiam priklausė nuo XVII a.). <u><i>Mykolo Arkangelo bažnyčia (1622 arba 1662-84, architektas K. Pensas) – brandžiojo baroko sakralinės architektūros paminklas. Išlikęs vertingas XVII a. interjeras, gausiai dekoruotas stiuko lipdyba (meistrai – P. Perti, M. Žalevičius ir kt.).</i></u>
	<p><i>Murovanka (bal., rus. Мураванка, lenk. Mirowanka, kartais dar vadinama Мал. Можейково)</i></p>	kaimas Ščiučino rajone Cerkvė skirtingoje literatūroje įvardijama dvejopai – Murovankos arba Malomožeikovo (3 km nuo Malomožeikovo).				Sakralinis pastatas pastatytas kaip stačiatikių cerkvė, vėliau priklausė unitams, po 1839 m. (unijos panaikinimas Rusijos Imperijoje) uždaryta, po 1863 m. – vėl priklauso stačiatikiams, po I Pasaulinio karo atitenka katalikams, tačiau 1928 m. uždaryta, po II Pasaulinio karo atiduota katalikams, o nuo 1991 m. vėl veikia kaip stačiatikių cerkvė.	<u><i>Gotikinė gynybinio tipo Švč. Dievo Motinos Gimimo (Рождества Пресвятої Богородицы) cerkvė pastatyta XVI a. pradžioje (tarp 1516 – 1542 m.) – unikalus, vienas vertingiausių sakralinės gotikos paminklų LDK ir dabartinėje Baltarusijoje. Šis paminklas priskirtinas unikaliam, tik LDK (lotyniškosios ir bizantiškosios kultūrai paribiui) būdingam, reiškiniui - gotikinių cerkvių statybai</i></u> (kauomet stačiatikių sakralinis pastatas išlaikęs visas bizantiškam sakraliniam pastatui liturgijos sąlygotas elementus, tačiau statomas lotyniškajai Europai būdingu gotikiniu stiliumi). Atskirai dėmesio nusipelnė cerkvės interjeras - visi devyni skliautai krištoliniai – sudėtingo, smulkaus piešinio.
	<p><i>Muravanaja Aštianka (balt. Мураваная Ашмяна, rus. Муровано-Ошмянка, lenk. Mirowana Oszmianka)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Spaustuvės pastatas (XVII a. pr.)</i> 	Kaimas Ašmenos rajone				XIX a. pastatas buvo pritaikytas/pestatytas į rūmus. Dabar griuvėsiai.	Ašmenos spaustuvę 1615 m. fundavo LDK maršalka Kristupas Mikalojus Dorohostaiskis. <i>Manoma, kad čia išleistas vienas iš Kristupo Dorohostaiskio (1562-1615) veikalo “Hipika tai yra knygos apie arklius”</i> leidimas. Pirmą kartą išspausdinta 1603 m. Krokuvoje, penkis kartus perleista. Hipika – tai keturių dalių knyga, kurioje Dorohostaiskis aprašė žirgų veisles, jų priežiūrą, jodinėjimo istoriją. Kitas garsusis leidinys – V. Salinariuso "Censura", 1615.

	<p><i>Nočia (balt. Rus. Нача, lenk. Nacza)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Teodoro Narbuto kapas</i> • <i>S. Jundzilo kapas</i> 	<p>Miestelis Varanavo raj. Kapai parapijinės bažnyčios šventoriuje</p>					<p><u>Teodoras Narbutas (g. Šiauruose, Nočios apylinkėse (BR)1784- m. Vilniuje 1864, palaidotas Nočioje (BR)) - VU auklėtinis, istorikas, archeologas. Istorikas romantikas; garsiausias veikalas - Lietuvių tautos istorija (I-V t.).</u></p> <p>Nuo 1810 m. T. Narbutas vykdė savarankiškus archeologinius tyrinėjimus. Sudarė pilkapių kasinėjimų metodiką (kasė ne duobėmis, bet tranšėjomis), o tyrinėjimus gana kruopščiai aprašydavo. Atskirų archeologinių studijų T. Narbutas nėra palikęs. Lietuvos archeologijos, istorijos, numizmatikos populiarintojas. Surinko senovės dirbinių kolekciją, kurią jis pats vadino „Lietuvos muziejumi“. T. Narbutas sudarė ir šios kolekcijos sąrašą, išlikusį iki mūsų dienų (Spisanie historycznych zabytków i materialów w zbiorz Teodora Narbutta znajdujących sie / Spisanie museum w Szawrach // Mokslų Akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius. F. 18-185). Kasinėjo Rogačiovo (prie Dniestro) pilkapius (1810 m.); Švendubrės (Varėnos r.) pilkapius (1839–1844 m.); Šiauruose (Baltarusija) iškasė griautinį kapą (1822 m.) Kulikauskas P., Zabiela G. Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.). Vilnius, 1999, p. 34–40.</p> <p>Mackevičius R. Teodoras Narbutas. Vilnius, 1939. http://www.aruodai.lt/paieska/asmuo.php?AId=231</p> <p><u>Stanislovas Bonifacas Jundzilas</u> (Stanislaw Bonifacy Jundzill, 1761–1847) - <u>VU profesorius (1803–1823), biologas ir zoologas, pirmasis Lietuvoje pradėjęs geologinius tyrimus ir padėjęs pamatus Lietuvos botanikos terminijai.</u> Jo iniciatyva Botanikos sodas iškeltas į Sereikiškes. XIX a. 4 deš. VU botanikos sodas buvo vienas didžiausių Vidurio Europoje. http://lt.wikipedia.org/wiki/Stanislovas_Bonifacas_Jundzilas yra du Jundzilai – Stanislovas Bonifacas ir Stanislovas, pažiūrėta enciklopedijoje.</p>
--	---	--	--	--	--	--	--

<p><i>Naugardukas (balt. Навагардук, rus. Новоградук, lenk. Nowogródek)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Naugarduko pilis (mūrinė XIV-XV a. sandūra – XVI a.)</i> 	<p>Miestas, rajono centras</p>					<p>Pilis nukentėjo XVII a. vid. karų metu, 1706 m. pilį susprogdino švedai. 1929 m. lenkų archeologai Naugarduko pilies kalne atliko archeologinius tyrimus, jų metu buvo nustatytas pilies sienų perimetras, bokštų pamatinės dalys, kieme stovėjusių pastatų pamatai; 1967-1973 m., 1995, 2000-02 m. atlikti kiti archeologiniai-architektūriniai tyrimai, papildę ankstesniuosius. Dabar išlikę dviejų bokštų griuvėsiai, žemės pylimai, fosos.</p>	<p><u>Naugardukas XIII-XVIII a. buvo vienas iš svarbiausių LDK politinių, gynybos, administracijos ir teismo centrų, kultūrinis centras.</u> <u>Naugarduko pilis – viena didžiausių LDK pilių po Vilniaus pilių komplekso, dabartinės BR teritorijoje. Pilis – fortifikacinės architektūros paminklas.</u> Pirmi įtvirtinimai šioje vietoje iš žemės ir medžio pastatyti dar XI a. rusinų kunigaikščiai; XIII a. įtvirtinimus atnaujino Lietuvos kunigaikštis Eržvilkas. XIV – XV a. sandūroje LDK Vytauto iniciatyva, grėsiant kovoms su kryžiuočiais, pastatyta mūrinė pilis; XV-XVI a. pilis pristatyta. Per XIV-XVI a. pr. susiformuoja dviejų kiemų pilis. Pilis priskirtina netaisyklingų aparinių pilių tipui, ją sudarė pagrindinę kalno aikštelę supantis netaisyklingo plano daugiakampis – keturiuose kampuose buvo po bokštą, pektasis stambiausias bokštas – įvažiuojamieji vartai buvo šiaurės rytinėje dalyje; iš pietų pusės prie pagrindinio kiemo prišlietas nedidelis kiemelis su dviem bokštais.</p>
<ul style="list-style-type: none"> <i>Parapinė Viešpaties Atsimainymo bažnyčia (Преображенский)(1395 , 1719-23)</i> 	<p>Bažnyčia kalno papėdėje – Gegužės 1-osios g. (ул. 1 Мая)</p>					<p>Bažnyčia 1857 m. uždaryta dėl avarinio stovio, po I pasaulinio karo atstatyta. Nuo tada be pertraukų veikia.</p>	<p><u>Parapinė Viešpaties atsimainymo bažnyčia. Funduota XIV a. pab. LDK Vytauto (1395)</u>, pirmoji bažnyčia pastatyta gotikos stiliumi (fragmentai išlikę), 1712–23 m. perstatyta baroko stiliumi. <u>Šioje bažnyčioje karalius Jogaila susituokė su ketvirtąja savo žmona lietuvaite Sofija Alšėniškyte. Su ja susilaukė ipėdinių – Vladislovo ir Kazimiero, taip buvo užtikrintas Gediminaičių ir Jogailaičių dinastijos tęstinumas</u> (pietinėje fasadinėje bažnyčios sienoje įmūryta paminklinė lenta šims įvykiui atminti). <u>1799 m. šioje bažnyčioje krikštintas Adomas Mickevičius.</u> Šoninėje koplyčioje saugomas A. Mickevičiaus “Pone Tade” įamžintas stebuklingas Naugarduko Dievo Motinos paveikslas (???) <u>Dievo kūno (pietinėje šoninėje) koplyčioje išlikęs LDK mastu unikalus paminklas – 1643 m. kašteliono J. Rudaminos lėšomis įrengtas paminklas – paminklinė lenta (marmuras, smiltainis) žuvusiems 1621 m. Chotino mūšyje.</u> Bažnyčios vienoje iš koplyčių įrengtas sarkofagas, kuriame saugomi 11 vienuolių seserų nazariečių palaikai. Vienuoles 1943 m. sušaudė naciai.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Boriso ir Glebo cerkvė (<i>Борисоглебская</i>) (XVI a. pr.) 	Gatvė – Pačtovaja (ул Почтовая)				Cerkvė uždaryta 1961 m., joje veikė archyvas, 1996 m. grąžinta tikintiems, veikia.	Pirmoji Boriso ir Glebo cerkvė šioje vietoje stovėjusi dar XII a. pirmoje pusėje. Visiškai nauja cerkvė šioje vietoje pastatyta XVI a. pradžioje. <u>Tai vėlyvosios gotikos stiliaus, gynybinio tipo cerkvė, funduota Konstantino Ostrogiškio – Oršos mūšio (1514 m.) nugalėtojo</u> , pastatyta 1517 – 1519 m., perstatyta 1632 m. – užstatytas naujas barokinis fasadas, XVII a. atiteko unitams. Prie cerkvės 1624 m. įkurtas moterų, 1628 m. ir vyrų Bazilijonų vienuolynas. Nuo 1839 m. stačiatikių cerkvė. Gerai išlikę šiaurinis, rytinis, pietinis gotikiniai fasadai (nors ir tinkuoti), žvaigždiniai skliautai.
<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Mykolo Arkangelo dominikonų vienuolyno bažnyčia (XVIII a.) 	Mickevičiaus ir Sovietskaja gatvių kampas (угол улиц Мицкевича и Советская)				Po II pasaulinio karo (1948 m.) bažnyčia uždaryta, naudota kaip baldų sandėlis, 1993 m. grąžinta tikintiems.	Šv. Mykolo dominikonų bažnyčia. Baroko ir klasicizmo stilių sakralinis paminklas. Dominikonų vienuolyną fundavo Vilniaus vaivada Kristupas Chodkevičius 1624 m. Pradžioje bažnyčia buvo medinė, mūrinę pastatė dominikonai 1724 m., remonuota po 1751 m. ir 1831 m. gaisrų. Vienuolyne 1751 – 1831 m. veikė mokykla, kurioje mokėsi A. Mickevičius. 1832 m. caro valdžia mokyklą uždarė, 1853 m. uždarė ir vienuolyną, o bažnyčia buvo perstatyta.
<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Antano pranciškonų vienuolyno bažnyčia (XVIII a. pab.)-dabar Šv. Nikolajaus soboras 	Grodnenskaja g. (ул. Гродненская)				Veikia kaip Šv. Nikolajaus soboras.	Pranciškonų Šv. Antano bažnyčia ir vienuolynas. Bažnyčia vėlyvojo baroko ir neobizantinio stilių sakralinis paminklas. Funduota Naugarduko pastalininkio Tomo Voinilovičiaus, pastatyta 1714 (kitais duomenimis 1780). 1831 m. vienuolynas uždarytas. 1846 m. bažnyčia perstatyta rusų bizantiniu stiliumi į Šv. Nikolajaus soborą ir dabar veikia kaip cerkvė. Vienuolyno pastatai naudojami kaip gyvenamasis namas.
<ul style="list-style-type: none"> • Mickevičių dvarelis (XIX a. pr.) 	Lenino g. 1 (ул. Ленина 1)				Nuo 1938 m. dvarelyje veikia A. Mickevičiaus muziejus (http://www.mickiewicz-museum.narod.ru).	Mickevičių dvarelis. Nuo XVIII a. vidurio šioje vietoje buvo Mickevičių dvarelis (1803 m. sklypą nupirko ir pirmąjį medinį namą pastatė poeto tėvas Mykolas Mickevičius), XIX a. pradžioje buvo pastatytas naujas mūrinis namas sudegusioje vietoje. Namas buvo teisėjo Mykolas Mickevičiaus – poeto tėvo nuosavybė. Čia poetas Adomas Mickevičius praleido vaikystę ir mokyklinius metus. Gimė arba šiame name, arba Zaosės dvarelyje (šiauriau netolies Naugarduko). Po tėvų mirties namą paveldėjo keturi broliai (namas atiteko broliui Pranciškui, Aleksandras dirbo teisininku Kijeve, medikas Jurgis gyveno ir dirbo Voluinėje, o Adomas buvo tremtyje). Po 1831 m. sukilimo dvarelis buvo konfiskuotas. Nuo 1938 m. dvarelyje veikia A. Mickevičiaus muziejus (http://www.mickiewicz-museum.narod.ru).

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Adomo Mickevičiaus pilkapis — Nemirtingumo pilkapis (Kurgan Besmertija) (1924-1931)</i> 	Gretimais pilies					<p><i>Adomo Mickevičiaus pilkapis — Nemirtingumo pilkapis (Kurgan Besmertija).</i> 1924-1931 m. pilkapis buvo supiltas tarpukariu veikusio Adomo Mickevičiaus komiteto iniciatyva. Į pilkapį supilta žemė atvežta iš visų šalių, kuriose Adomas Mickevičius gyveno. Pilkapio papio papėdėje atminimo lenta.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Paminklas Adomui Mickevičiui</i> 	Gretimais pilies					<p><i>Pastatymo laikas ????</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Mindaugo kalnas</i> 	Šiaurės rytiniame miestelio pakraštyje.					<p><i>Mindaugo kalnas. Archeologijos paminklas</i> – pilkapis (su palaidojimais). Pagal legendą šioje vietoje palaidotas LDk Mindaugas. 1993 m. kalno papėdėje pastatytas atminimo paminklas.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Totorių mečetė (XIX a.)</i> 	Lenino g. 28 (ул. Ленина 28)					<p><i>Medinė mečetė pastatyta</i> 1855 m. viet senos. Po II Pasaulinio karo buvo uždaryta, 1997 m. grąžinta tikintiesiems. Senasis mizaras (totorių kapinės) egzistuoja nuo XVI a., seniausi antakapiai iš XIX a.</p>
<p><i>Odelskas (balt. Адэльск, rus. Одельск, lenk. Odelsk)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Švč. Mergelės Marijos Dangun ėtimo bažnyčia (XVIII a., 1898)</i> 	Kaimas Gardino raj.				<p>BR istorijos-kultūros paminklas</p> <p>Костел - памятник 2 категории ценности, внесен в Государственный список историко-культурных ценностей (протокол Научно-методического Совета № 71 от 28.02.2002).</p>	<p>Medinio baroko sakralinis paminklas. XVIII a. vid. mediniai barokiniai altoriai, molbertinės tapybos darbai.</p> <p>http://pl.wikipedia.org/wiki/Odelsk</p>

<p><i>Ašmena (balt. Ашмяны, rus. Ошмяны, lenk. Oszmiana)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Pranciškonų Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (XX a. pr., 1990-10)- trečioji</i> • <i>Pranciškonų vienuolyno bažnyčia (antroji, 1812 ar 1822 ?) – antroji</i> • <i>Sinagoga (apie 1912 ?)</i> 	<p>Miestelis, ašmianos raj. centras</p>					<p>Išlikę antrosios klasicistinės pranciškonų bažnyčios griuvėsiai. Šv. Mykolo Archangelo (trečioji) veikianti. Sinagoga uždaryta 1940 (?), dabar sandėlis.</p>	<p>Ašmena minima nuo 1340 m. kaip Vilniaus kunigaikštystės miestas, nuo 1384 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaras. XV a. per Ašmeną ėjo Hanzos pirklių keliai. XV a. pradžioje – XVIII a. pabaigoje Ašmenoje būta rezidencinės pilies. 1432 09 01 sąmokslininkai Ašmenoje nuvertė nuo sosto Švitrigailą. <u>1432 12 08 prie miestelio įvyko Ašmenos mūšis</u> (mūšis vyko tarp dviejų LDK kariuomenių, kurioms vadovavo nuverstasis LDK Švitrigaila ir jo konkurentas, LDK Žygimantas Kęstutaitis, tarpusavyje kovės apie 30 000 karių). http://lt.wikipedia.org/wiki/A%C5%A1mena <i>Pranciškonų bažnyčia.</i> Po 1387 m. pastatyta <i>Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo katalikų bažnyčia (pirmoji), viena pirmųjų LDK, kurią administravo pranciškonai.</i> 1505 m. bažnyčia sudegė. 1812 (22?)m. pastatyta nauja (<i>antroji</i>) kitoje vietoje mūrinė klasicizmo stiliaus bažnyčia, XIX a. sunyko. 1900-10 m. pastatyta nauja (<i>trečioji</i>) Šv. Mykolo Arkangelo pranciškonų bažnyčia pirmosios vietoje. <i>Retas reiškinys – trečioji bažnyčia neobaroko stiliaus, kartojanti Vilniaus baroko architektūros mokyklos stilišką (vienintelę neoVilniaus baroko architektūros mokyklos bažnyčia).</i> <i>Sinagoga (1912 ?) – gerai išlikęs pirminis interjeras – išlikusi turtinga sienų tapyba,</i> vidinė sinagogos architektūra (bima, aronkodešas).</p>
<p>Panemunė</p>						<p>Iš kitados puošnios klasicistinės karališkos (vėliau Liachnickių) rezidencijos su oranžerijomis, ūkiniais pastatais ir parku (žr. N. Ordos akvarelę) šiandien nedaug išliko – neatpažįstamai perstatytas rūmų pastas, arklidės, terasų akmens mūro atraminės sienos, neogotikinė koplyčia (XIX a. II p.).</p>	<p><i>Panemunės dvaras (1771, XIX, XX a.) – ankstyvojo klasicizmo rezidencinės architektūros paminklas.</i> Panemunės dvaras yra Gardino apylinkėse, kiek pietvakariau nuo miesto. <u>Kompleksas pastatytas kaip karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio medžioklės dvaras ar vila.</u> <i>Greičiausiai buvo pastatytas pagal italo architekto Giuseppe de Sacco projektą.</i> XIX a. I p. – II p. pr. dvaras priklausė Romanui Liachnickiui (<i>Lachnicki</i>), XIX a. II p. – XX a. I p. dvaro savininkai kelis kartus keitėsi. Dvaras išsidėstęs itin vaizdingoje vietoje ant Nemuno kranto.</p>

<p><i>Pelesa, Barčekų/Bartų Pelesa (balt., rus. Пеляса, Пелясы)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Šv. Lino bažnyčia (1935) 	<p>Kaimas Varanavo raj.</p>					<p><u>Pelesa - svarbiausias Lydos krašto lietuvių kultūros ir švietimo centras, didžiausia lietuvių gyvenvietė BR.</u> Gatvinio tipo kaimas http://lt.wikipedia.org/wiki/Pelesa <u>Šv. Lino bažnyčia (1935) Pelesos ir aplinkinių kaimų lietuvių pasistatyta bažnyčia. 1952 m. sovietų uždaryta,</u> o 1962-1963 m. ir išniekinta (nugriautas bokštas, bažnyčios pastatas paverstas kolūkio trąšų sandėliu). 1989 m. rugsėjo 23 d. lietuviškos Pelesos parapijos Šv. Lino bažnyčią atšventino Vilniaus arkivyskupas Julijonas Steponavičius; dabar į šią bažnyčią dažnai atvyksta pasimelsti ir gretimų parapijų lietuviai.</p>
<p><i>Pariečė (balt. Парэчка, rus. Поречье, lenk. Porzecze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • 1830-31 m. sukilimo dalyvių kapas ir kryžius 	<p>Kaimas Slonimo raj.</p>					<p>XVII Parečėje buvo pastatytas Valavičių dvaras, sunaikintas 1830 m. <u>Kapinėse (gal buvusios dvarvietės teritorijoje) 1830-31 m. sukilimo dalyvių kapas</u> - palaidotas sukilimo dalyvis Mykolas Valavičius ir jo 12 karių. Kapą žymi metalinis kryžius ir granito plokštė su įrašu – palidotųjų pavardės. Antkapinė plokštė pastatyta 2003 m.</p>
<p><i>Ros (balt. Рось, rus. Россь, lenk. Roś)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Potockių dvaras (XIX a. pr. – XX a. pr.) 					<p>Dvaro rūmai neišlikę, išlikę galingi ūkiniai pastatai – neogotikinis sodininko namelis, arklidės, oficina (XIX a.), 5 aukštų vandens malūnas (XX a. pr.), parkas.</p>	<p><u>Potockių dvaras (XIX a. pr. – XX a. pr.)</u></p>
<p><i>Rožanka</i></p>					<p>Bažnyčia veikia. Pastaruoju metu bažnyčia atnaujinta, visa interjero įranga XX a. pab. – XXI a. pradžios.</p>	<p><u>Rožankos Šv. apaštalu Petro ir Povilo bažnyčia (1674, 1827).</u> Pirmoji mūrinė bažnyčia pastatyta 1674 m., 1872 m. <u>Liudviko Paco iniciatyva perstatyta neogotikos stiliumi,</u> 1924-1925 m. perstatyta. <u>Teigiama, kad tai pirmasis neogotikinis statinys dabartinės Baltarusijos teritorijoje.</u></p>
<p><i>Svisločius (balt. Сьвіслач, rus. Свислочь, lenk. (Świsłocz)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Paminklas Kostui Kalinauskui • Paminklas Romualdui Traugutui (1928) • Tiškevičių rezidencija 	<p>Miestas, raj. centras</p>					<p><u>Kastijus (Kostas) Kalinauskas (1838 Mostovlianuose-1864 Vilniuje) – 1863-64 m. sukilimo dalyvis, didvyris.</u> Šeima gyveno palivarke Jakušuvka Netoli Svisločiaus. <u>Romualdas Trauguttas (1826 Šostakovas (Bresto paviete)-1864 Varšuva, pakartas su kitais sukilėliais) - 1863-64 m. sukilimo dalyvis, didvyris.</u> S. S. Wojtkiewicz, Traugutt, Warszawa 1964</p>

	<p><i>Sviackas (balt. Сьвяцк, rus. Святск, lenk. Świątek)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Valavičių dvaras (XVIII a. pab. – XX a. pr.)</i> 	Kaimas Gardino raj.				<p>Apie 1930 m. rūmai perėjo Lenkijos sveikatos apsaugos ministerijos žinion. II Pasaulinio karo metu rūmai nenukentėjo, dabar juose veikia sanatorija. 2008 m. pabaigoje ansamblis buvo pardavinėjamas aukcione.</p>	<p>Sviackas XVI – XIX a. pab. išliko vienas savininkų rankose – priklausė LDK didikų <u>Valavičių giminei</u> – viena svarbiausių Valavičių giminės valdų. <u>Valavičių dvarietė ir rezidencija – ansktyvojo klasicizmo, istorizmo rezedencinės architektūros paminklas.</u> XVIII a. pabaigoje (1779) Valavičiai savo valdoje pasistatė naujus rūmus pagal italo architekto Džiuzepės de Sacco projektą. Tai vėlyvojo baroko su ankstyvojo klasicizmo elementais rezidentinis pastatas. Rūmų kompleksą sudaro pagrindinis pastatas ir du šoniniai fligeliai sujunti pusapskritimėm galerijom, rūmus supa peizažinis parkas su tvenkiniais ir kanalais. Taip pat ansamblyje išliko ir parke stovinti negotikinė koplyčia. Rūmų interjerus dekoravo dailininkai P. Smuglevičius ir T. Mankovskis. Rūmai ir žemės valda labai nukentėjo I Pasaulinio karo metu ir po jo atiteko Humaneckių giminei.</p>
	<p><i>Slonimas, Slanimas (balt. Слонім, rus. Слоним, lenk. Slonim)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Slanimo piliavietė ir miesto gynybinė sistema</i> 					<p>Išlikusi XVI-XVIII a. susiklosčiusi miesto urbanistinė struktūra.</p>	<p>Slanimas – urbanistikos, architektūros paminklas. Slanimas šaltiniuose minimas nuo XIII a. (1252 m.), nuo Mindaugo laikų galutinai atiteko Lietuvai. Slanimo seniūnai buvo svarbiausių LDK magnatų giminių atstovai – Chreptavičiai, Oginskiai, Sapiegos, Valavičiai. 1532 m. Slanimui suteikta Magdeburgo teisė, 1591 m. dar kartą patvirtinta – tada suteiktas ir herbas (mėlyname skyde auksinis liūtas, laikantis sidabrinį Sapiegų herbą - Lapiną). Nuo XIII a. Slanime buvo pilis. XVI a. pradžioje Slanimo seniūnas ir dalies miestelio savininkas Leonas Sapiega atnaujino medines Aukštutinę ir Žemutinę pilis, sustiprino miesto gynybinę sistemą. Gynybinę sistemą sudarė pilys, miesto vienuolynai ir sakraliniai pastatai, per kurių teritoriją vyko judėjimas į miestą, buvo kontroliuojama prekyba. Miestas labiausiai suklestėjo XVIII a. II pusėje, kuomet Slanime šeimininkavo Mykolas Oginskis, čia pasistatydinęs savo rezidenciją, teatrą ir baletu mokyklą, įsteigęs spaustuve, manufaktūras (visa tai neišlikę). XVIII a. Oginskio veiklos dėka Slanimas tapo svarbiu ekonominiu, ūkiniu ir kultūriniu centru.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Slanimo rotušė (XVIII a.)</i> 					<p>Mūsų dienas rotušės pastatas pasiekė gerokai pakitęs, netekęs XVIII a. barokinės rotušės būdingų architektūrinių elementų (pvz. bokšto). Dabar naudojamas kaip administracinis pastatas (?).</p>	<p>Slanimo savivaldą šiandien liudija išlikęs miesto rotušės pastatas (XVIII a.). Rotušė stovėjo vienos iš pagrindinių miesto aikščių siaurajame gale (aikštė išlikusi ir dabar vadinama Lenino vardu).</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Andriejaus parapijinė bažnyčia (1775) • 					<p>Šv. Andriejaus bažnyčia veikia. Buvo sandėlys</p>	<p><u>Šv. Andriejaus parapijinė bažnyčia – vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas (1775).</u> Bažnyčią (medinę) fundavo apie 1490 m. LDK Kazimieras; nauja bažnyčia pastatyta 1595 m. Sapiegos lėšomis, perstatyta 1660. XVIII a. (1775) kunigo Pranciškaus Ancutos ir Vilniaus vyskupo Giedraičio iniciatyva ir lėšomis pastatyta nauja mūrinė bažnyčia. Vienas įdomesnių ir išsiskiriantis iš konteksto, itin turtingo interjero (freskos, stiukas, ankstyvojo klasicizmo altorius) LDK baroko sakralinės architektūros pavyzdžių.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Bernardinų vienuolynas ir bažnyčia (1639-45, XVIII a.) 					<p>Bernardinų vienuolyno bažnyčia veikia kaip Šv. Trejybės soboras, vienuolyno pastatuose veikia internatas.</p>	<p><u>Bernardinų vienuolynas ir bažnyčia – renesanso ir ankstyvojo baroko sakralinės (su gynybine funkcija) architektūros paminklas.</u> Funduota 1630 m. karaliaus sekretoriaus Andriaus Radvano, pastatyta 1639–45 m., bažnyčia buvo sudedamąja - miesto gynybinės sistemos dalimi (bažnyčia gynybinio tipo), vienuolyno pastatai pastatyti XVIII a. vid. (1749); 1864 m. atiteko stačiatikiams.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Bernardinų Švč. Mergelės Marijos Nekalto prasidėjimo bažnyčia ir vienuolynas (1664-70 arba 1670-96) 					<p>Bernardinų vienuolynas veikė iki XX a. pr., dabar bažnyčia veikia, vienuolyno pastatai priklauso ligoninei.</p>	<p><u>Bernardinų Švč. Mergelės Marijos Nekalto prasidėjimo bažnyčia ir vienuolynas baroko sakralinės architektūros paminklas.</u> Vienuolynas funduota 1645 m., mūrinė barokinė bažnyčia pastatyta 1664–70 m. (arba 1670-96). <u>XVIII a. 7 dešimtmečioje pradžioje bažnyčios bažnyčios interjeras buvo dekoruotas Vilniaus baroko architektūros mokyklos stiliuje pagal J. K. Glaubico projektą, dekoratorius Hedelis.</u> Tuo pat metu (1764) pastatytasmūrinis dviejų aukštų (U plano) vienuolyno korpusas.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Didžioji sinagoga (1642-48) 					<p>Didžioji Sinagoga grąžinta judėjams, restauruojama (reikalai mažai pasistūmėję).</p>	<p>Slonimo <u>Didžioji sinagoga (1642-48) - vienintelė BR išlikusi barokinė sinagoga, viena seniausių (ankstesnė išlikusi tik Bychovo). Išskirtinė sinagogos baroko stiliaus architektūra, gerai išlikę barokinio interjero architektūriniai elementai (bima, arankodešas, barokinė sienų tapyba), sienų tapyba.</u> XIX a. Slanime buvo net 7 sinagogos ir 14 maldos namų. Didžioji sinagoga uždaryta II Pasaulinio karo metais (1940), sovietmečiu buvo naudojama kaip sandėlis (sinagoga stovi visai šalia miesto turgaus), 2001 m. grąžinta BR judėjų susivienijimo nuosavybėn, turėtų prasidėti restauracijos darbai.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> Oginskio kanalas (1765-83), uosto vieta mieste ant Ščaros upės 						<p><u>Oginskio kanalas (1765-83) – technikos istorijos paminklas.</u> XVIII a. II p. Mykolo Kazimiero Oginskio iniciatyva pastatomas 53 km kanalas (su 10 šliuzų), sujungęs Baltijos ir Juodosios jūros baseinus, t.y. Nemuno ir Dniepro upes per Nemuno intaką Ščarą ir Dniepro intaką Pripetę, pastarosios intaką Jaseldą. Kanalas Ščaros upę pavertė svarbia upinės laivybos magistrale, o miestą – uostu. Daugiausia kanalu buvo gabenami javai ir plukdomas miškas.</p> <p>1765 m. kanalo statybas pradėjo Mykolas Kazimieras Oginskis; jam pasitraukus į emigraciją, kanalas buvo statomas valstybės lėšomis. Kanalas buvo naudojamas iki I Pasaulinio karo, kuomet stipriai buvo apgriautas, sunaikinti kanalo įrenginiai. Lenkmečiu kanalas buvo atnaujinimas, bet 1939 m. kanalo atnaujinimo inžinieriai sovietų buvo represuoti, po II pasaulinio karo dar kurį laiką kanalas buvo naudojamas, bet apie 1960 m. visi jo šliuzai buvo susprogdinti, taip pat kanalui labai pakenkė pravesta visuotinė melioracija.</p>
	<p>Smurgainys (balt. Сморгонь, rus. Сморгонь, lenk. Smorgonie)</p> <ul style="list-style-type: none"> Kalvinių zboras, vėliau Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (1552,1553? arba 1606-12) 	Miestas, rajono centras				Veikia kaip Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia.	<p><u>Kalvinių maldos namai (1552,1553? arba 1606-12) – originalus renesanso sakralinės architektūros paminklas.</u> Funduotas miestelio savininko Mykolo Boguslovo Zianovičiaus. Centrinio plano – išorėje aštuoniabriaunio plano, viduje apskritimo, su bokštu pagrindiniame fasade; po bažnyčia įrengtos laidojimo kriptos (Zianovičių??). Nuo 1621 m. veikė kaip katalikų Šv. Trejybės bažnyčia; 1866-1921 m. kaip Šv. Mykolo cerkvė, 1921-47 m. vėl kaip bažnyčia, 1947-70 m. sandėlis, 1970 m. pradėta restauracija ir įrengta parodų salė, nuo 1990 m. bažnyčia.</p>
	<p>Sinkovičiai (bal. Сынковічы, rus. Сынковичи, lenk. Synkowicze)</p> <ul style="list-style-type: none"> Šv. Mykolo Arkangelo cerkvė (XVI a. pr.) 	Kaimas Zelvos raj.					<p><u>Gotikinė gynybinio tipo Šv. Mykolo Arkangelo cerkvė (XVI a. pr. – tikslesnė data nėra nustatyta) – unikalus stačiatikiškos sakralinės architektūros paminklas; vienas vertingiausių sakralinės gotikos paminklų LDK (ir dabartinėje Baltarusijoje, greta Murovankos cerkvės). Šis paminklas priskirtinas unikaliam, tik LDK (lotyniškoisios ir bizantiškosios kultūrų paribiui) būdingam, reiškiniui - gotikinių cerkvių statybai.</u></p> <p>Pastatyta kaip cerkvė, vėliau priklausė unitams, po 1839 m. vėl stačiatikių, tarpukariu šiose apylinkėse veikė jėzuitų prižiūrima neunitų parapija, kuriai priklausė cerkvė.</p> <p>2000 m. baltarusiai Sinkovičių cerkvę įrašė į Baltarusijos architektūrinio paveldo sąrašą pretenduojančio pakliūti į UNESCO kultūros paveldo sąrašus.</p>

	<p>Ščiorsai (<i>balt. Шчорсы, rus. Щорсы, lenk. Szczerse</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chreptaičių dvaras (XVIII-XIX a.) 	<p>Kaimas Naugarduko raj.</p>				<p>I Pasaulinio karo metu dvaro ansamblis labai nukentėjo, rūmai sudegė ir vėliau buvo nugriauti, dalis pastatų išliko ir dabar naudojami mokyklos. Išlikę - šoninis fligelis, kariatidė arklidės, biblioteka, tarnų namai, ansamblio tvora, rūkykla, parkas su tvenkiniais, 1 km į vakarus nuo rūmų ūkinių pastatų kompleksas, ansamblio sudėtinė dalis Ščiorsų Šv. Dimitrijaus iš Salonikų cerkvė (J. Gabrielius, 1770-76).</p>	<p><u>Ščiorsų Chreptavičių dvaras – vėlyvojo baroko ir ankstyvojo klasicizmo dvarų architektūros paminklas.</u> <u>Didingas dvaro ansamblis sukurtas XVIII a. II pusėje – XIX a., prie dvaro rūmų ansamblio (1770-76) statybos dirbo architektai Jokūbas Gabrielius, Džiuzepè de Sacco, Karlas Spampanis.</u> <u>Joachimas Liutauras Ignotas Juzefas Chreptavičius (1729-1812) LDK valstybės, mokslo ir kultūros veikėjas, pažangaus ūkio organizatorius, VU auklėtinis, Edukacinės komisijos LDK mokyklų departamento vadovas, vienas iš Varšuvos mokslo draugijos kūrėjų.</u> <u>XVIII a. II pusėje – XIX a. dvaras garsėjo kaip kultūrinis centras. Paminėtina L. J. Chreptavičiaus surinkta biblioteka,</u> kurioje buvo saugoma senųjų rankraščių kolekcija, kartografijos kolekcija, Bogdano Cmelnickio korespondencija su Lenkijos etmonais, Cmelnickio manifesto kazokams originalas, Lenkijos pasiuntinių Rusijoje 1686 m. dienoraštis, retų knygų rinkinys. Biblioteka I Pasaulinio karo metais buvo išvežta, vėliau perduota Ukrainos MA bibliotekai). <u>Ščiorsuose lankydavos ir dirbo žymiausi mto kultūros veikėjai</u> – A. Mickevičius, Vladislovas. Sirokomlė (poetas, rašytojas, vertėjas), J. Čaciota (poetas, filomatas, etnografas), J. Lelevelis (istorikas ir kartografas), Ignotas Danilavičius (istorikas, VU teisės profesorius ir kt.), Mikalojus . Malinovskis (1799–1865, istorikas, archeografas, Lenkijos ir Lietuvos istorijos šaltinių leidėjas), J. Jaroševičius (istorikas), M. Počiobutas (VU rektorius, astronomas) ir kt.</p>
	<p>Ščiučinas (<i>balt. Шчуцын, rus. Щучин, lenk. Szcuczyn</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Scipio rezidencija ir dvaras (XVIII a. II pusė) • 	<p>Miestas, raj. centras</p>				<p>Rūmai, rūmų koplyčia, fligelis, parkas apleisti.</p>	<p>Ščiučinas XVI a. priklausė karalienei Bonai, vėliau miestelį valdė Kiškos, Radvilos, XVIII a. - Scipio de Kampo, Druckiai-Liubeckiai, XVIII a. – Juzefovičiams-Chlebeckiams. XVIII a. pabaigoje čia buvo pastatyta išpūdinga <u>barokinė - klasicistinė Scipio giminės rezidencija ir dvaras.</u> Tai pereinamojo iš baroko į klasicizmą stiliaus dvarų architektūros paminklas, pastatytas pagal architekto K. Piolo projektą. <u>Parką aplink rezidenciją įsteigė S. Jundžilas (VU profesorius, VU botanikos sodo įkūrėjas).</u> I Pasaulinio karo metu rezidencija nukentėjo, dalis vertingų rinkinių iš šio dvaro pateko į Čartoriškių muziejų Krokuvoje.</p>

<p><i>Pijorų vienuolynas, kolegija ir pijorų Šv. Teresės bažnyčia (XVIII-XIX a.)</i></p>					<p>Pijorų vienuolyno ir kolegijos pastatai gerai išlikę. Šv. Teresės bažnyčia veikianti.</p>	<p>XVIII a. mieste įsteigta <i>pijorų ordino kolegija</i> (1726). Jos steigėjas buvo Juzefovičius-Chlebickis. <u><i>Kolegija buvo laikoma viena iš didžiausių LDK</i></u> (dabartinėje Baltarusijoje). Su šia kolegija susijusi tokių garsių mokslininkų kaip M. Dogelio, M. Narbuto, S. Jundzilo, A. Daugirdo veikla. Pijorų Šv. <u><i>Teresės bažnyčia (1826-29, 1887, 1892, 1987-89 m.) – klasicizmo sakralinės architektūros paminklas.</i></u></p>
<p><i>Jancevičiai (balt., rus. Янцевичи)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Spėjama Astravo sutarties tarp Jogailos ir Vytauto sudarymo vieta.(1392)</i> 	<p>Kaimas Lydos raj.</p>					<p><i>По предположению Леонида Лавреши, именно здесь было заключено историческое Островское соглашение между Витовтом и Ягайло. Подробнее см. его статью "Месяц заключения Востраўскага пагаднення 1392 г."</i>. 1392 m. rugpjūčio 4 d. pasirašyta Jogailos ir Vytauto sutartis, pagal kurią Jogaila sugrąžino Vytautui Trakų kunigaikštystę ir kitas tėvonines žemes, bei dovanojo naujų. Vytautas gavo teisę valdyti LDK su sostine Vilniuje ir tituluotis „Lietuvos kunigaikščiu“. Jis oficialiai pripažino esąs Jogailos vasalas, kurio žemės po jo mirties atiteks siuzerenui – Lenkijos karaliui. Skirgailai paliktas valdyti Polockas, vėliau – Kijevo kunigaikštystė.</p>
<p><i>Volpa</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Volpos Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia (1773).</i> 						<p><i>Volpos Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia (1773)</i>. Medinę bažnyčią fundavo Jonas Nepomukas Kosakovskis. Bažnyčia - liaudies medinės sakralinės architektūros su baroko bruožais paminklas. <u><i>Išskirtinis ir itin vertingas bažnyčios pagrindinis altorius. XVII a. I p. (tarp 1633-1639 m.) medinis manierizmo ir ankstyvojo baroko altorius į bažnyčią perkeltas iš ankstesniosios bažnyčios. Altorių fundavo LDK pakancleris Kazimieras Leonas Sapiega</i></u> (Leono Sapiegos sūnus), tai liudija ir Sapiegos herbas cokolineje altoriaus dalyje. Altoriaus paveikslai XVII, XVIII amžių. Šoniniai altoriai yra pagaminti XVIII a. pab., tačiau stilistiškai priderinti prie pagrindinio.</p>
<p><i>Žirmūnai</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Žirmūnų Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia (1789)</i> 					<p>Bažnyčia veikia.</p>	<p><i>Žirmūnų Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia (1789) – medinio klasicizmo architektūros paminklas..</i> Senosios vietoje naują bažnyčią fundavo miestelio savininkė Karolina Radvilienė iš Pociųjų (Stanislovo Radvilos žmona). <i>Medinė klasicizmo stiliaus bažnyčia pastatyta pagal architekto Jono Podčašinskio projektą. XVIII amžiaus Radvilų dvaro ansamblis sunaikintas 1914 ir 1939 m. Pastato architektūra yra įdomus bandymas apjungti klasicizmo stiliaus ir medinės architektūros ypatumus.</i></p>
<p>3. Gomelio sritis – administracinis centras: Gomelis (<i>Гомельская вобласць. Цэнтар – Гомель</i>).</p>						

<p>Brahinas (balt. <i>Брагин</i>, rus. <i>Брагин</i>, lenk. <i>Brahiń</i>)</p> <p>Brahino pilis (XV-XVII a.)</p>	<p>Miestas, rajono centras</p>						<p>Brahino pilis (XV-XVII a.) – archeologijos paminklas, istorijos paminklas. Medinė pilis pastatyta senesnės Kijevo Rusios laikų įtvirtinimų vietoje. Ldk miestas ir pilis, nuo 1509 m. kunigaikščių Zbaraskių, vėliau (nuo 1574 ?) priklausė Višnioveckiams, po 1744 m. Atiteko Pleteriams, Pšezdeckiams, Bžostovskiams ir kt.</p> <p>Naują pilį pastatė Aleksandras ir Mykolas Višnioveckiai, pilis sugriauta 1648-51 m. karo metu (1648 m. Brahino miestiečiai savo noru įsileido į miestą kazokus, todėl 1549 m. buvo suorganizuotas baudžiamasis žygis prieš Brahina – didžiojo etmono Jonušo Radvilos kariuomenė sugriovė pilį). Nugrūtos pilies vietoje buvo pastatyta Vyšnioveckių rezidencija, konkrečiai pilies vietoje – palivarkas, ūkinis kiemas.</p> <p>Būtent šioje pilyje, tuo metu valdomoje Adomo Vyšnioveckio, 1603 m. pasirodė iš Maskvos pabėgęs vienuolis Grigotijus Otrepjevas ir čia viešai apsiskelbė stebuklingai išlikusiu gyvu caraičiu Dimitrijumi – pretendentu į Maskvos sostą. Tai sąlygojo itin sudėtingą LLV ir Rusijos santykių laikotarpį – Lžedimitrijų laikotarpį arba Rusiškoje istoriografijoje vadinamą Didžioji Smuta (1584-1613, <i>Смутное время, Смута</i>).</p>
<p>Gomelis (balt., rus. <i>Гомель</i>, lenk. <i>Homel</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pilis (XIV-XVIII a.) 							<p>Gomelis į LDK įjungtas apie 1335 m. kaip petrytinio pasienio tvirtovė. Gomelis priklausė Algirdo sūnėnui Patrikui Narimantaičiui (mirė 1387 m.) ir iki 1406 m. Ivanui ir Aleksandrui Patriko sūnams. 1406 m. Ldk Vytautas įtaręs Aleksandrą Patriko sūnų dėl palankumo Maskvai, Gomelį atėmė. XV-XVII a. miesto ir pilies savininkai daug kartų keitėsi, paminėtini – Švitrigaila, užėmusi rusų kariuomenė, po 1667 M. K. Radvilai, po to Čertoryskiams (iki 1772). Po padalijimų (1772) Gomelis buvo padovanotas P. A. Rumiancevui.</p> <p>Pilis (XIV-XVIII a.) – archeologijos paminklas. Pilis stovėjo dešiniajame upės Sož krante. Pilis pastatyta senesnių Kijevo Rusios laikų įtvirtinimų vietoje. Dėl dislokacijos pasienyje miestas kentėjo XVI-XVIII a. karų metu, pilis daug kartų užimta priešų ir savos kariuomenės, nukentėjusi ir atstatyta. Naują pilį 1737 m. pastatė miesto seniūnas ir savininkas Mykolas Čartoryskis. Jis pastatė naują galingą ažuolo pilį, išplatino ir pagilino gynybinį griovį. 1785 m. pilies vietoje Rumiancevas pradėjo naujos klasicistinės mūrinės rezidencijos statybą. Pilis buvo išardyta, žemės įtvirtinimai sulyginti. Rumiancevo rūmia tebestovi. Kiek šioje vietoje išliko senosios fortifikacijos ženklų duomenų nepavyko rasti.</p>

	<p>Gorval (Горвал) Piliakalnis (XVI-XVIII a.)</p>						<p>Gorval piliakalnis (XVI-XVIII a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros paminklas. Pilis ant Berezinos kranto, egzistavo XVI-XVIII a. Išlikęs piliakalnis, pilies aikštelė kvadrato plano (40 x 30 m), žemės bastionų likučiai. Pagal ikonografinius šaltinius žinoma, kad pilies būta bastioninės su medžio įtvirtinimais. XVI a. priklausė B. I. Šalupa, karalienė Bona, kunigaikštis V. Sanguška, XVII a. priklausė Vilniaus kapitulai. 1648, 1654 m. kazokų sudeginta ir atstatyta, Šiaurės karo metu sugirauta ir neatstatyta.</p>
	<p>Mozyrius (balt. Мазыр, rus. Мозырь, lenk. Mozyr)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mozyriaus piliavietė (XV-XVIII a.) 	<p>Miestas, raj. centras</p>				<p>archeologiniai tyrimai, teritorija sutvarkyta, XXI a. pr. užstatyta stilizuota medinė pilis, nieko bendro neturinti su istorine pilimi.</p>	<p>Mozyriaus pilis (XV-XVIII a.) – rytinių LDK žemių gynybinė pilis, vėliau Mozyriaus seniūno rezidencija. Pilies būta medinės. Gynybinės architektūros ir archeologinis paminklas.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Mykolo Arkangelo bernardinų bažnyčia (1760-78) ir vienuolynas (1760-75) 					<p>Bernardinų bažnyčia veikia kaip Šv. Mykolo Arkangelo cerkvė, vienuolyno pastati išlikę. Piliavietėje vykdyti</p>	<p>Bernardinų vienuolynas įsteigtas 1645 m. Stepono Lozkos, mūrinė Šv. Mykolo Arkangelo bernardinų bažnyčia (1760-78, funduota LDK didikų Oskierkų) ir vienuolynas (1760-75) – vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas. Po bažnyčia Oskierkų giminės palaidojimo kriptą. Vienuolynas uždarytas 1832 m., bažnyčia perstatyta į cerkvę (1829, 1865). Bažnyčia priskirtina Vilniaus baroko architektūros mokyklai (fasadas, interjeras). XIX a. fasadas dalinai perstatytas, bokštų viršutiniai tarpiniai ir frontonėlis perstatyti klasicizmo stiliumi; barokinis altorius išlikęs.</p>
	<p>Šv. Kryžiaus cistersų bažnyčia ir vienuolynas (XVIII a. I pusė)</p>	<p>Cistersų ir cistersų vienuolynai kadais Mozyriaus priemiestyje Kimbarovcuose, dabar miesto teritorijoje.</p>				<p>Šv. Kryžiaus cistersų bažnyčia ir vienuolynas – stipriai perstatyta ir veikia kaip baldų fabrikas.</p>	<p>Šv. Kryžiaus cistersų bažnyčia ir vienuolynas (XVIII a. I pusė, funduota Oskierkų, Kijevo taurininko Zigmunto Šukštos ir kt.) – vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas. Vienuolynas 1864 m. uždarytas, bažnyčia pertvarkyta į cerkvę. Dabar baldų fabrikas.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Mykolo Arkangelo cistersų bažnyčia ir vienuolynas (1743-45) 					<p>Šv. Mykolo Arkangelo cistersų bažnyčia veikia, vienuolyno pastati dalinai išlikę.</p>	<p>Šv. Mykolo Arkangelo cistersų bažnyčia ir vienuolynas (1743-45, funduota Kazimiero Sapiegos, Zigmunto Šukštos, Bandyneli ir kt.) – baroko sakralinės architektūros paminklas. vienuolynas uždarytas 1885, bažnyčia 1888 m. XIX a. pab. Bažnyčia pertvarkyta į cerkvę, tarybiniais metais veikuose veikuose vaikų namai. XX a. pabaigoje bažnyčia restauruota ir veikia kaip katalikų bažnyčia.</p>

	<p>Rečica (balt. <i>Рэчыца</i>, rus. <i>Речица</i>, lenk. <i>Rzeczyca</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rečicos tvirtovė (XII-XVIII a.) 	Miestas, raj. centras				Piliavietė ir įtvirtinimų likučiai dabar miesto parko teritorijoje.	<p>Rečica – miestas tvirtovė, gynybinės architektūros ir archeologinis paminklas. Miestas susiformavo senusių piliakalnio vietoje, siekia Kijevo Rusios laikus, pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose minimas 1241 m. (arba 1213). <u>Rečica kartu su Orša, Šklovu, Mogiliovu, Senuoju Bychovu, Rogačevu sudarė gerai išvystytą pasienio gynybinę sistemą ties Dniepru.</u> Pasienio miestas-tvirtovė kelis kartus buvo sugriauta ir perstatyta, todėl skiriami keli tvirtovės raidos etapai. XIV a. pab. LDK Vytautas valdo miestą ir čia pastato medinę tvirtovę. Ši pilis ir vėlesni įtvirtinimai prastovėjo apie 200 metų iki 1654 m., kuomet buvo sudeginta Zolotorenkos vadovaujama kazokų. Daugiausia informacijos apie tvirtovę turima iš XVII a. vidurio miesto plano-graviūros (pagal Lenkijos kariuomenės artilerijos kapitono Kristoforo Eygerd (К.Эйгерд) piešinį, 1649). Tvirtovė užėmė maždaug 700x400 m. teritoriją, turėjo tris įtvirtinimų linijas su grioviais pripildytais vandeniu, pylimus su bastijonais. Po XVIII a. tvirtovė neteko strateginės reikšmės ir pamažu nyko. Nuo XVIII a. I pusės Rečica priklausė Radviloms.</p>
	<p>Telman (rus. <i>Тельман</i>)-greičiausiai tai Bragino pilis?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Višnioveckių pilis 	Bragino raj.					<p>Fortifikacinės architektūros paminklas. Išlikę sienų fragmentai. Daugiau informacijos neturiu. С конца XVI в. Брагин был основной резиденцией князей Вишневецких. В городе существовал замок – комплекс деревянно-земляных укреплений. Лžедимитриjaus istorija – šioje pilyje jis lankėsi pas Višnioveckius</p>
	<p>Turovas Konstantino Ostrogiško gimimo vieta – paminklas</p>						<p><u>Konstantino Ostrogiško gimimo vieta – paminklas</u></p>
	<p>Čečerskas (balt. <i>Чачэрск</i>, rus. <i>Чечерск</i>, lenk. <i>Czeczersk</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Čečersko pilis (XIV-XVII a.) 					Išlikęs piliakalnis.	<p>Čečersko pilis (XIV-XVII a.) – medinė gynybinė pasienio pilis. Intensyviai naudota XVI-XVII a. karų metu. Išlikęs piliakalnis ir jį supančio gynybinio griovio dalis. <u>Piliakalnis – gynybinės architektūros ir archeologijos paminklas.</u></p>

	<p><i>Jurovičiai (balt. Юравічы, rus. Юровици, lenk. Jurowicze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Jėzuitų bažnyčia (1717-50) ir rezidencija (XVIII a.)</i> 	<p>Kaimas Kalinkavicių raj.</p>				<p>1993 m. kompleksas atiduotas stačiatikių Cerkvei. 2003 m. kompleksas įtrauktas į saugomo nekilnojamo kultūros paveldo sąrašus, 2007 m. pradėti atstatymo darbai. Bažnyčia – griuvėsiai. Dabar veikia moterų stačiatikių vienuolynas.</p>	<p><u>Jurovičių jėzuitų rezidencija – svarbus XVII-XVIII, XIX a. pr. religinis, švietimo ir kultūros centras. Kompleksas vienas didingiausių pastatytų LDK XVIII a. – vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas.</u> XVII a. II pusėje stebuklingai atsiradusios Dievo Motinos paveikslu vietoje (buvo pastatyta koplytėlė šiam paveiksliui saugoti ir garbinti) Jurovičiuose buvo įsteigta jėzuitų misija, 1757 m. perorganizuota į rezidenciją. 1717-50 m. pastatyta didinga vėlyvojo baroko bažnyčia ir rezidencijos pastatai. <i>Jos architektūroje išvelgtina VBM stilistika.</i> 1778-1820 m. veikė jėzuitų kolegija; 1820-32 priklausė bernardinams, 1832-64 veikė tik bažnyčia kaip parapijinė, nuo 1864 m. stačiatikių vienuolynas; 1928 m. – vaikų namai, II pasaulinio karo metu vokiečių komendantūra <i>Jurovičių Dievo Motinos paveikslas ir kultas buvo žinomas visoje LDK ir LK</i> (vėliau paveikslas buvo pavogtas (?) ir dabar saugomas Krokuvoje Šv. Barbaros Kankinės bažnyčioje).</p>
	<p><i>Žlobinas (brus., rus. Жлобин, lenk. Żlobin) Piliavietė (XV-XVII a.)</i></p>	<p>Miestas, rajono centras</p>					<p><i>Piliavietė (XV-XVII a.) – archeologijos paminklas.</i> Pilis egzistavo XV-XVII a. dešiniajame Dniepro krante, apie 100 m. nuo vietos kur įteka upelis Čiornočka. <i>XV-XVI a. priklausė Chodkevičiams.</i> Pilį sudarė dvi dalys – pilis (aikštelė 60 x 50 m) ir papilys (130 x 60 m). Pilies būta medžio ir žemės įtvirtinimų, pilį supo pylimas (dabar nukastas). Nuo XVII a. II p., po to kai sugriovė kazokai, pilis šaltiniuose neminama. Apie piliavietės išlikimo lygį duomenų atrasti nepavyko.</p>
<p>4. Mogiliovo sritis – administracinis centras: Mogiliovas (<i>Магілёўская вобласць. Цэнтар – Магілёў</i>).</p>							

	<p>Bialyničiai (balt. <i>Бялынічы</i>, rus. <i>Белыничи</i>, lenk. <i>Białynicze</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oginskių dvaras (XVIII a.) 	<p>Miestas, raj. centras</p>				<p>Išlikę Oginskių rūmų parko fragmentai.</p>	<p>XVI-XVIII a. svarbus religinis centras, 1634 m. Magdeburgo teisė. 1577 m. miestelį įsteigė ir pastatė pilį (Bielygaradok) S. A. Zbaražskis. XVII a. priklausė Sapiegomis, Radviloms, nuo XVIII a. I pusės (1733) – Oginskiams. XVIII a. I p. Oginskiai pasistado dvarą, XVIII a. 5 dešimtmetyje įrengiams parkas. Bialynicų basųjų karmelitų vienuolynas veikė 1624-1832, įsteigtas LDK kancleris L.I Sapiega. 1742-61 m. Oginskių lėšomis pastatytas naujas mūrinis vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia. Vienuolynas buvo vienu turtingiausių LDK (dabartinės BR teritorijoje). Bialyničiai tapo svarbiu piligrimystės centru LDK, vadintas rusiška/baltarusiška Čenstachava, traukos objektas – stebuklingas Dievo Motinos paveikslas (originalas dingęs II Pasaulinio karo metais, geriausia jo XVII a. kopija saugoma Senosios baltarusių kultūros muziejuje Minske (Музей старажытнабеларускай культуры ў Менску)). Paveikslas karūnuotas Romoje šventintomis karūnomis 1761 m. (Oginskių ir Sapiegų lėšomis). Paveikslas padarė įtaką LDK sakralinei dailei, žinoma daug šio paveikslo kopijų LDK teritorijoje. Vienuolynas ir bažnyčia XIX a. atiteko stačiatikiams, 1930 m. bažnyčia paversta klubu, sandėlių ir 1960 m. nugriauta, vienuolyno pastatai susprogdinti 8 dešimtmetyje.</p>
	<p>Bobruiskas (balt. <i>Ба́бруйск</i>, rus. <i>Бобру́йск</i>, lenk. <i>Bobrujsk</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bobruisko pilis ir miesto įtvirtinimai (XIV-XVIII a.) 					<p>Ar yra išlikusi senoji piliavietė nepavykos surasti duomenų.</p>	<p>Bobruisko pilis ir miesto įtvirtinimai egzistavo XIV-XVIII a. LDK rytinio pasienio gynybinė pilis-tvirtovė. Bobruiskas pirmą kartą šaltiniuose minimas XIV a. viduryje kaip miestas – tvirtovė. Pilis stovėjo ant Berezinos upės kranto. Pilis ir miesto įtvirtinimai daug kartų nukentėjo ir buvo atnaujinti XVII a. karų metu. 1807-36 m. Rusijos imperijos buvo pastatyta nauja Bobruisko tvirtovė, pakeistas senasis miesto išplanavimas, užstatyti senieji miesto įtvirtinimai.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Šv. Petro ir Povilo jėzuitų bažnyčia ir vienuolynas (1746-1780 arba 1747?) 					<p>Šv. Petro ir Povilo jėzuitų bažnyčia (jos likučiai – buvusi sarginė) saugoma BR.</p>	<p>Šv. Petro ir Povilo jėzuitų bažnyčia ir vienuolynas (1746-1780) – baroko sakralinės architektūros paminklas, bažnyčios architektas jėzuitas Tomas Žebrauskas, bažnyčia Vilniaus baroko architektūros mokyklos. Statant naująją Bobruisko tvirtovę (1807-36) bažnyčia pateko į tvirtovės teritoriją, perstatyta į arsenalą, o vėliau į sarginę. Pagrindinis bažnyčios turis išlikęs.</p>

	<p>Buinyčiai (balt. Бу́йнічы, rus. Бу́йничы, lenk. Вуйницze)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Buinyčių mūšio laukas (1595 m.) 					<p>Įrengtas memorialas 1941 m. mušiui.</p>	<p>Buinyčiuose įvyko trys mūšiai:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 1595 m. tarp sukilusiu valstičių, kazokų vadovaujamų Nalivaikos ir LDK kariuomenės. 2. 1812 m. tarp prancūzų ir rusų 3. 1941 liepą – „виоле 1941-го советские воины 388-й стрелковой дивизии, работники милиции, курсанты школы НКВД и 12 тысяч ополченцев Могилева 23 дня держали героическую оборону города“.
	<p>Bychovas (istorinis pavadinimas - Старый Быхоў, balt. Быхоў, rus. Быхов, lenk. Bychów)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bychovo pilis (XVI-XVIII a.) ir miesto įtvirtinimai • Sinagoga (XVII a. pr. - maždaug 2 dešimtmetis) 	<p>Miestas, raj. centras</p>				<p>Pilis: išlikę dviaukščiai rūmai, sovietmečiu juose veikė vaikų namai, dabar apleisti (degę, įgriuvę dalis sklaiutų); išlikę du iš trijų pilies gynybiniai aštuoniabriauniai bokštai, žemės įtvirtinimų fragmentai. Sinagoga neveikia, apleista, išlikę dalis vidaus įrangos – bima.</p>	<p><u>Rečica, Orša, Šklovas, Mogiliovas, Senasis Bychovas, Rogačevas sudarė gerai išvystytą pasienio gynybinę sistemą ties Dniepru.</u></p> <p>Bychovas šaltiniuose minimas nuo XIV a., buvo Lietuvos kunigaikščio Švitrigailos nuosavybė, XVI-XVII a. pr. (iki 1628) priklausė Chodkevičiams, XVII – XIX a. Sapiegomis.</p> <p><u>XVI a. pab. - XVII a. I pusėje Chodkevičiaus, o po jo Sapiegos pastangomis Bychovas paverčiamas galinga tvirtove, viena geriausių ir turtingiausių ginkluotės požūrių rytinėje LDK (dabartinėje BR teritorijoje).</u></p> <p><u>Bychovas – privatus miestas-tvirtovė, skirtas magnato kariuomenės laikymui ir rytinio valstybės pasienio gynybai – vienas svarbiausių LDK XVII a. urbanistikos ir fortifikacinės architektūros paminklų.</u></p> <p>Medinė pilis XVI–XVII a. sandūroje miesto savininko LDK etmono Karolio Chodkevičiaus pėsstatyta į mūrinę (statyba baigta 1619 m.), po 1628 m. Leono Sapiegos iniciatyva įrengti miesto bastioniniai įtvirtinimai.</p> <p>Pilį sudarė baroko (su renesanso bruožais) rūmai, kareivinės, aptvaras su trim aštuonbriauniais bokštais, teritoriją supantys grioviai ir pylimia. Prie pilies XVI a. pab. – XVIII a. veikė garsi Chodkevičiaus įsteigta patrankų liejykla Žemės pylimai, grioviai, bastionai pilies teritoriją ir miestą supo puslankiu – atribojo miesto teritoriją nuo išorinio pasaulio, miesto rytinę dalį saugojo Dniepras. <u>Bychovo tvirtovė suvaidino svarbų vaidmenį XVII a. vid. ir Šiaurės karo metu (garsiausias Bychovo tvirtovės apgultys – 1654-56, 1659, 1660-61, 1707).</u></p> <p><u>Bychovo sinagoga – unikalus LDK renesanso ir baroko sakralinės, fortifikacinės architektūros paminklas, seniausia išlikusi mūrinė sinagoga LDK teritorijoje.</u> Sinagoga (XVII a. pr.) – sudėtinė Bychovo fortifikacinės sistemos dalis. XVII a. pradžios renesanso – baroko sakarchitektūros paminklas.</p>

	<p><i>Gluskas (istorinis pavadinimas</i> Глуск <i>Дубровицкі Старый Глуск, Глуск Позгорельий, balt., rus., Глуск, lenk. Hlusk)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Glusko pilis (XVI-XVIII a.)</i> 	<p>Miestas, raj. centras</p> <p>Piliavietė ant dešiniojo upės Ptič (Птич, Птичь) kranto.</p>				<p>Išlikusi tik piliavietė, mūrinių pastatų pamatai, rūsų skliautai; 5 bastionų, supiltų iš žemės, likučiai (5-7 m aukščio). Pastaruoju metu atliekami archeologiniai tyrimai.</p>	<p>Glusko pilis – fortifikacinės architektūros paminklas, privati magnato valstybės pasienio gynybinė pilis. Pilį XVI a. I p. pastatė Jurijus Alšėniškis Dubrovickis (Jono Alšėniškio sūnus). Pilies savininkais buvo garsios LDK giminės, nuo XVII a. II pusės (1679) – Radvilos (Radvilų Glusko grafystė). XVI-XVII II p. pilis buvo medinė, XVII a. II p. įrengta mūrinė pilis su pylimais ir 5 bastijonais, 2 bokštais. Pilies teritorijoje stovėjo rūmai, bernardinų vienuolynas ir bažnyčia (sunaikinta 1930 m.). Pilis netenka strateginės reikšmės XVIII a. (1775 m. visas miestas sudegė). Išlikusi tik piliavietė ir 5 bastionų, supiltų iš žemės, likučiai (5-7 m aukščio).</p>
	<p><i>Dubrova (balt. Дуброва (Жарноўка), rus. Дуброва, lenk. Dubrowa)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Radvilų dvaras (XIX - XX a. pr.)</i> 	<p>Mikestelis Osipovicų raj. (Асіповіцкі).</p>				<p>Dvaras (rūmai?) sunykęs 1914 (?), išlikę gyvenamieji, ūkiniai, girininkijos pastatai. Išlikęs parkas.</p>	<p>Dubrovnos Radvilų dvaras (XIX - XX a. pr.), kurį supo 1,5 ha peizažinis parkas (1909), gretimais buvo girininkija. XX a. pr. savininkas buvo A. Radvila, po revoliucijos parkas buvo nacionalizuotas ir perorganizuotas į miškininkystės bandymų stotį.</p>
	<p><i>Kniažičai (balt. Княжыцы, rus. Княжицы, lenk. Kniażyce)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Antano Paduviečio dominikonų bažnyčia (1750-80) ir vienuolynas</i> 	<p>Kaimas Mogiliovo raj.</p>				<p>Vienuolyno pastati neišlikę, bažnyčia apleista.</p>	<p>Šv. Mikalojaus dominikonų bažnyčia (1750-80) – originalus (architektūros požįrių) vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas. Dominikonų vienuolyną 1681 m. fundavo LDK vėliavininkas Konstantinas Vladimiras Pacas. Pradžioje vienuolynas buvo medinis, XVIII a. pastatyta mūrinė bažnyčia (1750-80) ir vienuolynas (1750-91). Vienuolynas uždarytas 1832m., bažnyčia – 1863 m. ir pertvarkyta į cerkvę.</p>
	<p><i>Kričėvas (balt. Крычаў, rus. Кричев, lenk. Krzyczew, senasis pavadinimas – Кречум)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kričėvo pilis (XIV-XVIII a.), piliakalnis - Замковая Гора (XI-XVIII a.)</i> 	<p>Miestas, raj. centras</p>				<p>Pilies kalne išliko gynybinio pylimo likučiai, murų fragmentai pamatų ir rūsų lygyje.</p>	<p><u>Kričėvas – urbanistikos paminklas, išlaikęs senąją miesto struktūrą (neperplanuotas), miestas susiklostė apie keliatą piliakalnių ant upės Sož kranto.</u></p> <p><u>Kričėvo pilis (XIV-XVIII a.) – valstybės pasienio gynybinė pilis - archeologinis, fortifikacinės architektūros paminklas.</u></p> <p>Pilis aktyviai naudota XVI, XVII, XVIII a. karų metu. Pilis atlaikė 1507, 1508, 1514, 1535, 1633 (tris kartus), 1648, 1651, 1654, 1658, 1661 metais rusų kariuomenės apgultis. 1744 m. valstiečių sukilėlių šturmą, kelis kartus stipriai apgriauta, po 1775 m. prarado reikšmę. Pilį sudarė 5 bokštai (kitais duomenimis 4), pilies kieme stovėjo medinė Šv. Nikolajaus cerkvė, komendanto namas, svirnai, arklidės, tarnų namai, arsenalas, žemės pylimai. XVII a. 3 dešimtmetyje – 1670 m. miestas priklausė Pacams, nuo 1670 m. visa Kričėvo seniūnija atiteko Radviloms (XVIII a. vid. Jaronimas Florijonas Radvila), 1760-1775 m. Kričėvo seniūnija priklausė Jurijui Augustui Mniškai (atimta už atsisakymą prisiekti Rusijos imperijai), 1776 m. Jakaterina II padovanojo savo favoritui Grigorijui Potiomkinui.</p>

<p>Mogiliovas, Mogiliavas (balt. <i>Mogileŭ, rus. Могилев, lenk. Mohylew</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mogiliovo pili/piliakalniss (XVI-XIX a.) 	<p>Miestas, Mogiliovo srities centras</p>					<p>Išlikęs piliakalnis, žemės pylimų fragmentai (1,2 m aukščio). Kelis kartus atlikti archeologiniai tyrimai.</p>	<p>Mogiliovas –XIV-XVIII a. vienas didžiausių rytinėje LDK dalyje politinių, administracinių, kultūrinių, religinių, amatų ir prekybos centrų. <u>Rečica, Orša, Šklovas, Mogiliovas, Senasis Bychovas, Rogačėvas sudarė gerai išvystytą pasienio gynybinę sistemą ties Dniepru.</u> <u>Mogiliovo pilis (piliakalnis) – fortifikacinės architektūros, archeologinis paminklas.</u> Pilis egzistavo XVI-XIX a. Dniepro ir upelio Dubrovenka santakoje. 1526 m. pastatyta nauja medinė Mogiliovo pilis, apsupta pylimais, vėliau įrengti bastionai.. Aktyviai naudota XVI, XVII a. karų metu. Sunyko XIX a., žemės pylimai ir bastionai sulyginti. LDK nebuvo daugiau miesto, kuris turėtų net tris gynybines juostas: pirmoji aplink pilį (apie 600 m ilgio), antroji – supo senąjį miestą su turgaus aikšte ir pasado kvartalais (virš 1400 m), trečia – supo Naująjį miestą (apie 5000 m). Įtvirtinimus sudarė pylimai ir grioviai, ant kurių stovėjo gynybinės sienos su bokštais ir įvažiuojamaisiais vartais. Iš viso būtų 12 vartų. Miestas įgijo radialinį gatvių planą, gatvės vedė link pilies ir centrinės aikštės.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Metropolito Georgijaus Koniskio rūmai (1762-85) 						<p>Metropolito rūmai (pagrindinis rūmų pastatas) išlikęs.</p>	<p><u>Metropolito Georgijaus Koniskio rūmai (1762-85) – baroko architektūros paminklas, rūmų architektas J. K. Glaubicas.</u></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Karmelitų Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia ir vienuolynas (1738-52, 1810). 						<p>Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia veikia kaip arkikatedra.</p>	<p><u>Karmelitų Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia ir vienuolynas (1738-52, 1810), nuo 1783 m. Šv. Stanislovo arkikatedra – baroko, klasicizmo sakralinės architektūros paminklas.</u> Tarybiniais metais bažnyčioje veikė archyvas, nuo 1991 m. veikia kaip arkikatedra. Išlikęs vertingass vėlyvojo baroko interjero dekoras – freskos.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Stačiatikių moterų vienuolynas ir Šv. Nikolajaus cerkvė (1669-72) 						<p>Vienuolynas veikia, cerkvė restauruota.</p>	<p><u>Šv. Nikolajaus cerkvė (1669-72) – vertingas LDK stačiatikių sakralinės baroko architektūros paminklas.</u></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Rotušė (1679-1681 atstatyta, 2007-2008) 							<p><u>Rotušė (1679-1681) – baroko visuomeninės architektūros paminklas. Rotušė II Pasaulinio karo metu stipriai nukentėjo, 1957 m. nugriauta, 2007-2008 m. atstatyta.</u></p>

	<p>Mstislavlis, Mscislavas (balt. Msціслаў, rus. Мстиславль, lenk. Mścislaw)</p> <ul style="list-style-type: none"> Mstislavlio pilis/piliakalnis (XIV-XVIII a.) 	<p>Miestas, raj. centras</p>				<p>Pilis (greičiausiai visa buvusi medinė) sunyko po 1775 m., dabar išlikęs galingas piliakalnis su supančiais pylimais ir grioviais.</p>	<p><u>Mstislavlis - XIV-XVIII a. svarbus rytinėje LDK dalyje administracinis, kultūrinis, religinis centras.</u> 1377 m. Mstislavo kunigaikštija atiteko LDK; XIV a. II pusėje miestas priklausė Ldk Algirdo sūnui Kazimierui Karigailai (1377-1390), vėliau kitam sūnui Simonui Lengveniui (1390-1430) (kunigaikščių Mstislavskių giminės pradininkui). <u>Pilis (XIV-XVIII a.)/piliakalnis – fortifikacinės architektūros, archeologinis paminklas. Pilis svarbi LDK rytinių teritorijų gynybinė pilis, svarbiausia pilis prie Sožos upės ant LDK ir Maskvos valstybės sienos. Pilis intensyviai naudota XIV-XVIII a. karų metu.</u> Po 1775 m. neteko reikšmės, sunyko.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> Karmelitų Šv. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia (1732, 1746-50) ir vienuolynas. 					<p>Bažnyčia veikia, tačiau labai prasto stovio, fragmentiškai išlikęs vertingas Vilniaus baroko architektūros mokyklos interjeras (labai apleistas), freskos (išliko apie 20 kompozicijų, pvz., „1654 m. Maskvos kariuomenės (A. Trubeckojaus) Mstislavlio paėmimas“ – joje vaizduojama ir Mstislavlio pilis, „Kunigų nužudymas“ ir kt.). vietinio kunigo iniciatyva bandoma tvarkyti ir restauruoti.</p>	<p><u>Karmelitų Šv. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia (1732, 1746-50) – vertingas vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas, Vilniaus baroko architektūros mokyklos paminklas (vienas ryčiausių VBM paminklų), architektas J. K. Glaubicas.</u> Vienuolynas ir bažnyčia funduota 1614 m., mūrinė bažnyčia pradėta statyti/pastatyta XVIII a. pr, perstatyta 1746-50 pagal architekto J. K. Glaubico projektą. 1832 m. vienuolynas uždarytas. VBM būdingi aukšti bažnyčios fasado bokštai XIX a. pažeminti</p>
	<ul style="list-style-type: none"> Jėzuitų kolegija ir Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (1730-38) 					<p>Bažnyčia blogo stovio, visiškai sunaikintas interjeras; kolegijos komplekse veikia mokykla internatas.</p>	<p>Jėzuitai Mstislavlyje turėjo 1690-1711 misiją, 1711-79 rezidenciją, 1779-1820 m. kolegiją. <u>Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (1730-38) ir kolegija – baroko sakralinės architektūros paminklas. Bažnyčia XIX a. (1842) perstatytas (nugriauti bokštai) į Šv. Nikolajaus cerkvę. Greta išlikę jėzuitų kolegijos, vaistinės pastatai.</u></p>
	<ul style="list-style-type: none"> Mstislavlio mūšis (1386) 						<p>Mūšis įvyko Mstislavlyje tarp LDK kariuomenės (vadovaujant kunigaikščiams Švitrigailai, Kaributui, Lengveniui, Vytautui Konstantinui Algirdaičiui) ir Smolensko kunigaikščio Sviatoslavo ant upės Vichra (Sožos intakas) kranto.</p>
	<p>Selec (Anufrievas) (balt. Сялец (Ануфрыеў), rus. Онуфриево, Ануфриево, lenk. Sielec (Anufryjew)).</p> <ul style="list-style-type: none"> Staciatikių vienuolyno Šv. Anupro cerkvė (XVIII a. II pusė) 	<p>Kaimas Mstislavlio raj.</p>				<p>Įspūdingos architektūros cerkvė apleista, be stogo.</p>	<p>Vienuolynas veikė XV-XIX a., nuo XVII a. (1635) kaip unitų. Iki XVIII a. II pusės visi pastatai buvo mediniai. <u>Mūrinė cerkvė (XVIII a. II p.) – baroko ir klasicizmo sakralinės architektūros paminklas. Pagal legendą vienuolynas įkurtas 1407 m. Mstislavlio kunigaikščio Lengvenio Algirdaičio,</u> kur jo mažam sūnui Jurijui pasirodė Šv. Anupras ir parodė kelią namo.</p>

<p><i>Pustynki</i> (balt. <i>Пустынкi, rus. Пустынки, lenk. Pustynki</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo stačiatikių vienuolynas 						<p>XX a. paskutiniame dešimtmetyje vienuolynas grąžintas stačiatikiams, tvarkomas. Ėspūdingas ansamblis griuvėsiuose.</p>	<p>Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo stačiatikių vienuolynas veikė XIV a. pab. – XX a. <u><i>Pagal legendą prie stebuklingo šaltinio vienuolyną įsytėgė Mstislavlio kunigaikštis Lengvenis Algirdaitis 1380 m.</i></u> XVII – XIX a. pr. vienuolynas priklausė unitams, iki XIX a. pr. visas vienuolyno ansamblis buvo medinis, XIX a. pr. pradėtos mūrinio ansamblio statybos. Vienuolynas puvo uždarytas 1918 m.</p>
<p><i>Svisočius</i> (balt., <i>Сьвіслач, rus. Свислочь, lenk. Świsłocz</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Svisočiaus pilis/piliakalnis (XII-XVII a.)</i> 	<p>Miestelis Ospovo raj.</p>					<p>Išlikęs piliakalnis, piliakalnio viršuje XIX a. pastatų griuvėsiai.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u><i>Svisočiaus pilis/piliakalnis (XII-XVII a.) = fortifikacinės architektūros, archeologinis paminklas</i></u> - Berežinos ir Svisoč upių santakoje egzistavo XII-XVII a. 1387 m. Jogaila iki gyvos galvos Svisočiaus dalinę kunigaikštiją skyrė Skirgailai, XVII a. Svisočius priklausė B. Radvilai. Pilies būta medžio ir žemės įtvirtinimų. Pilis sugriauta XVII a. vid.. karų metu ir daugiau neatstatyta.
<p><i>Slavgorodas</i> (istorinis pavadinimas - <i>Prapoiskas</i>) (balt. <i>Слаўгарод (Прапойск), rus. Славгород, lenk. Sławhorod (Propojsk)</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Pilis/piliakalnis ("Замковая гора") (XIII-XVIII a.)</i> 	<p>Miestas, raj. centras</p>					<p>Išlikęs piliakalnis.</p>	<p>Upių Sož ir Pronia santakoje. Prapoiskas 1430 m. atitenka Švitrigailai. Medinė pilis galutinai neteko reikšmės, žemės pylimai buvo sunaikinti po 1775. <u><i>Piliakalnis – fortifikacinės architektūros, archeologinis paminklas.</i></u></p>
<p><i>Šklovas</i> (balt. <i>Шклоў, rus. Шклов, lenk. Szklów</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šklovo pilis (XVI-XVII a.) miesto gynybiniai įrenginiai (XVI-XVIII a.)</i> 	<p>Miestas, raj. centras</p>					<p>Miesto gynybinės sitemos fragmentai išlikę miesto dalyje prie Dniepro.</p>	<p><u><i>Rečica, Orša, Šklovas, Mogiliovas, Senasis Bychovas, Rogačevas sudarė gerai išvystytą pasienio gynybinę sistemą ties Dniepru.</i></u> Senasis Šklovas Goštautų giminės nuosavybė (iki 1524), nuo XVI a. vidurio priklausė Chodkevičiams, XVII a. vid. – XVIII a. I trečd. Priklausė Sieniavskiams. <u><i>Šklovo pilis ir gynybinė miesto sistema – fortifikacinės architektūros, archeologinis paminklas. Pilis ir miesto įtvirtinimai intensyviai naudoti XVII a. karų metu.</i></u> Šklovo medinė pilis (XVI-XVII a.) buvo pastatyta tvenkinio ant upės Šklovka (Dniepro intakas) saloje. XVIII a. jau nenaudojama ir sunykus. XVI-XVIII a. buvo įrengti galingi miesto įtvirtinimai su žemės pylimais, grioviais, bastijonais, medinėmis sienomis, bokštais, vartais, gynybinė linija gausiai ginkluota patrankomis ir kt. Gynybinės linijos fragmentai, sugriauti bastionai gerai matomi miesto dalyje prie Dniepro.</p>

<ul style="list-style-type: none"> Staryj Šklov piliakalnis ir pilis (X-XVI a.) (gretimais Šklovo) 	Greta Šklovo (š vakarus), nuo kaimo Chotimka pusės				Išlikęs galingas piliakalnis, jį supę pulimai. Paskutiniu metu (2007, 2008 ???) atlikti archeologiniai tyrimai, aptikta ir Goštautų pilies liekanos.	<u>Senojo Šklovo piliakalnis – archeologinis, fortifikacinės architektūros paminklas. Datuojamas maždaug X-XVI a. Kalne stovėjusi Goštautų medinė pilis.</u> Šklovo miestas iš Senojo Šklovo (kaimo į vakarus nuo dabartinio miesto) perkeltas po 1580 m. Šklovo miesto ištakos – Senasis Škloivas. Pilis šioje vietoje stovėjusi iki XVI a. pr., kuomet nauja pilis ir įtvirtinimai buvo pastatyti arčiau Dniepro.
<ul style="list-style-type: none"> Rotušė (XVIII a. pab.) 					Neseniai restauruota, veikia mokykla.	<u>Rotušė (XVIII a. pab.) – vėlyvojo baroko, ankstyvojo klasicizmo visuomeninės architektūros paminklas.</u> Šklovas Magdeburgo teises gavo 1762 m., 1775 m. pastatyta miesto rotušė.
<ul style="list-style-type: none"> Sinagoga (XVII a. II pusė, 1650?) 					Išlikęs stipriai perstatytas sinagogos pastatas, dalis vidinių tūrių. Dabar kažkaip susijęs su mokymo įstaiga.	<u>Sinagoga (XVII a. II p., 1650 ?) – sakralinės architektūros paminklas. Viena seniausių išlikusių mūrinių sinagogų LDK.</u> XIX a. stipriai persatyta. <u>Kadais Šklovas buvo garsus LDK žydų prekybinis, kultūrinis centras.</u>
5. Minsko sritis – administracinis centras: Minskas (Менская вобласць. Цэнтар – Менск). + Minsko sritis – administracinis centras: Minskas (горад Менск).						
Alba (balt., rus. Альба, lenk. Alba) <ul style="list-style-type: none"> Albos parkas ir vasaros rezidencija (XVIII a. II p.) 	Kaimas Nesvyžiaus raj.				Dalinai išlikęs parko išplanavimas, užsodinimas, kanalų ir tvenkinių sistema. Rezidencijos ir kita gausi medinė ansamblio architektūra architektūra neišlikusi.	Buvęs Nesvyžiaus palivarkas. <u>XVI-XVII a. Radvilų užmiesčio rūmų ir parko ansamblis, XVIII a. II p. įrengtas naujas parkas (virš 200 ha) su gausiu užstatymu – vienas išpūdingiausių parkų ir vasaros rezidencijų LDK - „Radviliandas“</u>
Radvilų spirito gamykla (XX a. pr.)					Išlikęs gamyklos pastatas, spirito saugykla ir kt. ūkiniai pastatai.	<u>Radvilų spirito gamykla (XX a. pr.) – neogotikos, istoristinis gamyklos kompleksas.</u>
Анопаль (balt. Анопаль, rus. Аннополь, lenk. Аннополь) <ul style="list-style-type: none"> Radvilų dvaras (XVIII a. II p.- XIX a. I p.) 					Dvaro pastati sunaikinti 1939 m., išlikę rūmų pastato pamatas (užstatytas naujas pastatas). Parkas išlikęs, apleistas ir neprižiūrimas.	<u>Radvilų dvaras (XVIII a. II p.- XIX a. I p.).</u> Išlikęs XVIII a. II p. įveistas parkas.
Беніца (balt. Беница, rus. Беница, lenk. Bienica) <ul style="list-style-type: none"> Bernardinų vienuolyno Šv. Trejybės bažnyčia (1701-04) 	Miestelis Modečno raj.				Bažnyčia neveikia, restauruojama (???)	<u>Bernardinų vienuolyno Šv. Trejybės bažnyčia (1701-04) – brandžiojo baroko sakralinės architektūros paminklas.</u> Vienuolynas panaikintas 1851 m., bažnyčia paversta parapijine, 1866 m. atiduota stačiatikiams ir pertvarkyta į cerkvę, 1919 m. grąžinta katalikams, 1948 m. uždaryta ir įrengtas sandėlis, 1988 m. pradėti konservacijos darbai (tačiau nesutvarkyta iki šiol). Barokinis vienuolyno pastatas (iki 1704 m.) nugriautas XIX a. II p. (1886).

<p><i>Garadilovas (balt. Гарадзілаў, rus. Городилово, lenk. Horodzilów, dabar – Березинское)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Puzinių dvaras (XVIII-XIX a.)</i> 	<p>Kaimas Molodečno raj.</p>				<p>Parkas tvarkomas.</p>	<p><i>Puzinių dvaras (XVIII-XIX a.). dvaro pastatų neišliko. Išlikęs tik XVIII a. įveistas parkas.</i></p>
<p><i>Bogdanovas (balt. Багданаў, rus. Богданово, lenk. Bohdanów)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ruščių dvaras (XVIII-XX a. I p.)</i> • <i>Ferdinando Ruščico kapas</i> 	<p>Kaimas Voločino raj.</p>				<p>Išlikę parko fragmentai ir dvaro ūkinių pastatų griuvėsiai.</p>	<p><i>Ruščių dvaras (XVIII-XX a. I p.) – čia gimė garsus dailininkas Ferdinandas Ruščicas (1870-1936), garsus dailės pedagogas, paveldosaugininkas, scenografas, VU (Stepono Batoro universiteto) profesorius, dailės fakulteto, kuris davė pradžią VDA, ikūrėjas ir dekanas.</i> Savo menine kūryba ir pedagogine veikla jis darė didelę įtaką Vilniaus lietuvių kultūrai. Vienas žymiausių F. Ruščico mokinių buvo M. K. Čiurlionis. <i>Plačiau - http://pl.wikipedia.org/wiki/Ferdynand_Ruszczyc</i> Dvaras sunaikintas 1939 m. užėjus sovietams, 1944 liepos mėnesį (sudegė). <i>Ferdinando Ruščico kapas – giminės kapinėse gretimais kaimo kapinių.</i></p>
<p><i>Borisovas (balt. Барысаў, rus. Борисов, lenk. Borysów)</i> <i>Piliavietė (XIV-XVIII a.)</i></p>					<p>Piliavietė sunkiai išskiriama mieste.</p>	<p><i>Piliavietė (XIV-XVIII a.) – archeologijos paminklas.</i> Medinė pilis pastatyta XIV a. Berezinos ir Proļjos santakoje, kontroliavo prekybą upe ir sausumos prekybos kelius. Pilis kelis kartus atnaujinta, XVII a. pertvarkyta ė penkių bastionų tvirtovė, XVIII a. prarado strateginę reikšmę.</p>

<p>Budslavas (balt. <i>Будслаў</i>, rus. <i>Будслав</i>, lenk. <i>Budslaw</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> Budslavo bernardinų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia (pirmoji 1643, antroji 1767-83) Budslavo Dievo motinos paveikslas (XVI a.) 	<p>Miestelis Medelio raj.</p>				<p>Vienuolyno pastatai sunaikinti. Bažnyčia veikia kaip parapijinė be pertraukų.</p>	<p><u>Budslavo bernardinų vienuolynas ir bažnyčia (1767-83) – itin vertingas baroko sakralinės architektūros paminklas. Garsus sanktuariumas, piligrimystės vieta LDK laikais ir dabar.</u></p> <p>Vienuolynas veikė XVI a. pr. – XIX a. I p. (uždarytas 1859). 1643 m. pastatyta pirmoji mūrinė bažnyčia (funduota LDK lauko etmono, Polocko vaivados J. Kiškos). Antroji vėlyvojo baroko bažnyčia pastatyta 1767-83 m. pagal Juozapo Fontanos projektą. Pirmosios mūrinės bažnyčios turis įjungtas į antrąją kaip Šv. Barbaros koplyčia. Koplyčioje saugomas <u>itin vertingas pirmasis bažnyčios medinis Vazų baroko stilistikos altorius. Bažnyčioje gausu kitų sakralinės dailės paminklų.</u> 1750 m. pastatytas mūrinis vienuolyno korpusas, XIX a. paverstas rusų kareivinėmis, vėliau nugriautas. <u>Stebuklingas Budslavo Dievo Motinos paveikslas – vienas labiausiai gerbiamų LDK ir dabartinėje BR. Lietuvos provincijos bernardinai propagavo šio paveikslo kultą, XIX a. spausdino ir platino šio paveikslo graviūras. 1598 m. paveikslas padovanotas popiežiaus Klemento VIII Minsko vaivada Jonui Pacui jo atsivertimo iš kalvinizmo proga.</u> Po jo mirties, 1613 m. paveikslas padovanotas bernardinų vienuolynui Budslave. Vienuolyną uždarius (1859), paveikslo populiarumas prislopo, dabar vienuolynas tanaujintas, taip pat ir paveikslo garbinimo tradicija.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Oskierkų dvaras (XVIII a. pab. – XX a. pr.) 					<p>Išliko XX a. pr. pastatai, apleistas parkas.</p>	<p><u>Oskierkų dvaras (XVIII a. pab. – XX a. pr.). Pagrindinis rūmų pastatas neišliko. Išliko XX a. pr. pastatai, parkas.</u></p>
<p>Višniavas (balt. <i>Вишнеў</i>, rus. <i>Вишнево</i>, lenk. <i>Wiszniew</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia (pirmoji – 1424, antroji – 1637-41, 1771) 	<p>Kaimas Voločino raj.</p>				<p>Bažnyčia veikianti.</p>	<p><u>Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia (pirmoji – 1424, antroji – 1637-41, 1771)- renesanso, baroko sakralinės architektūros paminklas. Fundavo Jurijus Liutauras Chreptavičius.</u> Vertingas interjeras, renesansiniai dekoratyvinių nerviūrų skliautai, vėlyvojo baroko latoriai.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Chreptavičių dvaras Chreptavičių metalurgijos manufaktūra – fabrikas (1773, 1780?-1870) 					<p>Išliko XX a. pr. dvaro rūmai, ūkiniai pastatai, parkas, metalurgijos manufaktūros – fabriko pastatai.</p>	<p><u>Chreptavičių dvaras – buvusi medžioklės rezidencija. Chreptavičių metalurgijos manufaktūra – fabrikas veikė nuo 1773 m. (kitais duomenimis 1780), buvo vienu didžiausių LDK teritorijoje.</u> 1794 m. sukilimo metu čia buvo gaminami ginklai sukilėliams, todėl manufaktūra buvo sunaikinta, bet vėl greitai atnaujinta ir vėliau perorganizuota į fabriką (veikė iki 1870).</p>

	<i>Vladyki (rus. Владыки)</i> • <i>1863-64 m. sukilėlių kapai</i>	Kaimas Vileikos raj.					1933 m. kapinaitėse įrengta atminimo lenta, taip pat stovi medinis kryžius su atminimo lentele.
	<i>Voložinas (balt. Валожын, rus. Воложин, lenk. Wolożyn)</i> • <i>Tiškevičių dvaras (1803-06)</i>	Miestas, raj. centras				Rūmų ansamblis gerai išlikęs. Šv. Juozapo bažnyčia veikia.	Voložinas – privatus LDK didikų miestas; apie 1450 m. LDK Kazimieras Valožiną padovanojo Vilniaus vaivada J. Manvydaičiui, 1484 m. – kunigaikščiui Viareiskiui (Вярэйски), XVI a. pradžioje per santuoką su Viareiskiais miestelis priklausė A. Goštautui, nuo 1549 m. priklausė Žygimantui Augustui, 1582 m. – priklausė KDK didžiajam etmonui Radvilai Rudajam. 1614 m. LDK etmonas K. Radvila valdą pardavė Minsko ir Žemaitijos kaštelionui A. Sluškai, nuo 1738 m. – priklausė Čartoriskiams, vėliau – Tiškiavičiams. <u>Voložinas – svarbiausia ir didžiausia Tiškevičių rezidencija dabartinėje BR teritorijoje ir buvusioje LDK.</u> <u>Tiškevičių dvaro su parku ansamblis (1803-06) – klasicizmo architektūros paminklas,</u> pastatytas pagal architekto Augustino Kasakovskio projektą. Šiandieną rūmuose įsikūrusi miesto administracija, ansamblis perskirtas, jo kiemai perskirti tvoromis, todėl jos visuma sunkiai apžvelgiama. Rūmų kompleksą sudaro trys dviaukščiai korpusai – pagrindinis ir jam iš šonų viena prieš kitą analogiškos oficinios, tokiu būdu sukuriamas uždaras paradinis kiemelis. Į kompleksą įeina įspūdinga oranžerija statyta tuo pačiu metu, pagalbiniai pastatai, parkas.
	• <i>Bernardinų Šv. Juozapo bažnyčia (1806-15 arba 1816)</i>						Klasicistinį dvaro ansamblį papildo <i>bernardinų vienuolyno Šv. Juozapo bažnyčia – klasicizmo sakralinės architektūros paminklas, pagal A. Kosakovskio projektą, funduota Tiškevičiaus.</i>
	<i>Koplyčia katalikų kapinėse (1850)</i>					kapinių koplyčia apleista	<u>Koplyčia katalikų kapinėse (1850) – Tiškevičių fundacija.</u> Bažnyčia ir koplyčia buvo uždarytos XIX a. vid., pertvarkytos į cerkves, grąžintos XX a. valdant lenkams.
	<i>Varavskoe (balt. Вараўскае, rus. Воравского, lenk. Worowskoje)</i> • <i>Tiškevičių dvaras (XIX a. pab. – XX a. pr.)</i>	Kaimas Borisovo raj.				Išlikę parko fragmentai ir koplyčios pamatai, dvejios arklidės, spirito gamykla (1897); dvaro rūmai neišliko.	<u>Tiškevičių dvaras (XIX a. pab. – XX a. pr.) – istorizmo stiliaus architektūros paminklas.</u> Išlikę parko fragmentai ir koplyčios pamatai, dvejios arklidės, spirito gamykla (1897); dvaro rūmai neišliko.
	<i>Haina (balt., rus. Гайна, lenk. Hajna)</i> • <i>Švč. Mergelės Marijos Dangun ėmimo bažnyčia</i>	Kaimas Lagoisko raj.				Išlikusi kalva, ant kurios stovėjo bažnyčia; pastatytas kryžius. Pamatų fragmentai.	<u>Švč. Mergelės Marijos Dangun ėmimo bažnyčia – pirmoji medinė bažnyčia funduota 1387 m. Jogailos – viena ankstyviausių katalikiškų bažnyčių LDK ir dabartinėje BR.</u> XVIII a. (1788) senosios vietoje pastatyta nauja mūrinė, funduota Tiškevičiaus, Cidziko. 1866 m. paversta cerkve, II Pasaulinio karo metais sugriauta.

<p><i>Horodokas (balt. Гародок., rus. Городок, lenk. Horodek)</i></p> <p><i>Piliakalnis (XIV-XVIII a.)</i></p>	<p>Miestelis Molodečno raj.</p>				<p>Kompleksas išliko dalinai – pylimai, griovys, atskirų pastatų pamatai.</p>	<p><i>Piliakalnis (XIV-XVIII a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros paminklas.</i> Ovalaus plano piliakalnis (aikštelė 60 x 40 m.), apsuptas 25-30 m. pločio griovio, iš pietinės, vakarinės ir šiaurinės pusės apsuptas apie 10 m. aukščio pylimais, rytų pusėje pylimo perimetre stovėjo bokštas. Pilies aikštelėje atlikti archeologiniai tyrimai nustatė buvus medinių ir mūro pastatų, rasta XIV-XVIII a. keramikos, išskirtini kokliai su augaliniu ornamentu ir heraldiniais ženklais – ereliais. Kompleksas išliko dalinai – pylimai, griovys, atskirų pastatų pamatai.</p>
<p><i>Grozovas (balt. Грозаў, rus. Грозов, lenk. Hrozów)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Dvaras (XVIII a. pab.)</i> 					<p>Išliko rūmai, ūkiniai pastatai (svirnas, svieto mušykla) – apleisti.</p>	<p><i>Dvaras (XVIII a. 8 dešimtmetis) – didingas ankstyvojo baroko architektūros paminklas.</i> Privatus LDK didikų miestas, žinomas nuo XVI a. kaip Olelekaičių nuosavybė, vėliau priklausė Volodkevičiams, Radviloms, Nezabitauskams, XIX a. – Meržejevskiams (iki 1863), Vitgenšteinams, Gogenloe (Мержеевским, Витгенштейнам, Гогенлоэ). Iki 1975 m. rūmuose veikė mokykla, dabar apleista.</p>
<p><i>Guliai (rus. Гули)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Dvarvietė (???)</i> 					<p>Išlikę koplyčios pagrindinio fasado griuvėsiai su akivaizdžiais renesanso architektūros elementais.</p>	<p>Snarskių giminės dvaras (XIX a. ???) Staraja Žosna (Старая Жосна – dabar neegzistuojantis toponimas). Dvaras praktiškai neišliko. Liekanos – spirito gamyklos (XIX a. II p.) griuvėsiai. <u><i>Išskirtinė dvaro koplyčia – renesanso stiliaus (XVII a. pr. ???).</i></u> Koplyčia stovėjo ant dirbtinai supiltos kalvos (piliakalnio???) dvaro teritorijoje. Susprogdinta XX a. 5 deš. (paieškoti daugiau informacijos).</p>
<p><i>Dzerevnoje (balt. Дзераўное, rus. Деревная, lenk. Derewna)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia (XVI a. pab.)</i> 	<p>Kaimas Stolbcų raj.</p>					<p><u><i>Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia (XVI a. pab.)- gotikos, renesanso sakralinės architektūros paminklas.</i></u> Dėl statybos datos ir fundatorių vyksta mokslinė diskusija, statybos data svyruoja tarp 1594-95 ir 1630, fundatoriai – M. K. Radvila Našlaitėlis ir Vilniaus kanauninkas Sieliava.</p>

<p><i>Dzeržinskis. Istorinis Kojdanovas (balt. Койданаў, Койданова, rus. Койданово, lenk. Kojdanów)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Kalvinų bažnyčia /Piliakalnis „Goštautų kalnas“ (1613)</i> 	<p>Miestas, raj. centras</p>					<p>Išliko kalnas/piliakalnis, mūrų ir rūsių fragmentai (po žeme). Saugomas valstybės kaip archeologinis paminklas.</p>	<p><u>Kalvinų bažnyčia /Piliakalnis „Goštautų kalnas“ (1613) – itin vertingas gynybinės, sakralinės architektūros, archeologinis paminklas. Kalvinų bažnyčia (1613) pastatyta Radvilos Perkūno senosios pilies vietoje.</u> Gynybinės renesanso architektūros zboras buvo įtvirtintas, jį supo siena su 9 bokštais, pylimas ir griovys pripildytas vandens. Komplexas nukentėjo I Pasaulinio karo metu, XX a. 3 deš. Buvo galutinai nugriautas. Koidanovas privatus LDK didikų miestas. 1445 m. LDK Kazimieras Jogailaitis Kodanovą skiria savo broliui Mykolui Žygimantaičiui (tai pirmasis Kojdanovo paminėjimas rašytiniuose šaltiniuose). 1483 m. vietovė priklausė Vasilijui Vereiskiui (<i>Василию Верејскому</i>), vėliau jo žmonai ir dukrai Sofijai, kuri ištekėjo už LDK kanclerio Alberto Goštauto. Nuo to laiko Kojdanovą dokumentuose imta vadinti „Goštoldava“ (Гоштольдowo). 1550 -1831 miestas priklausė Radviloms. „Goštoldava“ pradėtas vadinti ir kalnas, ant kurio vėliau buvo pastatytas kalvinų zboras. Kalnas įvardijamas ir kaip Goštautų Koidanovo pilies kalnas arba „Kalvinščina“, t.y. kalvinų kalnas.</p>
<p><i>Zamostje (balt., rus. Замостье, lenk. Zamość)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Jėzuitų Šv. Barboros bažnyčia (1620, 1649?)</i> 	<p>Miestelis Slucko raj.</p>					<p>Bažnyčia geros būklės. Paminklas saugomas BR.</p>	<p><u>Jėzuitų Šv. Barboros bažnyčia (1620, 1649?) - renesanso ir ankstyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas.</u></p>
<p><i>Zasvyrus (balt. Засвiр, rus. Засвирь, lenk. Zaświerz)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Karmelitų vienuolynas ir Šv. Trejybės bažnyčia (1713-14)</i> 	<p>Kaimas Medelio raj.</p>						<p><u>Karmelitų vienuolynas ir Švč. Trejybės bažnyčia (1713-14) - barndžiojo baroko sakralinės architektūros paminklas.</u> 1697 m. vienuolyną ir medinius pastatus, bažnyčią fundavo vietos savininkas Ašmenos maršalka Kristupas Zenovičius ir jo žmona Jadviga iš Šveikovskių. Mūrinė bažnyčia pastatyta vietoj senos medinės 1713-14 m. iš Zenovičių fundacijos, XVIII a. II p. pastatyti mūriniai gyvenamieji vienuolyno pastatai. Po 1832 m. vienuolynas uždarytas, bažnyčia pertvarkyta į parapinę, 1866 m. pertvarkyta į cerkvę, 1919 m. grąžinta katalikams, 1946 m. uždaryta ir stipriai nuniokota (iš vidaus įrangos neišliko nieko), o vienuolyno pastatai pritaikyti mokyklai. 1990 m. grąžinta tikintiesiems, restauruota. Vienuolno pastatai buvęs U plano su bažnyčia sudarė uždarą kiemą, dabar išlikęs fragmentiškai – pirmojo aukšto griuvėsiai.</p>

<p>Zaslavlis (balt. <i>Zasláýe</i>, rus. <i>Заславль</i>, lenk. <i>Zaslaw</i>)</p>	<p>Miestas Minsko raj.</p>				<p>Zaslavlis vienas seniausių miestų dabartinėje BR. X a. pabaigoje (1001 m?) įsteigė Kijevo kunigaikštis Vladimiras Svetoslavičius. Pagal legendą kunigaikštis Zaslavlį padovanojo žmonai Rognedai ir sūnui Izeslavliui. Matyt, iš to ir kilo miesto pavadinimas. Nuo XII a. buvo Zaslavlio kunigaikštijos (XIV a. įjungtos į LDK) sostinė. 1345 m. Ldk Algirdas ir Kęstutis Zaslavlį atidavė Jaunučiui Gediminaičiui, kurio palikuonys pradėti vadinti kunigaikščiais Zaslavskiais. Taigi, nuo XIV a. Zaslavlis buvo kunigaikščių Zaslavskių nuosavybė, kurie čionai turėjo pilį. 1434 m. Zaslavlį paėmė Švitrigaila ir sudegino kartu su pilimi. XVI a. vedybų keliu (kunigaikštystė A. Z. Zaslavskaja/ytė ištekėjo už Glebovičiaus) Zaslavlis atiteko Glebovičiams; nuo 1707 (kitais duomenimis 1753 m.) m. priklausė Pšezdeckiams, 1815 m. atiteko Mochalui Prószyńskiui; 1863 m. atiteko rusams, iš jų išpirkto Protasevičiai ir valdė iki 1917 m.</p> <p>1986 m. įsteigtas valstybinis istorinis–kultūrinis Zaslavlio rezervatas, apimantis 114 ha teritoriją – istorinę miesto dalį: Senosios pilies teritoriją, kalvinų maldos namus, katalikų bažnyčią ir kt.</p>
<p>Piliavietė (XI-XVIII a.)</p>					<p>Piliavietė (XI-XVIII a.) – archeologijos, fortifikacinės, sakralinės architektūros paminklas. Pagal archeologinius duomenis įtvirtinimų šioje vietoje būta XI-XVIII a., įtvirtinimai kelis kartus esmingai remontuoti ar perstatyti. Skiriami keli Zaslavlio pilies etapai – XII-XIII a. slavų miesto įtvirtinimai su kunigaikščio pilaite; XIV-XV a. - miesto įtvirtinimai ir miestą valdžiusių kunigaikščių Zaslavskių (Gediminaičių) pilis; XVI a. modernizuota Glebovičių pilis su kalvinų maldos namais; XVII a. II p. (1676) vakarinė pilies dalis atiduota dominikonų vienuolynui.</p> <p>Dabar geriausiai matomi Glebovičių veiklos rezultatai. XVI II p. Jonas Glebovičius (Zaslavskytės ir Glebovičiaus sūnus) ant upės Svisloč kranto (Svisloč ir upelių Kniahinka (šiauriau piliavietės, Černica (piečiau piliavietės) santakoje) pastatydino naują pilį (senosios vietoje) apsuptą fosomis su bastionais, grioviais, gyvenamaisiais pastatais ir vėliau ar tuo pat metu pilies bastionų apimtyje greta pilies gyvenamųjų pastatų pastatė kalvinų maldos namus (zborą). Kartais pilis įvardijama kaip viena pirmųjų bastijoninių pilių Baltarusijoje (Tkačiovas). Pilis stovi šiaurinėje miesto dalyje ant kalvos, pilies išžėsto stačiakampio plano aikštelės matmenys – 200 x 100 m.</p> <p>Neaišku kada pilies pastatai sunaikinti (jie 1676 m. perstatyti į dominikonų vienuolyną). Iki šių dienų iš buvusių pilies įtvirtinimų išliko tik pylimai ir grioviai. Pilies kalvą supusių žemės pylimų būta kvadratinio plano su keturiais bastionais (kadais mūriniais) kampuose. Aplink ėję grioviai buvę užpildyti vandeniu – buvusi sukurta speciali tvenkinių ant Kniahinka upelio sistema palaikė atitinkamą vandens gylį pilį supančiuose grioviuose, tokiu būdu pilies aikštelė atsidurdavo saloje. Į pilį buvo patenkama per vienintelius dviaukščius mūrinius vartus (išlikę mūro fragmentai), kurių link vedė medinis pakeliamas tiltas.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kalvinų maldos namai, katalikų Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia, nuo XIX a. ir dabar Viešpaitės Atsimainymo (Spaso Prieobraženskaja) cerkvė (XVI a. pab.).</i> 						<p>Kalvinų maldos namai, katalikų Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia, nuo XIX a. ir dabar Viešpaitės Atsimainymo (Spaso Prieobraženskaja) cerkvė (XVI a. pab.) – vertingas renesanso sakralinės architektūros paminklas su gynybiniais elementais. Renesanso stiliaus maldos namai buvo pastatyti XVI a. II pusėje, juos 1577 m. fundavo Trakų vaivada Jonas Glebovičius. Gali būti, kad kalvinų maldos namai buvo pastatytas senesnės pilies teritorijoje buvusios katalikų bažnyčios vietoje. 1628 m., Jono Glebovičiaus sūnaus Mykolo pastangomis, kalvinų maldos namai paversti Šv. Mykolo Arkangelo katalikų bažnyčia. 1676 m. prie bažnyčios (kitados kalvinų maldos namų) dominikonų vienuolyną fundavo Polocko vaivadas Jonas Kazimieras Sapiega ir jo žmona Kristina Barbora Glebovičiūtė. Senieji pilies mūriniai pastati pritaikyti vienuolynui. 1833 m. vienuolynas buvo uždarytas, vienuolyno pastatai nugriauti, o bažnyčia paversta Spaso-Prieobraženskaja (Viešpaties Atsimainymo) cerkve, 1865 m. perstatyta. Po II pasaulinio karo cerkvė neveikė, 1968–72 atliktas remontas ir joje veikė amatų ir liaudies kūrybos muziejus, 1990 m. vėl atiteko stačiatikių bendruomenei, 1996 m. sudegė – paliko tik mūrai. Dabar suremontuota ir veikia kaip cerkvė. Zaslavlis XVI a. II p. buvo svarbiu kalvinizmo centru – čia gyveno Simonas Budnas, veikė kalvinų mokykla, spaustuvė, gaminamas popierius spaustuvei.</p>
	<p><i>Svč. Mergelės Marijos Gimimo katalikų bažnyčia (1774).</i></p>						<p><i>Svč. Mergelės Marijos Gimimo katalikų bažnyčia (1774) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Pirmoji medinė pastatyta 1625 (arba 1627) m., mūrinę 1774 m. fundavo miesto savininkas Lietuvos pakancleris Antanas Pšezdzeckis; 1868 m. bažnyčia paversta to paties pavadinimo cerkve, 1941 m. uždaryta, II pasaulinio karo metu apgriauta, sovietmečiu nevykusiai rekonstruota, 1989 m. grąžinta tikintiesiems. Kaip bažnyčios architektas įvardijamas Carlo Spampani, tuo metu dirbęs Zaslavlyje Pšezdeckiams, suprojektavęs ir pastatydinęs medinius rūmus, sudegusią XIX a. I pusėje, arba Povilas Antanas Fontana tuo metu Zaslavlyje statę misionierių vienuolyną ir perstatinėjęs parapiinę bažnyčią.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> <i>Piliakalnis (X-XI a.), baltarusiška i vadinamas Замэчак.</i> 						<p><i>Piliakalnis (X-XI a.), baltarusiška i vadinamas Замэчак, vietinių parvadinamas Могила Рогнеды.</i> Manoma, kad šiame piliakalnyje Rogneda gyveno iki išventinimo į vienuoles. Atlikti tyrimai ir rekonstrukcija – nedidelė medinė apvalaus plano įtvirtinimais apsupta slavų pilaitė, nedidelis papilys. Archeologiniai tyrimai paneigė legendą, kad šioje vietoje buvo palaidota kunigaikštienė. XX a. pab. kalne buvo pastatytas paminklas stačiatikių cerkvės tūkstantmečiui Baltarusijoje.</p>
	<p><i>Zaušje (brus. Заушша, rus. Заушье, lenk. Zausze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Moravskių dvaro sodyba (XVIII a. pab. – XIX a.).</i> 	Kaimas Nesvyžiaus raj.					<p><i>Moravskių dvaro sodyba (XVIII a. pab. – XIX a.).</i> Dvaro sodybos namas sunaikintas 1939 m., išliko XIX a. mediniai ūkiniai pastatai (svirnas, kluonas, mūrinės ledainės rūsys, mūrinis vandens malūnas), parko fragmentai. Vertingiausias išlikęs pastatas mūrinė klasicistinė Moravskių laidojimo koplyčia. Koplyčia pusiau sugriuvusi, viduje išlikę iliuzinės tapybos klasicistinis altorius.</p>
	<p><i>Zembin (brus. Зембін, rus. Зембин, lenk. Zembin)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Domininkonų vienuolyno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia (1798-1809)</i> 	Miestelis Borisovo raj.				Dabar išlikę bažnyčios sineos be perdengimo.	<p><i>Domininkonų vienuolyno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia (1798-1809) – baroko ir klasicizmo sakralinės architektūros paminklas.</i> Domininkonų vienuolyną 1640 m. fundavo Ašmenos pakamari Zembino savininkas Adomas Motiejus Sakovičius ir jo žmona Marijona iš Tiškevičių, buvo pastatytas medinis vienuolynas ir bažnyčia. 1763 (kitais duomenimis 1766) m. mūrinę bažnyčią fundavo miesto savininkas Martynas Liutauras Chreptavičius. 1766 m. pastatytas mūrinis vienuolyno pastatas, 1798-1809 m. mūrinė bažnyčia. 1812 m. karo metu nusiaubtas vienuolynas ir bažnyčia, sudeginta didelė vertinga vienuolyno biblioteka. 1832 m. vienuolynas uždarytas, bažnyčia pertvarkyta į parapinę, 1877 m. vienuolyno pastatų likučiai nugriauti ir pastatyta klebonija. 1932 m. bažnyčia uždaryta, II Pasaulinio karo metais sugriauta. Dabar išlikę bažnyčios sineos be perdengimo.</p>

	<p><i>Ivenecas, Ivenčius ?</i> (<i>brus. Івянец, rus. Ивенец, lenk. Iwieniec</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Pranciškonų vienuolynas ir Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (XVIII a. vid.)</i> 	<p>Miesto tipo gyvenvietė Voločino raj.</p>					<p>Pirmą kartą šaltiniuose paminėtas XIV a. pab. kaip privatus Vytauto miestas, išsidėstęs ant upės Volma kranto. Nuo XVI a. priklausė Solohubams. Miesto raida susijusi su lokalizacija – miestas ant senojo Vilniaus – Minsko plento, savo reikšmę praradusio XVIII a. pabaigoje pastačius Vilniaus traktą. <i>Pranciškonų vienuolynas ir Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (XVIII a. vid.) – vertingas baroko sakralinės architektūros paminklas, vilniaus baroko architektūros mokyklos paminklas.</i> Vienuolynas išsidėstęs ant kalvos, kurios papėdę skalauja upė Volma. Prie nuo 1606 m. Jono Davainos funduotos medinės bažnyčios 1702 m. Minsko stalininkas Teodoros Vankavičius skyrė pranciškonams fundaciją vienuolynui statyti. 1704 m. vadovaujant vietos meistrui Andriui Čechavičiui pastatyta nauja medinė bažnyčia (sudegė 1709 m). 1745 m. vietos savininkas J. Solohubas fundavo mūrinę vienuolyno bažnyčią. <i>Manoma, kad XVIII a. vienuolyno ansamblis ir bažnyčia pastatyta 1741-1749 m. pagal architekto J. K. Glaubico projektą.</i> 1856-60 bažnyčia restauruota, o 1868 (arba 1880-85) perstatyta į Švč. Trrejybės stačiatikių cerkvę. Po I Pasaulinio karo (1918) bažnyčia grąžinta katalikams, 1948 m. atimta – uždaryta – vienuolyno teritorijoje veikė kažkokia įmonė, 1994 m. grąžinta tikintiesiems. Visas ansamblis apie 2004 m. restauruotas, remontuotas. Pilnai išliko XVIII a. vid. bažnyčios, L plano dviejų aukštų vienuolyno pastatų ir tvoros (ne visu perimetru) su vartais ir 2 bokšteliais kampuose ansamblis.</p>
	<p><i>Kamen. (brus. Камень, rus. Камень, lenk. Kamień)</i> <i>Piliakalnis (?)</i></p>	<p>Miestelis Voločino raj.</p>					<p><i>Piliakalnis. Išlikę žemės pylimų ir griovių fragmentai. piliakalnyje išlikę plytų ir laulo riedulių mūro fragmentai, rūšiai – greičiausiai sietini su dvaro sodyba ant piliakalnio stovėjusia iki II Pasaulinio karo.</i></p>
	<p><i>Kasyn (brus, rus. Касынь, lenk. Kasyń)</i> <i>Šv. Iljos cerkvė (XVIII a.)</i></p>	<p>Kaimas Minsko raj.</p>					<p><i>Šv. Iljos cerkvė (XVIII a.) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Pastatyta kaip katalikų koplyčia.</p>

	<p>Kleckas (<i>brus. Клецак, rus. Клецк, lenk. Kleck</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piliakalnis (XI-XVII a.) 						<p>Kleckas pirmą kartą šaltiniuose minimas 1127 m. jau kaip kunigaikštijos centras (dalinė Klecko kunigaikštija priklausė Turovo-Pinsko žemei), nuo XIV a. įėjo į LDK. XIV-XV a. Klecko kunigaikštija priklausė Ldk. 1401 m. Vytautas Kleką paskiria valdyti savo broliui Žygimantui Kęštutaičiui, o 1404 kunigaikščiui Romanui Fiodorovičiui. Iki XVI a. Klecko valdytojai daug kartų keitėsi. 1433 m. prie Klecko įvyko mūšis tarp Žygimanto Kęštutaičio ir Švitrigailos pajėgų, Švitrigaila buvo sumuštas. 1503 m. Kleką sudegina totoriai. Apie 1522-56 m. Kleckas priklausė Bonai Sforcai. 1552-55 Bona Klecko apylinkėse pravedė Valakų reformą, tai buvo vienas ankstyviausių valakų reformos bandymų Baltarusijos teritorijoje.</p> <p>1558 m. Kleckas atitenka Radviloms - Kleką ir Klecko kunigaikštiją Žygimantas Augustas padovanoja Radvilai Juodajam. 1586 m. Radvila Našlaitėlis greta Nesvyžiaus ir Olykos ordinacijų, sudaro Klecko ordinaciją. 1586-1939 m. Kleckas yra Klecko ordinacijos centras. 1874 m. Klecko ir Nesvyžiaus Radvilų ordinacijos apjungiamos, kadangi tiesioginių Nesvyžiaus ordinacijos Radvilų linijos palikuonių nebelieka (nutrūksta su 1813 m. mirusiu Dominyku Radvila). Radviloms Kleckas, kaip ir Nesvyžius, priklausė 400 metų. Piliakalnis (XI-XVII a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros paminklas. Pirmieji įtvirtinimai šiame piliakalnyje pastatyti XI a. XVI-XVII a. pilį sudarė dvi dalys – Aukštutinė pilis (apvalaus plano piliakalnyje) ir Žemutinė pilis – įtvirtintas aplink pilį plytėjęs miestas.</p> <p>Aukštutinė pilis išsidėsčiusi ant kalvos Upės Lan ir Silnaja santakoje. Šiandien gerai išlikęs Aukštutinės pilies piliakalnis, žemės įtvirtinimų fragmentai. Piliakalnis yra praktiškai apvalaus plano (aikštelė apie 90 x 100 m). medinė pilis ir žemės įtvirtinimai greičiausiai čia įrengti XI a. Jaroslavo Išmintingojo (Kijevo Rusios kunigaikščio). Medinė pilis kelis kartus buvo sudeginta, sunaikinta 1503 m. totorių antpuolio metu. Pilis buvo atstatyta, pilies pastatais privalėjo rūpintis vietiniai didikai ir miestiečiai. XVII a. šaltiniuose žemutinės pilies teritorijoje minimi įtvirtintas medinis Radvilų dvaras, žemutinės pilies teritorija aptverta medinėmis sienomis su 10 bokštu ir 2 vartais. Įtvirtintas Radvilų dvaras–pilis nukentėjo XVII a. vid. ir Šiaurės karo metu, ir XVIII a. pabaigoje jau pradėta ardyti. Pilis ir įtvirtinimai užfiksuoti Tomo Makovskio XVII a. pr. Klecko miesto panoramoje.</p>
--	--	--	--	--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> <i>Klecko mūšio vieta (1506 08 06)</i> 						<p><i>Klecko mūšio vieta (1506 08 06) – istorijos paminklas.</i> Mūšis vyko miesto pietinėse priegose. Tai viena svarbiausių XVI a. LDK pergalių. LDK kariuomenė, vadovaujama kunigaikščio Glinskio, sumušė į Lietuvos gilumą įsiveržusią Krymo totorių kariuomenę. Apie 7000 karių LDK kariuomenė sumušė apie 14 000 krymo totorių kariuomenę. 1506 m. totoriai, būdami Maskvos kunigaikštystės sąjungininkai, kaip niekad priartėjo prie etninių Lietuvos žemių, bet buvo sustabdyti. Tuo pačiu metu vyko LDK karas su Maskvos kunigaikštyste ir teko gintis nuo dvejų priešų slenkančių iš rytų ir pietų. <i>1996 m. mūšio vietoje (490 metinėms) buvo pastatytas kryžius ir atminimo lenta.</i></p>
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Dominikonų vienuolynas ir Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia (1683-84)</i> 						<p><i>Dominikonų vienuolynas ir Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia (1683-84) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> 1683 m. dominikonų vienuolyną įkūrė naugarduko iždininkas E. K. Bulhakas ir jo žmona Klara. Tais pat metais LDK maršalka <i>S. K. Radvila fundavo mūrinę vienuolyno bažnyčią</i> (vietoj buvusios medinės). 1784-1810 m. už bažnyčios pastatytas dviaukštis mūrinis vienuolyno gyvenamasis korpusas (išlikęs). 1832 m. vienuolynas uždarytas, bažnyčia pertvarkyta į Kristaus prisikėlimo (Voskresenskaja) cerkvę. Sovietmečiu uždaryta, veikė mažinų remonto dirbtuvė. 1994 m. pastatas gražintas stačiatikiams, apremontuotas (pvz. pastato skliautas remontuotinas, todėl sudėtos papildomos lubos iš medžio plaušo plokščių ir padažyta). Iš katalikų bažnyčios vidaus įrangos nieko nelikę.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Trejybės bažnyčia (XVIa. pab.)</i> 					<p>Dabar yra išlikę pamatai, rūsiai ir rytinės sienos fragmentai.</p>	<p><i>Šv. Trejybės bažnyčia (XVIa. pab.) – archeologijos, renesanso sakralinės architektūros paminklas</i> 1450 m. pastatyta medinė parapijinė Šv. Trejybės bažnyčia, ją fundavo Naugarduko miestelėnas Andrejus Mastvilovičius. Kada tiksliai buvo pastatyta mūrinė bažnyčia nėra žinoma ir istoriografijoje aptinkamos įvairios nuomonės. Versijos: 1. mūrinė gotikinė bažnyčia pastatyta dar XVI a. I p ar viduryje. ir ją fundavo tuo metu Klecko savininkė karalienė Bona Sforca, vėliau XVI a. pab. bažnyčiai pstatytas renesansinis bokštas fasade; 2. bažnyčią fundavo Radvilos Juodojo sūnūs Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis arba Albrechtas Radvila (pirmasis Klecko ordinatorius), o kaip galimas architektas spėjamas pats Marija Bernardoni. XVI a. vid. Radvila Juodasis Šv. Trejybės bažnyčią buvo atidavęs kalvinistams, čia dirbo simonas Budnas. Jo sūnūs bažnyčią grąžino katalikams. Bažnyčios kunigu tapo Martynas (pasirašinėjo Martynas iš Klecko) studijas baigęs Paduvos universitete, Medicinos katedros auklėtinis. Neatsitiktinai prie bažnyčios ilgą laiką veikė ir Radvilų buvo išlaikoma ligoninė. II Pasaulinio karo metais bažnyčia nukentėjo, o 6 deš. vietos valdžios sprendimu buvo nugriauta – išardyta plytoms. Dabar yra išlikę pamatai, rūsiai ir rytinės sienos fragmentai. Visa tai stovi privačiame miesto gyventojų sklype.</p>
	<p><i>Kopylius (brus. Капыль, rus. Копыль, lenk. Kopyl)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Piliakalnis (XIV-XVII a.)</i> 					<p>Ovalaus plano piliakalnis, apsuptas griovio ir pylimo, išliko ir papildę supusio pylimo fragmentai.</p>	<p>Kopylius šaltiniuose pirmą kartą minimas 1274 m. <i>Piliakalnis (XIV-XVII a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros paminklas</i>. Ovalaus plano piliakalnis, apsuptas griovio ir pylimo, išliko ir papildę supusio pylimo fragmentai. XIV-XVII a. piliakalnyje stovėjo medinė pilis. Nuo 1395 m. Kopylius <i>priklausė kunigaikščiui Vladimirui Algirdaičiui ir jo pilikuonims. XIV a. pab. – XV a. čia buvo Kopyliaus ir Slucko kunigaikščių rezidencija – Olelkos Vladimiraičio ir Olelkaičių</i> (nuo XV a. II p. jų rezidencija Slucke). 1612 m. Kopylius atiteko Radviloms. Radvilos Kopyliaus pilyje, kur greičiausiai buvo jų rezidencija, gyveno epizodiškai. Pastoviai čia gyveno tik vietininkai.</p>

	<p><i>Kastenevičiai (brus. Касцяневічы, rus. Костеневици, lenk. Kościeniewiczze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Švč. Mergelės Marijos Nekalto prasidėjimo bažnyčia (1763 m.)</i> 	Kaimas Vileikos raj.				Bažnyčia veikia be pertraukų.	<p><i>Švč. Mergelės Marijos Nekalto prasidėjimo bažnyčia (1763 m.) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> 1652 m. vietos savininkas Povilas Laskovskis SJ (ordino narys) Kastenevičius užrašė Vilniaus jėzuitų kolegijai ir čia buvo įkurta jėzuitų misija. Pirmoji parapijinė bažnyčia pastatyta 1662 m. ir pašventinta Šv. Ignacijaus Lojolos titulu. 1763 m. vietos kunigas Felicijonas Sulistrovskis SJ už parapijiečių ir pataurininkio Mykolo Vidmanto (Міхал Відмонт) pastatė mūrinę Švč. Mergelės Marijos Nekalto prasidėjimo bažnyčią. Po 1773 m., kuomet buvo uždarytas jėzuitų ordinas, Kastenevičiai atiteko Žemaitijos vyskupui. Bažnyčia niekada nebuvo uždaryta, veikia.</p>
	<p><i>Čyrvona Dubrava (brus. Чырвоная Дубрава (Макраны), rus. Красная Дуброва, lenk. Czerwona Dubrowa (Mokranu))</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Vainilavičių dvaro sodyba (XIX a.).</i> 					Išliko parko, ūkinių pastatų, laidojimo koplyčios likučiai, Vainilavičių funduotos cerkvės (1863-66) griuvėsiai. Apleista.	<p><i>Vainilavičių dvaro sodyba (XIX a.).</i> Išliko parko, ūkinių pastatų, laidojimo koplyčios likučiai. Vainilavičių funduotos cerkvės (1863-66) griuvėsiai. Ansamblis priskirtinas vėlyvajam kalsicizmui, istorizmui.</p>

	<p>Radzivilimontai (dabar Krasnaja Zvezda arba Čyrvona Zorka) (brus., Радзівілімонты (Чырвоная Зорка), rus. Красная Звезда, lenk. Radziwillmonty)</p> <ul style="list-style-type: none"> Radvilų dvaro sodyba (XVIII a. pab.- XX a. I p.) 	Kaimas Klecko raj.				Respublikinės reikšmės paminklas.	<p>Radzivilimonto Radvilų dvaro sodyba (XVIII a. pab.- XX a. I p.) – itin vertingas klasicizmo dvaro sodybos architektūros paminklas; vienas vertingiausių šio tipo klasicizmo paminklų LDK. Tai viena iš Radvilų vasaros rezidencijų. Ansamblis statytas 1780-83 m. senesnės rezidencijos vietoje (nuo XVI a. pab.) pagal italų architekto, VU architektūros profesoriaus, vieno iš klasicizmo architektūros paradininkų Lietuvoje Carlo Spampani projektą. Dvaro sodybą pasistatė VIII Klecko ordinatorius Trakų vaivada kunigaikštis Juozapas Radvila. Carlo Spampani tuo metu buvo Radvilų dvaro architektas.</p> <p>Ši sodyba viena ansktyviausių klasicistinių dvaro sodybų LDK, vadovėlinis pavyzdys. Unikalus paminklas, įdomus savo statybos technologija – rūmų statyboje derinta medžio ir mūro technologijos, klasicizmo statybos principai ir dekoras atliktas iš medžio, pvz. vietomis iki šiol dar matoma rustikos imitacija iš medžio.</p> <p>Radzivilimontai Klecko ordinacijos dalis Po to, kai XVII a. vid. karų ir Šiaurės karo metu buvo sugriauta Klecko ordinacijos pagrindinė dvarvietė Klecke (Klecko pilis), Radzivilimontai tapo pagrindine Klecko ordinatorių rezidencija. Klecko ordinacija nuo 1874 m. tapo Nesvyžiaus ordinacijos dalimi ir Radvilų rankose išliko iki 1939 m. Po II Pasaulinio karo rūmuose veikė paštas, kinas ir kolūkio klubas. 1990 m. rūmams sudegus, jie apleisti ir dideliais tempais griūva. Išliko dalis ūkinių pastatų (XVIII a. pab. – XX a. pr.) – mūrinė oficina, medinis svirnas imituojantis mūro statybą (XVIII a. pab.), bravoras, arklidės. Pastatai naudojami. Taip pat išliko apie 13 ha reguliaraus išplanavimo ir kraštovaizdinis parkas su tvenkiniais.</p>
--	--	--------------------	--	--	--	-----------------------------------	--

	<p><i>Krivičiai (brus., Кривічы rus. Кривичи, lenk. Krzywicze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Trinitorių vienuolynas ir Šv. apaštalo Andriejaus bažnyčia (XVIII a. pab.)</i> 	<p>Miestelis Medilo raj.</p>					<p><i>Trinitorių vienuolynas ir Šv. apaštalo Andriejaus bažnyčia (XVIII a. pab.) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Trinitorių vienuolyną 1770 m. fundavo Trakų pakamaris ir tįjūnas Andriejus Ukolskis su žmona Terese iš Voinų. Bažnyčia pastatyta 1776 m. (kitais duomenimis 1796) ir be pertraukų veikia iki dabar. Vienuolynas uždarytas 1832 m., dviaukštis prie bažnyčios prišlietas vienuolyno gyvenamasis namas dabar naudojamas kaip klebonija. XIX a. šventorius aptvertas mūro tvora su vartais. Vertingas pagrindinis vėlyvojo baroko altorius, kuriame stovi stebuklinga laikoma Jėzaus Nazariečio skulptūra kaip ir kitados Vilniaus Antakalnio trinitorių bažnyčioje (dabar Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje). Trinitoriai Jėzaus Nazariečio skulptūros kultą uoliai platino. Pagal tradiciją – Jėzaus Nazariečio skulptūra Krivičiuose yra kaip tik ta iš Vilniaus Antakalnio trinitorių bažnyčios.</p>
	<p><i>Lagoiskas (brus. Логойск, rus. Логойск, lenk. Łohojsk) Piliakalnis (XV-XVII a.)</i></p>						<p>Šaltiniuose pirmą kartą minimas XII a. I p. (1127), nuo XII a. pab. – Lahoisko kunigaikštijos centras. 1387 m. Jogaila Lahoiską skiria broliui Skirgailai, nuo 1392 m. priklauso Vytautui, XV a. I p. priklauso Andrejui Vladimiraičiui (Algirdo anūkui) ir jo šeimai. XV a. pab. miestą už tarnybą iš Ldk gavo kunigaikštis Aleksandras Čartoryskis. <i>Čartoryskiams priklausė XV a. II p. - XVI a. I p. 1528 m. atiteko Tiškiavičiams. XVI-XIX a. Lagoiskas priklausė grafams Tiškiavičiams. Nuo XVI a. Logoiskas ir ten stovėjusi pilis tapo pagrindine Tiškevičių rezidencija dabartinės BR teritorijoje</i>, o Berdyčevas – Ukrainoje. Miestas pradėjo augti, kai 1567 m. Bazilis Tiškevičius (Lagosiko šakos pradininkas) čia įkūrė Lahoisko ordinaciją ir pradėjo skaitlingiausią Lagoisko Tiškevičių giminės šaką. Nuo XVI a. Tiškiavičiai gauna grafų titulą ir Lagoiskas tampa grafystės centru. Iš Lagoisko Tiškevičių yra kilusi visa Tiškiavičių giminės šaka, kurios valdos XIX a. ir dvarai apėmė ir dabartinės LR teritoriją. Garsusis grafas Eustachijus Tiškevičius yra gimęs Lagoiske. <i>Piliakalnis (XV-XVII a.)</i>. Lahoisko pilis sudegė 1505 m. totorių antpuolio metu, vėliau Lahoiskas buvo užimtas ir nuniokotas rusų kariuomenės XVI a. I p., XVI a. pab., XVII a. vid., švedai pilį sudegino 1708 m. daugiau pilis nebuvo atsatomata. 1765 m. sudegintos pilies vietoje Tiškevičiai fundavo bazilijonų vienuolyną, vienuolynas sunaikintas XIX a. vid. Dabar išlikęs piliakalnis parko teritorijoje, žemės pyliami ir grioviai.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> <i>Tiškevičių dvaro ssodyba (XIX a.).</i> 						<p><i>Tiškevičių dvaro ssodyba (XIX a.). XIX a. pr. (1814-19) Tiškevičiai pasistatė naują klasicistinę rezidenciją, įveisė peizažinį parką su tvekiniais, kaskadomis, fontanais.</i> Rūmai nukentėjo II Pasaulinio karo metais ir sovietmečiu (6 deš.). Mūsų dienas pasiekė didingi rūmų griuvėsiai, ūkiniai dvaro sodybos pastatai, parkas, senosios pilies pylimai, piliakalnis. 1842 m. Lahoiske broliai Konstantinas ir Eustachijus Tiškevičiai įkūrė senienų muziejų, kurio kolekcijos pagrindu 1855 m. buvo įkurtas vilniaus senienų muziejus.</p>
	<p><i>Malyje Liady (brus. Малья Ляды, rus. Мал. Ляды, lenk. Male Lady)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Bazilijonų vienuolynas ir Viešpaties Apreiškimo Šv. Dievo Motinai cerkvė (1792-94, XIX a. I p.).</i> 	<p>Kaimas Smaliavičių raj.</p>					<p><i>Bazilijonų vienuolynas ir Viešpaties Apreiškimo Šv. Dievo Motinai cerkvė (1792-94, XIX a. I p.) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Vienuolynas pagal legendą pastatytas stebuklingo Dievo Motinos paveikslo pasirodymo vietoje. Unitų vienuolyną ir medinę cerkvę 1732 m. fundavo LDK kardininkas Ignotas Zaviša ir jo žmona Teresė Rožė Tiškevičiūtė. Mūrinė cerkvė buvo pastatyta iš Marcibelės Oginskaitės Zavišienės fundacijos pagal vyro Ignoto Zavišos (po vyro mirties) užmanymą. Mūrinė cerkvė pastatyta 1792-94, mūrinis L plano vieno aukšto vienuolyno gyvenamas pastatas 1811-50 m. Po 1839 m. vienuolynas atiteko stačiatikiams. Vienuolynas kapitaliai remontuotas XIX a. pab. 1918 m. vienuolynas uždarytas, cerkvė atidaryta II Pasaulinio karo metais ir vėl uždaryta 6 deš. 1994 m. vienuolynas ir cerkvė grąžinta stačiatikių vyrų vienuolynui, vienuolynas veikia, ansamblis suremontuotas. Cerkvėje ant apsidės sienos išlikęs vertingas XVIII a. pab. barokinės iliuzinės tapybos altorius/ikonostasas.</p>

	<p><i>Minskas (brus. , rus. , lenk.) Apatinis miestas, piliavietė (XII-XVII a.).</i></p>					<p>Žinoma tik pilies vieta, paskutiniai pilies žemės įtvirtinimai sunaikinti XX a. 5-6 deš. Dabar Žemutinio miesto teritorija paversta rekreacine, reprezentacine miesto centro dalimi – parkas, pasivaikšiojimo takai. Piliavietės nežymi jokie ženklai.</p>	<p>Minskas pirmą kartą šaltiniuose paminėtas 1067 m. Miestas kurtis pradėjo ant Nemigos ir Svisloč santakoje esančios kalvos, iš pietinės jos pusės. Šioje vietoje buvo Minsko piliavietė. Piliavietės pėdsakų dabar praktiškai nėra išlikę – šioje vietoje dabar Kovo 8 – osios aikštė. Dabartinis miesto centras susiformavo vėliau, ant kalvos (dabartinės Laisvės aikštės teritorijoje, šioje aikštėje stovėjo miesto rotušė – dabar atstatyta). Taigi Minsko istorinėje dalyje yra skiriamas Apatinis miestas (senoji piliavietė) ir Viršutinis miestas (dabartinis miesto centras), susiformavęs XVII-XIX a. Apatinis miestas siejamas pirmiausia su pilimi. Pilis (XII-XVII a.) – archeologijos paminklas. Pilis kelis kartus esmingai perstatyta, tačiau visuomet tik medinė su žemės įtvirtinimais. Pilis buvo statoma kaip Polocko kunigaikštijos pietinis forpostas. Manoma, kad dar XVIII – XIX a. sandūroje pilies likučiai dar buvo. Piliavietės pylimų likučiai buvo sunaikinti tik XX a. 5 – 6 dešimtmečiuje. Ilgą laiką Minskas buvo svarbus politinis, kultūrinis Polocko kunigaikštijos centras, XII a. pačioje pradžioje iš Polocko kunigaikštijos išsiskyrė Minsko kunigaikštija ir Minskas tapo Minsko kunigaikščių rezidencija. XIV-XVI a. pilis priklausė Ldk, iki XVI a. buvo nepraradęs karinės reikšmės, 1505 m. Minską užėmęs Krymo chanas Machmetas Girėjus pilies nesugebėjo paimti, po 1547 m. (1552 ir 1569 ?) gaisro pilis pamažu prarado savo reikšmę. XVII a. pradžioje atstatyta pilis buvo naudojama tik kaip LDK vietininko rezidencija.</p>
	<p><i>Aukštutinis miestas (XVII-XIX a.)</i></p>						<p>Istorinė miesto dalis - Aukštutinis miestas formavosi XVII-XIX a. (dabar tai apytiksliai erdvė tarp Skorinos prospekto ir Nemigos). Čia telkiasi visas kitas Minske išlikęs su LDK sietinas nekilnojamas paveldas. Sakralinio paveldo nėra gausu. Per XVII-XVIII a. Minske buvo įsteigta ir pastatyta ne mažiau nei 11 katalikškų ir apie 10 stačiatikiškų ir unitiškų vienuolynų. Iki mūsų dienų išliko 4 ir vienas (bazilijonų ir bazilijonių) planuojamas atsatyti.</p>

	<p><i>Jėzuitų vienuolynas, kolegija ir Švč. Mergelės Marijos bažnyčia (XVIII a.).</i></p>						<p><i>Jėzuitų vienuolynas, kolegija ir Švč. Mergelės Marijos bažnyčia (XVIII a.) – baroko sakralinės architektūros, istorijos paminklas.</i> (Площадь Свободы). Jėzuitų misija Minske veikė 1654-86, 1686-1714 m. rezidencija, 1714-73 m. kolegija. Dar 1631 m. kolegiją Minske fundavo Povilas Sanguška, kolegija veikti pradėjo tik 1714 m. Minske jėzuitų misiją 1654 m. fundavo Smolensko vyskupas Jeronimas Sanguška, jo lėšomis XVIII a. pr. statyta ir mūrinė bažnyčia. XVIII a. jėzuitams jau priklausė didelis sklypas (nedidelis kvartalas), kuriame susiformavo sakralinių, edukacijai skirtų ir ūkinių pastatų ansamblis (bažnyčia, zakristijos, gyvenamasis namas, vaistinė, kolegija, varpinė su laikrodžiu, mokykla, bursa, arklidės, kalvė, medinės ofcinos, bravoras, keli uždari kiemai – kolegijos ir mokyklos). Jėzaus, Švč. Mergelės Marijos ir Barbaros bažnyčia (po 1798 m. Švč. Mergelės Marijos katedra) pastatyta 1700-10, 1731 (1732 ?) m. pristatyti penkiatarpsniai fasado bokštai, viename įrengtas varpas, antrame - laikrodis. 1773 m. jėzuitų ordinas uždarytas, po 1798 m. bažnyčia tampa katedra, XIX a. kelis kartus perstatytas, XX a. 3 dešimtmetyje uždaryta, 1951 m. kapitaliai perstatyta - rekonstruotąjį sporto klubą „Spartak“ (nuardyti bokštai, sumūrytas socrealistinis portika, pastatyti perdengimai), 1994 m. grąžinta tikintiesiems. Dabar katedra veikia, rekonstruotas dvibokštis fasadas, senoji interjero įranga neišlikusi, atidengiami ir restauruojami vertingos XVIII a. sienų tapybos fragmentai. Kolegijos namas nugriautas 6 deš.; mokyklos pastate 1799-1917 m. buvo gubernatoriaus namas, dabar pastatas perstatytas, varpinė priešais bažnyčią nugriauta (po II Pasaulinio karo ?), kitų ansamblio pastatų likimas nežinomas.</p>
--	---	--	--	--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> <i>Bernardinų vienuolynas ir Šv. Juozapo bažnyčia (XVII-XVIII a.)</i> 						<p><i>Bernardinų vienuolynas ir Šv. Juozapo bažnyčia (XVII-XVIII a.) – baroko sakralinės architektūros paminklas, bažnyčia turi Vilniaus baroko architektūros mokyklai būdingų bruožų.</i> Vienuolyną fundavo Andrejus Kansovskis (Kensovskis?). 1624 m. dabartinėje vienuolyno vietoje bernardinams buvo skirtas medinis namas ir sklypas. 1625 m. fundaciją patvirtino Ldk, o 1628 m. vyskupas Eustachijus Valavičius. 1638 m. pastatytas medinis vienuolynas ir bažnyčia, tačiau greitai sudegė – 1644 m.. 1644 m. Vilniaus vyskupas A. Vaina davė leidimą statyti mūrinį vienuolyną. Po gaisro 1740 m. bažnyčia atnaujinta (1751 m.); XVIII a. susiformavo nedidelis ansamblis užėmęs visą kvartalą – bažnyčia, iš šiaurinės pusės bažnyčiai prišlietas U plano vienuolyno pastatų kompleksas sudarė uždara kiemą, kur telkėsi gyvenamosios patalpos, refektoriumas, mokykla, ligoninė, alaus virykla ir kt. ūkinės patalpos. Vienuolyno pastatai išliko dalinai. Kriptoje po bažnyčia buvo palaidoti Zavišų, Tiškevičių, Kansovskių giminių atstovai. 1864 m. vienuolynas uždarytas, vienuolynas atiteko kariuomenei ir įrengtas kalėjimas, kur buvo kalinami 1863-64 m. sukilimo dalyviai, o bažnyčia kurį laiką tarpą veikė kaip cerkvė, o nuo 1872 m. iki dabar naudojama kaip archyvas. Bažnyčios barokinis frontonas XIX a. II p. buvo nugriautas. XX a. 9 deš. pradžioje vienuolynas paskelbtas respublikinės reikšmės paminklu ir restauruota bažnyčia - rekonstruotas frontonas. Deja, bažnyčios vidinė erdvė 7 deš. pradžioje padalinta perdengimais į 5 aukštus. 9 altorių ansamblio dekoras ir tapyba neišliko, išliko tik kapitelių lipdyba. Vienuolyno pastate veikia karinė komendantūra ir prokuratūra, nuo 2006 m. yra planų čia įrengti itin modernų viešbutį (su baseinu ir t.t.), kur būtų ir prezidento apartamentai. Dabartinė situacija nežinoma.</p>
--	--	--	--	--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Bernardinų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia, dabar stačiatikių Šv. Dvasios soboras (XVII a., 1741-46).</i> 						<p><i>Bernardinų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia, dabar stačiatikių Šv. Dvasios soboras (XVII a., 1741-46) – baroko sakralinės architektūros paminklas, Vilniaus baroko architektūros mokyklos paminklas.</i> 1633 m. funduota Trakų vaivados Aleksandro Sluškos, pradžioje pastatyti mediniai pastatai, 1642-87 m. pastatyta mūrinė bažnyčia ir vienuolyno korpusas, po 1741 m. gaisro ansamblis rekonstruotas, rekonstrukcija baigta 1746 m. – bažnyčiai užstatytas Vilniaus baroko architektūros mokyklai būdingas dvibokštis fasadas. Vienuolynas uždarytas 1853 m. 1870 m. vienuolynas ir bažnyčia atiduoti stačiatikiams, stačiatikių vienuolynas uždarytas 1918 m. Dabar veikia kaip stačiatikių soboras – svarbiausia Baltarusijos stačiatikių bažnyčios šventykla. Sobore saugomos stačiatikių šventųjų Šv. Sofijos iš Slucko ir Gabrieliaus iš Zabludovo relikvijos. Kairiojoje navoje saugoma ir <i>stebuklingoji Minsko Dievo Motinos ikona</i>, stebuklingai atsiradusi 1500 m. Pagal legendą ikonos istorija siekia evangelinius laikus, autorystė priskiriama Šv. Lukui evangelistui. Miništosios ikonos kopija į Kijevo Rusiją buvo atgabenta krikšto išvakarėse, XV a. Kijevaž plėšiant totoriams ji dingo – pagal legendą – totorius nuplėšęs brangią puošybą ikoną įmetė į Dnieprą. O ji ėmė ir pasirodė 1500 m. Minske... miestiečiai ją rado ties piliaviete prie Svisloč upės. Vienuolyno ansamblis gerai išlikęs, kelis kartus remontuotas sovietmečiu ir vėliau. Bažnyčią paveldosaugininkai ir istorikai saugo nuo stačiatikių bažnyčios vadovų noro sakraliniam pastatui suteikti daugiau stačiatikių sakraliniams pastatams būdingų bruožų, t.y. noro užstatyti cerkvėms būdingą kupolą.</p>
--	--	--	--	--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. apaštalu Petro ir Povilo cerkvė (XVII a. I. p.)</i> 						<p><i>Šv. apaštalu Petro ir Povilo cerkvė (XVII a. I. p.) – baroko sakralinės architektūros paminkalas. Renesanso ir ankstyvojo baroko bruožų, gynybinės architektūros bruožų turintis sakralinis pastatas yra išimtis to meto stačiatikių sakralinės architektūros kontekste.</i> XVII a. pr. stačiatikių sakralinis pastatas visiškai primena katalikų bažnyčią – čia nesilaikoma trijų apsidžių kanono, užstatomas tvibokštis fasadas ir kt. 1611-1612 m. pradėtas statyti stačiatikių vyrų vienuolynas ir cerkvė (kaip atsakas į uniją ir netekus vienuolynų). Pinigus statybai skyrė stačiatikių brolija veikusi prie Šv. Petro ir Povilo cerkvės bei Minsko vaivadijos stačiatikių bajorai bei didikai su Aleksandru Oginskiu priešakyje. 1795 m. vienuolynas uždarytas, o cerkvė tapo miesto soboru. 1870-71 m. esmingai cerkvė perstatyta, dar kartą XIX a. pab., XX a. 5 deš. pritaikyta gyvenamosioms patalpoms, 1972-79 m. restauruota, veikė archyvas, 1997 m. grąžinta tikintiesiems, cerkvė veikia.</p>
	<p><i>Mstyžius (brus. Мсціж, rus. Мстуж, lenk. Mściż)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sliznių dvaro likučiai (XVIII-XIX a. sandūra).</i> 						<p><i>Sliznių dvaro likučiai (XVIII-XIX a. sandūra).</i> XVI a. čia jau buvo nemenkas dvaras ir priklausė Radvilos, XVI a. I. p. ėsigijo Bazilijus Tiškevičius. Iki XVIII a. savininkai kelis kartus keitėsi, 1709 m. dalį (vieną iš dviejų dvarų) įsigijo Slizniai, o antrasis priklausė Joakimui Chreptavičiui. Chreptavičius savo dalį 1776 m. pardavė Mikalojui Slizniui. XVIII-XIX a. sandūroje Slizniai pasistatė naują dvaro sodybą ir mūrinius dviejų aukštų rūmus. Keliems dešimtmečiams Mstyžius tapo kultūros centru – dvare buvo sukaupta didelė vertinga biblioteka, meno dirbinių kolekcijos. 1890 m. rūmai sudėgė ir nebuvo atstatyti. Išliko ūkinių pastatų fragmentai - bravoras, parko fragmentai, sodybos įvažiuojamieji vartai ir tvoros fragmentai, parko likučiai.</p>

	<p><i>Medilas (brus. , rus. , lenk.)</i> <i>Piliakalnis ir pilis (XI-XIII, XIV, XV-XVIII a.).</i></p>					<p>Išliko žemės įtvirtinimų ir mūro fragmentų. Atlikti archeologiniai tyrimai, vieni iš jų Gardino valtybinio universiteto.</p>	<p>Medilas, archeologų duomenimis Polocko kunigaikštijos pasienio miestas. Iki XX a. buvo skiriamas Senasis ir Naujasis Medilas. <i>Piliakalnis ir pilis (XI-XIII, XIV, XV-XVIII a.).</i> Medilo pilies vietoje skirtingi keli įtvirtinimų etapai – 1. Kijevo Rusios laikų – XI-XIII a., 2. LDK laikų – XIV-XV a. ir XVI-XVIII a. pilis. Pilis egzistavo XV-XVIII a., pastatyta ankstesnio piliakalnio vietoje. Pilis priklausė Ldk. Mūrinė pilis stovėjo Zamok (Pilis) saloje Miastro ežere – dabar pusiasalis. Pilį sudarė mūrinė siena ir rūmai bei išorinis gynybinis kompleksas. Mūrinės pilies raidoje skiriami keli etapai. Ankstyvajame etape stovėjo apvalaus plano donžonas (savo architektūra artimas Kameneco bokštui), antrame - XVI a. I p. prie bokšto iš vakarų pusės buvo pristratyti plytų mūro stačiakampio plano rūmai, įrengtos penkios pusapskritimės bastijos (vienos ansktyviausių bastijų dabartinės BR teritorijoje). Taip pat pilis teritorijoje būta ūkinių pastatų, tarnų gyvenamųjų namų su kokliniais pečiais. XVII a. pilis papildomai įtvirtinta žemutine gynybine linija – žemės pylimo su bastionais ir grioviu. Salą su krantu jungė apie 400 m. ilgio tiltas. Pilis sugriauta Šiaurės karo metu.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Karmelitų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Škaplierinė s bažnyčia (1754)</i> 						<p><i>Karmelitų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Škaplierinė s bažnyčia (1754) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Vienuolyną XVIII a. vid. fundavo vietos savininkas Antanas Košycas. Iki vienuolyno uždarymo čia buvo saugomos Šv. Justino relikvijos atgabentos paties fundatoriaus iš Romos (dabar saugomos Mosaro bažnyčioje). Bažnyčia buvo pastatyta ir kaip Košycų laidojimo vieta. 1832 m. vienuolynas uždarytas, iki 1860 m. bažnyčia ir vienuolynas priklausė unitėms bazilijonėms (atvyko iš Minsko uždaryto vienuolyno), vėliau stačiatikiams. 1866 m. bažnyčia pertvarkyta į cerkvę. 1920 m. bažnyčia grąžinta tikintiesiems, o 1927 m. karmelitams. II Pasaulinio karo metais (1943) vienuolynas sudegė, bažnyčia sovietmečiu uždaryta, grąžinta tikintiesiems 1989 m. Dabar veikia kaip katalikų bažnyčia. Išliko kartu su bažnyčia statytas nedidelis dviejų aukštų vienuolyno pastatas – dabar apleistas.</p>

	<p><i>Miasata</i> (brus. <i>Мясата</i>, rus. <i>Мясота</i>, lenk. <i>Miasota</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Paminklas senajam Vilniaus traktui (1979)</i> 	Kaimas Molodečno raj.					<p>1979 m. pastatytas <i>paminklas senajam Vilniaus traktui</i>. Kelias ėjo kiek šiauriau dabartinės magistralės Vilnius Minskas. Kelias ėjo per šiuos taškus: Vilnius – Ašmena – Smurgainys - - Molodečnas – Krasnoje – Radoškovičiai – Zaslavlis – Minskas.</p>
	<p><i>Nadniomanas</i> (brus. <i>Надніман</i>, rus. <i>Наднеман</i>, lenk. <i>Nadnieמן</i>) <i>Narkevičių-Juodkų dvaro sodyba (XIX a.)</i></p>	Kaimas Uzdos raj.				<p>Šiandien išlikę rūmų griuvėsiai, vartai, ūkinių pastatų griuvėsiai, parko fragmentai.</p>	<p><i>Narkevičių-Juodkų dvaro sodyba (XIX a.) – dvarų sodybų architektūros paminklas</i>. Rūmai pastatyti XIX a. 3-4 deš. iš seno mūrinio Radvilų bravoro. Ansamblis buvęs neogotikinis.</p>

	<p><i>Nesvyžius (brus., rus., lenk.)</i></p>				<p><u>2005 m. Nesvyžiaus Radvilų architektūrinis, rezidencinis ir kultūrinis ansamblis buvo įtrauktas į UNESCO Pasaulinio paveldo objektų sąrašus. Senoji Nesvyžiaus dalis – architektūrinis, urbanistinis, istorinis paminklas.</u></p> <p>Pagal šaltinius, XII a. Nesvyžiaus vietoje galėjo būti Minsko kunigaikščiams priklausęs miestas; vėliau miestas priklausė Nesvyžiaus kunigaikščiams (iki XV a. pr.), nuo XV a. pr. miestas ir pilis priklausė LDK didiesiems kunigaikščiams. 1446 m. Ldk miestą atidavė Mikalojui Nemiričiui, 1492 m. Petruui Mangirdaičiui, vėliau vedybų keliu miestas atiteko Kiškoms, 1513 m. Jonui Mykolui Radvilai, 1522 m. vėl Kiškoms, o 1533 m. galutinai Radviloms. Nesvyžius Radviloms priklausė keturis amžius (iki 1939 m.). Radvilos Nesvyžiuje įkūrė vieną svarbiausių giminės rezidencijų. Nuo Nesvyžiaus kilo ir visos XVI a. II pusėje suklestėjusios giminės atšakos pavadinimas – Nesvyžiaus Radvilos. Valdant Radviloms miestas suklestėjo kaip svarbus politinis, kultūrinis, ekonominis, religinis centras.</p> <p><i>Nesvyžiaus miesto urbanistinio paminklo ir pilies istorijoje skirtini etapai bei ryškesni momentai:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. iki Radvilų (XII-XVI a. vid.) 2. Radvilų (XVI a. vid. – 1939 m.) <ul style="list-style-type: none"> • Radvilos Juodojo, medinė pilis ir miestas (XVI a. vid. – XVI a. II p.) • Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio šeiminkavimas (XVI-XVII a. sandūra) – naujo mūrinio miesto statyba (pilis, vienuolynai ir jų sakraliniai pastai, rotušė, miesto gynybinė sistema) • Mikalojaus Radvilos Žuvelės pilies atstatymas/perstatymas baroko stiliumi po Šiaurės karo nuniokojimo (XVIII a. vid.) • XVIII a. pab. – XIX a. II p. – pilies nykimas. Radvilos Pan Kochanek valdymas ir tremtis/emigracija už dalyvavimą Baro konfederacijoje (XVIII a. pab.), pilis apleista, 1972 m. konfiskuotos pilyje saugotos vertybės – į Rusiją išgabentos knygu, meno vertybių kolekcijos. Dominyko Radvilos (paskutinio Nesvyžiaus Radvilų linijos atstovo) valdymas, dalyvavimas kare Napoleono pusėje, pilies ir jos turtų konfiskacija ir išgrobstymas. Pilis Prūsijos Radvilų linijos nuosavybė – pilyje tvarkosi ekonomai. • XIX a. pab. – XX a. I p. pilies atgaivinimas. Pilį XIX a. atgaivina Antoni Vilhelm Radvila ir jo žmona Marija. Pilį sutvarko pastoviam rezidavimui, įveikia iki šiol išlikusius apie 100 ha parkus. 3. po Radvilų. 1939 m. Radvilos pasitraukia į užsienį, pilyje šeiminkauja raudonarmiečiai, išgrobstomi pilies turtai, 1941-1944 m. pilyje veikia vokiečių karo ligoninė, po 1944 iki XXI a. pr. veikė karo ligoninė, veteranų sanatorija ir kt. Apie 2000 metus iškeldinta sanatorija, vykdoma rekonstrukcija (paveldosauginiu požiūriu kelianti labai daug abejonių), planuojama rekonstrukciją baigti 2010 m. gegužę. Čia veikia muziejus, pilis pritaikoma turizmui – restoranai ir kt, bus įrengtos BR reprezentacijai skirtos patalpos su apartamentais. <p>Svarbiausi istorijos faktai:</p> <p>1551 m. Žygimantas Augustas Radvilai Juodajam skyrė privilegiją statyti medinę pilį. Iš šaltinių žinoma, kad medinė pilis čia egzistavo jau nuo XVI a. pradžios. Miestas tampa kalvinizmo centru.</p> <p>Radvila Našlaitėlis Nesvyžių iš kalvinizmo centro pavertė katalikybės centru, čia įsteigė kelis katalikiškus vienuolynus ir mokyklas. 1584 m. įsteigta jėzuitų kolegija, 1591 m. benediktinių vienuolynas, 1598 m. bernardinų vienuolynas.</p> <p>Našlaitėlio iniciatyva Nesvyžiui 1586 04 23 suteikta Magdeburgo teisė ir herbas. Buvo pradėti miesto perstatinėjimo pagal renesanso architektūros kanonus darbai. 1583 m. pradėta naujos mūrinės pilies statyba. Miestas buvo perstatytas pagal vakarų Europos miestų pavyzdžius – suteiktas reguliarus planas, naujas miestas buvo keturkampio plano, artimo kvadratiui; įrengta miesto gynybinė sistema. Miestas buvo įtvirtintas – apsuptas pylimu ir grioviu; miesto centre įrengta stačiakampė prekybos aikštė su rotušė. Visą Nesvyžių sudarė tarytum dvi dalys – įtvirtintas miestas ir šiek tiek atokiau, iš šiaurinės miesto pusės Radvilų pilis-rezidencija su atskirais savo įtvirtinimais. XVI a. pabaigoje už Slucko vartų kitame Ušos upės krante buvo pastatytas vadinamasis Naujas miestas, o šiaurės vakarinėje pusėje nuo Senojo miesto 1625 m. dar vienas priemiestis – vadinamasis „Kazimiežas“. XVI a. pab. – XVII a. pr. miestas vystėsi itin sparčiai – buvo įsteigti keli vienuolynai ir prie jų mokyklos, atidaryta ligoninė, pirtis, kirpykla, įsteigti amatininkų cechai, kiek vėliau įkurtos Radvilų manufaktūros.</p>
--	--	--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> <i>Nesvyžiaus Radvilų pilis ir pilies ansamblis</i> 						<p><u><i>Nesvyžiaus Radvilų pilis ir pilies ansamblis – itin vertingas renesanso, baroko, istorizmo architektūros, istorijos paminklas.</i></u> Bastioninė-rezidencinė pilis pradėta statyti 1583 m. Radvilos Juodojo medinės pilies vietoje. <i>Tai geriausiai visoje LDK teritorijoje išlikusi rezidencija, pilies ir miesto kompleksas.</i> Rezidencijos, kaip ir didesnės mieste išlikusių XVI-XVII a. paminklų, architektas italas Giovanni Maria Bernardoni. Architektas statybos darbams vadovavo iki 1599 metų. Pirmoji pilis buvo keturkampio plano (170 x 120 m), apsupta žemės pylimu su bastionais kampuose, grioviais su vandeniu. Apie 20 m aukščio pylimai buvo apmūryti akmenimis. Pilis kelis kartus buvo apgulta XVII a., XVIII a. pradžioje (1708) švedų paimta ir apgriauta. Kadangi pilis buvo naudojama ir gyvenama nuo XVI a. pabaigos iki 1939 m., tai daugybę kartų buvo perstatyta. Buvo keičiamos fortifikacinės detalės, vėliau pilies fortifikacinė funkcija menko, o rezidencinė augo. Daug kartų perstatytas pilies gyvenamųjų ir ūkinių pastatų kompleksas sudaro netaisyklingo šešiakampio plano uždaro kiemo ansamblį. Ansamblis turi renesanso, baroko, istorizmo laikotarpio architektūros bruožų.. Prie pilies išlikę du dideli tvenkiniai, juos supa didžiausias Baltarusijoje parkų kompleksas, įkurtas 1879–1914 m. (apie 100 ha).</p>
--	---	--	--	--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Miesto gynybinė sistema, Slucko vartai (XVI-XVIII a.)</i> 						<p><i>Miesto gynybinė sistema, Slucko vartai (XVI-XVIII a.) – urbanistinės, fortifikacinės, sakralinės architektūros paminklas.</i> XVI-XVII a. sandūroje miestui suteiktas reguliarus planas - naujas miestas buvo keturkampio plano, artimo kvadratui; įrengta miesto gynybinė sistema, miestą kirtusi pagrindinė-ašinė gatvė orientuota iš vakarų į rytus abiejuose galuose baigėsi įtvirtintais vartais. Šią gatvę statmenai kirto antroji gatvė, galuose taip pat pasibaigusi vartais. Taigi, iš viso miestas turėjo ketverius vartus. Miestas buvo įtvirtintas – apsuptas pylimu ir grioviu; miesto centre įrengta stačiakampė prekybos aikštė su rotuše. XVIII a. dalis miestą supusios sienos ir įtvirtinimų nugriauta. <i>Miesto įtvirtinimų fragmentai yra išlikę pietrytinėje miesto dalyje – už benediktinių vienuolyno komplekso, kur buvo pats didžiausias bastionas (iš viso jų buvo 7). Iš vartų išliko vieneri – Slucko vartai,</i> nuo kurių prasidėjo vadinamais Slucko traktas.</p> <p>Pirmieji mediniai vartai pastatyti dar XVI a. pab., vėliau kelis kartus perstatyti. Dabartiniai vartai pastatyti XVII a. II p. – pab. (šaltiniai tiksliai nepasako), vartai perstatyti dar kartą XVIII a., įgijo vėlyvojo baroko bruožų, pirmame aukšte įrengtos sarginės, antrame, kaip paprastai miesto vartuose, koplyčia.</p>
--	--	--	--	--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nesvyžiaus jėzuitų vienuolyno ir kolegijos Dievo kūno bažnyčia (1586–1593)</i> 						<p><u><i>Nesvyžiaus jėzuitų vienuolyno ir kolegijos Dievo kūno bažnyčia (1586–1593) – vienas vertingiausių baroko sakralinės architektūros paminklų LDK, kertinis LDK baroko epochos meno akmuo. Radvila Našlaitėlis bažnyčia fundavo kaip jėzuitų kolegijos bažnyčia, tuo pačiu parapinę bažnyčia ir Radvilų giminės nekropolį.</i></u> Bažnyčia pastatyta 1586–1593 m. pagal italo jėzuito Giovanni Maria Bernardoni projektą Romos Il Gesu (Jėzaus) jėzuitų bažnyčios, vadinamos pirmąja barokine bažnyčia pasaulyje, pavyzdžiu. <i>Nesvyžiaus jėzuitų bažnyčia buvo pirmoji barokinė bažnyčia ne tik LDK, bet ir visoje LLV bei pirmoji šiauriau Alpių Europoje.</i> XVII ir XVIII a. bažnyčia dalinai perstatyta. Nesvyžiaus bažnyčia darė įtaką LDK ir visos LLV sakralinėms statyboms pusę amžiaus ir ilgiau. 1750-1770 m. bažnyčios interjeras dekoruotas vėlyvojo baroko freskomis. Sakralinis pastatas turi daug įvairių epochų meno kūrinių. Greta bažnyčios nuo XVI a. pabaigos veikė jėzuitų vienuolynas ir kolegija. XVIII a. pab. jėzuitų ordinas uždarytas, vienuolyno pastatai sunaikinti XIX a. gaisro metu. Bažnyčia veikia be pertraukų.</p> <p><i>Bažnyčia statyta ir kaip Radvilų giminės nekropolis. Tai didžiausias LDK ir vienas didžiausių Europoje didikų giminės nekropolių. Bažnyčioje palaidoti garsiausi Radvilų giminės atstovai (netoli šimto).</i> Kriptoje po transeptu patalpintas 71 sarkofagas. Kairiosios navos gale įmūrytos paties fundatoriaus Našlaitėlio ir jo dviejų sūnų antkapinės plokštės (pirmagimio ir 16-mečio, mirusio Bolonijoje).</p> <p>Greta bažnyčios stovi vėlyvosios gotikos (XVI a. II pusės) <i>varpinė</i>. Šis statinys buvo pastatytas kaip miesto gynybinės sienos Pilies vartų, vedusių į pilį, bokštas; miesto gynybinę sieną nugriovus bokštas pritaikytas varpinei.</p>
	<p><i>Jėzuitų kolegijos pastatai, klebonija (XVI-XVII a. sandūra, XVIII, XIX a.)</i></p>					<p>Išliko klebonijos namas (dabar spaustuvė?).</p>	<p>Buvusios <i>jėzuitų kolegijos pastatai, klebonija (XVI-XVII a. sandūra, XVIII, XIX a.) – sakralinės, visuomeninės architektūros paminklas.</i> Jėzuitų kolegija veikė 1586-1773 m., funduota M. K. Radvilos Našlaitėlio. XIX a. kolegijos ir vienuolyno pastatai sudegė ir neatsatyti (išliko tik dalis).</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Benediktinių vienuolynas ir Šv. Eufemijos bažnyčia (1590–1596).</i> 					<p>Ansamblis pakankamai gerai išlikęs, vienuolyno pastatai pritaikyti licėjaus poreikiams (nors išlikęs tipinis koridorinis išplanavimas), labiausiai nukentėjusi bažnyčia – joje veikia aktų salė. Ansamblio kieme sovietmečiu pristatytas pedagoginės mokyklos pastatas.</p>	<p><i>Benediktinių vienuolynas ir Šv. Eufemijos bažnyčia (1590–1596). – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Bažnyčią 1590–1596 m. fundavo Radvila Našlaitėlis ir jo žmona Eufemija Vyšnioveckytė (karaliaus sesuo). <i>Tai pirmasis moterų vienuolynas LDK.</i> Pagal vienuolyno regulą benediktinės laiką turėjo leisti besimelsdamos ir dirbdamos. Dirbo jos įvairius darbus – daugiausia perrašinėjo knygas, gamino rankdarbius bažnyčiai puošti, dar viena veikla – mokė mergaites. Matyt Radvila ir jo žmona benediktines pasirinko ne atsitiktinai. Įkūrus jėzuitų kolegiją buvo įsteigta berniukų mokykla (kolegija), kur mokės ir jaunieji Radvilos, o benediktinės turėjo pasirūpinti mergaičių, dukterų, lavinimu. Prie benediktinių vienuolynų veikė kilmingų mergaičių auklėjimo namai - mokyklos, kur mergaitės buvo mokomos visų joms, kaip kilmingoms moterims, reikalingų dalykų – skaityt, rašyt, dailiųjų rankdarbių, muzikuoti. Nesvyžiaus vienuolyno vienuolės vėliau įkūrė vienuolynus Vilniuje, Kaune, Minske, Oršoje, Smolenske. Bažnyčia greičiausiai pastatyta pagal architekto Giovanni Maria Bernardoni projektą. Vienuolynas ir bažnyčia perstatyta XVII, XVIII, XIX a., 1720 m. pastatytas bažnyčios fasado bokštas, 1763 m. pastatytas puošnus vėlyvojo baroko bokštas-varčiai; 1866 m. atiteko stačiatikiams, 1878 m. vienuolyne įkurtas kareivinės. 1920-45 m. vienuolynas vėl veikė. Sovietmečiu veikė pedagoginė mokykla, dabar jame veikia pedagoginis licėjus. Mieste vienuolyno vietą lengva aptikti pagal ansamblio dominantę – XVIII a. I p. (1760) pastatytą bokštą-varpinę-vartus. Vienuolyno bažnyčia ir ansamblis stipriai pakeisti. Bažnyčiai nugriautas bokštas fasade (XIX a. pab.). Dabar bažnyčioje įrengta licėjaus aktų salė.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Bernardinų vienuolynas (1598, 1793)</i> 					<p>Išliko dviejų aukštų vienuolyno pastatai. Dabar avarinis stovis.</p>	<p><i>Bernardinų vienuolynas (1598, 1793) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Vienuolyną fundavo M. K. Radvila Našlaitėlis ir jo žmona Eufemija iš Vyšnioveckių. Fundacija įvyko pagal mirusios Eufemijos valią ir už jos skirtas lėšas. Vienuolynas veikė 1598-1864. Prie vienuolyno veikė teologijos mokykla vėliau pakeista į filosofijos mokyklą. Vienuolyno pastatai ir Šv. Kotrynos bažnyčia (titulas duotas mirusios dukros Kotrynos garbei) pastatytas pagal Bernardoni projektą. 1793 m. vienuolynas ir bažnyčia visiškai sudegė, XIX a. pastatyta nauja klasicizmo stiliaus bažnyčia, 1870 m. paversta cerkve, o XX a. 6 deš. sugriauta.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Rotušė ir prekybos eilės (apie 1596, 1752). 					<p>Rotušėje veikia Nesvyžiaus miesto muziejus, vyksta koncertai, tuokiamos poros, įsikūręs retoranas „Ratuša“, prekybos eilėse – parduotuvės.</p>	<p>Rotušė ir prekybos eilės (apie 1596, 1752) – renesanso, baroko visuomeninės architektūros paminklas. Pastatyta apie 1596 m., perstatyta 1752 m. Tipinė renesanso-baroko laikotarpio rotušė. Rotušė buvo pastatyta kaip sudedamoji Radvilos Našlaitėlio statomo vakarietiško miesto dalis. XX a. paskutiniame deš. rotušė restauruota, rekonstruota varpinės viršūnė vadovaujantis T. Makovskio graviūroje užfiksuotu atvaizdu. Rotušę supo „prekybos eilės“, XVIII a. vid. taip pat perstatytos – dabar jos sudaro U plano vieno aukšto pastatą, kuriame veikia įvairios parduotuvės.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Amatininko namas (1721) 					<p>Pastatas restauruotas, dabar veikia biblioteka.</p>	<p>Gretimais rotušei stovi turtingo miesto amatininko namas (1721) – baroko miesto gyvenamosios architektūros paminklas. Tai tipinis XVII-XVIII a. miesto amatininko namas. Pastatas dviejų aukštų – fasadas ir pirmas aukštas mūrinis, antras aukštas iš medžio. Pirmasis aukštas buvo skirtas gaminių sandėliavimui, parduotuvei ir gamybai, o antrasis aukštas amatininko šimos gyvenimui.</p>
	<p>Novy Sveržen (brus. Сьвержань Новы, rus. Нов. Свержень, lenk. Świerżeń Nowy)</p>	<p>Miestelis Stolbcų raj.</p>				<p>Miestelis – urbanistikos, architektūros, istorijos, visuomeninės architektūros (upinės laivybos uostas) paminklas. Miestelis išlaikęs senąją (XVI a. pab.) urbanistinę struktūrą – organizuotas aplink pagrindinę miesto gatvę einančią lygiagrečiai Nemunui, išlikusi senoji miesto turgaus aikštė, prie kurios šliejasi ir dvi pagrindinės miestelio dominantės bažnyčia ir cerkvė, bei kadais medinė pilis (neišlikusi). Pirmas vietovės paminėjimas 1428 m. privilegijoje, kuomet LDK Vytautas vietovę padovanojo savo žmonai Julijonai Alšėniškytei. 1495 Sveržen dvaras atiteko LDK maršalkai Jonui Liutaurui Chreptavičiui, Možaiskiui, vėliau turėjo valstybinės valdos statusą, 1506 m. vėl dvaras priklausė Jonui Liutaurui Chreptavičiui, vėliau Eustachijui Valavičiui, Sluškom. 1578 m. dvaras atitenko Mikalojui Kristupui Radvilai Našlaitėliui, tačiau dalis miestelio tebeliko valstybinė – sudarė jursdiką. Radviloms priklausė 1578 – XIX a. pr. ir įėjo į Nesvyžiaus ordinaciją. XVI a. ant aukštumos netoli aikštės buvo pastatyta nedidelė (100 x 100 m) medinė pilis (pilis egzistavo greičiausiai ir anksčiau), skirta vietiniams gyventojams slėptis prieš antpuolių metu, tačiau prasidėjus karams pilis buvo sudeginta, ir vėliau miestelio savininkų buvo naudojama tiesiog kaip ūkinis kiemas. Dabar teritorija užstatyta gyvenamaisiais namais.</p> <p>1742-1862 m. čia veikė Radvilų fajanso manufaktūra – pirmoji LDK ir antroji LLV po Bialos Radvilų fajanso manufaktūros. Dabar manufaktūros nėra ženklo, tik muziejuose saugojami manufaktūros “Sveržanskaja Farfornia” gaminiai.</p> <p>Dešiniame Nemuno krante (kitapus Nemuno), priešais Sveržen prie kelio į Koidanovą, buvo kita medinė pilis ir dvaras, priklausę kunigaikščiams Čartoryskiams (XVII a.). Tačiau XVII a. karų metu buvo sudeginta, o pati vieta seniai yra vadinama piliakalniu, piliaviete. Toje vietoje išlikę kalneliai – tai žemės įtvirtinimų likučiai.</p>	

	<i>Upinės laivybos uostas (XVI-XVIII a.).</i>					Iš uosto liko nuo turgaus aikštės einantis kelias link Nemuno, peraugantis į galingą pylimą, bei buvusio uosto užplaukų fragmentai – užpelkėję daubos.	<i>Upinės laivybos uostas (XVI-XVIII a.).</i> Miestelį pradėjus valdyti Radviloms jis pradėjo greitai ekonomiškai stiprėti. Dėl tuo metu suintensyvėjusios laivybos Nemunu ekonominis pakilimas buvo dar ryškesnis, Radvilų pastatytos bažnyčia ir cerkvė, atnaujinta medinė pilis, įrengtas keltas per Nemuną, ant kranto pastatyta daugybė sandėlių ir svirnių prekių saugojimui bei įrengtas upinės laivybos uostas. <i>Nuo čia prasidėjo upinės laivybos Nemunu kelias iki Karaliaučiaus.</i> Vyko prekyba ir su Ukraina, Maskvos kunigaikštija. Miestelyje statyti upinės laivybos laivai. Miestelio prekybinė reikšmė, kaip vietos kur kirtosi vandens ir sausumos prekybos keliai, išliko iki 1871 m., kuomet buvo pastatyta geležinkelio linija.
	<i>Šv. Petro ir Povilo bažnyčia (1588, 1818m.)</i>					Bažnyčia veikia.	<i>Šv. Petro ir Povilo bažnyčia (1588, 1818m.) – renesanso, ankstyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Pastatą kaip kalvinų maldos namus arba bažnyčią fundavo Radvila Našlaitėlis. Bažnyčia architektūriniu sprendimu artima kitai Našlaitėlio funduotai bažnyčiai – Myro Šv. Mikalojaus bažnyčiai.
	<i>Švč. Dievo Motinos Ėmimo į dangų cerkvė (Uspenskaja, 1590 - medinė, XVII a. pr. arba 1740 ?)</i>					Cerkvė veikia.	<i>Švč. Dievo Motinos Ėmimo į dangų cerkvė (Uspenskaja, 1590 - medinė, 1740 m.) - baroko sakralinės architektūros paminklas. Medinę cerkvę fundavo Radvila Našlaitėlis, XVII a. pradžioje perstatyta į mūrinę unitų cerkvę (kartais manoma, kad XVIII a.), 1739 (1743?) m. Mykolas Kazimieras Radvila Žuvelė įsteigė prie cerkvės bazilijonų vienuolyną, o 1746 m. jame buvo atidaryta unitų dvasinė seminarija 12 mokinių - pirmoji dabartinės Baltarusijos teritorijoje (Vilniuje jau seniai veikė), XIX a. vienuolynas uždarytas ir cerkvė atiteko stačiatikiams. Cerkvės pasididžiavimu buvo stebuklino Sveržan Dievo Motinos ikona (pirmasis stebuklas – 1638 03 22). Ilgainiui, dėl minėtos ikonos, cerkvė tapo piligrimystės vieta.</i>

	<p><i>Pervomaisk, senasis pavadinimas Kuchcių (brus. Кухцічы (Першамайскі) , rus. Первомайск, lenk. Kuchcice)</i> <i>Dvaro sodybos ansamblis (XVIII a. pab. – XIX a. I. p)</i></p>	Gyvenvietė Uzdos raj.				<p>Sodybos namas/rūmai neišliko, išliko kairioji (dabar gyvenamasis namas) ir dešinioji (nieko - uždaryta) oficinios, ūkinis kiemas – nemažai XIX a. ūkinių pastatų, mūrinis vandens malūnas, parko fragmenata (XVIII-XIX a.), koplyčia - buvę kalvinų maldos namai (XVI a. II p., XVII, XVIII a. pab.).</p>	<p>Kuchcicy žinomi nuo XVI a. II p. kaip kaimas ir dvaras, iki XVII a. vid. buvo Kavečinskių nuosavybė, vėliau (kada?) priklausė Zavišoms (iki XIX a. vid.) Dvaro sodybos ansamblis (XVIII a. pab. – XIX a. I. p) – klasicizmo dvirao sodybos architektūros paminklas. Dvaras žinomas nuo XVI a. II p., XVIII a. II p. – XX a. pr. dvaras priklausė Zavišoms, paskutiniai savininkė M. Radvilienė Zavišaitė. Sodybos namas/rūmai neišliko, išliko kairioji (dabar gyvenamasis namas) ir dešinioji (nieko - uždaryta) oficinios, ūkinis kiemas – nemažai XIX a. ūkinių pastatų, mūrinis vandens malūnas, parko fragmenata (XVIII-XIX a.), koplyčia - buvę kalvinų maldos namai (XVI a. II p., XVII, XVIII a. pab.).</p>
	<p><i>Kalvinų maldos namai (XVI a. II p., XVII, XVIII a. pab.)</i></p>					<p>Koplyčia veikė iki 1917 m., 1917-1958 m. buvo naudojama kaip ūkinis patatas. Dabar pusiau griuvėsiai, neveikia.</p>	<p>Kalvinų maldos namai (XVI a. II p., XVII, XVIII a. pab.) – renesanso, klasicizmo sakralinės architektūros paminklas. Sakralinis pastatas pastatytas kaip kalvinų maldos namai to meto Kuchcicų dvaro savininkų Kavečinskių dvaro sodybos teritorijoje. XVII a. (1648) Kavečinskiams perėjus į katalikybę Minsko pakamario Kristupo Kavečinskio inicityva pertvarkyta į katalikų bažnyčią/koplyčią ir laidojimo koplyčią. XVIII a. 9 deš. M. Zavišos inicityva perstatyta klasicizmo stiliumi, manoma pagal Carlo Spampani projektą. Perstatytas pagrindinis fasadas – įrėmintas dviem cilindro pavidalo bokšteliais su šaudymo angomis ir kt. (dalies tyrėjų manymu buvo pasekta Smurgainių kalvinų maldos namų pavyzdžiu).</p>
	<p><i>Peršaji (brus. Пяршай , rus. Першай , lenk. Pierszaje)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Peršajų Tiškevičių palivarko sodyba (1875).</i> 	Kaimas Voložino raj.					<p>Peršajų kaimas žinomas nuo 1492 m. kaip LDK katalikų bažnyčios nuosavybė. 1493 m. Ldk Aleksandras suteikė privilegiją Vilniaus vyskupui Albertui Taborui čia įsteigti dvarą. 1588 m. Vilniaus vyskupas Jurgis Radvila fundavo pirmąją medinę bažnyčią (neišlikus) ir parapiją. XIX- XX a. I. p. dvaras priklausė grafams Tiškevičiams. Peršajų Tiškevičių palivarko sodyba (1875). Palivarko sodybos pagrindinis gyvenamasis namas neišliko, išliko mūrinio darbininkų gyvenamo namo ir ūkinių pastatų – karvidės, arklidės griuvėsiai.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Šv. Jurgio ir Švč. Mergelės Marijos bažnyčia (1933)</i> 						<p>Šv. Jurgio ir Švč. Mergelės Marijos bažnyčia (1933) – istorizmo sakralinės architektūros paminklas. Bažnyčią fundavo vietos savininkas grafas V. Tiškevičius. Bažnyčia veikia, remontuojama vietos tikinčiųjų lėšomis. Tai viena vėlyviausių LDK didikų fundacijų buvusioje LDK erdvėje.</p>
	<p><i>Radoškovičiai</i></p>						<p>Medinė pilis (XVI a.)</p>

	<p>Rakovas (brus. <i>PakaŹ</i>, rus. <i>Раков</i>, lenk. <i>Raków</i>) Bazilijonų vienuolyno viešpaties Atsimainymo cerkvė (1730-1796, 1866)</p>	<p>Miestelis Voložino raj.</p>					<p>Rakovas žinomas nuo XIV a. kaip Ldk nuosavybė. Priklausė Kęstgailoms (nuo 1465), Zavišoms (nuo 1550), Sanguškoms (XVII a. I p. -1793, konfiskuotas už dalyvavimą 1793 m. sukilime), Salahubams, Oginskiams ir kt. Bazilijonų vienuolyno viešpaties Atsimainymo cerkvė (1730-1796, 1866) – baroko ir istorizmo sakralinės architektūros paminklas. 1702 m. Kazimieras Sanguška fundavo bazilijonų vienuolyną, cerkvė 1730-93 m. pastatyta už kunigaikščio Sanguškos, parapijiečių ir Šv. Onos brolijos lėšas. 1839 m. uždarytas, uždaryta prie vienuolyno veikusi ligoninė, cerkvė perduota stačiatikiams, 1866 m. jai užstatytas istoristinis medinis kupolas ir pastatyti šventoriaus vartai. Cerkvė veikia.</p>
	<p>Rakovo piliakalnis (V a. pr. m. e. – V m. e. a. Rakovo pilis (?))</p>						<p>Rakovo piliakalnis (V a. pr. m. e. – V m. e. a.) – archeologijos paminklas. Rakove egzistavo medinė pilis. Ar piliakalnis susijęs su medine pilimi neturiu duomenų. Kieno ir kada statyta pilis (?)</p>
	<p>Ravaniči (brus. <i>Раванічы</i>, rus. <i>Рованичи</i>, lenk. <i>Rawanicze</i>) Slotvinskių dvaro sodyba (XIX a.)</p>	<p>Miestelis Červen raj.</p>					<p>Slotvinskių dvaro sodyba (XIX a.) – klasicizmo dvaro sodybos architektūros paminklas. Ravaničiai Slotvinskiams priklausė nuo XVIII a. pab. iki I Pasaulinio karo. Rūmai pastatyti 1853-59 m., po I Pasaulinio karo rūmuose veikė tekstilės fabrikas, po II Pasaulinio – ligoninė, dabar rūmai griuvėsiuose. Taip pat išliko dvi ofisinės (vienoje kaimo klubas), keli ūkiniai pastatai ir spirito gamykla, parko, buvusio apie 11 ha ir turėjusio daug egzotiškų augalų, fragmentai, tvenkiniai ant Ušos upės.</p>
	<p>Šv. Antano Paduviečio bažnyčia (1790 arba 1799).</p>						<p>Šv. Antano Paduviečio bažnyčia (1790 arba 1799) – klasicizmo stiliaus sakralinės architektūros paminklas. Bažnyčią fundavo vietos dvarininkas Antanas Slotvinskis kaip giminės laidojimo vietą. Bažnyčia stovi kapinėse. Po II Pasaulinio karo uždaryta ir naudota ūkinėms reikmėms, XX a. paskutiniame dešimtmetyje sudegė, dabar griuvėsiai.</p>
	<p>Rudnia (brus. <i>Рудня</i>, rus. <i>Рудня</i>, lenk. <i>Rudnia</i>) Tiškevičių „Vialoje“ dvaro sodyba (XIX a.).</p>	<p>Kaimas Voložino raj.</p>					<p>Grafų Tiškevičių „Vialoje“ dvaro sodyba (XIX a.). Išlikę 1875 m. statytų rūmų griuvėsiai, parko fragmenatai.</p>

<p><i>Ručica (Anuta) (brus. Ручыца (Ганута), rus. Ручица, lenk. Ruczyce (Hanuta))</i></p> <p><i>Oginskių Anutos (Hanutos) dvaro sodyba (XVIII a. vid.)</i></p>	<p>Kaimas Vileikos raj.</p>						<p><i>Oginskių Anutos (Hanutos) dvaro sodyba (XVIII a. vid.) – baroko dvarų sodybų architektūros paminklas, archeologijos paminklas.</i> Anuta priklausė Alšėniškiams, vėliau Kocielams, XVIII a. dvaras atiteko Oginskiams. XVIII a. vid. (apie 1765-68 arba 1772) čia buvo pastatyta nauja vėlyvojo baroko Oginskių vasaros rezidencija. Spėjami architektai – T. Žebrauskas, kartais minimas Knakfusas, pastarojo meto tyrimia rodo, kad architektas – J. W. Frezeris. Rūmai nukentėjo I ir II Pasaulinio karų metais, ir vėliau visiškai nugriauti. Išliko tik dvaro sodyboje stovėjusi vėlyvojo baroko koplytėlė (1765), parko fragmentai. Pastaruoju metu rūmų vietoje atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai.</p>
<p><i>Svyriai, Svieriai (brus. Сьвир, rus. Свирь, lenk. Świr)</i></p> <p><i>Piliakalnis (XIII-XVI a.)</i></p>	<p>Miestelis Medilo raj.</p>						<p>Svyrius, Svierius greičiausiai (pagal legendą) XIII a. įsteigė kunigaikštis Daumantas pasistatęs čia pilį. Svyriai priklausė kunigaikščiams Svirskiams, kurie senosios pilies vietoje XVI a. pasistatė pilį-rezidenciją (rūmus). Nuo 1528 m. priklausė Radviloms (Svirskis pardavė J. Radvilai), vėliau iki 1820 m. vėl Svirskiams.</p> <p><i>Piliakalnis (XIII-XVI a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros paminklas.</i> Išlikę žemės įtvirtinimų fragmentai datuojami XIV-XVI a. Pagal legendą XIII a. pilį pastatė Daumantas, XVI a. Svirskiai senosios pilies vietoje pasistatė naują medinę pilį-rezidenciją (rūmus). 1579 m. birželį šioje pilyje buvo apsistojęs Ldk Steponas Batoras. išlikęs piliakalnis, žemės įtvirtinimų fragmentai.</p>
<p><i>Šv. Mikalojaus bažnyčia (1649-53, 1903-09)</i></p>							<p><i>Šv. Mikalojaus bažnyčia (1649-53, 1903-09) – baroko, istorizmo (neobaroko, kartojant II Gesu bažnyčią) sakralinės architektūros paminklas.</i> Pirmąją medinę bažnyčią 1452 m. fundavo vietos savininkas kunigaikštis Svirskis. Mūrinę bažnyčią 1653 m. fundavo Ašmenos vėliavininkas Fabijanas Kezel-Poklevskis ir klebonas Kasparas Jasinskis. 1903-09 m. bažnyčia esmingai perstatyta už Sigismundo Chomisnkie ir parapijiečių lėšas. Pastatytas naujas tinavės bazilikos tūris, o senosios bažnyčios išliko kadais buvusio fasado bokšto apatinės dalys bei pusapskritimė apsidė – dabar kaip šoninė (dešinioji) bažnyčios koplyčia (senoji bažnyčia išnaudota kaip transeptas). Taip pat išsaugoti keturi XVII a. mediniai barokiniai altoriai. 1961 m. uždaryta ir paversta sandėliu, 1990 m. grąžinta tikintiesiems. Veikia.</p>

	<p><i>Siomkov Gorodok</i> , senasis pavadinimas Gorodok Salamiarecki (brus. <i>Сёмкаў Гарадок</i>, rus. <i>Семков Городок</i> , lenk. <i>Siemków Gródek</i>)</p> <p><i>Švč. Mergelės Marijos Gimimo ir Šv. Stanislovo bažnyčia (1791-99 ?, 1865)</i></p>	Minsko raj.				Pradėti rekonstrukcijos darbai.	<p>Senasis pavadinimas Gorodok Salamiarecki (Гарадок Саламярэцкі). Kunigaikščių Salamiareckių (Riurikaičiai) nuosavybė. Legendomis apipinta Švč. Dievo Motinos Gimimo cerkvė (pirmą kartą šaltiniuose minima 1541 m.) miestelį valdant kunigaikščiams Salamiareckiams buvo stačiatikybės tvirtovė – čia lankėsi aukščiausi stačiatikių bažnyčios vadovai, tame tarpe 1589 m. apsilankė Konstantinopolio patriarchas Jeremeja (Еремея). Vėliau cerkvė buvo atitekus unitams (daugiau informacijos rasti nepavyko). Čia egzistavo <i>medinė pilis (XIII-XV a.)</i> – daugiau duomenų rasti nepavyko.</p> <p><i>Švč. Mergelės Marijos Gimimo ir Šv. Stanislovo bažnyčia (1791-99 ?, 1865), nuo XIX a. II p. Švč. Dievo Motinos Gimimo cerkvė – ankstyvojo klasicizmo ir baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Parapijinę bažnyčią fundavo vietos savininkas Adomas Chmaras. <u>Architektas Carlo Spampani.</u> 1868 (1866) m. pertvarkyta į Švč. Dievo motinos gimimo cerkvę. 1959 m. uždaryta ir sugriuvusi, dabar Baltarusijos stačiatikių cerkvės iniciatyva pradėta tvarkyti - rekonstruoti.</p>
--	--	-------------	--	--	--	---------------------------------	--

	<p><i>Siomkov, senasis pavadinimas Siomkovo Salamiareckoje (brus. Сёмкаў (Саламарэцк), rus. Семково, lenk. Siemków (Solomereck))</i></p>						<p>Senasis pavadinimas Siomkovo Salamiareckoje (Сёмково Соломорецкое), miestelis žinomas nuo XVI a. ir priklausė kunigaikščiams Salamiareckiams, kurių pavardė kilo nuo Salamiarecko vietovės (5 km šiauriau), Salamiarecke stovėjo tėvoninė pilis. Siomkovo Salamiareckoje Salamiareckiai turėjo nedidelius renesansinius rūmus (pili?, koks pilies likimas duomenų rasti nepavyko, gal naujoji XVIII a. pab. rezidencija buvo pastatyta senosios vietoje). XVIII a. Siomkovo žemės priklausė Sapiegoms, XVIII a. vid. (1755 m. Adomas Chmaras pirkė iš Kazimiero Sapiegos) atiteko Adomui Chmarui – paskutiniam LDK Minsko vaivada. Matyt tuo pačiu metu Chmarui atiteko ir Gorodok Solomiarecki. Chmarams priklausė XVIII a. vid. – 1889 m., po to Romualdai Chalkovskiui, Chalkovskiams priklausė iki I Pasaulinio karo.</p> <p>Dvaro sodybos ansamblis (1775-80, XVIII a. pab. – XIX a.) – ankstyvojo klasicizmo dvaro sodybos architektūros paminklas. Adomas Chmaras XVIII a. vid. įgytas valdas pertvarkė – Gorodok Salamiarecki fundavo mūrinę katalikų bažnyčią (išlikusi kaip cerkvė), o Siomkov Salamiarecki pavertė pagrindine savo rezidencija - pasistatė naują ankstyvojo klasicizmo rezidenciją. <u>Architektas Carlo Spampani.</u> Dabar dvaro sodybos teritorijoje šeimininkauja sanatorija internatas. Rūmai neseniai dar buvo naudojami kaip mokykla, dabar apleista ir griūva. Taip pat išliko kairioji ir dešinioji ofisinės, ūkiniai pastatai, kraštovaizdinio parko fragmentai ant upelės Černiavka (Чернявка) terasų.</p>
	<p><i>Sluckas (brus. Слуцк, rus. Слуцк, lenk. Sluck)</i></p>	<p>Miestas, rajono centras</p>					<p>Sluckas vienas iš seniausių miestų Baltarusijoje, šaltiniuose minimas nuo XII a. (1116 m. kaip Turovo kunigaikštijos miestas), nuo 1160 m. buvo Slucko kunigaikštijos centras, XIV a. pr. pateko į LDK sudėtį, nuo 1395 m. kunigaikščio Vladimiro Algirdaičio ir jo palikuonių Olelkaičių (vėliau vadinti Sluckiais) nuosavybė – dalinė Slucko kunigaikštija (po to kai Vytautas iš Vladimiro Algirdaičio atėmė Kijevo kunigaikštiją ir paskyrė Sluską bei Kopylių su aplinkinėmis žemėmis kaip kompensaciją). Jonušas Radvila (1579-1620) vedė Sofiją Sluską iš Olelkaičių (Slucko ir Kopyliaus paveldėtoją), 1612 m. mirus žmonai, Sluckas atiteko Radviloms. Radviloms priklausė 1612-95 ir 1744-1832. Slucko dalinė kunigaikštija unikalūs žemėvaldos atvejais LDK – išliko iki pat XVIII a. pab.</p>

	<p><i>Ppilys – Aukštutinė, Žemutinė ir Naujoji (XV-XVIII a.) ir miesto įtvirtinimai (XVII a. vid.)</i></p>					<p>Yra išlikę menki pilių liekanos – pylimų fragmentai miesto parke.</p>	<p><i>Slucko pilys – Aukštutinė, Žemutinė ir Naujoji (XV-XVIII a.) ir miesto įtvirtinimai (XVII a. vid.) – fortifikacinės architektūros, archeologijos paminklas.</i> Miestas kurtis pradėjo Sluč ir Byčiok upių santakoje kaip piliavietė su pasadu, <i>XV a. egzistavo Olelkaičių medinės Aukštutinė, Žemutinė pilys.</i> XVI a. pr. kunigaištienė Anastasija Slucka pastatė Slucko miesto įtvirtinimus – kairiajame Sluč upės krante apsupo <i>miestą įtvirtinimais, kitoje upės pusėje buvo pastatyta vadinama Naujoji pilis</i> (minima 1582 m.). Radvilų valdymo laiku, Boguslovo Radvilos iniciatyva <i>XVII a. 4-5 deš. Sluckas buvo pertvarkytas, paverstas miestu-tvirtove – miestas apsuoptas įtvirtinimų žiedu – apsuoptas pylimų su bastionais ir grioviais.</i> Perstatyta kvadratinio plano Naujoji pilis (XVII a. vid.) įjungta į miesto įtvirtinimus. Pylimai (plotis 266 m., aukštis 8 m.) turėjo 12 bastionų, pylimų ilgis siekė 3840 m. Buvo įrengti 4 vartai, trys jų mūriniai. Miesto įtvirtinimo darbams vadovavo Vilhelmas Patersonas (Wilhelm Paterson). Pilyje buvo Radvilų išlaikomas garnizonas, kunigaikščių rezidencijoje saugoma didelė biblioteka ir vedama „Slucko kronika“, kurių pagrindu M. Strijkovskis parašė savo „Kroniką“. XVII - XVIII a. <i>Sluckas buvo vienas iš stipriausių miestų – tvirtovių LDK.</i> Deja iš senųjų įtvirtinimų praktiškai nieko nėra išlikę. Jau XIX a. miesto planas stipriai pakeistas. Kadais Slucko urbanistine ašimi buvę Radvilų rūmai ir manufaktūros buvo nugriauti, miestas pradėjo augti už senųjų ribų – pylimų, pylimai ir bastionai buvo nukasti, o grioviai užpilti, per miesto centrinę – istorinę dalį nutiestas kelias Maskva – Varšuva. Visa tai sugriovė XVII – XVIII a. susiklosčiusią urbanistinę struktūrą. Yra išlikę menki pilių liekanos – pylimų fragmentai miesto parke.</p>
--	--	--	--	--	--	--	---

	<i>Vyrų gimnazijos pastatas (1829-38 arba 1852-54)</i>						<p>XVII-XVIII a. Sluckas buvo svarbiausiu kalvinizmo centru LDK. Čia veikė garsioji Jonušo Radvilos 1617 m. įsteigta prie kalvinų maldos namų Slucko gimnazija (uždaryta 1830). 1767 m. LDK stačiatikiai ir protestantai (kalvinai ir liuteronai) sudarė Slucko konfederaciją dėl stačiatikių ir protestantų bajorų teisių suliginimo su katalų teisėmis.</p> <p><i>Vyrų gimnazijos pastatas (1829-38 arba 1852-54) – klasicizmo visuomeninės architektūros paminklas.</i> Architektas <u>Karolis Podčasinskis</u>. 1967 m. ant pastato sienos įrengta atminimo lenta – 350 metų Slucko gimnazijai. Čia veikė garsioji Jonušo Radvilos 1617 m. įsteigta prie kalvinų maldos namų Slucko gimnazija. Gimnazija su nedidelėmis pertraukomis veikė 1617-1918 m. dabar šiame paastate veikia viduri mokykla. Tai seniausia vidurinio lavino mokykla dabartinės BR teritorijoje.</p>
	<i>Šv. Mykolo Arkangelo cerkvė (XVIII a. vid., XIX a.)</i>						<i>Šv. Mykolo Arkangelo cerkvė (XVIII a. vid., XIX a.) – stačiatikių medinės baroko sakralinės architektūros paminklas.</i>
	<i>Stačiatikių dvasinės seminarijos pastatas (1767)</i>						<i>Stačiatikių dvasinės seminarijos pastatas (1767) – baroko architektūros paminklas.</i> Dvasinė seminarija veikė 1764-1790, 1793-1840. Dabar veikia medicinos mokykla.
	<i>Smilavičiai (brus. Смілавічы, rus. Смиловици, lenk. Śmiłowicze) <i>Smilavičių dvaro sodyba (XVIII-XIX a.)</i></i>	Miestelis Červen raj.				Iš ansamblio išliko rūmai - dabar pusiau griuvėsiai, dvi oficinios, keli ūkiniai pastatai ir parko fragmentai.	<i>Smilavičių Moniuškų dvaro sodyba (XVIII-XIX a.) – istorizmo dvaro sodybos architektūros paminklas.</i> XVIII a. priklausė Oginskams (1747 m. Marcibelė Zavišienė Oginskaitė fundavo Misionierių vienuolyną ir mūrinę bažnyčią, bažnyčia buvusi Vilniaus baroko architektūros mokyklos stilistikos, sunaikinta XX a. 4 deš.), nuo 1791 m. priklausė Stanislovui Moniuškai (kompozitoriaus moniuškos seneliui), vedybų keliu atiteko Vankavičiams ir priklausė iki I Pasaulinio karo. Rūmus sudaro Senieji rūmai (XIX a. pr.) (iš Stanislovo Moniuškos valdymo, greičiausiai perstatyti iš ankstinių Oginskių barokinių rūmų) ir Naujieji rūmai (XIX a. vid.-pab.).

	<p><i>Snov (brus. Сноў, rus. Снов, lenk. Snów)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Rdultovskių dvaro sodybos rūmai (1827)</i> 	Kaimas Nesvyžiaus raj.					<p>Snov, miestelis ant Ušos upės, nuo XVI a. priklausė Radviloms, 1639-1854 m. Rdultovskiams, 1854-1939 – Hartingams.</p> <p><i>Rdultovskių dvaro sodybos rūmai (1827) – klasicizmo dvaro sodybos architektūros paminklas. Klasikinis didingų klasicizmo stiliaus rūmų pavyzdys.</i> Dvaras Rdultovskiams priklausė 1639-1854 m., vėliau iki 1939 m. priklausė Hartingams (Harthing, Hartingh). Rūmus XIX a. pr. pastatė (gal perstatė iš senesnio pastato) Naugarduko pavieto šlėktos maršalka, Maltos ordino kavalierius Kazimieras Rdultovskis. Architektas B. Tyšeckis. Rūmai stipriai apgriauti I Pasaulinio karo metais, apie 1925 m. rūmus Hartingai pardavė ar padovanojo pasienienio apsaugos korpusui. 1929 m. atliktas remontas ir dalinis perstatymas. Po II Pasaulinio karo čia buvo karinė ligoninė, karinis dalinys, nuo 2006 m. ansamblis priklauso pasieniečiams ir KGB (įėjimas draudžiamas). Tai vieni didžiausių ir imponantiškiausių klasicistinių rūmų dabartinės BR teritorijoje (fasado ilgis siekia 140 m; teigiama, kad būta 100 kambarių, išlikusi 100 m² paradinė salė), išliko peizažinio parko su tvenkinių ir kanalų sistema fragmentai.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia (1760, 1866)</i> 						<p><i>Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia (1760, 1866) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Pirmąją medinę bažnyčią fundavo ir 1638 m. pastatė vietos savininkas Aleksandras Liudvikas Radvila. Mūrinę bažnyčią 1760 m. fundavo vietos savininkas Jonas Kristijonas Rdultovskis. 1866 m. pertvarkyta į Viešpaties Atsimainymo cerkvę ir 1884 m. kapitaliai remontuota/rekonstruota. Katalikams grąžinta 1921, po II Pasaulinio karo uždaryta ir pusiau griuvėsiai, grąžinta tikintiesiems 1991 m. ir restauruota. Veikia.</p>
	<p><i>Stopolcy (brus. Стоўпцы, rus. Столбцы, lenk. Stolpce)</i></p> <p><i>Šv. Onos bažnyčia, dabar Šv. Onos cerkvė (1825)</i></p>	Miestas, rajono centras					<p>XVII a. miestelis priklausė minsko kaštelionui A. Sluškai, 1728-XIX a. priklausė Čartoryskiams.</p> <p><i>Šv. Onos bažnyčia, dabar Šv. Onos cerkvė (1825) – klasicistinės sakralinės architektūros paminklas. Bažnyčią fundavo vietos savininkas A. Čartoryskis.</i> Dabar veikia kaip cerkvė.</p>
	<p><i>Ubel (brus. Убель, rus. Убель, lenk. Ubiel)</i></p> <p><i>Ubel dvaro sodyba (XVIII-XIX a.) – S. Moniuškos gimimo vieta</i></p>	Kaimas Červen raj.					<p><i>Ubel dvaro sodyba (XVIII-XIX a.) – S. Moniuškos gimimo vieta – istorijos paminklas.</i> Išliko parko fragmentai. šiame dvare 1819 05 05 gimė ir augo kompozitorius ir dirigentas Stanislovas Moniuška. 1966 m. pastatytas kuklus atminimo paminklas, pažymėti, kad šioje vietoje gimė kompozitorius.</p>

	<p><i>Uzda (brus., rus. Узда, lenk. Uzda)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Kryžiaus Išaukštėjimo bažnyčia (1798, XIX a. pab.)</i> 	Miestelis, rajono centras					<p><i>Šv. Kryžiaus Išaukštėjimo bažnyčia (1798, XIX a. pab.) – klasicizmo, istorizmo ir liaudies sakralinės architektūros paminklas.</i> Pirmąją medinę bažnyčią 1684 m. fundavo vietos savininkas Kristupas Koverčynskis. Dabartinę bažnyčią fundavo rusų kariuomenės generolas <i>Kazimieras Zaviša</i>, bažnyčia konsekruota 1789 m. XX a. 4 deš. bažnyčia uždaryta, pertvarkyta į kultūros namus, dabar bažnyčia gražinta tikintiesiems, 2004 m. konsekruota. Tai eklektiškos architektūros, plytų ir laiko riedulių mūro bei medžio statinys.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Zavišų laidojimo koplyčia (1800)</i> 						<p><i>Zavišų laidojimo koplyčia (1800) – memorialinės, sakralinės architektūros paminklas.</i> Pastatyta sekant Egipto piramidžių pavyzdžiu iš lauko riedulių bei plytų.</p>
	<p><i>Сaхарчыці (brus. Харчычы, rus. Харчичи, lenk. Charczycze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>krikščioniškos kapinės su akmeniniais kryžiais, pilkapiai (IX-XIII, XIII-XVII a. ?)</i> 	Kaimas berezino rajone.					<p><i>Senos krikščioniškos kapinės su akmeniniais kryžiais, pilkapiai (IX-XIII, XIII-XVII a. ?) – archeologijos paminklas.</i> Panašu, kad archeologiniai tyrimai čia nėra atlikti, todėl tikslesnės informacijos ir datavimo nėra. Kapinės apaugusios jaunu mišku.</p>
	<p><i>Cholklovo (brus. Хоўклаў, rus. Холклово, lenk. Cholchlów)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Švč. Mergelės Marijos bažnyčia (1739, XIX a. vid.)</i> 	Kaimas Molodečno raj.					<p><i>Švč. Mergelės Marijos bažnyčia (1739, XIX a. vid.) – baroko ir liaudies medinės sakralinės architektūros paminklas.</i> Pirmoji medinė bažnyčia pastatyta dar 1454 m., funduota Mykolo Žygimantaičio – Kęstučio vaikiaičio. 1739 m. pastatyta dabartinė medinė bažnyčia, 1866-1919 veikė kaip cerkvė, 1919 gražinta katalikams, po II Pasaulinio karo uždaryta ir paversta kolūkio sandėliu, 1991 m. gražinta tikintiesiems, suremontuota ir veikia.</p>
	<p><i>Šemetava (brus. Шэметава, rus. Шеметово, lenk. Szemetowszczyzna)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Dvaro sodyba (XVIII-XIX a.)</i> 	Kaimas Medilo raj.					<p>Vietovės pavadinimas kildinamas iš XV a., kuomet šias žemes valdė Šemetos. XVIII a. pab. – XIX a. pr. Šemetavą valdė Sulistrovskiai, XIX a. Skirmuntai.</p> <p><i>Dvaro sodyba (XVIII-XIX a.) – baroko, klasicizmo dvaro sodybos architektūros paminklas.</i> Priklausė Sulistrovskiams, Skirmuntams. 1943 m. (?) sugriautų rūmų ikonografija leidžia teigti, kad medinis gyvenamasis namas buvęs pastatytas XVIII a. baroko stiliumi, vėliau fasade užstatytas mūrinis klasicistinis portikas ir atskiri dekoratyviniai elementai. Išliko rūmų fasado kolonų likučiai, ūkinių pastatų griuvėsiai, parko su tvenkiniais fragmentai.</p>

	<p><i>Šv. Mergelės Marijos Nuolatinės Gelbėtojos bažnyčia (1816, 1902)</i></p>						<p><i>Šv. Mergelės Marijos Nuolatinės Gelbėtojos bažnyčia (1816, 1902) – klasicizmo ir neoklasicizmo sakralinės architektūros paminklas. 1816 m. mūrinę bažnyčią/koplyčią (kaip laidojimo koplyčią) fundavo vietos savininkas Minsko gubernatorius Kazimieras Sulistrovskis. 1902 m. koplyčią dvaro savininkas Boleslovas Skirmuntas perstatė, išplėtė.</i></p>
<p>6. Vitebsko sritis – administracinis centras: Vitebskas (<i>Вицебская вобласць. Цэнтар – Віцебск</i>).</p>							
	<p><i>Astrouna (brus. Астроўна, rus. Островно, lenk. Ostrowno)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Trejybės bažnyčia / cerkvė (XVI, 1873)</i> 						<p><i>Šv. Trejybės bažnyčia / cerkvė (XVI, 1873) – unikalus gotikos, renesanso, baroko sakralinės architektūros paminklas. Pirmąją bažnyčią (1564) fundavo Ldl Žygimantas Augustas. Bažnyčia buvo pastatyta pažymėti LDK kariuomenės pergalėms prie Ūlos (1564) ir Oršos (1564) prieš Maskvos kariuomenę. Bažnyčia buvo sugriauta, ją atstatė Vitebsko vaivada Aleksandras Pociėjus (tikėtina, kad pagal Bernardoni projektą). Apie 1620 m. Mstislavlio vaivada Aleksandras Sapiega prie bažnyčios fundavo dominikonų vienuolyną. Dominikonų vienuolynas uždarytas, po 1863 m. sukilimo bažnyčia paversta cerkve. Pirmosios bažnyčios būta gotikinės, atstačius ji įgavo renesanso ir baroko stiliaus bruožų. XIX a. perstatymo metu sakralinis pastatas apsuktas 180 laipsnių – absidėje įrengtas įėjimas, buvusiame fasade pastatytas naujas portalas. Miestelis žinomas nuo XVI a. (1546), turėjo magdeburgo teisę (dar XX a. pr. buvo išlikę XVIII a. rotušės likučiai). XVI-XVII a. I p. Astrouna priklausė Sapiegoms. Apie XVI a. III deš. (gal kiek anksčiau?) Sapiegos pasistatė Astounos pilį (neturiu duomenų ar yra žinoma piliavietė), apie 1546 m. Ldk prie pilies leido steigti miestelį. Astrouna – tai viena seniausių Sapiegų giminės pilių ir žemės valdy. Astrounoje gimė Leonas Sapiega (1557-1633).</i></p>

	<p><i>Asveja (Асьвея Освея Ошвей)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Hilzenų dvaro ansamblis (XVIII pab.).</i> 	<p>Miesto tipo gyvenvietė Verchnedvinsko raj.</p>					<p><i>Hilzenų dvaro ansamblis (XVIII) – baroko ir klasicizmo stiliaus dvaro sodybos architektūros paminklas.</i> Minsko vaivados, Latgalos kešteliono Jono Augusto Hilzeno, vėliau jo sūnaus Vitebsko vaivados, Latgalos kašteliono Juozapo Jurgio Hilzeno rūmų likučiai (1782). 1786 – XX a. pr. dvaras priklausė Šadurskių giminei. Iš ansamblio išliko rūmų griuvėsiai (rūmai sugriauti I Pasaulinio karo metais), parko fregmentai.</p> <p>Dvaro ansamblui priklausė ir 1765 m. Hilzenų funduotas seserų <i>misionierių vienuolynas bei Švč. Trejybės bažnyčia.</i> Išliko dalis misionierių vienuolyno pastatų (špitolė) ir Švč. Trejybės bažnyčios pamatai (vienuolyną ir bažnyčią fundavo Minsko vaivada Jonas Augustas Hilzenas). <i>Špitolė (1759, XX a. pr.).</i> Špitolę fundavo Jono Augusto Hilzeno žmona Konstancija iš Pleterijų.</p>
	<p><i>Achremauciai (Belmontai) (balt. Ахрэмаўцы / Бяльмонты, rus. Ахремовцы / Бельмонты, lenk. Achremowce / Belmont) Grafų Pliaterių dvaro sodybos likučiai (XVIII–XIX a.)</i></p>	<p>Kaimas Braslavo raj.</p>				<p>Išliko parko (vadinamo Belmontu) fragmentai, senosios kapinės su grafo Felikso Pliaterio funduota Išganytojo koplyčia (1858).</p>	<p><i>Pliaterių dvaro sodybos likučiai</i> (XVIII–XIX a.). 1748-1798 m. dvaras priklausė Hilzenams, 1798 – 1823 m. Manuzzi giminei, 1823-1939 m. grafams Pliateriams. XVIII a. vid. Juozapas Jurgis Hilzenas pasistatė čia didingą barokinę rezidenciją ir įveisė parką. 1831 m. sukilimo metu, I Pasaulinio karo metais dvaro sodyba sudegė. Po I Pasaulinio karo Pliateriai pasistatė naują rezidenciją, tačiau ji ir senosios rezidencijos likučiai sunaikinti II Pasaulinio karo metu. Išliko XVIII a. pab. įveisto parko (vadinamo Belmontu) fragmentai, senosios kapinės su grafo <i>Felikso Pliaterio funduota neogotikine Išganytojo koplyčia (1858).</i></p>
	<p><i>Bielaja Cerkva (balt. Белая Царква, rus. Белая Церковь, lenk. Biała Cerkiew)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Švč. Trejybės cerkvė (1599, XVII)</i> 	<p>Kaimas Čašnikų raj. (Чашникский район)</p>				<p>Dabar cerkvė stovi apleista, be stogo.</p>	<p><i>Švč. Trejybės cerkvės likučiai (1599, XVII a.). Tai retas ankstyvojo renesanso/baroko (pats architektas pristatomas, kaip renesanso architektas) sakralinės architektūros paminklas LDK. Cerkvė yra vienas iš Sapiėgų giminės veiklos paminklų, taip pat manoma, kad šioje cerkvėje buvo palaidoti Leono Sapiėgos tėvai.</i></p> <p>Cerkvę įsteigė stačiatikių Smolensko vyskupas kunigaikštis Misaelis Druckis-Piastruckis. XVI a. pab. Bogdanas Sapiėga įsteigė unitų bazilijonų vienuolyną ir skyrė lėšas cerkvės statybai. Manoma, kad cerkvės architektas Aristotelis Fiovaranti (<i>Aristotele Fioravanti</i>, Арыстоцель Фіараванці – Maskvos kremliaus Švč. Dievo Motinos Ėmimo į dangų/ Uspienskaja cerkvės architektas, tarnavęs Ivanui III, modernizavęs statybinių medžiagų (plytų) gamybą Rusijoje – pastatęs pirmąją plytų gamyklą Rusijoje). XVII a. cerkvė atnaujinta. Vienuolynas uždarytas XIX a., cerkvė nuniokota XX a. I p.</p>

	<p>Bešankovičiai (balt. <i>Бешанковічы, rus. Бешенковичи, lenk. Bieszenkowicze</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chreptavičių dvaro sodyba (XVIII a. pab.). 	Miestas, rajono centras.				Išliko dvejų aukštų ankstyvojo klasicizmo rezidencija su šoniniais fligeliais, dalis ūkinių pastatų, reguliaraus išplanavimo parkas su tvenkiniais.	<p>Chreptavičių dvaro sodyba (XVIII a. pab.) – klasicizmo dvaro sodybos architektūros paminklas. XVII a. dvaras priklausė Sapiegoms (1630 m. nusipirko Vilniaus vaivada Leonas Sapiega), XVII a. pab. – XVIII a. pab. Oginskiams (Oginskimas XVII a. pab. atiteko vedybų keliu), XVIII a. pab. – XIX a. pab. Creptavičiams. 1786 m. Vilniaus vaivada Mykolas Oginskis padovanojo Bešankovičių dvarą LDK kancleriui Joakimui Chreptavičiui. Greičiausiai Chreptavičiai pasistatė naują mūrinę rezidenciją ir įveisė parką. 1812 m. rūmuose buvo apsistojęs Napoleonas, vėliau caras Aleksandras I.</p>
	<p>Vačėikava (balt. <i>Вацэйкава, rus. Бочейково, lenk. Boczejków</i>)</p> <p>Ciechanoveckijų dvaro sodyba (XVIII a. pab.).</p>	Gyvenvietė Bešankovičių raj.				Išliko oficina (raštininko namas?), du fligeliai, dalis ūkinių pastatų, parko fragmentai.	<p>Ciechanoveckijų dvaro sodybos liekanos (XVIII a. pab.). Rūmai sunaikinti II Pasaulinio karo metu, sovietmečiu čia veikė vaikų namai, dabar pastatai apleisti. 1812 07 11 buvo apsistojęs Napoleonas.</p>

<p>Breslauja (balt. Браслаў, rus. Браслав, lenk. Braszów)</p> <ul style="list-style-type: none"> Piliakalnis (XI-XVIII a.) 	<p>Miestas, rajono centras</p>						<p>Breslaujos piliakalnis (XI-XVIII a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros, istorijos paminklas. VIII – XI a. piliakalnyje buvo įrengti mediniai latgalių įtvirtinimai, XI-XIII a. Breslauja ir pilis priklausė rusinams, nuo XIV a. pr. galutinai atiteto LDK ir priklausė Lietuvos didiesiems kunigaikščiams. Piliakalnis esti miesto centre sąsiauryje tarp dviejų ežerų (Дрывяты і Навята), piliakalnio aukštis 14 m., išlikę žemės pylimai juosę piliakalnį – iš pietinės pusės 3-4 m., iš šiaurinės pusės iki 9 m. aukščio. Pilies aikštelė apie 200 x 100 m.. Atlikti archeologiniai tyrimai, kasinėta apie 400 m². Kultūrinis sluoksnis siekia 1,6 m., susideda iš trijų horizontų (lygmenų) – IX-X a., XI-XII a., XIII-XVIII a. XV a. Breslauja ir gretimos pilys dažnai buvo vadinamos vartais į Lietuvos centrą. Nuo XV a. pab. Breslauja buvo pavieto centras, pilies kalne buvo miesto teismas, archyvas, miesto seniūno sodyba. Čia vyko pavieto seimeliai, buvo šauktinių surinkimo vieta. 1649 m. pilies inventorių pateikia tokius duomenis: 7 bokštai, vartai-bokštas su sudvejinatais vartais ir patarankomis, pastatai kieme- kepykla, arklidės, kalėjimas, virtuvė, svirnai ir kiti ūkiniai pastatai. Ypač didelę reikšmę Breslaujos pilis įgijo XVI-XVII a. pr., XVIII a. neteko gynybinės reikšmės ir sunyko. Pilis buvo medinė. Po Ldk Aleksandro mirties (1506 m.) Breslauja atiteto jo žmonai Elenai. Elena piliakalnyje įsteigė stačiatikių moterų vienuolyną, kuriame gyveni iki mirties 1513 m. (palaidota Vilniuje). Pilies kalne palaidotas Breslaujai daug nusipelnęs gydytojas Stanislovas Narbutas (istoriko Teodoro Narbuto sūnus); Dėkingi miestiečiai S. Narbutui pastatė paminklą – obeliskas ant masyvaus postamento. Stanislovo Narbuto iniciatyva Breslaujoje buvo pastatyta ligoninė (1907, pastatas išlikęs).</p>
<ul style="list-style-type: none"> K. Libnechto gatvės gyvenamieji namai (XX a. 3 deš.) 							<p>K. Libnechto gatvės gyvenamieji namai. Namus projektavo vilnietis architektas Julijus Klosas (Juliusz Klos), architektūros istorikas, Vilniaus Stepono Batoro universiteto profesorius, daug nusipelnęs Vilniaus architektūros istorijos tyrimams ir paminklų apsaugai Vilniaus krašte.</p>

	<p><i>Čerėja (brus. Чарэя, rus. Черя, lenk. Czereja)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Mykolo Arkangelo cerkvė (apie 1601–1604)</i> • <i>Piliakalnis (Sapiegų pilies vieta?)</i> • <i>Oskaro Milašiaus gimtasis miestas</i> 	<p>Miestelis Češnikų raj.</p>					<p>Miestelis Čerėja ant ežero Čerėja kranto. XIV a. egzistavo Čerėjos kunigaikštystė. <u>Nuo Čerėjos pavadinimo kilo vienos iš Sapiegų giminės atšakos pavadinimas – Čerėjos arba Ružanų Sapiegų linijos. Čerėja buvo viena iš ankstyviausių šios giminės šakos valdy ir greičiausiai čia stovėjo jų pilis. XVI-XVII a. Čerėja priklausė Sapiegoms.</u></p> <p>Sapiegos – rusėnų kilmės LDK didikų giminė. Giminės pradininkas Semionas (iš jo 4 sūnų, kurių dviejų palikuonys iškirė antroje kartoje) kilo giminės atšakos. Jo sūnūs Jonas (Ivanas) ir Bohdanas tapo dviejų Sapiegų giminės linijų pradininkai. Ivanas – jaunesnioji linija – Kodenos (pagrindinės rezidencijos – Kodenas ir Krasicinas, Alšėnai). Bohdanas – Ružanų (įsigijo 1598) arba Čerėjos (pagrindinės rezidencijos Ružanai ir Bočki – Palenkėje. LDK kancleris Leonas Sapiega – Bohdano proanūkis). Sapiegos stačiatikiai, XVI a. pamažu pradėję pereiti į katalikybę, Brastos unijos rėmėjai ir propaguotojai.</p> <p>Čerėjoj Sapiegos XVI-XVII a. sandūroje fundavo du sakralinius pastatus Šv. Mykolo Arkangelo titulu – cerkvę ir bažnyčią (neišlikusi, sunaikinta 1926). Tai susiję su šeimos legenda ir giminėje brangintu Šv. Mykolo Arkangelo paveikslu. Leonas Sapiega Šv. Mykolo Arkangelo paveikslą asmeniškai gavo dovanų iš Ivano IV Rūsčiojo, kuomet 1584 m. lankėsi pas patarąjį kaip Stepono Batoro pasiuntinys taikai tarp LLV ir Maskvos sudaryti. Anot Ivano Rūsčiojo paveikslas buvo atsiūstas Maskvos valdovui dovanų 1510 m. nuo paties Konstantinopolio patriarcho Bazilijaus.</p> <p><i>Šv. Mykolo Arkangelo cerkvė (apie 1601–1604) – ankstyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Unitų cerkvę fundavo miestelio savininkas Leonas Sapiega, po 1650 m. gaistro atstatė Mykolas Sapiega. Nuo XIX a. I p. cerkvė priklausė stačiatikiams. (Taip pat žiūrėti Bielaja cerkva (vietovė kitoje Čerėjos ežero pusėje) – unitų cerkvė funduota Leono Sapiegos, manoma joje palaidoti Leono Sapiegos tėvai.) Sovietmečiu cerkvė apleista, dabar gražinta stačiatikiams tikintiesiems, remontuojama.</p> <p>XVI a. (1584) K. L. Sapiega fundavo parapinę Šv. Mykolo Arkangelo katalikų bažnyčią, kitais duomenimis 1604 m. Leonas Sapiega. 1650 m. medinė bažnyčia sudegė, antroji medinė sudegė 1793 m., 1828-39 m. pastatyta klasicistinė mūrinė bažnyčia. 1926 m. bažnyčia sugriauta, duomenų apie paveikslo likimą neradau.</p> <p><i>Netolies miestelio ant kalvos buvo dvaras, vadinamas Pilimi (Zamok) manoma, kad čia galėjusi būti Sapiegų pilis.</i> Manoma, kad vėliau (XIX a.) būtent šis dvaras tapo <i>Milašių nuosavybe. Milašių dvaras sunaikintas 1917 m. Šiame dvare 1877 m. gimė Oskaras Milašius - lietuvis diplomatas ir poetas, rašęs prancūziškai.</i></p>
--	--	-------------------------------	--	--	--	--	---

	<p><i>Dzerkauščyna (balt. Дзеркаўшчына, rus. Дерковищина, lenk. Dzierkowszczyzna)</i> <i>Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia (1822).</i></p>	<p>Kaimas Glubokoje raj.</p>					<p><i>Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia (1822) – klasicizmo ir liaudies sakralinės architektūros paminklas.</i> Bažnyčią fundavo vietos dvarininkas Leonas Domeika, bažnyčios sienoje įmūryta atminimo lenta fundatoriui. Iš Domeikų dvaro (XIX a.) išliko tik parko fragmentai.</p>
	<p><i>Dunilovičiai (brus. Дунілавічы, rus. Дуниловичи, lenk. Dunilowicze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Dominikonų vienuolyno Švč. Trejybės bažnyčia (1769–1773)</i> 	<p>Miestelis Pastovių raj.</p>				<p>Bažnyčia 1990 m. grąžinta tikintiesiems ir veikia.</p>	<p>Dunilovičiai žinomi nuo 1473 m. kaip kunigaikščio A. J. Alšėniškio valda. 1555 m. iš Alšėniškių valda pagal palikimą atiteko Ldk, pastarasis padovanojo D. N. K. Radvilai (valdė iki 1577 m.), vėliau valdė Dolmat-Isaikovskiai, XVII a. vedybų keliu atiteko Bialozorams. XVIII-XIX a. egzistavo Jeniševskių, vėliau Tiškevičių dvaras, dvaro sodybos ansamblis sunaikintas 1914 m.</p> <p><i>Dominikonų vienuolyno Švč. Trejybės bažnyčia (1769–1773) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Vienuolyną ir pirmąją medinę bažnyčią 1683 m. fundavo Kristupas Bialozoras ir jo žmona Elžbieta iš Isaikovskių, mūrinė bažnyčia dominikonų lėšomis pastatyta 1769-1773 m.. XIX a. (1850) vienuolynas uždarytas, o bažnyčia 1866-1919 m. pertvarkyta į cerkvę, 1919 m. grąžinta katalikams, sovietmečiu naudota kaip sandėlys, 1990 m. grąžinta tikintiesiems ir veikia.</p>

	<p><i>Dysna (balt. Дзісна, rus. Дисна, lenk. Dżisna) Piliavietė (XIV-XVIII a.)</i></p>	<p><i>Город, Миорский район, Витебская область</i></p>				<p>Išlikusi pilies aikštelė, vadinama Batoro sala, ir dalis žemės pylimų.</p>	<p>Polocko prieigas. XIV a. pr. Dysna atiteko LDK, čia buvo pastatyta medinė pilis, kontroliavusi judėjimą Dauguva, saugojusi nuo Livonijos kelią link Polocko ir kelią į LDK gilumą link Vilniaus. Dauguvo ir Dysnos santakoje XIV a. I p. pastatyta medinė pilis savo strateginę reikšmę prarado XV a. pr. ir greičiausiai buvo apleista. Nauja pilis iš medžio ir žemės įtvirtinimų šioje vietoje pastatyta XVI a. (po 1563 m.) Livonijos karo metu, kuomet buvo užimtas Polockas, o dalis Polocko įgulos apsistojo Dysnoje. Pilies statybai vadovavo Kričevo ir Dysnos savininkas B. I. Korsakas ir R. Chodkevičius. Kartais pateikiami duomenys, kad pilies-tvirtovės statybos darbams vadovavo Batoro architektas S. Genga iš Urbino (ar jo projektas? C. Генга из Урбино). Papildomai pilis sustiprinta rengiantis Ldk Stepono Batoro žygiui į Polocką (1579), čia Steponas Batoras rinko kariuomenę žygiui – pilis atskirta kanalu, jungusiu Dauguvą ir Dysną, -suformuota dirbtinė sala, kuri vėliau pavadinta Stepono Batoro sala. Pilis XVII a. neteko strateginės reikšmės, nepajėgė priešintis ir 1654 m. pasidavė rusų kariuomenei; dalyvaujant vietos gyventojams ir rusų kareiviams pilis buvo atnaujinta – turėjo 14 bokštų ir 2 vartus. Bokštų būta kvadratinio palano (apie 8,5 x 8,5 m), dviejų tarpnių ir apie 9 m aukščio. Dėl karo negandų vietos gyventojai persikėlė į salą į pilies papėdę ir atsivėrė mediniais įtvirtinimais – tokiu būdu susiformavo vadinama Žemutinė pilis, o senoji pilis pradėta vadinti – Aukštutinė. 1660 m. apsuptyje buvę vietos bajorai, kazokai, Dysnos miestiečiai ir apylinkių valstiečiai užpuolė rusų garnizoną, kareivius surišo ir pilį perdavė LDK kariuomenei. Iki karo pabaigos pilyje buvo įsitvirtinęs didelis LDK garnizonas. XVIII a. pr. Šiaurės karo metu pilis nukentėjo ir daugiau neatstatyta.</p>
	<p><i>Istorinė miesto dalis - XVI-XX a. urbanistinis paminklas.</i></p>						<p><i>Istorinė miesto dalis - XVI-XX a. urbanistinis paminklas.</i> Dysnos miestas susiklostė pusiasalyje priešais pilį, nepaisant sugriovimų karų metu ir gaisrų, išlaikė nemažai XVI a. išplanavimo elementų (план Хедемана, конец XVI в). Miestas susitelkęs 500-700 m. pločio pusiasalyje, tai sąlygoja miesto plano kompaktiškumą. Išlikę dvi pagrindinės gatvės – Pilies (dabar ул. Юбилейная) orientuota link Dauguvos ir Voskresenskaja (dabar ул. Кирова) nukreipta į Dysnos vingį – susikerat aštriu kampu miesto centre, kur susiklostė turgaus aikštė, stovėjos rotušė ir prekybos eilės (neišklika). Pagrindinė Lenino gatvė praktiškai eina lygagrečiai su buvusiu XVI a. gynybiniu žemės pylimu – ji prasideda ties tiltu per Dysną.</p>
	<p><i>Pranciškonų vienuolyno Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasiidėjimo bažnyčia (1773)</i></p>					<p>Išlikę apsidės ir šoninės sienos sulig perdengimo aukščiu. 2009 m. pradėta kalbėti apie pastato restauracija ar atstatymą (daugiau duomenų apie tai neturima).</p>	<p><i>Pranciškonų vienuolyno Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasiidėjimo bažnyčia (1773) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Manoma, kad pirmąją medinę bažnyčią šioje vietoje Fundavo Ldk Steponas Batoras. 1630 m. prie bažnyčios Kristupas Chelchovkis fundavo pranciškonų vienuolyną. Mūrinė bažnyčia pastatyta 1773 m. 1833 m. vienuolynas uždarytas, 1956 m. bažnyčia susprogdinta, vienuolyno pastatai neišliko.</p>

	<p><i>Drysviaty – liet. Drūkšiai (balt. Дрысьвяты, rus. Друсвяты, lenk. Dryświaty)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>„Pilies“ salos piliakalnis XI-XVII a. ir buvęs miestas</i> 						<p><u>„Pilies“ salos piliakalnis XI-XVII a. ir buvęs miestas – unikalus archeologijos, fortifikacinės architektūros ir urbanistikos istorijos paminklas.</u></p> <p>Drūkšių ežeras didžiausias ežeras LR, tačiau unikalus paminklas yra kaip tik toje rytinėje ežero dalyje, kuri priklauso BR.</p> <p>Taip vadinama Pilies (Zamkovaja) sala yra viena iš 7, didžiausia ežero salų, nutolusi nuo artimiausio kranto 100-300 m., ir tapo puikia vieta įtvirtinimams įrengti. Saloje aptinkami ansktyviausi žmogaus pėdsakai iš 8-7 a. pr. m. e. XI-XIII a. čia stovėjo medinė Polocko kunigaikštijai priklausiusi medinė pilis. Pilies kiemas ovalo plano (75 x 50 m) buvo apsuptas gynybiniu pylimu bei fosa skyrusia pilies teritoriją nuo likusios salos erdvės. XIII a. šios teritorijos atiteko Lietuvai. XIV a. karai su kalavijuočiais sąlygojo, kad saloje praktiškai neliko gyventojų, ir gyvenimas saloje atsigavo tik po Žalgirio mūšio. XIV-XV a. sandūroje pilis priklausė Ldk Vytautui, vėliau kitiems LDK ir ATR valdovams. Vytauto iniciatyva saloje buvo pastatyta keturkampio plano su trimis bokštais medinė pilis, prie pilies buvo pastatytas įtvirtintas dvaras. XVI a. dėl Livonijos karo pilies garnizonas buvo sustiprintas, XVII a. pilis buvo apleista, o apie XVII a. vid. salą ir pilį nusiaubė gaisras. I Pasaulinio karo metu saloje buvo įsitvirtinę rusų pėstininkai ir artilerija, o medinis tiltas į salą buvo gynybos objektu.</p> <p>XI-XIII a. prie pilies buvo įtvirtintas papilys – vadintas miestu, kuriame gyveno apie 300-400 žmonių. Anot tyrėjų, dalis gyventojų buvo kariai su šeimosmis, dalis amatininkai. Taikos metu, tai buvo klestintis amatų ir prekybos centras. Po Žalgirio mūšio, atnaujinus pilį, čia vėl atsigavo gyvenvietė, kuri nuo 1514 m. oficialiai buvo vadinama Drūkšių miestu. Tuo metu mieste buvo turgaus aikštė, trys gatvės ir bažnyčia. 1611 m. pastatyta nauja Švč. Mergelės Marijos bažnyčia (funduota 1514 m. Žygimanto Senojo), karalius kartu su bažnyčia fundavo ir paveikslą bažnyčiai „Trijų Karalių pagarbinimas“ (originalas saugomas Minske Religinės dailės muziejuje). XVI-XVII a. pilies salą su krantu jungė du tiltai. Po gaisro XVII a. vid., kurio metu išliko tik bažnyčia, Vilniaus vaivada Kristupas Radvila, valdęs Drūkšius karaliaus vardu, įsakė miestą perkelti į rytinį ežero krantą.</p>
--	--	--	--	--	--	--	--

	<p>Druckas (brus. Дрыцак, rus. Дрыцк, lenk. Druck)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piliakalnis (XIV-XVI a.) 	<p>Kaimas Toločino raj. Greta Drucko kaimo, ant dešiniojo upelės Drut kranto</p>					<p>Pirmą kartą šaltiniuose Druckas minimas XI a. (1078 m.), nuo XII a. I p. Drucko kunigaikštystės (XII-XVI a.) centras, nuo XIV a. LDK sudėtyje. Pagal legendą (Bychovo kronika), po žygio į Smolenską grįždami Jogaila ir Vytautas užsuko į Drucką, kur Jogaila pirmą kartą pamatė Sofiją Alšėniškytę (būsimą ketvirtą savo žmoną), viešėjusią pas dėdę - motinos brolių kunigaikštį Semioną Druckį.</p> <p>Medinė Drucko pilis (XIV-XVII a.) – archeologijos ir fortifikacinės architektūros paminklas. Pilis ant dešiniojo upelės Drut kranto, buvo sudryta iš pilies ir įtvirtintos papilio gyvenvietės, atitinkamai kartais šaltiniuose pavadinimų – Aukštutinės ir Žemutinės pilių. Pilis neteko reikšmės ir apleista XVII a. I p., nes XVII a. karų metu jau nenaudojama (neminima šaltiniuose).</p> <p>Išlikę apie 1 ha ploto piliavietė (140 x 80 m) apsupta pylimo (siekia iki 10 m), aplinkinio miesto – įtvirtinto papilio teritorija apie 1,3 ha (170 x 100 m) apsupta pylimo (apie 7 m aukščio). Pilies kalne paminklas –atminimo akmuo pažymėti Drucko tūkstantmetį.</p>
	<p>Dubrovna (brus. Дуброўна, rus. Дубровно, lenk. Dubrowna) Piliakalnis (XVI-XVIII)</p>						<p>Miestelis ir pilis priklausė Glebavičiams (apie XV a. pab. Ldk Aleksandras padovanojo ir priklausė iki XVII a. II p.), vėliau Sapiegoms ir Oginskiams (būtent dėl Dubrovnos valdymo prasidėjo konfliktas tarp Sapiegu ir Oginskių, ko pasekoje XVII a. pab. prasidėjo karas tarp dviejų magnatų giminių ir susidarė dvi magnatų grupuotės,), 1782 m. atiteko kunigaikščiui Grigorijui Potiomkinui, nuo 1791 m. kunigaikščiams Liubomirskiams.</p> <p>Piliakalnis (XVI-XVIII) – archeologijos ir fortifikacinės architektūros paminklas. Dubrovnoje ant Dniepro kranto stovėjo medžio ir žemės įtvirtinimų pilis. Pilis pastatyta ankstesnių įtvirtinimų vietoje. Pilis kelis kartus sugriauta ir atnaujinta, paskutinį kartą XVII a. vid. karų metu, XVIII a. 4 deš. atnaujinta ir egzistavo iki XVIII a. pab.</p>
	<p>Bernardinų vienuolynas (1809)</p>						<p>Bernardinų vienuolynas (1809) – sakralinės architektūros paminklas. Vienuolyną 1630 m. fundavo miestelio savininkas Mikalojus Glebavičius, medinius vienuolyno pastatus ir bažnyčią fundavo Jurgis Karolis Glebavičius. Mūrinius vienuolyno pastatus (1809) fundavo kunigaikštis Pranciškus Ksaverijus Liubomirskis.</p>

	<p><i>Vialikaja Mitkouščina / Didžioji Mitkouščina</i> (balt. <i>Вялікая Міцькаўшчына</i>, rus. <i>Бол. Митьковщина</i>, lenk. <i>Wielka Mickowszczyzna</i>) Piliakalnis (XIV–XVIII).</p>	Kaimas Oršos raj.					<p>Piliakalnis (XIV–XVIII). Archeologijos ir fortifikacinės architektūros paminklas. Nuoseklūs archeologiniai tyrimai nėra atlikti. Žvalgomųjų tyrimų metu aptikti glazūruotų koklių fragmentais su heraldiniais ženklais ir M raide.</p>
	<p><i>Vidžiai</i> (balt. <i>Відзы</i>, rus. <i>Видзы</i>, lenk. <i>Widze</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tomo Vavžeckio kapas 	Miesto tipo gyvenvietė Breslaujos raj.				<p>Kapas prižiūrėtas, antkapinė lenta nauja – XX a. pab. (1998), įrašai lenkų ir baltarusių kalbomis. Antkapinę lentą įrengė Lenkų organizacija <i>Rada Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa</i>.</p>	<p><i>Tomo Vavžeckio kapas. Tomas Vavžeckis</i> (1754-1816) gimė Meikštuose, Ignalinos r., mirė ir palaidotas Vidžiuose (Baltarusijoje). Lietuvos ir Lenkijos visuomenės, politinis ir karinis veikėjas, LDK vėliavininkas, vienas iš 1794 m. sukilimo vadų (suėmus T. Kosciušką, buvo sukilimo vyriausiasis vadas). Teisininkas. 1778, 1782, 1784 LDK Vyriausiojo tribunolo teisėjas. Ketverių metų seime (1788–1792) priklausė Patriotų partijai, su kitais parengė Gegužės trečiosios konstituciją. 1794 m. sukilėlių vyriausybė – Lietuvos tautinės aukščiausiosios tarybos (1794.IV.24–VI.11), Tautinės aukščiausiosios tarybos (Varšuvoje, 1794 V.28–X.4) – narys. Nuo 1794.V.12 Žemaičių divizijos vadas, generolas leitenantas. Rinko lėšas ir organizavo karinius junginius kovoms Žemaitijoje ir Kuršiuose. Tada Kosciuškai patekus į nelaisvę, sukilėlių vyriausiasis vadas. Rusijos kariuomenei užėmus Varšuvą, su likusiais kariuomenės likučiais traukėsi į pietus; Radošiuose (Kelcų vaivadija, Lenkija) paimtas į nelaisvę. Buvo kalinamas; 1796 m. Petro I-ojo amnestuotas ir išleistas į Lietuvą. Vėliau bendradarbiavo su tuometine valdžia ir netgi tapo Lenkijos teisingumo ministru. Ketverių metų seimo metu savo Kalvių dvare (Kaišiadorių r.) baudžiavinius santykius pakeitė sutartiniais; 1794 m. savo valstiečiams Rokiškių, Sevelionių, Kazokų, Būtkiemio, Plytninkų kaimų valstiečiams dovanojo asmens laisvę. 1807 m. lažo prievolę pakeitė činčū. Tomo Vavžeckio ir jo žmonos Juzefos rūpesčiu 1800 - 1806 m. pastatyta dabartinė mūrinė Kalvių Šv. Antano Paduviečio bažnyčia. Iš Niurkonių koplyčios atidarymo aprašymo matyti, jog koplyčią pastatė 1794 metų sukilimo prieš rusus žemaičių divizijos vado, T. Kosciuškos įpėdinio Tomo Vavžeckio brolis, generolas Juozapas Vavžeckis. Niurkonių koplyčia yra Tomo Vavžeckio memorialas, pastatytas jo atminimui pagerbti. Tai ne tik architektūros, bet ir istorijos paminklas 1794 metų sukilimui - vienintelis, galima sakyti, visoje Lietuvoje. Vilniaus katedroje yra Tomo Vavžeckio memorialinė lenta. http://www.lituanicaonstamps.com/los/rinkiniai_izymus.php</p>

<p><i>Vidzai Lovčinskije (balt. Відзы Лаўчынска, rus. Видзы-Ловчинские, lenk. Widze Łowczyńskie)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Vavžeckijų dvaro sodyba (XVIII a. vid. – XIX a., 1900)</i> 					<p>Tai pakankamai gerai išlikęs dvaro sodybos ansamblis. Po II Pasaulinio karo čia veikė vaikų namai, dabar vaikų darželis. Išliko gyvenamasis namas, dalis ūkinių pastatų ir 5 ha ploto kraštovaizdinio parko fragmentai, parko teritoriją supanti tvora.</p>	<p>Vavžeckijų dvaro sodyba (XVIII a. vid. – XIX a., 1900). XVII a. vid.- XIX a. vid. dvaras priklausė Vavžeckiams, po Tomo Vavžeckio, Lenkijos ir Lietuvos visuomenės, politikos veikėjo ir 1794 m. sukilimo vado mirties (nepaliko palikuonių) sodyba atiteko giminėms Mineikoms – dvaras priklausė XIX a. vid. 1939 m. Mineikoms.</p>
<p><i>Vitebskas (balt. Віцебск, rus. Витебск, lenk. Witebsk)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Vitebsko piliavietė (XII-XVII a.)</i> 	<p>Miestas, srities centras.</p>				<p>Dabar galima išskirti atskirų pilių teritorijas, piliakalnių šlaitus (fragmentus), tačiau visa teritorija užstatyta.</p>	<p>Vitebskas į LDK priklausomybę pateko XIII a., 1320 m. Vitebsko kunigaikščiu tapo Algirdas, nuo 1345 m. miestą valdė Andriejus Algirdaitis, vėliau antroji Algirdo žmona Julijona (iki 1393 m.).</p> <p>Piliavietė (pilių kompleksas, XII-XVII a.) Vitbos ir Dauguvos santakoje. Miesto gynybinę sistemą sudarė Aukštutinė (susiformavo XII a., apie 4 ha), Žemutinė (XIV a., apie 7 ha) ir Uzgorskaja (XVII a., apie 10 ha) pilys. XVI pilį atnaujina Ldk Steponas Batoras. Vitebsko įtvirtinimų sistema buvo viena stipriausių LDK šiaurinėje dalyje. Didesnioji dalis įtvirtinimų buvo mediniai, atskiri fragmentai mūriniai. Pilių kompleksas daug kartų atnaujintas, XVIII a. po gaisro sunyko.</p>
<p><i>Rotušė (1775, 1911).</i></p>					<p>XX a. 8 deš. pastatas restauruotas. Dabar buvusiamė rotušės pastate veikia kraštotyros muziejus.</p>	<p>Rotušė (1775, 1911) – baroko stiliaus visuomeninės architektūros paminklas. Tai pakankamai vertingas paminklas, mat visuomeninės pskirties LDK laikotarpio pastatų yra išlikę pakankamai nedaug. Pirmoji medinė rotušė pastatyta 1597 m., vėliau kelis kartus perstatyta. Dabartinė mūrinė pastatyta 1775 m.; manoma pagal architekto J. K. Glaubico projektą. 1833 m. rotušės bokšte įrengtas laikrodis, 1911 m. užstatytas 3 aukštas.</p>
<p><i>Trinitorių vienuolynas ir Šv. Trejybės bažnyčia (1759).</i></p>					<p>Bažnyčia veikia kaip cerkvė, vienuolyno pastatai pritaikyti cerkvei.</p>	<p>Trinitorių vienuolynas ir Šv. Trejybės bažnyčia (1759). Vienuolyną ir bažnyčią 1759 m. fundavo Reutas (Reutt). XIX a. vienuolynas uždarytas, bažnyčia paversta cerkve ir dabar veikia kaip Švč. Dievo Motinos Globos cerkvė, išliko vienuolyno gyvenamieji korpusai (1806), juose dabar veikia Šv. Afanasijaus cerkvė.</p>

	<i>Bazilijonų vienuolynas ir Švč. Dievo Motinos Ėmimo į dangų cerkvė (1743-85, 2005-08).</i>					Cerkvė atstatyta 2005-2008 m., veikia kaip stačiatikių Kristaus prisikėlimo cerkvė.	<i>Bazilijonų vienuolynas ir Švč. Dievo Motinos Ėmimo į dangų cerkvė (1743-85, 2005-08) – vertingas sakralinės architektūros, Vilniaus baroko architektūros mokyklos paminklas.</i> Unitų bazilijonų vienuolyną ir cerkvę fundavo Adomas Pranciškus Kisielius. Ansamblio architektas J. K. Glaubicas. Mūriniai vienuolyno ir cerkvės pastatai pastatyti XVIII a. vid. – II pusėje. 1799 m. cerkvė atiteko stačiatikiams, vienuolynas uždarytas. Dalis vienuolyno pastatų išliko, 1936 m. cerkvė susprogdinta, o 2005-08 m. atstatyta. <i>Tai unikalus atvejis, kuomet atstatomas XVIII a. sakralinis pastatas.</i>
	<i>Marko Šagalo (Marc Chagall) namas-muziejus.</i>						<i>Markas Šagalas (Marc Chagall; 1887 07 07. Vitebske, Baltarusijoje, Rusijos imperija – 1985 03 28 Prancūzijoje) – žymus rusų-žydų-prancūzų postimpresionizmo tapytojas. Vienas garsiausių. Vienas garsiausių litvakų (Lietuvos arba LDK erdvės žydų) dailininkų.</i>
	<i>Garadec (balt. Garaðzeu (Лу́жкі), rus. Городец, lenk. Horodziec (Łużki))</i> <ul style="list-style-type: none"> <i>Grafų Pliaterių-Zyberkų dvaro sodyba (XVIII–XIX a.).</i> 	Шарковщинский район				Dvaro sodybos ansamblis gerai išlikęs, rūmuose įsikūrusi kolūkio kontora, ūkiniai pastatai apleisti arba naudojami, keliuose pastatuose gyvena žmonės.	<i>Grafų Pliaterių-Zyberkų dvaro sodyba (XVIII–XIX a.) – klasicizmo, istorizmo dvaro sodybos architektūros paminklas.</i> XVI-XVII a, dvaras priklausė Sapiegomis, XVIII a. – Žaboms, XIX a. – Čapskiams, 1890-1939 m. Pliateriams-Zyberkams. Greičiausiai klasicistinius dvaro sodybos rūmus XVIII a. pab. pastatė Polocko vaivada Tadeušas Žaba. Sodyba sudegė I Pasaulinio karo metu sudegė, po karo atstatyta su daliniais pakeitimais. Dvaro sodybos ansamblis gerai išlikęs – išlikę klasicistiniai rūmai (XVIII a. pab., dabar kolūkio kontora), fligelis (arba išdinė – XVIII a. II p.), įvairūs ūkiniai pastatai (arklidės, vištėdės, sandėliai, malūnas, kalvė ir kt., XIX a.), kraštovaizdis parkas su tvenkiniais (apie 10 ha), tvora su vartais, pakelės koplyčia (XVIII a. pab.), neogotikinė laidojimo koplyčia.
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Piliakalnis (VIII-IX a.)</i> 						<i>Piliakalnis (VIII-IX a.) – archeologijos paminklas.</i>
	<i>Garadokas (balt. Garaðok, rus. Горо́док, lenk. Horodek)</i> <ul style="list-style-type: none"> <i>Piliakalnis (XIV-XVII a.)</i> 	Miestas, raj. centras					<i>Piliakalnis (XIV-XVII a.) – archeologijos paminklas.</i> Tiksli pilies statybos data nežinoma. Pagal vienus šaltinius medinė, pagal kitus mūrinė pilis. Pilis ant upelio Garažanka (Гараджанка) abiejuos upelio krantuos – pelkėtame kairiajame krante žemės įtvirtinimai, o dešiniajame – mūrinė pilis.

	<p><i>Gubinas (balt. Губін (Камень-Губін), rus. Губин, lenk. Hubin)</i></p> <p><i>Pranciškonų vienuolyno Šv. Antano bažnyčia (XVIII a.).</i></p>	<p>Miestelis Lepelio raj.</p>				<p>Išlikę pagrindinio fasado vienas iš bokštų, apsidės sienos fragmentai.</p>	<p><i>Pranciškonų vienuolyno Šv. Antano bažnyčios (XVIII a.) griuvėsiai. Kiek galima spręsti iš griuvėsių, bažnyčia architektūra yra buvusi artima Vilniaus baroko architektūros mokyklai.</i> Vienuolyną fundavo Polocko stalininkas Jonas Pakošas, mūrinė bažnyčia ir vienuolynas pastatyti XVIII a. vid., vienuolynas uždarytas 1832 m. Vienuolynas ir bažnyčia sugriauti I Pasaulinio karo metais (1914 m.)</p>
	<p><i>Druja (brus. Дрыя, rus. Дря, lenk. Druja)</i></p>	<p>Miesto tipo gyvenvietė Braslavo raj.</p>				<p>Pirmas paminėjimas šaltiniuose 1386 m. Drujos miestas įsikūręs Dauguvos upės ir Drujalės (Drujka) santakoje. Miestą sudaro tyrs istorinės dalys Senoji Druja už Drujalės upės (kairiame Drujalės krante), Sapiegynas (dešiniame krante) ir jo priemiestis Sapiegyno Slabada, Priedrujis (už Dauguvos – dešiniame krante, t.y. dabartinėje Latvijoje). XIV-XV a. Druja buvo svarbus įtvirtintas punktas Polocko žemėje. <i>Drują ir čia stovėjusią pilį XV-XVI a. valdė Masalskiai (nuo 1496 m. Timofejus Masalskis), XVII a. Sapiegos (1600 LDK kancleris Leonas Sapiega įsigijo žemių prie Drujos, o 1611 m. dalį miesto, dalis liko Masalskiams). 1618 m. Stanislovas Sapiega įsteigė priemiestį Sapiegyną</i> (tuo metu rytinėje miesto dalyje, išlikęs), kuris turėjo tapti svarbiu gynybiniu, gamybinio-amatų ir prekybos punktu. XVII-XVIII a. Druja buvo svarbus prekybos, amatų centras ir XVII-XVIII Sapiegų latifundijos administracinis-ekonominis centras (XVIII a. vadinos Drujos grafyste). <i>Sapiegyno priemiestyje XVII a. Sapiegos pasistatė naują pilį (pilis buvo medinė, neišliko).</i> XVII a. (matyt nuo XVI a.) egzistavo ir trečioji miesto dalis už Dauguvos upės – Priedruja (Pridruiskas) – dabar upe eina siena tarp BR ir Latvijos Respublikos, todėl miestas padalintas ir jo istorinės dalys yra skirtingose valstybėse. Nepaisant karų, XVII-XVIII a. Druja klestėjo, XVIII a. mieste buvo 17 bažnyčių (parapinė, bernardinų, dominikonų vienuolynų ir kt.) ir cerkvių (unitų ir stačiatikių), XVIII a. pab. barokinė sinagoga. Iš XVIII a. susiklosčiusio Drujos barokinio sakralinių pastatų ansamblio išliko labai nedaug. Sapiegų XVIII a. funduota barokinė sinagoga susprogdinta 1939 m., dominikonų vienuolynas ir Vilniaus baroko mokyklos Šv. Antano Paduviečio bažnyčia sunaikinta palaipsniui XX a. I p., unitų cerkvė ir vienuolynas sunyko XX a. I p.</p>	
	<p><i>Bernardinų vienuolynas ir Šv. Trejybės bažnyčia (1643-46, XVIII a)</i></p>					<p>Išliko sakralinis pastatas su XVII a. interjero dekoru elementais, XVIII a. pab. vėlyvojo baroko pagrindiniu ir šoniniais altoriais, ambona; vienuolyno pastatai (XVII, XVIII a.), tvorara su barokiniais vartais (XVIII a.),</p>	<p><i>Bernardinų vienuolynas ir Šv. Trejybės bažnyčia (1643-46, XVIII a) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> 1643 m. vienuolyną ir bažnyčią fundavo miestelio savininkas Kazimieras Leonas Sapiega, XVIII a. perstatyta vėlyvojo baroko dvasioje – fasade 1772 m. pristatyta aukšta barokinė varpinė, įrengti altoriai. 1850 m. vienuolynas uždarytas, 1864-1890 m. sakralinis pastatas veikė kaip cerkvė, 1890 m. gražinta katalikams, 1944 m. į bažnyčią pataikė aviacijos bomba ir sudegė, sovietmečiu naudotas kaip sandėlis, dabar gražinta tikintiesiems ir veikia. Sovietmečiu sunyko arba buvo išgrobstyta vertinga įranga – XVII-XVIII a. paveikslai, XVIII a. vargonai su rokinio prospektu, medinės skulptūros, du varpai - renesansinis (1520) varpas ir fundatoriaus dovanotas išsaugoti vietinių per karus, tačiau sunaikinti sovietmečiu.</p>

<p>Germanovičiai (balt. Германавічы, rus. Германовичи, lenk. Hermanowicze)</p> <ul style="list-style-type: none"> Viešpaties Atsimainym o bažyčia (1787) 	<p>Шаркаўшчынскі раён</p>						<p>Viešpaties Atsimainymo bažyčia (1787) – Vilniaus baroko architektūros mokyklai priskirtinas sakralinės architektūros paminklas. Paparinę bažnyčią fundavo vietos dvarininkas Ignotas Šyrinas (Ignacy Szyryn). Bažnyčia turėjo tapti ir giminės laidojimo vieta, joje palaidotas fundatorius ir jo žmona. Vėliau pristatytoje koplyčioje palaidotas Germanovičių paveldėtojas vienas iš keturių sūnų. 1948 m. bažnyčia uždaryta, tikintiesiems grąžinta 1988 m.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Šyrinų dvaro sodybos ansamblis (XVIII a. pab.) 						<p>Dabar rūmuose įsikūręs Juozapo Drazdovičiaus (1888-1954, baltarusių dailininkas, skulptorius, etnografas, pedagogas, vienas iš baltarusių nacionalinės istorinės dailės pradininkų) muziejus ir vaikų darželis.</p>	<p>Šyrinų dvaro sodybos ansamblis (XVIII a. pab.) – klasicizmo stiliaus dvaro sodybos architektūros paminklas. Kitados šios žemės priklausė Sapiegos, vėliau atiteko Hilzenams, o pastarieji 1782 m. pardavė Zrini-Širinams (Zrini-Szyryn). Jiems dvaras priklausė iki II Pasaulinio karo (1939 m.). Zrini-Szyrin giminė kroatiškos-vengriškos kilmės. Skiriamos vengriškoji (išmirusi XVIII a. pr.) ir LDK (gyvavusi iki naujaujų laikų, gal ir iki dabar?) giminės linijos. Lietuviškoji Širin giminė ekonominę ir politinę galią (pastaroji buvo menkesnė) pasiekė XVIII a. pab., tuo metu įsigijo Germanovičius ir čia fundavo bažnyčią, XIX a. pr. pasisitatė klasicizmo stiliaus dvaro sodybos ansamblį, įveisė nedidelį parką. Rūmai nukentėjo, o pirmiausia per kelias kartas sukaupti čia turtai buvo išgrobstyti 1914-20 m., po II Pasaulinio karo vidinis išplanavimas gerokai nukentėjo pastatų pritaikant mokyklai.</p>
<p>Glubokoje (balt. Глыбокае, rus. Глубокое, lenk. Głębokie)</p>	<p>Miestas, raj centras</p>					<p>Glubokoje kaip miestas minimas nuo XVI a. (pirmą kartą šaltiniuose minimas 1514 m. LDK Metrikoje kaip Despot-Zianovičių valdomų žemių centras). Miestas ant pagrindinio trakto Polockas – Vilnius. Miestas išsidėstęs ant trijų ežerų ir upės Beriozovka kranto, kuri buvo riba tarp Polocko ir Vilniaus vaivadijų, dalijo miestą į dvi dalis – pietvakarinę miestelio dalis priklausė Zianovičiams ir Vilniaus vaivadijai, o šiaurės rytinė dalis – Korsakams ir Polocko vaivadijai. Savininkai savo miesto dalyse statė pastatus, fundavo sakralinius pastatus.</p> <p>Pietvakarinėje (Zianovičių) dalyje buvo pastatyta unitų cerkvė, prekybos aikštė, svimai, sandėliai, ligoninė, šioje dalyje buvo pastatyta ir Glubokoje pilis; šiaurės rytinė (Korsakų) dalis taip pat turėjo savo turgaus aikštę, nuo jos prasidėjo kelias į Polocką ir Dysną, šioje dalyje Korsakai XVII a. fundavo karmelitų vienuolyną ir bažnyčią, o XVIII a. pab. naują mūrinę paparinę bažnyčią ir netolies Beresvečiuje bazilijonų vienuolyną ir cerkvę (sakralinis pastatas sunaikintas sovietmečiu).</p> <p>Glubokoje pilis (egzistavo XVI-XVIII a.) buvo pastatyta Zianovičių dvarvietės vietoje. Pilies aprašymai ir ikonografija nėra išlikusi, tačiau, matyt, tai buvo tipinė tam metui medinė pilis su bokštais ir žemės pylimais. Pilis sudeginta XVII ir XVIII a. karų metu. Ilgainiui piliavietė užstatyta miesto pastatais.</p>	

	<ul style="list-style-type: none"> <i>Radvilų pilis, vėliau dvaras (XVI-XIX a.)</i> 					<p>Išliko XIX a. Wittgenšteinų laikų mūriniai ūkiniai pastatai – ūkinis kiemas. Dalis ūkinių pastatų naudojama, nepavyko nustatyti paskirties.</p>	<p>Zenovičių miesto dalyje XVI a. egzistavo medinė (?) pilis/dvaras, sugriauta 1654 (arba 1600 m. ?) m. Pilis buvo atstatyta kaip Radvilų pilis/rūmai, stipriai nukentėjo Šiaurės karo metu ir nebuvo atstatyta.</p> <p>1668 m. pietvakarinė (Zianovičių) miestelio dalis atiteko Radviloms, o XIX a. pradžioje Wittgenšteinams. Pagal 1702 m. inventorius <i>Radvilų dvarvietę/pilį</i> sudarė vieno aukšto medinis namas-rūmelis, kepykla, dviejų aukštų svirnas (liamusas), kiti svirnai, arklidės, kiti ūkiniai pastatai, tvenkiniai, kūdros, vandens malūnas (dvaras neišliko). Iki 2005 m. rugpjūčio buvo išlikę XVII-XVIII a. sandūros mūrinių <i>Radvilų rūmų/pilies pastato fragmentai</i>, tačiau vietiniai valdžiai leidus, pastato likučiai buvo nugriauti, pradėta nauja statyba. <i>Išliko XIX a. Wittgenšteinų laikų mūriniai ūkiniai pastatai – ūkinis kiemas.</i></p>
	<ul style="list-style-type: none"> <i>Basųjų karmelitų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia, dabar Švč. Dievo Motinos Gimimo cerkvė (1639-54, 1735 ???, 1872-1878)</i> 					<p>Išlikęs visas ansamblis – bažnyčia/cerkvė (veikia), XVIII a. pr. vienuolyno pastatai (apleisti), XVIII a. šventoriaus kiemo vartai, ūkinio kiemo tvoros ir vartai.</p>	<ul style="list-style-type: none"> <i>Basųjų karmelitų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia, dabar Švč. Dievo Motinos Gimimo cerkvė (1639-54, 1735 ???, 1872-1878) – vienas gražiausių ir įdomiausių savo architektūra barandžiojo ir vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas LDK (XVIII a. pertvarkant bažnyčią, ji perorienta, t.y. apsidės vietoje užstatytas naujas pagrindinis vėlyvojo baroko fasadas, tačiau išliko ir XVII a. fasado bokštai), priskiriamas Vilniaus baroko architektūros mokyklai.</i> Vienuolyną ir bažnyčią 1639 m. fundavo Juozapas Korsakas, XVIII a. bažnyčia perstatyta. 1862 m. vienuolynas uždarytas, 1872 m. bažnyčia pertvarkyta ir iki šiol veikia kaip cerkvė. Prie vienuolyno veikė mokykla. Istoriografijoje nėra iki galo įsitvirtinusi nuomonė dėl bažnyčios XVIII a. perstatymo projekto autoriaus - architekto. Svyruojama tarp architekto J. Fontanos ir J. K. Glaubico projektą. Jei perstatymo data priimti įsigalėjusią istoriografijoje 1735 m. datą, tuomet projekto autorius greičiausiai J. Fontana; jei architektas J. K. Glaubicas, tuomet reikia koreguoti perstatymo datą – ją vėlinti, nes Glaubicas į LDK (Vilnių atvyko tik 1737 m. po Vilniaus miesto gaisro)cerkve.

	<ul style="list-style-type: none"> • Švč. <i>Trejybės parapiinė bažnyčia (1764-82, 1902-08)</i> 					Bažnyčia nuo XVIII a. II p. (nuo konsekracijos) veikia be pertraukų.	<ul style="list-style-type: none"> • Švč. <i>Trejybės parapiinė bažnyčia (1764-82, 1902-08)</i> – <i>bažnyčia sakralinės architektūros, Vilniaus baroko architektūros mokyklos paminklas</i>. Pirmąją parapijinę medinę bažnyčią 1628 m. fundavo Mstislavlio vaivada dalies miestelio savininkas Juozapas Korsakas. Mūrinę bažnyčia pastatyta 1764-82 m., rekonstruota 1902-08 m. vilniškio architekto J. Zaro (kaltais atvejais teigiama – vilniškio Adamo Dubowiko). Bažnyčia veikia be pertraukų. Rekonstrukcijos esmę sudarė tai, kad buvo užstatyti pagrindinio fasado bokštų viršutiniai du tarpniai (neobarokiniai) Vilniaus baroko stilistikoje, vienanavis pastatas perstatutas į trinavę baziliką su transeptu. Čia saugomas garbinamas Švč. Mergelės Marijos su Kūdikėliu XVII a. paveikslas perneštas iš karmelitų bažnyčios, taip pat išlikusi XVIII a. barokinė ažūrinė (VBM būdinga) ambona.
	<p><i>Kolona 1791 gegužės 3 dienos konstitucijai atminti (1791 m. ?).</i></p>						<ul style="list-style-type: none"> • Kolona 1791 gegužės 3 dienos konstitucijai atminti (1791 m. ?) kaimo kapinėse.
	<p><i>Šv. Elijo koplyčia (XVIII a. pab.). parapiinėse kapinėse</i></p>						Parapijinių Šv. Elijo (karmelitų ordino įkūrėjo vardo) <i>kapinių koplyčia (XVIII a. pab.)</i> . koplyčią XVII a. Fundavo Juozapas Korsakas, koplyčia rūpinosi karmelitai. 1866 m. koplyčia pertvarkyta į Šv. Iljos cerkvę, XX a. I p. grąžinta tikintiesiems.
	<p><i>Ezeryšče (brus. Езярышча, rus. Езеришце, lenk. Jezierszcza)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Piliavietė (XIV-XVII a.)</i> 	Miestelis Haradoko raj.					Miestelis išaugo prie XIV a. pilies iškilusios Ezeryščios ežero pusiasalyje. Pirmą kartą miestelis minimas XIV a. paskutiniame ketvirtyje kaip Julijonos Tveriškės (Ldk Algirdo našlės) nuosavybė. Vėliau tradiciškai buvo skiriamas Ldk žmonoms – Elenai, Bonai. <i>Piliavietė (XIV-XVII a.) - archeologijos paminklas</i> . Pilis egzistavo XIV-XVII a. <i>Tai buvo antra pagal galingumą ir svarbą pilis Polocko žemėje</i> . Pilis Ezeryščios ežero pusiasalyje. Pilis buvo valdoma Ldk vietininkų, vienas jų A. Valavičius XVI a. 6-7 deš. pastatė naują pilį. Medinės pilies būta keturkampio plano (100 x 120 m), apsupta žemės pylimų su trimis bokštais ir griovio, kuris patvinus pilį atkirsdavo ir paversdavo pilimi saloje. Stipriai nukentėjo Livonijos karo metu, vėliau atstatyta, XVII a. sudegė ir vėl 1616 m. buvo atstatyta. Apie piliavietės išlikimą tikslų duomenų rasti nepavyko.

	<p><i>Ikazn (brus., rus. Iказнь, lenk. Ikażń)</i> <i>Piliakalnis</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sapiegų pilis (XVI-XVIII a. pr.)</i> 					<p>Saloje išlikusi pilies aikštelė, žemės pylimų ir mūro pamatų fragmentai.</p>	<p><u>Ikazn – XVI-XVIII a. pr. privatus Sapiegų miestas ir pilis ežero saloje.</u> XV a. pab vietovę nusipirko ir miestelį įsteigė bei <i>pilį saloje pastatė 1504 m. Braslavo seniūnas, kunigaikštienės Elenos sekretorius Jonas Sapiega</i> (pagal Ldk Aleksandro privilegiją). Kaip ir kitos šio krašto pilys (Braslavo, Drūkšių, Drujos) Ikazn pilis buvo svarbios ir naudojama Livonijos karo metu. Livonijos karo metu pilyje 1551 m. Sapiegos laikė samdytų karių garnizoną, po karo dalimis miestelį ir pilį valdė kunigaikščiai Prosnkiai, Strabovskiai, Siniavskiai ir Jezloveckiai. Pastarieji 1589 m. pilį pardavė „su patrankomis“ J. Sapiegai. Pilis ir Ikazn miestelis XVI a. pab. iki XVIII a. pr. priklausė Sapiegoms. XVII a. vid. karų metu pilis buvo užimta rusų, po to švedų kariuomenės. Šiaurės karo metu, kuomet Sapiegos dalyvavo švedų ir Leščinskio pusėje, pilis buvo sugriauta ir daugiau neatstatyta. 1501 m. Jonas Sapiega fundavo pirmąją medinę miestelio cerkvę, 1593 m. Leonas Sapiega fundavo pirmąją parapiinę medinę katalikš bažnyčią. Abu sakraliniai pastatai kelis kartus perstatyti, pastarąjį kartą apu XX a. pr. perstatyti iš mūro ir stovi iki šiol.</p> <p><u>Sapiegų pilis egzistavo XVI-XVIII a. pr. Ikazn ežero saloje – unikalus fortifikacinės architektūros ir archeologijos paminklas. Pilis (Zamok) salos įtvirtinimus sudarė mūrinė pilis ir papilys užstatytas medžio pastatais.</u> Pilis buvo lokalizuota salos pietrytinėje dalyje. Supilta – paaukštinta pilies aikštelė 55 x 30 m. iš pietų ir rytų pusės buvo apsaugota mūrinės sienos, iš vakarų apsaugota žemės pylimo su medine siena. Kieme pietiniame krašte stovėjo mūrinis pastatas (20 x 18 m) – greičiausiai gyvenamosios paskirties, apvalaus plano mūrinis bokštas, bei ant pylimo medinis bokštas. Vartai į kiemą buvo vakarinėje sienoje, kalvos šlaitai išgrįsti akmenimis. Kitą salos teritoriją užėmė papilys apsuptas 2 m. aukščio pylimo su medine tvora. Šiaurės vakarinėje dalyje buvo specialus tvekinys žuvims (grįstas akmenimis ir išklotas lentomis) sujungtas su ežeru. Su krantu Pilies salą jungė pontoninis tiltas, esant pavojui greitai išardomas.</p> <p>Archeologinius tyrimus 1971, 1989 m. atliko M. A. Tkačiovas. Buvo rasta XVI-XVII a. buities reikmenų - emaliuota dekoruota ir neemaliuota stalo keramika, emaliuoti kokliai, šakutės, peiliai ir kt. Išlikusi pilies aikštelė, žemės pylimų ir mūrinių pamatų fragmentai.</p>
--	--	--	--	--	--	---	---

<p><i>Kamajai, Kamajys – lietuviškai (brus. Kamai, rus. Камаи, lenk. Komaje)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia (1603-06, XVII, XVIII a. I p., 1778)</i> 						<p><i>Kamajai, Kamajys – lietuvių etninėse žemėse. Čia ir apylinkėse neseniai gyveno dar daug lietuvių. Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia (1603-06, XVII, XVIII a. I p., 1778) – itin vertingas renesanso stiliaus sakralinis pastatas us gynybinės architektūros elementais.</i> Bažnyčią fundavo vietos dvaro savininkas Jonas Rudamina-Dusetiškis. Gynybinio tipo renesanso stiliaus sakralinis pastatas – retas tokio tipo sakralinės architektūros paminklas LDK. Pastatas kvadratinio plano su dviem cilindro pavidalo masyviais gynybai pritaikytais bokštais pagrindiniame fasade, pastato eksterjeras praktiškai neturi jokių dekoru elementų sienos siekia 2 m. storio. Bažnyčios sienose išliko apie 10 pagal legendą švedų kariuomenės patrankų sviedinių. Interjeras iš vėlesnių remontų ir pertvarkymų. Dėmesys atkreiptinas į presbiterijos žvaigždinį skliautą, XVIII a. barokinį pagrindinį altorių, kuriame kabo XVII a. Šv. Mergelės Marijos su Kudikėliu paveikslas, XVIII a. II p. vargonai.</p>
<p><i>Karolinovas (brus. Каралінаў, rus. Каролиново, lenk. Karolinów)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Riomerių sodyba (XIX a.).</i> 	Kaimas Pastovių raj.				Išliko medinis gyvenamasis namas, mūrinių ūkinių pastatų ir parko fragmentai. Name kurį laiką veikė pradinė mokykla, dabar pastatas avarinės būklės, išliko atskiri vidaus dekoru elementai; taip pat sodybos parko fragmentai. Kaimo kapinėse A. Riomerio žmonos kapas.	<i>Riomerių sodyba (XIX a.).</i> Šiame dvare (žmonos dvaras) nuo 1874 m. apie 10 m. gyveno dailininkas Alfredas Riomeris (Alfredas Izidorius Riomeris (1832 04 16 Vilnius – 1897 01 24) – dailininkas, skulptorius, medalistas).
<p><i>Kazlovščina (brus. Казлоўшчына (Казлоўск), rus. Козловщина, lenk. Kozłowszczyzna (Kozłowski))</i></p> <p><i>Druckių - Liubeckių dvaro sodyba (XIX a.)</i></p>	Kaimas Pastovių raj.					<i>Druckių - Liubeckių dvaro sodyba (XIX a.).</i> Dvaro sodybos išlikę dalis ūkinių pastatų, lauko akmenų mūro malūnas, lauko akmenų mūro giminės laidojimo koplyčia 1843 (m) kaimo kapinėse.
<p><i>Krykaly (brus. Крыкалы, rus. Крикалы, lenk. Krykały)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Abramovičių dvaras (XIX a.)</i> 	Kaimas Pastovių raj.				Iki mūsų dienų išliko apie 15 ha parko fragmentai, tvenkinys, arkinis tiltas, dvi šoninės vėlyvojo klasicizmo mūro ir medžio ofcinos (griuvėsiai).	<i>XIX-XXa . pr (1918) dvaras priklausė Abramovičiams, tarpukariu Oskierkoms, Jarocinskiams (Oskierkowie, Jarocińscy).</i> Dvaro sodyba nukentėjo I Pasaulinio karo metais.

<p><i>Leonpolis (brus. Леонполь, rus. Леонполь, lenk. Leonpol)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Lopacinskių dvaro sodyba (XVIII a. vid. – XIX a.)</i> 	Kaimas Miorų raj.				Išliko rūmai, kuriuose įrengta bažnyčia (dabar turbūt neveikianti), ofisinės, kraštovaizdinio parko fragmentai.	<p><i>Lopacinskių dvaro sodyba (XVIII a. vid. – XIX a.) – baroko rezidencinės architektūros paminklas.</i> Dvaras Lopacinskiams priklausė XVIII a. vid. – 1939 m. Dvaro rūmai pastatyti XVIII a. II p., nusiaubti 1863 m. sukilimo metu ir Lopacinskių apleisti (perkėlė savo rezidenciją į Sarją - kitapus Dauguvos), Lopacinskiiai rūmus atnaujino 1905-06 m., tačiau po 1919 m. gaisro rūmai perduoti bažnyčiai ir po 1925 m. centrinėje rūmų dalyje įrengta bažnyčia, o šoniniuose sparnuose įsikūrė klebonija ir visuomeninės organizacijos, sovietmečiu bažnyčia likviduota, o rūmuose veikė pieninė, mokykla.</p> <p>Dėl Tado Mykolo Lopacinskio vėlyvojo baroko rūmų statybos laiko ir architekto istoriografijoje nėra vienos nuomonės. Datos pateikiamos dvi 1768-69 arba 1750-52, o architektai spėjami - Jonas Knakfusas, Tomas Žebrauskas, Antoni Abraham Genu, taip pat J. K. Glaubicas.</p>
<ul style="list-style-type: none"> <i>Šv. Trejybės cerkvė (1774-82, XX a. vid.)</i> 					Neseniai atnaujinta, veikia.	<p><i>Šv. Trejybės cerkvė (1774-82, XX a. vid.) – baroko ir liaudies sakralinės architektūros paminklas.</i> Medinę unitų cerkvę fundavo vietos dvaro savininkas Brastos vaivada Mikalojus Tadas Lopacinskis, XIX a. cerkvė atiteko stačiatikiams.</p>
<ul style="list-style-type: none"> <i>Kolona 1791 m. Gegužės 3 dienos konstitucijai atminti</i> 					Restauruotina	<p><i>Kolona 1791 m. Gegužės 3 dienos konstitucijai atminti.</i> Apie 1,5 km nuo kaimo miške XVIII a. pab. Jono Nikodemo Lopacinskio funduota kolona.</p>
<p><i>Lužki (brus. Лужки, rus. Лужки, lenk. Łužki)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Pijorų vienuolyno Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (1744–1756, 1843)</i> 	Miestelis Шарковщинский район					<p><i>Pijorų vienuolyno Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (1744–1756, 1843) – vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas, Vilniaus baroko architektūros mokyklos paminklas.</i> Pijorų vienuolyną, kolegiją ir bažnyčią fundavo miestelio savininkas Polocko kaštelionas Valerijonas Žaba. 1833 m. vienuolynas uždarytas, turtas konfiskuotas, 1843 m. bažnyčia perstatyta į cerkvę, po I Pasaulinio karo grąžinta katalikams, sovietmečiu uždaryta, 1988 m. grąžinta katalikams. Kolegija veikė 1745-1832 m., kolegija fundatoriaus garbei buvo vadinama Velriono kolegija.</p>
<ul style="list-style-type: none"> <i>Unitų Švč. Dievo Motinos Gimimo cerkvė (1794, 1934)</i> 						<p><i>Unitų Švč. Dievo Motinos Gimimo cerkvė (1794, 1934) – baroko ir klasicizmo sakralinės architektūros paminklas.</i> Cerkvę fundavo miestelio savininkas Polocko kaštelionas Valerijonas Žaba. XIX a. atiteko stačiatikiams. Cerkvė 1831, 1885 m. degė ir remontuota, 1934 m. fasade pristatytas prienagis su bokštu. Cerkvėje nemažai vertingų XVII-XVIII a. šventųjų paveikslų/ikonų</p>

	<p><i>Lukomal (brus. Лукомаль, rus. Лукомль, lenk. Łukoml</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Piliakalnis (VI-XIV a.)</i> 	Чашникский район					<p><i>Piliakalnis (VI-XIV a.) – archeologijos paminklas.</i> Vietovė rašytiniuose šaltiniuose minima nuo XI a., priklausė Polocko kunigaikštijai. XIII a. greičiausiai pakliuvo Lietuvos priklausomybėn. XIV-XV a. čia stovėjusi medinė pilis. Pilis minima šaltiniuose 1386 m. konflikto tarp Jogailos ir Polocko kunigaikščio Andriejaus Algirdaičio ir kt. Manoma buvus Lukomal kunigaikštijos.</p>
	<p><i>Lučiai (brus., rus. Лучай, lenk. Łuczaj) Jėzuitų Šv. apaštalo Tado bažnyčia (1766-76, XIX a. I. p.)</i></p>	Miestelis Pastovių raj.				Bažnyčia veikia.	<p>Lučiai žinomi nuo 1542 m. kaip Zaberezinskių valda, nuo XVI a. pab. Turėjo miestelio statusą. Priklausė Jundzilams, Glebovičiams, Šemetoms, nuo 1617 m. Rudaminoms, nuo 1731 m. – Oginskiams (nusipirko Elžbieta Oginskaitė Puzinienė). Puzinienė 1755 m. miestelį padovanojo savo broliui Trakų vaivadaui Tadu Oginskiui. Oginskiai 1786 m. pardavė Vankavičiams, o apie 1820 m. Klementina Vankavičiūtė kaip pasogą gavo tekėdama už Edvardo Mastovskio. Mastovskiams priklausė iki 1893 m., vėliau savininkai kelis kartus keitėsi, tarpukariu dvare ir rūmuose veikė žemės ūkiūo mokykla.</p> <p><i>Jėzuitų Šv. apaštalo Tado bažnyčia (1766-76, XIX a. I. p.) – baroko-klasicizmo sandūros sakralinės architektūros paminklas.</i> Vilniaus jėzuitų misijos bažnyčią fundavo tuometinė miestelio savininkė Elžbieta Oginskaitė Puzinienė (ji skyrė ir rūmus rezidencijai), statybas baigė Tadas Oginskis. Vėlyvojo baroko bažnyčia dalinai perstatyta XIX a. I p. 1948 m. uždaryta, tikintiesiems gražinta 1989 m. Bažnyčios rūsyje po altoriumi palaidoti kunigaikščiai Oginskiai (?). Viduje išlikusi vertinga XVIII a. pab. iliuzinė tapyba. Morelioviskis, kaip galimą bažnyčios architektą spėja Carlo Spampani. Dvaro sodyba (rūmai greičiausiai buvo statyti Mastovskių) sunaikinta 1939 m., išliko tik parko fragmentai. Elžbieta Oginskaitė Puzinienė – moteris išsiskirianti XVIII a. LDK moterų tarpe savo fundacijomis. Ji fundavo ir jėzuitų VU pirmąją astronomijos observatoriją (architektas SJ T. Žebrauskas). Iki XX a. 8 deš. bažnyčioje kabojo ir Elžbietos Oginskaitės Puzinienės bei Antonijaus Puzino portretai. Dabar restauruoti ir saugomi Vitebsko dailės muziejuje.</p>
	<p><i>Mankoviči (brus. Манькавічы, rus. Маньковичи, lenk. Mańkowicze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Druckių-Liubeckių dvaro sodyba (XIX a.)</i> 	Kaimas Pastovių raj.				Griuvėsiai, neprižiūrima.	<p><i>Druckių-Liubeckių dvaro sodyba (XIX a.).</i> XVIII a. dvaras priklausė Žaboms, vėliau Druckiams-Liubeckiams. Mediniai dvaro rūmai (XVIII a. pab.) sunaikinti 1939 m. Išlikę malūno griuvėsiai, akmens mūro ūkinių pastatų griuvėsiai, parko fragmentai, XIX a. vid (apie 1850) laidojimo koplyčia.</p> <p><i>Laidojimo koplyčia (XIX a. vid.).</i> Akmens mūro, su klasicizmo elementais. Griuvėsiai.</p>

	<p><i>Maskovcai (rus. Масковцы Масковичи)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Piliakalnis XI-XIII a.</i> 	Kaimas Braslavo raj.					<p><i>Piliakalnis XI-XIV a. – archeologijos paminklas.</i> Piliakalnis Nacionaliniame Braslavo ežerų parke ant ežero Nedrovo (Недрово) kranto. Polocko kunigaikštijos piliakalnis, gretimamame kaime stovi dar vienas piliakalnis. Piliakalnis laikomas unikaliu – jame rasta daugybė įvairių gaminių (pvz., iš molio lipintų vaikiškų žaisliukų - arkliukų). <i>Čia buvo rasta kaulų nuolaužų su runomis. Dabar Braslavo istorijos-kraštotyros muziejuje saugoma didžiausias kaulų su skandinaviškomis runomis kolekcija BR.</i></p>
	<p><i>Miliuncai arba Pelikanai (brus. Пеліканы (Мілюнцы), rus. Милюнцы, lenk. Pelikany (Milińce))</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Pelikanų dvaro sodyba (XVIII-XIX a.)</i> 						<p><i>Pelikanų dvaro sodyba (XVIII-XIX a.)</i>. Dvaras įsteigtas XVIII a., priklausė Kvincams, Bartkevičiams, Pelikanams. Iš dvaro sodybos išliko ūkinių pastatų griuvėsiai ir dvaro savininkų laidojimo koplyčia.</p>
	<p><i>Mniuta I-oji (brus. Мнюта I, rus. Мнюто I-e, lenk. Mniuta I)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Bžostovskių (Berstovickių) dvaro sodyba (XVIII-XIX a.)</i> 	Kaimas Glubokoje raj.					<p><i>Bžostovskių (Berstovickių) dvaro sodyba (XVIII-XIX a.)</i>. Dvaras įsteigtas XVIII a. (?). Išliko grafų Bžostovskių dvaro sodybos parko fragmentai ir gyvenamojo namo mūriniai pamatai, ant kurių dabar pastatyta kolūkio kontora.</p>
	<p><i>Mosar (brus., rus. Мосар, lenk. Mosarz)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Onos bažnyčia (1792)</i> 	Glubokoje raj.				Bažnyčia veikia, yra labai stiprios katalikų bendruomenės centras.	<p>Parapinė <i>Šv. Onos bažnyčia (1792) – klasicizmo sakralinės architektūros paminklas. Bažnyčių fundavo miestelio savininkai Polocko kaštelionas grafas Robertas Bžostokis ir jo žmona Ona iš Pliaterių.</i> Bažnyčios tvora su vartais ir varpinė pastatyta XX a. I p. (1926-31) vietoj senos medinės. Vertingiausia bažnyčioje saugmos <i>Šv. Justino relikvijos, relikvijorius</i> – dėžutė apkalta sidabro plokštelėmis. Šv. Justino relikvijos popiežiaus Benedikto XIV buvo asmeniškai dovanotos Antanui Košycui jo funduotam karmelitų vienuolynui ir bažnyčiai Senajame Medile. Atgabentos relikvijos iš Romos 1754 m. Po 1831 m. sukilimo vienuolyną uždarius, relikvijos slapta išgabentos į Naujojo Medilo bažnyčią, o 1838 m. pradėtos saugoti Šv. Onos bažnyčioje Mosare. Nors tarpukariu tarp Mosaro parapinės bažnyčios tikinčiųjų ir Senojo Medilo karmelitų vyko ginčas dėl relikvijų, 1928 m. bažnyčios valdžios sprendimu relikvijos liko Mosare.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> <i>Bžostovskių dvaro sodyba (XVIII a. pab.)</i> 						<p>Pirmieji Mosaro savininkai buvo Despot-Zenovičiai (XVI a.), vėliau Valavičiai, Dolmat-Isajkovskiai, nuo 1639 m. Bžostovskiai. Bžostovskių rankose <i>Mosaras buvo 1639-XIX a. 8 deš. tai buvo viena iš svarbesnių Bžostovskių rezidencijų. Mosaro suklestėjimas siejamas su Roberto ir Anos Bžostovskių valdymu – pastatyta didinga mūrinė rezidencija ir funduota Šv. Onos parapijinė bažnyčia.</i> 1775-90 m. seno medinio rūmelio ar pilies vietoje Robertas ir Ana iš Pletrių Bžostovskiai pasistatė didingus klasicistinius rūmus-rezidenciją. XIX a. 8 deš. Mosaro dvarą nusipirko Edmundas Pilsudskis. 1918 m. rūmai sudegė, tarpukariu dar buvo griuvėsiai, dabar <i>išliko parkas ir XIX a. II p. ūkinio kiemos (palivarko) mūriniai pastatai.</i> Žinoma, kad čia stovėjusiam dvaro name ar greičiau pilyje žygio metu į Polocką buvo apsistojęs Ldk Steponas Batoras. tai liudijo atminimo lenta įmūryta Bžostovskių rūmų fasade. Mosaro dvare 1739 m. gimė LDK valstybės veikėjas Povilas Ksaveras Bžostovskis – Povilavos Respublikos įkūrėjas (Vilniaus raj. prie Turgelių Merkinės dvarelyje).</p>
	<p><i>Novy Pahost (brus. Новы Пагост, rus. Нов. Погост, lenk. Nowy Pohost)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Švč. Trejybės bažnyčia (1766)</i> 						<p><i>Švč. Trejybės parapijinė bažnyčia (1766) – medinės baroko ir liaudies sakralinės architektūros paminklas.</i> Pirmąją medinę bažnyčią ir parapiją fundavo vietos savininkas Leonas Sapiega 1593 m.; antroji medinė bažnyčia buvo pastatyta 1766 m. Nuo 1499 m. Novy Pohost žemės priklausė Sapiegoms, Jonui Sapiegai – Ldk Aleksandro sekretoriui. 1517 m. priklauso Povilui Sapiegai, 1556 m. Anai Pronskai, 1566 m. Mikalojui Siniavskui, 1593 m. LDK didžiajam kancleriui Leonui Sapiegai. LDK laikais iš Vilniaus per Novy ir Stary Pogost (Sapiegų valdos), Braslavą, Ikazn (Sapiegų valda) ėjo didžiųjų kunigaikščių kelias į Polocką. Pradžioje senasis, o vėliau Naujasis Pogostas buvo kunigaikščių sustojimo vieta.</p>
	<p><i>Noricy (brus. Норыцы, rus. Норыца, lenk. Noryce)</i> <i>Lopacinskių dvaro sodyba (XVIII–XIX a.).</i></p>						<p><i>Lopacinskių dvaro sodybos likučiai (XVIII–XIX a.).</i> Išliko parko fragmentai ir dalis bravoro (1875) pastatų.</p>

	<p>Obal. (brus. <i>Обаль</i>, rus. <i>Оболь</i>, lenk. <i>Obol</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> Hrebnickių dvaro sodyba (XVIII- XIX a. sandūra) 	Miestelis Šumilino raj.				Apleista, rūmai – griuvėsiai, parko fragmentai, ūkinių pastatų griuvėsiai.	<p>Hrebnickių dvaro sodyba (XVIII- XIX a. sandūra) – klasicizmo dvaro sodybos architektūros paminklas. Sodyba ant Obol upės kranto, niekada savo architektūra nebu ištaiginga, gal atkreiptinas dėmesys į kadais čia sukauptus gana didelius turtus, tačiau sunykusius. Obal Hrebnickiams priklausė nuo 1615 m. iki XIX a. vid. (? tiksli data nežinoma). Klasicistinius rūmus pastatė Stanislovo Augusto šambelionas Jozefas Hrebnišckis. Paprastų, rūsčių formų klasicistiniai rūmai mūsų dienas pasiekė griuvusių pavidalu, išlikę parko fragmentai, kelių ūkinių pastatų griuvėsiai.</p>
	<p>Azercy (brus., <i>Азерцы</i>, rus. <i>Озерцы</i>, lenk. <i>Ozierce</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> Korsakų, Oskierkų dvaro sodyba (XVIII- XIX a.) 	Miestelis Glubokoje raj.				Išliko rūmai, oficina, arklidės, parko fragmentai. Ansamblis apleistas, oficineje veikia muzikos mokykla ir biblioteka.	<p>Korsakų, Oskierkų dvaro sodyba (XVIII- XIX a.) – klasicizmo dvaro sodybos architektūros paminklas. Dvaras kadais priklausė Ciechanoveckiams, ilgą laiką tarpą Korsakams, XIX a. pab. – 1939 m. Oskierkoms. Greičiausiai vėlyvojo klasicizmo ansamblių pastatė Korsakai. Išliko rūmai, oficina, arklidės, parko fragmentai. Ansamblis apleistas, oficineje veikia muzikos mokykla ir biblioteka.</p>
	<p>Apsas / Opsa (brus., rus. <i>Опса</i>, lenk. <i>Opsa</i>)</p> <p>Grafų Pliaterių dvaro sodyba (XIX a. pab. – XX a. pr.)</p>	Miestelis Braslavo raj.					<p>Grafų Pliaterių dvaro sodybos liekanos (XIX a. pab. – XX a. pr.) – dvaro sodybos architektūros paminklas. XVII a. vid. – XVIII a. pab. dvaras priklausė Ciechanoveckiams, XVIII a. pab. – Manuzzi giminei, XIX a. (nuo 1829) – XX a. 3 deš. grafams Pliateriams. Sodyba pastatyta vaizdingoje vietoje – ant Apso ežero kranto. Išlikusius neoklasicistinius rūmus 1904 m. pastatė Feliksas Broel-Plaiteris. Išliko (dabar apleisti) neoklasicistiniai rūmai, fligeliai, parko fragmenatai; šiaurinė dvaro sodybos dalis buvo skirta ūkiniams kiemui, išlikę nemažai pastatų – svirnas, ledainė, darbininkų namas, sūrinė ir kt. Rūmai niekada Pleterių nebuvo gyvenami, nes nukentėjo karo metu ir 1922 m. buvo išpirkti, o 1927 m. juose veikė žemės ūkio mokykla.</p>
	<p>Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia (1887).</p>						<p>Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia (1887). Pirmoji medinė bažnyčia buvo pastatyta 1676 m., antroji – 1768 m. abi jas fundavo vietos dvaro savininkai Ciechanoveckiai. 1887 m. naują mūrinę bažnyčią fundavo vietos dvaro savininkas Feliksas Broel-Plaiteris.</p>

	<p><i>Vopytnaja (Bigosovas) (brus. Вопытная (Бігосаў), rus. Опытная, lenk. Опытнаја (Bigosów) Sapiegu dvaro sodyba (XVIII a. pab.).</i></p>	<p>Kaimas Verchnedvisnkij raj.</p>					<p><i>Sapiegu dvaro sodyba (XVIII a. pab.).</i> Bigosovas iki XIX a. I p. (apie 1824 m.) buvo Sapiegu nuosavybė ir buvo Sapiegu Drujos plačių valdų sudeamoji dalis. Apie 1824 m. Pranciškus Sapiega dalį žemių kartu su Bigosovu pardavė Nitoslavskiams (Mitoslavskiams?). Greičiausiai dvaro sodybą pastatė Sapiegos. Išliko klasicistinių rūmų griuvėsiai, dvi ofcinos (vienoje neseniai gyveno žmonės, kitoje veikė veterinarijos technikumas), keli ūkiniai pastatai, parko fragmentai, tvenkinys.</p>
	<p><i>Arechovno (brus. Арэхавна, rus. Ореховно, lenk. Orzechowno</i> <ul style="list-style-type: none"> <i>Hrebnickių dvaro sodyba (XIX a.)</i> </p>	<p>Kaimas Ušači raj.</p>					<p><i>Hrebnickių dvaro sodyba (XIX a.).</i> 1745-1920 m. dvaras priklausė Hrebnickiams. Vėlyvo klasicizmo dvaro sodyba buvo pastatyta 1840 m. Mykolui Juozapui Hrebnickiui, ansamblis dalinai perstatytas XIX a. II p. neoklasicizmo stiliuje. Sovietmečiu rūmuose veikė mokykla. Išliko rūmai, ofcina, dalis ūkinių pastatų (viskas apleista), parko fragmentai.</p>

<p>Orša (brus. <i>Bopua</i>, rus. <i>Opua</i>, lenk. <i>Orsza</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> Oršos piliavietė (XI-XVII a.) 	<p>Miestas, rajono centras.</p>						<p>Orša šaltiniuose pirmą kartą paminėta 1067 m., buvo Polocko kunigaikštijos sudėtyje, į LDK pateko 1320 m. Orša tapo svarbiu gynybiniu punktu rytinių sienų gynybinėje sistemoje, buvo svarbus prekybos centras – sausumos ir vandens kelių sankryža. Per Oršą vyko prekyba su Rusija, Lenkija, Ukraina (Dniepru pasiekama Juodoji jūra), Pabaltiju. XVI-XVIII a. Orša buvo svarbiu religiniu ir kultūriniu (rytinėje LDK dalyje) centru. Kadais svarbus politinis, kultūrinis centras XIX a. prarado reikšmę, katalikų ir unitų vienuolynai (buvo virš 10), parapiniai stačiatikių, unitų, katalikų maldos namai uždaryti, o sovietmečiu ir sunaikinti.</p> <p>Šiandien iš svarbios rytinio LDK pasienio tvirtovės išlikusi tik piliavietė. Oršos piliavietė (XI-XVII a.) – archeologijos, gynybinės architektūros paminklas. Mūro ir medžio pilis Dniepro ir Oršelės santakoje, XI a. piliakalnio vietoje, pastatyta 1398-1407 m. Vytauto įsakymu. 5 mūrinių bokštų pilį statė vietos gyventojai vadovaujami meistro-mūrininko iš Karaliaučiaus. Pilis pilnai nebuvo pastatyta iš mūro – dėl politinių ir ekonominių priežasčių dalis buvo pastatyta iš medžio. Vėliau kelis kartus medinės konstrukcijos atnaujintos. XVII a. pr. (po 1620 m.) pilis buvo pilnai pastatyta mūrinė. Oršos pilis nuo XV a. pab. buvo svarbus rytinės LDK gynybinės sistemos – pilių grindinės ties Dniepru elementas ginantis nuo Maskvos pusės. 1500 m. Oršą užėmė Maskvos kariuomenė ir pralaikė tris metus, apgultys pasikartojo 1507 ir 1519 m.; pilis sėkmingai atlaikė ilgalaikę 1562-64 m. apgultį; 1654 m. rudenį pilį paėmė rusų kariuomenė, 1654 gruodį pilį paėmė J. Radvilos kariuomenė ir išlaikė iki 1655 05 11. Dar kartą 1655 m. pilį užėmė rusai, ji stipriai nukentėjo, neteko gynybinės funkcijos ir nebuvo atnaujinta.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Jėzuitų vienuolynas, kolegija ir Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (XVII a. pab. – XIX a. pr.) 							<p>Jėzuitų vienuolynas, kolegija ir Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia (XVII a. pab. – XIX a. pr.). – baroko sakralinės architektūros paminklas. Jėzuitai į Oršą atsikėlė Leono Sapiegos iniciatyva – 1590 m. buvo skirta pirmoji fundacija, 1604 m. įkurta jėzuitų rezidencija, XVII a. 1-2 dešimtmetyje pastatyta pirmoji medinė bažnyčia. 1609 m. Ldk Zigmantas Vaza fundavo kolegiją, kuri veikė iki 1820 m. 1717 m. pradėti statyti mūriniai kolegijos pastatai, mūrinė bažnyčia pastatyta 1741-1765 m. 1820 m. vienuolynas ir kolegija uždaryta, XIX a. vid. bažnyčia nugriauta. Sovietmečiu vienuolyno pastatuose veikė pataisos namai. 2007-08 m. vienuolyno kompleksas ir bažnyčia rekonstruoti.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Bazilijonų vienuolynas (1758-74).</i> 							<p><i>Bazilijonų vienuolyno likučiai (1758-74) - baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Unitų bazilijonų vienuolyno mūrinius pastatus ir Švč. Dievo Motinos Globos cerkvę fundavo Oršos seniūnas Jonas Lepkovskis. 1832 m. vienuolynas ir cerkvė atiteko stačiatikiams, 1967 m. cerkvė susprogdinta, išliko vienas vienuolyno pastatų korpusas. Pastatas apleistas.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Dominikonų vienuolyno Šv. Juozapo bažnyčia (1816-19).</i> 							<p><i>Dominikonų vienuolyno Šv. Juozapo bažnyčia (1816-19) – klasicizmo sakralinės architektūros paminklas.</i> Vienuolyną 1650 m. fundavo kunigaikštis Jeronimas Druckis-Sokolinskis. XIX a. vienuolynas uždarytas, sovietmečiu bažnyčia uždaryta (1937) ir paversta arklidėmis bei sandėliu, po II Pasaulinio karo perstatyta è kultūros namus. 1989 m. grąžinta tikintiesiems.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Bernardinų vienuolynas (XVII a. vid.).</i> 							<p><i>Bernardinų vienuolyno liekanos (XVII a. vid.) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Vienuolyną 1636 m. įsteigė Andrius ir Kristina iš Masalskių Mlockiai. Vienuolynas uždarytas 1832 m., bažnyčia neišliko. Pastatas apleistas, priklauso kažkokiai medicinos įstaigai.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Trinitorių vienuolynas (XVIII a. I p.).</i> 							<p><i>Trinitorių vienuolyno liekanos (XVIII a. I p.) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Vienuolyną fundavo Adomas ir Vladislovas Sakovičiai. Vienuolynas uždarytas 1832 m, bažnyčia pertvarkyta į cerkvę ir XX a. 5 dešimtmetyje nugriauta. Dalyje vienuolyno pastatų veikia valtybinis Vitebsko apskrities archyvas, dalyje įrengti butai (2003 m. duomenys).</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Švč. Dievo Motinos Gimimo cerkvė (1691, 1998).</i> 							<p><i>Švč. Dievo Motinos Gimimo cerkvė (1611, 1998).</i> 1661 m. cerkvė susprogdinta XX a. 7 dešimtmetyje, o 1998 m. pradėti jos atstatymo darbai.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kuteino stačiatikių vienuolynas ir Šv. Dvasios cerkvė (XVII a. I p.).</i> 							<p><i>Kuteino stačiatikių vienuolynas ir Šv. Dvasios cerkvė (XVII a. I p.) – vertingas ankstyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Vienuolynas įkurtas 1623 m. Mūrinė cerkvė ir vienuolyno gyvenamieji pastatai pastatyti XVII a. I p. cerkvė grąžinta tikintiesiems, veikia, suremontuota/restauruota?</p>

	<p>Krapivno (brus. <i>Krapivno</i>, rus. <i>Крапивно</i>, lenk. <i>Krapivno</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Krapivnoje pole – 1514 09 08 Oršos mūšio laukas.</i> 	Keli kilometrai į rytus nuo Oršos.					<p>Гацькаўшчына, Гатьковщина Нацкowszczyzna – taip tiksliai dabar vadinasi vieta, kurioje įvyko mūšis 1514 m. rugsėjo 8 dienos Oršos mušio laukas – Krapivnoje pole (Krapivnoje pole). Mūšis įvyko apie 10 km ryčiau nuo Oršos Dniepro ir Krapivenkos upelio santakoje esančiame lauke (gretimais Krapivno ir Gackovčinos kaimų). LDK didžiojo etmono Konstantino Ostrogiškio vadovaujama apie 30 000 kariuomenė sumušė apie 80 000 maskvėnų kariuomenę. Tai didžiausia LDK karinė pergalė prieš Rusiją, tačiau kol kas šiame lauke nėra jokių šio mūšio ir pergalės įamžinimo ženklų. Šioje vietoje 1564 m. lietuvių–lenkų kariuomenė vadovaujama M. Radvilos Rudojo dar kartą sumušė maskvėnų kariuomenę.</p>
	<p>Polockas (brus. <i>Polockas</i>, rus. <i>Полацк</i>, lenk. <i>Połock</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Įtvirtinimų – pilių sistema (XI-XVIII a.)</i> 	Miestas, rajono centras					<p>Polockas vienas seniausių rytinių slavų miestų, visais laikais svarbus politinis, kultūrinis, religinis ir administracinis, prekybos centras. Miestą įkūrė krivičiai pirmojo mūsų eros tūkstantmečio pirmos pusės baltų gyvenvietės vietoje. Kuomet XIII a. Polocko kunigaikštija pateko Lietuvos priklausomybėn, Polockas buvo stiprus prekybinis, religinis, kultūrinis centras (su mūro, raštijos, religinio gyvenimo tradicijomis, čia kirtosi sausumos ir vandens prekybos keliai); neabejotinai tai padarė didelę įtaką LDK kultūrai (kaip ir kiti į LDK sudėtį pakliuvę senieji rusinų miestai). Iš Polocko <i>įtvirtinimų – pilių sistemos (XI-XVIII a.) šiandien išlikę nedaug – Aukštutinės pilies piliakalnis su Šv. Sofijos Soboru (XI, XV, XVIII a.), Ivano Rūsčiojo įsakymu pastatytos Žemutinės pilies žemės pylimų fragmentai.</i> Polocko įtvirtinimų sunykimą sąlygojo tai, kad jie buvo iš medžio ir žemės (tik atskiri sakraliniai pastatai mūriniai), miestas XVI-XVIII a. pr. buvo nusiaubtas visų LDK vykusių karų, pilies teritorija buvo didelė ir įtvirtinimams netekus reikšmės ji natūraliai miestui augant buvo užstatyta. Polocko pilių komplekse buvo apjungta rytų slavų miestų įtvirtinimų (kremliaus tipo ir įtvirtintų priemiesčių - pasadų) bei vėliau iš vakarų atėjusi pilių statymo tradicija.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Šv. Sofijos soboras (XI, XV, XVIII a.)</i> 						<p><u><i>Šv. Sofijos soboras (XI, XV, XVIII a.) – unikalus bizantinio (XII a. Polocko architektūros mokykla), gotikos, baroko stilių sakralinės architektūros paminklas. Tai seniausias stačiatikių sakralinis pastatas dabartinėje BR. Tai vienas išpūdingiausių Vilniaus baroko architektūros mokyklos ir J. K. Glaubico veiklos paminklų.</i></u> Šv. Sofijos soboras pastatytas Aukštutinės pilies teritorijoje, buvo sudedamąja gynybinės sistemos dalimi. Soboro istorijoje galime „perskaityti“ visą stačiatikių ir unitų bažnyčios istoriją bei sakralinės architektūros istoriją nuo bizantinio iki vėlyvojo baroko stiliaus. XVI a. pab.-1839 m. priklausė unitams, vėliau stačiatikiams. Dabartinę išvaizdą įgijo po XVIII a. perstatymo. XI a. bizantinės cerkvės pamatai eksponuojami po cerkve įrengtoje archeologijos ekspozicijoje. Soboras restauruotas, tačiau kaip sakralinis pastatas neveikia (?).;</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Išganytojo ir Šv. Eufrosinijos Polockietės stačiatikių moterų vienuolynas (XII, XIX-XX a.).</i> 						<p><u><i>Išganytojo ir Šv. Eufrosinijos Polockietės stačiatikių moterų vienuolynas (XII, XIX-XX a.).</i></u> Vienuolyną 1128 m. įsteigė Polocko kunigaikštystė vėliau tapusi šv. Eufrosinija Polockiete. 1579 m. Ldk Steponas Batoras apleisto vienuolyno patalpas paskyrė jėzuitams, 1832 m. vienuolynas grąžintas stačiatikiams ir 1841 m. atkurtas moterų vienuolynas. Dabar vienuolyno ansablį sudaro Išganytojo ir Šv. Eufrosinijos cerkvė (XII a. vid., XIX), Šv. Kryžiaus Išaukstinimo soboras (1893-97), „šiltoji“ cerkvė (XVIII, 1886), buvusi jėzuitų generolo rezidencija (XVIII a.), vienuolyno vartai-varpinė su dviem gyvenamaisiais korpusais (1882). Vienuolynas veikia, svarbus stačiatikių religinis centras.</p> <p>Šiame komplekse <u><i>išskirtinė Išganytojo ir šv. Eufrosinijos cerkvė (XII a. pr.) – bizantinio stiliaus sakralinis pastatas, atstovaujantis vieną iš Rytų slavų žemėse susiklosčiusių ansktyvųjų architektūros mokyklų (Polocko architektūros mokykla), o cerkvėje išlikę unikalios XII a. freskos vertinamos kaip pasaulinio lygio tapybos paminklas.</i></u></p>

<ul style="list-style-type: none"> • Dievo Apvaizdos stačiatikių vyrų vienuolynas (1761-79, 1780). 						<p>Dievo Apvaizdos stačiatikių vyrų vienuolynas (1761-79, 1780) – baroko, klasicizmo sakralinės architektūros paminklas. Vienuolynas įsteigtas 1582 m. XVIII a. II p. vietoj medinių pastatų pradėtas statyti mūrinis kompleksas. 1761-79 m. pastatyta mūrinė Dievo apvaizdos cerkvė (perstatyta 1839 m.), 1780 m. mūrinės dvasinės seminarijos ir vienuolyno pastatų statybai (architektas G. Karenga arba Kwarenga) pinigų skyrė Rusijos imperatorė Jekaterina II (arba liet. – Kotryna II). Po I Pasaulinio karo cerkvė neveikė, 1981 m. restauruota, buvo įrengta paveikslų galerija. Vienuolyne po II Pasaulinio karo buvo butai, 1990 m. įkurtas Pranciškaus Skorinos vardo spaudos muziejus. Didžioji vienuolyno ansamblio pastatų dalis išliko.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Jėzuitų kolegijas (XVIII a. II p., 1833-35). 						<p>Jėzuitų kolegijos liekanos (XVIII a. II p., 1833-35) – baroko sakralinės, visuomeninės paskirties architektūros paminklas. Kolegiją 1580 m. įsteigė Ldk Steponas Batoras. Jėzuitų kolegija veikė 1580-1820 m., jos pagrindu 1812 m. buvo atidaryta jėzuitų akademija – pirmoji aukštoji mokykla dabartinės Baltarusijos teritorijoje. Po jėzuitų išvymo, 1820 m. mokyklą perėmė pijorai, 1830-1917 m. čia veikė kadetų mokykla. Kolegijos Šv. Stepono bažnyčia (XVIII a. vid.) – Vilniaus baroko architektūros paminklas (arhc. SJ. Gabrielius Lenkevičius) - XIX a. veikė kaip cerkvė, o 1964 m. susprogdinta. Dalis išlikusių kolegijos pastatų ir 1833-35 m. pristatytas kadetų mokyklos pastatas dabar priklauso Polocko valstybiniam universitetui.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Bernardinų vienuolynas ir Šv. Mergelės Marijos bažnyčia (1758). 						<p>Bernardinų vienuolyno ir Šv. Mergelės Marijos bažnyčios liekanos (1758) – baroko sakralinės architektūros paminklas. Vienuolyną 1498 m. įsteigė Ldk Aleksandras. 1563 m. Livonijos karo metu maskvėnai vienuolyną sunaikino. 1696 m. naują bernardinų vienuolyną fundavo Polocko vaivada Dominykas Mykolas Sluška, vėliau Polocko vaivadijos patauriniai Bujnickiai. 1758 m. pastatyta mūrinė bažnyčia ir vienuolyno pastatai. 1832 m. vienuolynas uždarytas, bažnyčia paversta cerkve, XX a. 4 dešimtmetyje apgriauta. Išliko vienuolyno pastatai ir bažnyčios griuvėsiai. Manoma, kad pirmąjį išsilavimą bernardinų vienuolyne galėjo įgyti Pranciškus Skorina.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Pranciškonų vienuolynas (XVIII a. II p.)</i> 						<p><i>Pranciškonų vienuolyno likučiai (XVIII a. II p.) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i> Vienuolyną fundavo Teofilis ir Kristina Chrapovickiai 1628 m. XVII a. ansamblis buvęs medinis. 1763-75 m. pastatyta mūrinė Šv. Antano iš Paduvos bažnyčia ir vienuolyno pastatai. Vienuolynas uždarytas 1833 m., bažnyčia pertvarkyta į cerkvę, o 1862 m. parduota privačiam asmeniui ir išardyta plytoms. Dabar išlikęs dviejų aukštų vienuolyno pastatas. Dabar (1997 m. situacija) pastate įsikurusi milicija (poskyris?).</p>
	<p><i>Porplišča (brus. Порплишча, rus. Порплище, lenk. Porpliszczę) Viešpaties Atsimainymo cerkvė (1627, 1794, 1881, 1884)</i></p>	<p>Kaimas Dokšicų raj.</p>					<p><i>Viešpaties Atsimainymo cerkvė (1627, 1794, 1881, 1884) – medinio baroko ir liaudies sakralinės architektūros paminklas. Tai viena seniausių medinių unitų cerkvių dabartinėje BR.</i> Unitų cerkvę fundavo Pranciškus ir Ana Zebžydovskiai, cerkvė XIX a. atitetto stačiatikiams ir buvo dalinai perstatyta. Veikia kaip stačiatikių cerkvė.</p>
	<p><i>Pastovys (brus. Паставы, rus. Поставы, lenk. Postawy)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Antano Tyzenhauzo dvaro sodyba (1788-XIX a. I. p.) ir Postovio centrinės istorinės dalies ansamblis</i> 						<p><i>Antano Tyzenhauzo dvaro sodyba (1788-XIX a. I. p.) ir Postovio centrinės istorinės dalies ansamblis – klasicizmo architektūros ir urbanistikos paminklas.</i> Miestelis XVI-XVII a. priklausė Despot-Zenovičiams, XVII a. pab. atiteko Bieganskiams, XVIII a. I p. – XIX a. pab. (1881) priklausė Tyzenhauzams, 1881-1939 m. Pšezdeckiams. LDK išdininko ir karališkųjų ekonomijų administratoriaus <i>Antano Tyzenhauzo iniciatyva buvo pastatyti nauji rūmai bei perstatytas miestelio centras – pastatytos audimo dirbtuvės, malūnas, naujai užstatyta centrinė aikštė (gyvenamųjų namų kompleksas, kanceliarijos ir teismo namai, užžigos).</i> Iš šio vientiso planingo užstatymo išliko rūmai ir dalis ūkinių pastatų, apie 10 ha parkas su kanalais ir tvenkiniais, XVIII a. pab. – XIX a. pr. gyvenamieji namai (gydytojo namas arba ligoninė, 5 meistrų ir gyvenamieji namai, mokykla) ir užžega centrinėje aikštėje.</p>
	<p><i>Patupy (brus. Патупы, rus. Потупы, lenk. Potupy)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Karčiama (XVIII a.)</i> 	<p>Kaimas Glubokoje raj.</p>					<p><i>Karčiama (XVIII a.) – retas tokios paskirties XVIII a. pastatas. Pastatas mūro ir medžio.</i> Visas kaimas išlaikęs XVIII-XIX a. užstatymo tvarką, galima visą skelbiti etnografiniu paminklu - didesnioji dalis patatų liaudies architektūros paminklai siekiantys XIX a.</p>

<p><i>Ročajavičiai (brus. Пачаевічы, rus. Почевици, lenk. Poczajewicze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Švč. Dievo Motinos Globos cerkvės griuvėsiai (XVII a.)</i> 	Kaimas Čašnikų raj.						<i>Švč. Dievo Motinos Globos cerkvės griuvėsiai (XVII a.) – baroko sakralinės architektūros paminklas.</i>
<p>Reduta (rus. Редута)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Krikščionių kapinės (XIV-XVIII a.).</i> • <i>Pagoniškas pilkapis</i> 	Kaimas Pastovio raj.						<i>Krikščionių kapinės (XIV-XVIII a.) – archeologijos paminklas. Gretimais pagoniškas pilkapis. Teritorija saugoma, pažymėta, įrengti vartai-koplyčia.</i>
<p><i>Ramaniškės (brus. Раманішкі, rus. Романишки, lenk. Romaniszki)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Daugėlių dvaro sodyba (XVIII a.)</i> 							<i>Daugėlių dvaro sodyba (XVIII a.).</i> Prieš tai dvaras priklausė Giedraičiams (Giedroicams)-Juragoms. Dvaro sodyba buvusi medinė. Gyvenamasis namas sunaikintas 1939 m., išlikę dalies ūkinių pastatų griuvėsiai ir parko fragmentai, mūrinė XIX a. pakelės koplyčia.
<p><i>Sarančanai (brus., rus. Саранчаны, lenk. Serenczany)</i></p> <p><i>Antkapiniai kryžiai (XVII a. ?)</i></p>	Kaimas Pastovio raj.						Senos kapinės. Antkapiniai kryžiai (XVII a. ?). kapinėse prie Sarančios ežero.
<p><i>Sarja brus. (Сар'я, rus. Сарья, lenk. Saria)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų koplyčia (1852-57)</i> 	Miestelis Vierchnedvisnko raj.						<i>Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų koplyčia (1852-57) – neogotikos sakralinės architektūros paminklas.</i> Koplyčia, kaip dvaro sodybos ansamblio sudedamąją dalį - giminės laidojimo kolpyčia, pastatė vietos dvarininkas Ignotas Lopacinskis . 1865 m. kolpyčia konfiskuota ir paversta stačiatikių cerkve, sovietmečiu uždaryta, nuo 1989 m. veikia kaip cerkvė. Iš dvaro sodybos ansamblio išliko prakas ir vartai.
<p><i>Seliščia (Селишча Селище Sieliszcze)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Bernardinų vienuolynas ir Šv. Veronikos bažnyčia (XVIII a.).</i> 	Miestelis Ušač raj.						<i>Bernardinų vienuolyno ir Šv. Veronikos bažnyčios griuvėsiai (XVIII a.).</i> 1726 m. bernardinų vienuolyną ir bažnyčią fundavo vietos dvaro savininkai Juozapas Antanas ir Eleonora iš Kocielių Sieliavos. 1832 m. vienuolynas uždarytas, bažnyčia ir vienuolyno pastatai sugriauti II Pasaulinio karo metais.

	<p><i>Sítcai (brus. Сітцаы, rus. Ситцы, lenk. Sítce)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Bžostovskių, Domeikų dvaro sodyba (, XVII a., XVIII a. pab.–XIX a.).</i> 	<p>Kaimas Dokšičų raj.</p>					<p><i>Bžostovskių, Domeikų dvaro sodyba (, XVII a., XVIII a. pab.–XIX a.) – baroko, klasicizmo dvaro sodybos architektūros paminklas.</i> Dvaras XVII-XVIII a. pab. priklausė Bžostovskiams, kurie čia pasistatė įtvirtintą rezidenciją ar pilį, o XVIII a. I p. naują rezidenciją, 1798-1939 m. dvaras priklausė Domeikoms. Mūriniai XVIII a. Bžostovskių dvaro rūmai sudegė XIX a. I p. (išliko tik keturios fasado kolonos), XIX a. vid. Domeikos pasistatė naują medinį gyvenamąjį namą, kuris sunaikintas 1944 m. Išliko Bžostovskių dvaro sodybos įvažiuojamieji vartai ir rūmų kolonos (XVIII a. I p.), dalis ūkinių pastatų (XIX a.), parko fragmentai.</p>
--	--	----------------------------	--	--	--	--	---

	<p><i>Smolianai, Smalėnai</i> (<i>bal., rus. Смолены,</i> <i>lenk. Smolany</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sanguškų pilis</i> (<i>XVII a. pr.</i>). 						<p><i>Sanguškų pilis (XVII a. pr.) – renesanso gynybinės-rezidencinės architektūros paminklas.</i> Smalianai XV a. priklausė kunigaikščiams Bielskiams, XVI a. pr. Ldk Aleksandro žmonai Elenai, po to Konstantinui Ostrogiškiui, XVI a. II p. kunigaikščiui Andriui Kurbskiui, XVI a. pab. – XVIII a. pab. kunigaikščiams Sanguškoms. Greičiausiai senosios medinės pilies vietoje Sanguškos XVII a. pr. pasistatė vėlyvojo renesanso / manierizmo gynybinę-rezidencinę pilį. Pilis stipriai nukentėjo XVII a. vid. karų ir Šiaurės karo metu (1708 m. susprogdinta). XVIII a. pilį Sanguškos apleido, XIX a. pr. paskutinis pilies savininkas Rusijos imperijos senatorius Semionovas pilį pardė žydams išardyti plytoms, tai pagreitino pilies sunykimą. Šiandien iš pilies išlikusi pilies aikštelė, žemės įtvirtinimų fragmentai pilį supantis vandens griovys ir įspūdingas vidur tuščios pilies aikštelės stovintis pilies bokštas.</p> <p><i>Smalianų pilis</i> stovėjo šiaurės vakarinėje miesto dalyje, ant kairiojo upės Dernovka kranto. Greičiausiai šioje vietoje stovėjusi ankstesnė medinė pilis. XVII a. Simonas Sanguška šioje vietoje pastatė naują vėlyvojo renesanso stiliaus pilį–rezidenciją. Piliavietė (100 x 200 m. aikštelė) kadais iš visų pusių buvo apsupta vandens, vienintelis būdas patekti į pilį – per medinį tiltą. Nuo tilto ėjo pagrindinė miestelio gatvė vedusi į centrą – turgaus aikštę su rotuše ir prekybos eilėmis. Pilis dar buvo vadinama <i>Бельй Ковель</i> arba <i>Мальй Ковель</i>. Ne kartą pilis buvo karinių veiksmų sukuryje, stipriai nukentėjo XVII a. viduryje, Šiaurės karo metu (1708 m.) pilis sunaikinta. XVIII a., pilį savininkai apleido. Dabar išlikę tik menki kadais galingos pilies fragmentai – vienas iš pilies bokštų. Iš išlikusių liekanų ir labai skurdžios ikonografijos (vienintelė dailininko J. Peškos XVIII a. pabaigos akvarelė) sunku spręsti apie buvusios pilies architektūrą – rekonstrukcija nėra atlikta. Pilis buvusi artimo kvadratui plano, trijų aukštų, jos korpusai sudarė uždara pastatą su vidiniu kiemu, į kurį išėjo visi pilies langai. Kampuose stovėjo bokštai. Gyvenamosios patalpos išdėstytos išilgai vidinių (kiemo) sienų, o gynybinės – išilgai išorinių pilies sienų. Šiandien išlikę tik paties didžiausios, netoli vartų stovėjusio bokšto (buvęs penkių aukštų) liekanos. Pilis priskirtina pereinamojo tipo nuo gynybinės pilies prie pilies-rezidencijos – rūmų pastatų tipui. Jos architektūroje stebimi tiek gynybinės, tiek rezidentinės architektūros elementai (dideli langai, interjeras būdingas gyvenamojo tipo pastatams – sienų tapyba, puošnūs židiniai).</p>
--	---	--	--	--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Dominikonų vienuolyno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia (XVII a. pab., XVIII a. vid.).</i> 						<p><i>Dominikonų vienuolyno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia (XVII a. pab., XVIII a. vid.) – baroko sakralinės architektūros paminklas, vilniaus baroko architektūros mokyklos paminklas, Dominikonų vienuolyną ir bažnyčią apie 1680 m. fundavo vietos savininkai Sanguškos, mūrinė bažnyčia greičiausiai pastatyta apie XVIII a. vid. vienuolynas 1832 m. uždarytas, pastatai sunyko, bažnyčia uždaryta XX a. 3 dešimtmetyje, sovietmečiu nuniokota. Dabar griuvėsiai, be stogo ir perdengimo.</i></p>
	<p><i>Senasis Lepelis/ Stary Lepel (brus. Стары Лепель, rus. Стар. Лепель, lenk. Stare Lepel)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Piliakalnis (XIV-XVI a.)</i> 	Kaimas Lepelio raj.					<p>Senasis Lepelis šaltiniuose minimas nuo 1439 m. kaip kaimas ir dvaras Lepelio ežero saloje.</p> <p><i>Piliakalnis (XIV-XVI a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros paminklas.</i> Lepelio ežero saloje (ištiesų pusiasalyje, kurį formuoja upeliai Ula ir Esa (Ўла і Эса)) ankstesnės pilies vietoje Livonijos karo metu (1558-83) buvo pastatyta medinė pilis, kurią 1563 m. rusai sudegino. Saloje rusai įtvirtino garnizoną. Tais pat metais LDK kariuomenė vadovaujama Mikalojaus Radvilos Juodojo užėmė ir sudegino rusų pastatytus medinius įtvirtinimus, atstatė pilį. Gretimais atstatytos pilies 1563 m. buvo įkurtas Lepelio miestas, prie pilies buvo prekybinis uostas. 1568 m. Ldk Žygimantas Augustas Lepelį perdavė iki gyvenimo pabaigos Jurgiui Zenovičiui, 1568 m. pradėta naujos medinės pilies statyba. Pilį statė vietos gyventojai vadovaujant Lepelio seniūnui ir Polocko kaštelionui Jurgiui Zenovičiui. Pilis buvo stačiakampio plano su bokštais kampuose. Iš šiaurinės pusės nuo miesto pilį skyrė platus griovys, kurį dažnai užpildydavo ežero vanduo (tokiu būdu susiformuodavo sala). Po Zenovičiaus mirties miestas atiteko Polocko vaivada M. Dorohostariškiui. 1586 m. Lepelį išpirko L. Sapiega. L. Sapiega per 3 km nuo Senojo Lepelio įsteigė naują miestelį Biely Lepel arba Novy Lepel (dabartinis Lepel), perkėlė turgų, pastatė pilį, bažnyčią ir cerkvę. 1609 m. Stary ir Novy Lepel Sapiega padovanojo Vilniaus bernardinų vienuolynui. Nuo XVII a. Stary Lepel pilis prarado reikšmę.</p>

	<p><i>Suša (brus., rus. Суша, lenk. Susza) Piliavietė (XVI a.)</i></p>						<p>Piliavietė (XVI a.) – archeologijos, fortifikacinės architektūros paminklas. Suša (kitais Kopio - Konuė). Pilis (XVI a. II p.) stovėjo saloje. Sala buvo suformuota iš pusiasalio tarp Astraukos ir Čemeryčios (Астроўка і Чамярыца) ežerų kanalų pagalba. Pilį Livonijos karo metu 1566 m. pastatė rusų kariuomenė pagal Ivano IV Rūsčiojo įsakymą užgroboje LDK teritorijoje (Polocko vaivadijoje) vadovaujant kunigaikščiui Jurijui Tokmakovui. Tai buvo medinis stačiakampio plano statinys su septyniais bokštais. Pilies kiemas buvo tankiai užstatytas gyvenamaisiais namais, pastatyta cerkvė. 1579 m., Steponui Batorui užėmus Polocką ir atsitraukus rusų kariuomenei, Suša pilis su įgula atsidūrė giliai prieš užnugaryje. Tais pat metais pilies įgula pasidavė ir be mūšio pilį atidavė LDK kariuomenei. Pilis buvo sugriauta. Pilies vaizdas užfiksuotas 1580 m. Dž. B. Kavaljero graviūroje pagal Stanislovo Pachalavickio piešinį (Stepono Batoro sekretorius ir kartografas, dalyvavęs žygyje į Polocką ir kartografavęs/ piešęs rusų pastatytas pilis ir Polocko apgultis). Dabar išlikę pilies žemės įtvirtinimų fragmentai.</p>
	<p>Taločinas (brus. Талачын, rus. Толочин, lenk. Tołoczyn)</p> <ul style="list-style-type: none"> Bazilijonų vienuolynas ir Švč. Dievo Motinos Globos cerkvė (XVIII a. pab.) 	<p>Miestas, rajono centras</p>					<p>Talačinas XV a. įėjo į Drucko kunigaikštiją ir priklausė Druckiams. Nuo XVI a. pab. priklausė Sapiegomis, vėliau Sanguškoms.</p> <p>Bazilijonų vienuolynas ir Švč. Dievo Motinos Globos cerkvė (XVIII a. pab.) – vėlyvojo baroko sakralinės architektūros paminklas, bažnyčia priskirtina Vilniaus baroko architektūros mokyklai. Unitų bazilijonų vienuolyną ir medinę cerkvę fundavo Talačino savininkas Leonas Sapiega. 1769 m. vienuolynui fundaciją skyrė to meto miestelio savininkai kunigaikščiai Sanguškos. 1779 m. senos medinės cerkvės vietoje pastatyta nauja mūrinė. Po 1839 m. vienuolynas uždarytas, nuo 1840 m. cerkvė veikia kaip stačiatikių (po 1840 m. dalinai perstyti fasadai – uždėti „svogūniai“ šalmi). Dabar veikia kaip moterų stačiatikių vienuolynas. Išliko visas XVIII a. pab. pastatytas ansamblis – cerkvė, dviaukštis vienuolyno korpusas, vartai ir tvora.</p>

	<p><i>Udzela (brus. Udžela, rus. Удело, lenk. Udział)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Pranciškonų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia (1761, 1809, 1837)</i> 	Kaimas Glubokoje raj.					<p><i>Pranciškonų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia (1761, 1809, 1837) – baroko ir klasicizmo sakralinės architektūros paminklas, iki rekonstrukcijos XIX a. pr. bažnyčia buvo tipiniu Vilniaus baroko architektūros mokyklos pavyzdys, dabar tai išduoda tik pagrindinio fasado (iki frontono) architektūra.</i></p> <p>Vienuolyną ir pirmąją medinę bažnyčią 1642 m. fundavo Mstislavlio vaivada Juozapas Korsaks ir jo žmona Marijana iš Šveikovskių. 1761 m. medinės bažnyčios vietoje pradėta statyti nauja mūrinė. Bažnyčia buvo statoma pagal Bersvečiaus bazilijonų vienuolyno cerkvę, t.y. buvo pavyzdys statybai. 1809 m. nuardyti bažnyčios fasado du aukšti bokštai, 1837 m. atlikta didelė bažnyčios rekonstrukcija –, užstatytas klasicistinis trikampis frontonas, įrengtas naujas klasicistinis interjeras. 1851 m. vienuolynas uždarytas, bažnyčia veikė kaip parapiinė. XIX a. vid. pastatyta varpinė šventoriuje. 1948 m. bažnyčia uždaryta, 1988 m. grąžinta tikintieisiems ir suremontuota. Taip pat išliko gyvenamųjų vienuolyno pastatų vienas sparnas (statyba baigta 1805 m., 1882 m. dalis išardyta) ir ūkiniai vienuolyno pastatai.</p>
	<p><i>Žaki (rus. Жакы)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Paminklas 1831 m. sukilėliams</i> 						<p><i>Paminklas 1831 m. sukilėliams</i></p>

Inventorinio sąrašo autorė Dalia Vitkauskaitė